

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(ARAP DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

**MODERN SURİYE HİKÂYESİNDE KONU
(1946-1967)**

Doktora Tezi

Hazırlayan:
Mevlüt KULA

Ankara - 2009

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(ARAP DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

**MODERN SURİYE HİKÂYESİNDE KONU
(1946-1967)**

Doktora Tezi

Hazırlayan:
Mevlüt KULA

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Bedrettin AYTAÇ

Ankara - 2009

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(ARAP DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

MODERN SURİYE HİKÂYESİNDE KONU
(1946-1967)

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bedrettin AYTAÇ

Tez Jürisi Üyeleri:

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Bedrettin AYTAÇ (Danışman)

.....

Prof. Dr. Azmi YÜKSEL

.....

Prof. Dr. Rahmi ER

.....

Prof. Dr. M. Faruk TOPRAK

.....

Prof. Dr. Musa YILDIZ

.....

Tez Sınav Tarihi:

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖNSÖZ.....	ii
KISALTMALAR	iv
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	v
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM: MODERN SURİYE HİKÂYESİNİN DOĞUŞU VE GELİŞMESİ..	7
I.1. Modern Suriye Hikâyesinin Doğuşu	7
I.2. Modern Suriye Hikâyesinin Gelişmesi	22
II. BÖLÜM: MODERN SURİYE HİKÂYESİNDE KONU	41
II.1. Vatan Sevgisi.....	41
II.2. Filistin Sorunu	53
II.3. Kadın Sorunları	63
II.4. Aşk.....	80
II.5. Devlet İdaresindeki Bozukluk	92
II.6. Feodal Yapı	100
II.7. Sınıf Farklılığı	109
II.8. Kuşak Çatışması	119
II.9. Bireysel Sorunlar	132
II.10. Batıl İnançlar	150
II.11. Diğer Konular.....	161
SONUÇ.....	182
ÖZET.....	187
SUMMARY	188
BİBLİYOGRAFYA.....	190
DİZİN.....	199

ÖNSÖZ

Bu çalışmada 1946 - 1967 yılları arasındaki Suriye hikâyesinin konuları ele alınmıştır.

Modern Suriye edebiyatı alanında, ülkemizde az sayıda çalışma bulunmaktadır. Modern Suriye hikâyesindeki konuların ele alındığı bu çalışma, Suriye'nin bağımsızlığını kazandığı 1946 ile Arap – İsrail savaşının yaşandığı 1967 arasında sınırlandırılmıştır. Bu dönem, hikâyenin, edebiyatın diğer türlerine göre ön plana çıktığı ve gelişme kaydettiği bir dönemdir. Ülkenin bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte hikâye yazıcılığına ilgi artmış ve türün olgun örnekleri bu dönemde ortaya konmuştur.

Çalışma, bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, araştırmanın konusu ve amacı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Ayrıca Suriye'nin son yüzyıldaki yakın siyasî tarihi kısaca ele alınmıştır. Birinci bölümde, Suriye'de modern hikâyenin doğuş ve gelişme seyri ele alınmış, modern hikâyenin öncü çalışmalarının ilk görülmeye başlandığı XIX. yüzyıl ortalarından itibaren hikâyenin ortaya çıkışına etki eden faktörler üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, asıl konu olan 1946–1967 yılları arasında Suriye'de modern hikâyede ele alınan konular işlenmiştir. Konuların nasıl ele alındığı üzerinde durulmuş ve içinden çıktığı Suriye toplumunun siyasî ve sosyal şartlarının etkisi araştırılmıştır. Arap Yazarlar Birliği'nin ve Şam'daki el-Esed Kütüphanesi'nin yayınladığı listeler ile modern Suriye hikâyesi üzerine yapılan bazı çalışmalarda belirlenen hikâye koleksiyonlarındaki hikâyeler genel konu başlıkları altında incelenmiştir.

Çalışmanın bütün aşamalarında, yapıcı yol göstermeleriyle desteğini ve değerli yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Bedrettin AYTAÇ'a teşekkürlerimi sunarım.

Ufuk açıcı yönlendirmeleriyle yardım ve teşviklerini esirgemeyen kıymetli hocalarım Prof. Dr. Rahmi ER, Prof. Dr. Ramazan KAPLAN, Prof. Dr. M. Faruk TOPRAK, Prof. Dr. Azmi YÜKSEL, Prof. Dr. Önal KAYA ve Prof. Dr. Musa YILDIZ'a şükranlarımı sunarım. Ayrıca Şam'da el-Esed Kütüphanesi çalışanlarına, Doç. Dr. Ahmet TAŞĞIN, Dr. Eyyüp TANRIVERDİ, Dr. Canan SEYFELİ ve mesai arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Mevlüt KULA

Ankara – 2009

KISALTMALAR

a.e.	: aynı eser
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.md.	: adı geçen madde
A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
b.	: baskı
Bkz.	: bakınız
C.	: cilt
ç.	: çeviren
D.T.C.F.	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
haz.	: hazırlayan
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
S.	: sayı
s.	: sayfa
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
tsz.	: tarihsiz
vb.	: ve benzeri
Yay.	: yayınları
v.d.	: ve devamı

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

أ، ء	د	ض	Ḍ, Ḍ̣
ب	B	ط	Ṭ
ت	T	ظ	Ẓ
ث	Ṣ	ع	‘
ج	C	غ	Ġ
ح	Ḥ	ف	F
خ	Ḫ	ق	Ḳ
د	D	ك	K
ذ	Ḍ	ل	L
ر	R	م	M
ز	Z	ن	N
س	S	و	V
ش	Ṣ	ه	H
ص	Ṣ	ي	Y

KISA SESLİLER

—	A, E
—	U
—	İ

UZUN SESLİLER

—	Â
—	Û
—	Î

Notlar:

- 1- Türkçede de çok kullanılan bazı isimlerde transkripsiyon işaretleri verilmemiştir. Ahmed, Hasan gibi.
- 2- Harf-i Ta‘rîf alan isimlerin okunuşu tam olarak verilmiştir. el-Mecma‘u’l-‘İlmiyyu’l-‘Arabî gibi.
- 3- İzafet terkîbi halinde bulunan isimlerin yazımında Arapça gramer kurallarına uyulmuştur. Sahîlu’l-Cevâdi’l-Ebyad gibi.
- 4- Birleşik isimler ayrı ayrı değil bitişik yazılmıştır. Abdullah, Abdurabbîhi gibi.

GİRİŞ

Suriye’de, hikâyenin doğuşunu hazırlayan öncü çalışmalar, ondokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren, Batı ile karşılaşmanın sonucu olarak, modern Batı edebiyatından etkilenerek ortaya çıkmıştır. İlk öncü çalışmalardan sonra, yirminci yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren, türün, Batı edebiyatındaki örneklerine yakın olan çalışmalarının verilmeye başlamasıyla, Suriye’de modern hikâyenin doğuşu görülmüştür. Bağımsızlıkla (1946) birlikte artan bir ilgi gören ve romandan önce gelişme gösteren hikâye yazıcılığı, ilk başlarda ülkenin bağımsızlık sonrası döneminde de sürüp giden çalkantılı atmosferinde, siyasî ve sosyal amaçlara ulaşmada bir yol olarak görülürken daha sonra hak ettiği mecraya oturmuştur.

Vatan sevgisi, bağımsızlık, Filistin sorunu, kadın hakları, geri kalmışlık ve adet ve geleneklerin baskısı gibi konuları işleyen Suriye hikâyesinde, içinden çıktığı toplumun siyasî ve sosyal şartlarının etkisi vardır. Daha sonraki yıllarda gerek Suriye gerekse Arap dünyası ölçeğinde yaşanan gelişmelerin neticesinde ortaya çıkan millet olarak var olma sorunu, gelecek kaygısı, ümitlerin yok olması gibi toplumsal hisler, hikâyede Suriye insanının iç dünyasında yol açtığı hayal kırıklıkları, karamsarlık ve çıkmazların ele alınmasını sağlamıştır. Bu hikâyelerde, yeni neslin genç kuşaklarında belirginleşen değerler ve idealler ile toplumsal yozlaşma arasındaki çatışma görülür. Altmışlı yıllara gelindiğinde, ülke içerisinde yaşanan siyasî istikrarsızlık, Mısır ile yapılan birleşmenin başarısızlığa uğraması ve Filistin sorununun çözümsüzlüğe doğru gitmesi, Suriye insanının iç dünyasında hayal kırıklığı, endişe ve ümitsizlik duygularını doğurmuş ve Arap birliği idealinin gerçekleşmesine yönelik beklentileri azaltmıştır.

Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) sonunda, Osmanlı Devletinin çekilmesiyle Suriye'nin tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. Savaş sırasında Osmanlı kuvvetlerinin önemli bir harekât merkezi olan Suriye, Mısır'daki İngilizlerin başlıca hedefi durumuna geldi. İngiliz kuvvetleri, Hicaz Emiri Şerîf Hüseyin'in oğlu Faysal komutasında bir Arap ordusunun da desteğiyle Kasım 1918'de Suriye'yi ele geçirdiler. Savaş sona erdiğinde, Şam'da Faysal'ın başında bulunduğu askerî bir yönetim kuruldu. İngilizlerden bağımsızlık sözü almış olan Arap önderlerinin Mart 1920'de Şam'da gerçekleştirdikleri Suriye kongresinde, Faysal Filistin, Lübnan ve Ürdün'ü de içine alan büyük Suriye'nin kralı ilan edildi. Ancak, bir ay sonra İtilaf Devletleri, San Remo konferansında Filistin'in İngiliz, Suriye ve Lübnan'ın da Fransız manda yönetimine verilmesini kararlaştırdılar.¹

Temmuz 1920'de Suriye'yi işgal ederek, Kral Faysal'ı yönetimden uzaklaştıran ve iki yıl sonra da manda yönetimini Milletler Cemiyeti'nin onayından geçiren Fransızlar, kendi denetimlerinde bir yönetim kurdular.² Bağımsız bir Suriye'yi amaçlayan Arap milliyetçiliğinin güçlenmesiyle ve Dürzîlerin de destek vermesiyle 1925'te başlayan ayaklanma kısa sürede ülkenin büyük bir bölümüne yayıldı. Bazı grupların, Şam'ı ele geçirmeye başlaması üzerine Fransızlar kenti iki gün süren bir bombardımana tuttular. Ayaklanma ancak 1927'de bastırılabilirdi. Ödün verici bir politikaya yönelen Fransızlar, 1928'de kurucu meclis için seçim yapılmasına razı oldular. Seçimleri kazanan milliyetçiler, hükümette görev aldılar. Meclisin hazırladığı anayasa taslağı, Mayıs 1930'da meclisi dağıtan Fransız yüksek komiserinin yaptığı bazı değişikliklerle ancak yürürlüğe girebildi. Bunu izleyen

¹ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1914-1995)*, İstanbul, 2005, s. 198; Oral Sander, *Siyasi Tarih (1918-1994)*, Ankara, 1998, s. 70-71; Fikret Işıltan, "Suriye", *M.E.B., İslam Ansiklopedisi*, C. XI, İstanbul, 1979, s.64; Suleymân el-Medenî, *Hâulâ' Hakemû Sûriye*, Dımaşk, 1996, s. 29-30.

² Oral Sander, *a.g.e.*, s. 71.

görüşmeler Fransa'da Halk Cephesi'nin iktidara gelmesinden sonra sonuca bağlanabildi. Fransa'nın dış politikada söz sahibi olması, ekonomik ilişkilerde önceliklerden yararlanması ve Suriye'de iki askeri üs bulundurması koşuluyla Suriye'nin bağımsızlığını tanıyan antlaşma, Eylül 1936'da imzalandı.³ Antlaşmaya göre Alevî ve Dürzî bölgeleri yeni devlete katılacak, ama Lübnan yeni devletin dışında kalacaktı. Parlamento seçimlerinin ardından Ulusal Blok lideri Hâşim el-Atâsî, cumhurbaşkanlığına seçildi ve milliyetçilerden oluşan bir hükümet kuruldu.⁴

Fakat Fransa parlamentosunda antlaşmanın onaylanması uzadı. Bu arada Fransa, Hatay sorunu konusunda tutum değiştirerek İskenderun sancağının ayrı bir yönetime kavuşturulmasını kabul etti. 1939'da Hatay'ın Türkiye'ye katılması üzerine, Fransa'ya karşı tutumu nedeniyle artan tepkiler sonucunda Temmuz 1939'da cumhurbaşkanı Hâşim el-Atâsî ve hükümet istifa etti ve anayasa askıya alındı.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlarında Suriye, Almanya'ya teslim olan Fransa'daki Vichy hükümetinin denetimindeydi. Mayıs 1941'de ortak bir harekât düzenleyen İngiliz ve Özgür Fransa kuvvetleri Suriye'yi ele geçirdi.⁵ Bu harekâtla birlikte Suriye'nin bağımsızlığı da ilan edilmesine rağmen yönetimin devri konusunda ortaya çıkan bunalım nedeniyle çekilme işlemi hemen gerçekleşmedi. Milliyetçilerin zaferiyle sonuçlanan 1943 seçimlerinin sonunda Şukrî el-Kuvvetlî, cumhurbaşkanlığına getirildi. Daha sonra yönetimin devri konusunda devam eden bunalım, Fransızların Şam'ı bombalamasına ve İngilizlerin müdahalede bulunmasına yol açtı. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki uzun görüşmelerin ardından,

³ Nicola A. Ziadeh, *Syria and Lebanon*, London, 1957, s. 53-55; Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 199; Suleymân el-Medenî, *a.g.e.*, s. 39.

⁴ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 199; Suleymân el-Medenî, *a.g.e.*, s. 39.

⁵ Fikret Işıltan, *a.g.m.*, s.64.

İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin Suriye ile Lübnan'dan aynı anda çekilmesi konusunda anlaşmaya varıldı. Çekilme işi 17 Nisan 1946 tarihinde tamamlandı.⁶

Bağımsızlık sonrasında Arapların Mayıs 1948'de yeni kurulan İsrail karşısında uğradığı yenilgi, özellikle Suriye'de derin bir sarsıntı yarattı. Bu sarsıntıyı artıran bir etken de bağımsızlık mücadelesine önderlik etmiş olan toprak sahibi soyluların, karmaşık etnik ve dinî dokuyu göz önüne almayan otoriter bir tutuma yönelmesiydi. Aynı dönemde, yükselen orta sınıflar içinde yeni eğilimler boy göstermeye başladı. İktidarda bulunan Ulusal Blok, çok geçmeden iki kanada ayrıldı. Bu arada laik ve sol bir programı temel alan milliyetçi eğilimli Baas Partisi, özellikle öğrenciler ile orduda ağırlıklı bir yer tutan Aleviler ve öteki azınlıklar arasında güçlü destek bulmaya çalıştı.

Mart 1949'da Şukrî el-Kuvvetlî yönetimini kansız bir darbeyle deviren Albay Husnî ez-Za'îm, dört ay sonra yeni bir darbeyle, yerini Albay Sâmî el-Hinnâvî'ye bıraktı. Aynı yılın Aralık ayında bunu Albay Edîb Çiçeklî'nin öncülük ettiği bir başka darbe izledi. Edîb Çiçeklî, Kasım 1951'de askeri cunta içerisinde bir temizlik hareketine girişerek konumunu güçlendirdi. Şubat 1954'te Albay Faysal el-Atâsî öncülüğündeki bir darbeyle, Edîb Çiçeklî'nin devrilmesinden sonra parlamenter yönetim biçimine dönüldü. Bu dönemde iktidar mücadelesinde ordu içinde güçlenen Baasçılar üstün duruma geçtiler.⁷

Suriye, bu dönemde Cemâl Abdunnâsır yönetimindeki Mısır'la ve sosyalist ülkelerle yakın ilişkiler kurmaya yöneldi. Şubat 1958'de Mısır ve Suriye, Birleşik

⁶ Suleymân el-Medenî, *a.g.e.*, s. 41-49.

⁷ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 506; Fikret Işıltan, *a.g.m.*, s.64; Suleymân el-Medenî, *a.e.*, s. 59-87.

Arap Cumhuriyeti adı altında birleşme yoluna gitti.⁸ Ancak Mısır yöneticilerinin Suriye üzerinde bir tür egemenlik kurmaya kalkışmaları tepkilere yol açtı. Eylül 1961’de Suriyeli subayların giriştiği bir darbeye birliğe son verildi.⁹ Darbeyle birlikte başlayan sağa kayış, Baasçılara yakın subayların Mart 1963’te yönetimi ele geçirmesiyle durdu. Darbeciler arasında yer alan Nâsır yanlılarının, bir süre sonra tasfiye edilmesiyle yönetimde Baasçıların kesin denetimi sağlandı.¹⁰ Şubat 1966’da Albay Sâlih el-Cedîd, yeni bir darbeye tamamen Baas Partisi’nin Suriye koluna dayanan yeni bir askerî rejim getirdi. İsrail ve Suriye arasındaki sınır çatışmalarıyla başlayan 1967 Arap-İsrail savaşı sonunda, Suriye’nin elindeki Golan tepeleri İsrail işgali altına girdi. 1973’teki Altı Gün savaşında Suriye kaybettiği toprakları geri alamadı.¹¹

Albay Sâlih el-Cedîd, 1970’te yerini Hâfız el-Esed’e bıraktı. Mart 1971’de devlet başkanlığı görevini üstlenen Hâfız el-Esed, diğer muhalif grupları etkisizleştirerek konumunu güçlendirmenin yanı sıra Müslüman Kardeşler’in yürüttüğü muhalefeti de uzun çabalar sonunda 1982’de sindirdi.¹² Bu arada dış politikada daha aktif bir çizgi izleyerek İsrail’e karşı sertlik yanlısı olan Arap ülkelerine önderlik etmeye ve Filistin hareketini yönlendirmeye çalıştı. Suriye birliklerinin 1976’da Lübnan’daki iç savaşa müdahale etmesi, Suriye’yi Ortadoğu bunalımının önde gelen taraflarından biri durumuna getirdi. Büyük ölçüde Sovyet

⁸ Ömer E. Kürkçüoğlu, *Türkiye’nin Arap Orta Doğusu’na Karşı Politikası (1945-1970)*, Ankara, 1972, s. 113.

⁹ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 510; Fikret Işıltan, *a.g.m.*, s.64.

¹⁰ Suriye’de, Baasçıların yükselişi ile ilgili geniş bilgi için bkz. Nikolaos van Dam, *Suriye’de İktidar Mücadelesi*, (ç. Semih İdiz, Aslı Falay Çalkıvık), İstanbul, 2000, s. 39-68.

¹¹ Fahir Armaoğlu, *a.e.*, s. 708, 719; Oral Sander, *a.g.e.*, s. 480, 482. Suleymân el-Medenî, *a.g.e.*, s. 121-139, 173.

¹² Müslüman Kardeşler’in sindirilmesi ile ilgili geniş bilgi için bkz. Nikolaos van Dam, *a.g.e.*, s. 173-191.

askerî ve malî desteğine dayanan Suriye ordusu, 1982’de Lübnan’a giren İsrail birlikleri karşısında önemli kayıplar verdi.¹³

Sulamaya bağlı olarak tarımın gelişmesi ve petrol gelirlerinin artması, Baas iktidarının daha sağlam temellere oturmasını sağladı. Bunun sonucu olarak devlet başkanlığı makamını güçlü bir destekle elinde tutan Hâfız el-Esed, 1985’ten sonra diplomatik yollardan Ortadoğu bunalımını çözme arayışına girdi. Buna bağlı olarak Suriye’nin dış politikasında da Batı’ya karşı daha ılımlı bir yönelim belirdi.

Hâfız el-Esed’in 2000 yılında ölmesinden sonra yerine geçen oğlu Beşşâr el-Esed, Türkiye’yle daha yakın ilişkiler içerisine girdi. Suriye tarihinde bir dönüm noktası olan bu dönemde, karşılıklı ziyaretlerle iki ülke arasındaki siyasî, ekonomik ve kültürel alandaki ilişkiler artarak devam etmektedir.

¹³ Oral Sander, *a.e.*, s. 485-486; Fahir Armaoğlu, *a.e.*, s. 732-733.

I. BÖLÜM: MODERN SURİYE HİKÂYESİNİN DOĞUŞU VE GELİŞMESİ

I.1. Modern Suriye Hikâyesinin Doğuşu

Suriye’de, modern hikâyenin doğuşunu hazırlayan şartlar, on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar geriye gitmektedir. On sekizinci yüzyılın sonunda 1798’de Fransızların, Mısır’ı işgaliyle Arap dünyası ile Batı arasında ilk temaslar başlamıştır. Her ne kadar bu tarihten önce Suriye-Lübnan bölgesinde Hristiyanlıkça kutsal sayılan yerler ve önemli bir Hristiyan nüfus bulunması dolayısıyla bölge ile Avrupa arasında ilişkiler söz konusu idiye de, bu ilişkiler Arap dünyasında etki bırakacak boyutta değildi. Fransız işgali ise hâkim güç olarak Batının, tüm Arap dünyasını etki altına aldığı bir dönemi başlatmış ve Arapların modern tarihinin başlangıcı olmuştur. Yeni açılan eğitim kurumları, matbaaların kurulması, çevirilerin başlaması ve Avrupa’ya öğrenim görmek için giden öğrenciler, Batı edebiyatının Suriye ve Lübnan’da tanınmasını sağlamıştır.

Suriye’de modern anlatı türündeki ilk çabalar, bu etkilerin sonucunda ondokuzuncu yüzyılın ortalarında görülmeye başlamıştır. Bu ilk denemeler Fransîs el-Marrâş (1835-1874), Rızkullah Hassûn (1825-1880), Selîm el-Bustânî (1848-1884), Ahmed Fâris eş-Şidyâk (1805-1887), Nu‘mân el-Kusatlî (1854-1920) ve Şukrî el-‘Aselî (1868-1927) gibi yazarların ortaya koydukları ürünlerden oluşmaktadır. Ahmed Fâris eş-Şidyâk’ın, İstanbul’da 1861’de yayınlamaya başladığı *el-Cevâ’ib* gazetesinde tefrika ettiği *es-Sâk ‘alâ’s-Sâk fî-Mâ Huve’l-Faryâk* isimli çalışması ilk örnek kabul edilmektedir. Bu çalışma sanatsal yönden ileri seviyede

değilse de türün doğuşuyla ilgili ilk çaba olması açısından önemlidir. Genel kabul gören yaklaşıma göre türün beğeni toplayan ilk örnekleri, Selîm el-Bustânî (1848-1884)'nin 1870 yılında *el-Cinân* dergisinin ilk sayısından itibaren yirmi üç sayı boyunca tefrika ettiği *el-Hiyâm fî Cinâni's-Şâm* adlı çalışması ile başlar. Anlatı türündeki bu çabalardan sonra modern hikâye türüne daha yakın örneklerin verilmeye başladığını görüyoruz.¹⁴ Şâkir Mustafâ (1921-1997), bu örnekler arasında Fransîs el-Marrâş (1835-1874) tarafından 1872 yılında yayınlanan *Durru's-Sade' fî Garâ'ibi's-Sude'* adlı çalışmanın ilk hikâye olduğu görüşündedir.¹⁵

Suriye'de modern hikâyenin ilk örnekleriyle ilgili farklı görüşlerin kaynağında, bu denemelerin batı edebiyatındaki örneklerine olan yakınlıklarının farklı olması ve modern hikâyenin henüz kesin olarak sınırlarının belli olmaması durumu vardır. Ülkenin içinde bulunduğu şartlar, toplumsal yapı ve içinden geçmekte olduğu tarihî dönem, edebiyatın ve düşüncenin gelişmesine, bir yazarlar ve aydınlar grubunun ortaya çıkmasına sınırlı olarak imkân vermekteydi. Ayrıca yayın ve dağıtım imkânlarının da kısıtlı olması, Şam'da ilk edebî içerikli gazetenin ortaya çıkışının 1886 gibi geç bir tarihe kalmasının sebeplerinden biridir. Hannâ 'Anhûrî (1864 - 1890) ve Selîm 'Anhûrî (1856 - 1933) tarafından yayınlanan *Mir'âtu'l-Ahlâk* adlı bu edebî içerikli ilk gazete, yayın hayatına fazla devam edemedi. Selîm 'Anhûrî, dine karşı gelmekle itham edilmiş ve yargılanmıştır. Her ne kadar mahkemede beraat ettiyse de gazetenin yayınına devam etmemiş ve Mısır'a gitmiştir. Bu siyasî, sosyal ve kültürel ortamın, edebî hayatın gelişmesine olan katkıları çok

¹⁴ Mahmûd İbrâhîm el-Atraş, *İtticâhâtü'l-Kıssa fî Sûriye*, Dimaşk, 1982, s. 21; Husâm el-Hatîb, *Subulu'l-Muessirâti'l-Ecnebiyye ve Eşkâluhâ fî'l-Kıssati's-Sûriyye*, Dimaşk, 1972, s. 26; Rahmi Er, "Modern Lübnan Romanına Genel Bir Bakış", *Doğu Dilleri Dergisi*, C. V, S. 1, Ankara, 1992, s. 126-127.

¹⁵ Şâkir Mustafâ, *Muhâdarât 'ani'l-Kıssa fî Sûriye hattâ'l-Harbi'l-Âlemiyyeti's-Sâniye*, Kahire, 1957, s. 87.

fazla olmamış, ondokuzuncu yüzyılın ortalarında başlayan bu çabaların istikrarlı bir gelişim kaydetmesi sınırlı kalmıştır.¹⁶

Gazetelerin ortaya çıkışı, Suriye’de modern edebiyatın, düşünce ve kültür hayatının gelişmesinde önemli rol oynayan faktörlerden biridir. 1865 yılında Şam’da Türkçe-Arapça olarak yayınlanmaya başlayan *Suriye* gazetesi ile yine Türkçe-Arapça olarak 1866 yılında Halep’te çıkarılan *el-Furât* gazetesi, Osmanlı hükümetinin yayın organı durumundaydı.¹⁷ 1855 yılında Rızkullah Hassûn tarafından çıkarılan *Mir’âtu’l-Ahvâl*, ilk Arapça gazete olarak yayın hayatına başlamış olup, Suriye’de gazeteciliğin öncüsü olarak kabul edilir.¹⁸ Bu gazete, daha sonra yayın hayatına Londra’da devam etmiştir. İstanbul’da yayınlanan bir diğer gazete de, İskender Şelhûb tarafından 1857’de çıkarılan *es-Saltana*’dır. 1877 yılında Cebrâîl ed-Dellâl (1836-1892), *es-Sadâ* adlı bir gazete çıkarmaya başlamış, 1879 yılında da İstanbul’da *es-Selâm* adlı başka bir gazeteyi yayın hayatına sokmuştur.

‘Abdurrahmân el-Kevâkibî (1849-1903), Hâşim el-‘Attâr ve Mîhâîl es-Sakkâl (1852-1938) gibi isimlerin yayın kadrosunda bulunduğu *eş-Şehbâ* gazetesi, 1877 yılında Halep’te yayın hayatına başlamıştır.¹⁹ Ancak valinin emriyle ikinci sayısında kapatılmıştır. el-Kevâkibî, daha sonra 1879 yılında *el-İ’tidâl* adlı bir gazete çıkarmaya başlamış, ancak *eş-Şehbâ*’daki üslubunu devam ettirince üç defa yayını durdurulmuş sonra da kapatılmıştır. Ahmed ‘İzzet el-Âbid (1855-1924)

¹⁶ Mahmûd İbrâhîm el-Atraş, *a.g.e.*, s. 23-24; Claude Krul, “Medhal ilâ’l-Kıssati’l-Kasîra fî Sûriye”, (ç. Mahmûd Mev’id), *el-Mevkîfu’l-Edebî*, S.73-74-75, Dımaşk, 1977, s. 39.

¹⁷ Hasan Duman, *Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)*, Ankara, 2000, C. I, s. 8, 302.

¹⁸ Hannâ el-Fâhûrî, *Târîhu’l-Edebî’l- ‘Arabî*, Beyrut, tsz., s. 910; Ömer ed-Dekkâk, *Funûnu’l-Edebî’l-Mu’âsır fî Sûriye*, Beyrut, tsz., s. 15; Clement Huart, *Arab ve İslâm Edebiyatı Tarihi*, (ç. Cemal Sezgin), Ankara, tsz., s. 407; Na‘îm el-Yâfî, *et-Tatavvuru’l-Fennî li-Şekli’l-Kıssati’l-Kasîra*, Dımaşk, 1982, s. 39.

¹⁹ Hasan Duman, *a.g.e.*, C.I, s. 8.

tarafından 1878’de çıkarılan *Dimaşk* ise bu dönemde Şam’da yayınlanan diğer gazetedir.²⁰

Yeni düşüncelere ve ilerlemeye açık bu öncü kuşağın birçok temsilcisi, dönemin zor şartlarında fikirlerini özgürce ifade edemeyince mücadelelerini, ülkelerini terk edip başka yerlerde sürdürmek zorunda kalmışlardır.²¹ Gazeteciliğin öncü isimlerinden Edîb İshâk (1856-1885), Şam’dan Beyrut’a geçmiş, orada *Semerâtu’l-Funûn* ve *et-Tekaddum* gazetelerinin çıkarılmasında büyük emek sarf etmiş, bilahare Mısır’a giderek 1878 yılında İskenderiye’de Selîm en-Nakkâş’la birlikte *et-Ticâre* gazetesini çıkarmıştır. Daha sonra Paris’e giden Edîb İshâk, orada 1879’da *Mısru’l-Kâhire*’yi yayınlamış, tekrar Mısır’a dönüp 1881’de *Mısır* gazetesini çıkarmıştır.²² Yine ‘Abdurrahmân el-Kevâkibî (1849-1903) de ülkesini terk etmek zorunda kalmış, yaşadığı şehir olan Halep’ten ayrılıp Mısır’a gitmiş ve ıslahatla ilgili fikirlerini ifade ettiği *el-Mueyyed* gazetesini çıkarmıştır.

1908 yılında İkinci Meşrutiyet’in ilan edilmesiyle, birçok yazar ve fikir adamı ülkesine dönmüştür. Bu dönemde yayınlanan gazete ve dergi sayısında, önemli bir artış olmuş ve dağıtım imkânlarının da artmasıyla ülkede edebiyatın, fikir ve kültür hayatının canlandığı bir atmosfer oluşmuştur. Ancak bu durum fazla uzun sürmemiş ve Birinci Dünya Savaşının başlamasıyla, gazete ve dergilerin birçoğu yayın hayatına son vermek zorunda kalmıştır.²³

İkinci Meşrutiyetten sonraki dönemde, dergiler de yayınlanmaya başlamıştır. Bunlar arasında önemli bir yeri olan *el-Muktebes*, Muhammed Kürd Ali

²⁰ Hasan Duman, *a.e.*, C.I, s. 256.

²¹ Mahmûd İbrâhîm el-Atraş, *a.g.e.*, s. 25.

²² Curcî Zeydân, *Târîhu Âdâbi’l-Lugati’l-‘Arabîyye*, Beyrut, 1992, s. 416; Ahmed Savran, *19. Yüzyıl Osmanlılar Döneminde Yeni Arap Edebiyatı*, Erzurum, 1987, s. 244.

²³ Ömer ed-Dekkâk, *a.g.e.*, s. 16; Sabrî Hâfız, “Modern Arap Kısa Öyküsü I”, (ç. Azmi Yüksel), *Nüşa Dergisi*, Yıl, III, S. 9, Ankara, 2003, s. 78; Mahmûd İbrâhîm el-Atraş, *a.g.e.*, s. 23.

(1876-1953) tarafından önce 1906 yılında Kahire’de yayınlanmaya başlamıştı. Meşrutiyet ortamının getirdiği nispeten özgürlükçü bir ortamda Muhammed Kürd Ali, Şam’a dönünce *el-Muktebes*’i orada yayınlamaya devam etmiştir. Daha sonra Şam’da yayınlanmaya devam eden dergide, adından da anlaşılacağı üzere Batının edebî ve bilimsel yayınlarından çeviriler, edebiyat, toplum ve ilmî konularda araştırma ve makaleler yayınlanıyordu. Dergi, sayfalarında bir yandan modern Batı edebiyatının ürünlerine yer verirken değer taraftan klasik Arap edebiyatı örneklerine de açıktı. *el-Muktebes*, Refik el-‘Azm (1865-1925), ‘Abdulkâdir el-Mubârek ve Fâris el-Hûrî (1873-1962) gibi yazarların yanı sıra Ahmed Şevkî (1868-1932), Cemîl Sıdkî ez-Zehâvî (1863-1936), Mustafâ Sâdık er-Râfî’î (1880-1937), Emîn er-Reyhânî (1876-1940) ve Ma’rûf er-Rusâfî (1875-1945) gibi Arap dünyasının önde gelen edebiyatçıların görüşlerini ifade ettikleri bir platform olarak öncü bir rol oynamıştır.²⁴ Dönemin önemli dergilerinden biri de, Mârî ‘Ucmâ (1888-1965) tarafından 1910 yılında çıkarılan ve ilk kadın dergisi olma hüviyetine sahip olarak önemli bir rol oynayan *el-‘Arûs*’tur. Edebî ve sosyal içerikli makale ve araştırmalarıyla dergi ayrıcalıklı bir konuma sahipti. Kadınlara, geleneksel ve dinî değerlerden tamamen kopmadan eğitim ve öğretim imkânlarının verilmesini ve toplumda eşit haklara ve sorumluluklara sahip özgür bireyler olarak haklarının tanınmasına çağrı yapıyordu. Birinci Dünya Savaşı yıllarında yayın hayatına ara vermek zorunda kalan *el-‘Arûs*, savaşın bitmesinden sonra tekrar yayınlanmaya başlamıştır. Fransız işgal yönetimine karşı başkaldırının şiddetlendiği ve kapanmak

²⁴ Sâmi el-Keyyâlî, *el-Edebu’l-‘Arabiyyu’l-Mu‘âsir fî Sûriye*, Kâhire, 1968, s. 30; Ömer ed-Dekkâk, *a.e.*, s. 19; Hasan Duman, *a.g.e.*, C.I, s. 605.

zorunda kaldığı 1925 yılına kadar yayın hayatına devam eden dergi, Suriye’de toplumsal uyanışın ve bilincin yükselmesinde önemli rol oynamıştır.²⁵

er-Râbitatu’l-Edebiyye (Edebiyat Birliği) de, dönemin önde gelen dergilerinden olup, Şam’da 1921 yılında, Suriye’nin ilk edebî topluluğu olan *er-Râbitatu’l-Edebiyye*’nin yayın organı olarak çıkmaya başlamıştır. Başkanlığını şair Halîl Merdem Bey (1895-1959)’in yaptığı topluluğun yayın organı olarak dergi, edebiyatı ve toplumsal uyanışı canlandırmayı, geleneği de doğru bir yaklaşımla değerlendirmeyi amaçlıyordu. Derginin yayınlanmasıyla birlikte topluluk ile birkaç yıl önce kurulmuş olan New York’taki *er-Râbitatu’l-Kalemiyye* (Kalem Birliği) arasında karşılıklı yazışmalar olmuştur. Mîhâîl Nu‘ayme (1889-1988) dergiye gönderdiği mektupta bu çabayı övmüş Halîl Merdem Bey de Mîhâîl Nu‘ayme’nin mektubuna dergide yazdığı makalede, “*zengin ve köklü dilimizin daha da geliştirilmesi çabasında gücümüzün ve imkânımızın elverdiği ölçüde birlikte omuz omuza hareket ediyor olmak bize güç vermektedir*”, ifadeleriyle Mîhâîl Nu‘ayme’nin övgüsünden dolayı ne kadar sevinçli olduğunu ifade etmiştir.²⁶ Suriye’deki edebiyatçılar ile mehcer edebiyatçıları arasındaki bu temaslar olumlu olsa da, Fransız işgal yönetiminin, topluluğun faaliyetlerinden rahatsızlık duyması nedeniyle topluluk dağıtılmış ve dergi, birinci yılını bile dolduramadan ancak dokuz sayı yayınlanarak yayın hayatına son vermek zorunda kalmıştır. Halîl Merdem Bey, daha sonra *es-Sekâfe* dergisini çıkarmaya başlamış; geleneğe bağlı kalarak eski edebiyat ürünlerine

²⁵ Ömer ed-Dekkâk, *a.e.*, s. 19; Hâşim Osmân, *es-Sihâfetu’s-Sûriyye Mâdîhâ ve Hâdîrihâ*, Dımaşk, 1997, s. 168; Sâmi el-Keyyâlî, *a.g.e.*, s. 30.

²⁶ Ömer ed-Dekkâk, *a.e.*, s. 20; Sâmi el-Keyyâlî, *a.e.*, s. 30.

yer verirken yeni edebiyatın gelişmesine de çaba sarf etmiştir. *es-Sekâfe* de uzun ömürlü olmamış ve yaklaşık bir yıllık bir yayın hayatından sonra kapanmıştır.²⁷

Ahmed Şâkir el-Keremî (1894-1927) tarafından haftalık olarak çıkarılan *el-Mîzân* dergisi, 1923 yılında yayın hayatına başlamıştır. Yayın kadrosunda Muhammed el-Bezm (1887-1955), Hayreddîn ez-Ziriklî (1893-1976) ve Şefîk Ceberî (1898-1980) gibi isimlerin bulunduğu dergi, eski ve yeni edebiyat taraftarlarının düşüncelerini ifade ettikleri bir platform olmuştur. Dergi, sayfalarını şiir, hikâye, makale, eleştiri ve araştırma içerikli yazılara açmış, ayrıca İbrahim Abdulkâdir el-Mâzinî (1890-1949), ‘Abbâs Mahmûd el-‘Akkâd (1889-1964) ve Tâhâ Huseyn (1889-1973) gibi Mısırlı Arap dünyasının önde gelen edebiyatçıları da dergiye yazılarını yollamışlardır. *el-Mîzân*, böylece yeni edebiyata ilgi duyan genç kalemlerin yetişmesine de zemin hazırlamıştır. Ahmed Şâkir el-Keremî’nin genç yaşta vefatı üzerine, eski ve yeni edebiyat taraftarlarını aynı sayfalarda bir araya getirmek gibi bir fonksiyonu yerine getiren *el-Mîzân* kapanmıştır.

Sâmî el-Keyyâlî (1898-1972) tarafından çıkarılan *el-Hadîs*, 1927 yılında Halep’te yayın hayatına başlamıştır. *el-Hadîs*, *er-Râbitatu’l-Edebiyye* ve *el-Mîzân*’ın bıraktığı boşluğu doldurmada önemli bir işlev görmüştür. Dergi, Suriye dışında da okuyucuyla buluşmuş ve Sâmî el-Keyyâlî’nin geniş edebî çevresi nedeniyle Tâhâ Huseyn, İbrahim Abdulkâdir el-Mâzinî, Ahmed Emîn, Muhammed Huseyn Heykel (1880-1956) ve İsmail Edhem gibi Arap dünyasının önde gelen edebiyatçılarının ve yazarlarının yazıları dergide yayınlanmıştır. Yine Suriyeli edebiyatçı ve yazarlardan Ömer Ebû Rîşe, Sâmî ed-Dehhân, Ömer Yahya, Kâmil ‘Iyâd ve Şefîk Ceberî gibi Birinci Dünya Savaşından sonra yetişen isimler, edebî ürünleri, makaleleri ve

²⁷ Sâmî el-Keyyâlî, *a.e.*, s. 31; Şâkir Mustafâ, *a.g.e.*, s. 240.

eleştirileriyle katkıda bulunmuşlardır. *el-Hadîs*, Suriye’de yayınlanan dönemin diğer dergi ve gazetelerine kıyasla oldukça uzun sayılan yayın hayatında, edebiyatçılar arasında karşılıklı fikir alışverişinin olduğu verimli bir ortam oluşturmuş ve aynı zamanda genç kalemlerin yetiştiği bir mektep görevi üstlenmiştir. Otuz iki yıl gibi uzun bir yayın hayatı olan dergi 1959 yılında kapanmıştır.²⁸

Halep’te yayınlanan bir başka dergi olan *ed-Dâd*, 1931’de yayın hayatına başlamıştır. Yusuf Şelhat tarafından çıkarılan derginin yazı işleri görevini, şair Abdullah Yûrûkî Hallâk (1911-1972) üstlenmiştir. Bu iki ismin önderliğinde ve üstün gayretleriyle yayın hayatına devam eden dergi, edebî ve sosyal içerikli bir muhtevaya sahipti. Ayrıca *el-Hadîs* dergisinde olduğu gibi, Arap dünyasının meşhur kalemleri, *ed-Dâd*’da da yazmaktaydı. *ed-Dâd*’ı asıl ayrıcalıklı kılan, yeni dünyadaki önde gelen mecer yazarlarının, dergide yazmaları ve böylece oradaki Arap göçmenler arasında bir okuyucu kitlesine sahip olmasıdır.

el-Mecma‘u’l-‘İlmiyyu’l-‘Arabî bi Dımaşk (Şam Arap Bilimler Akademisi)’in yayın organı olan *Mecelletu’l-Mecma‘i’l-‘İlmiyyi’l-‘Arabî*, akademinin kurulmasından bir süre sonra 1921 yılında yayınlanmaya başladı.²⁹ Dergi, Suriye’deki ilk bilimsel içerikli yayın yapan dergi olma hüviyetine sahiptir. Aynı zamanda Arap dünyasında da öncü bir role sahiptir. Çünkü Mısır ve Irak’taki aynı içerikli dergilerden çok önce yayın hayatına başlamıştır Dergi, ilk on yıl aylık olarak yayınlandıktan sonra dönemsel olarak çıkmaktadır. Dergi, öncelikli olarak Arap dili ve edebiyatı ile ilgili bilimsel araştırma ve makalelere yer vermekte, Arap ve Batılı araştırmacı ve yazarların karşılıklı fikir alışverişinde bulunmaları için bir zemin

²⁸ Seyfuddîn el-Kıntâr, *el-Edebu’l-‘Arabîyyu’s-Sûrî ba‘de’l-İstiklâl*, Dımaşk, 1997, s. 19; Sâmî el-Kiyâlî, *a.e.*, s. 31; Ömer ed-Dekkâk, *a.g.e.*, s. 21.

²⁹ Hasan Duman, *a.g.e.*, C.I, s. 527.

oluşturmaktadır. Birçok bilim adamı ve araştırmacının çalışmalarının yayınlandığı bu dergi klasik kültürün tekrar keşfedilmesinde, dilin gelişmesinde ve modern edebiyatın doğmasında çok önemli bir işlev görmüştür. Bunun yanı sıra derginin sayfalarında, bilimsel ve teknik kavramlara karşılıklar bulma ve kültür mirasının tanıtılması amacıyla ilgili çalışmalara yer verilmektedir.³⁰

el-Ma'rife ise, Suriye Kültür Bakanlığı tarafından çıkarılmakta olup ilk yazı işleri müdürlüğünü edip Fuâd eş-Şâyib yapmıştır. 1962 yılında ilk sayısı yayınlanan dergi, fikri içerikli bir muhtevaya sahip görünse de edebî ağırlığı daha fazladır. Suriye hükümetinin kültür ve sanata bakışını yansıtan bir yayın hüviyetindeki *el-Ma'rife*, zor maddi koşullar nedeniyle yayın hayatına son vermek durumunda kalan çok sayıda derginin bıraktığı boşluğu doldurmaktadır. *el-Ma'rife*, düşünce hayatının gelişmesini amaçlayan yapısıyla farklı akımlara ve görüşlere sayfalarında yer vererek *Mecelletu'l-Mecma'i'l-İlmiyyi'l-'Arabî* ile birlikte önemli bir görevi yerine getirmektedir. Bu özelliğiyle dergi, Arap milli davasına hizmet etmekte, batı ve üçüncü dünya ülkeleri edebiyatlarından çeviriler yayınlamaktadır. Ayrıca *el-Ma'rife*, yeni yetişmekte olan genç kuşakların şiir, hikâye ve araştırmalarına sayfalarını açmıştır.³¹

Suriye'de batı edebiyatının ve kültürünün tanınmasında, eğitim kurumlarının ve ilmî kurumların önemli etkisi olmuştur. Beyrut'ta kurulan Protestan Okulu ile Nasıra'da açılan Ortodoks Okulu, Suriye'de edebî ve kültürel hayatın gelişmesinde rol oynamıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrası, nispeten istikrarın bulunduğu dönemde bazı eğitim ve öğretim kurumları ile ilmî kurumlar açılmıştır. Bu kurumlar arasında yer alan *el-Mecma'u'l-İlmiyyu'l-'Arabî bi Dimaşk*, edebî ve kültürel hayatın

³⁰ Ömer ed-Dekkâk, *a.g.e.*, s. 22; Sâmî el-Keyyâlî, *a.g.e.*, s. 30.

³¹ Ömer ed-Dekkâk, *a.e.*, s. 23.

gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Fransız idaresindeki Suriye yönetiminde Eğitim Bakanlığı yapan, aynı zamanda bir bilim adamı, gazeteci, yazar ve araştırmacı olan Muhammed Kürd Ali'nin teklifi ile bu akademi 1919 yılında Şam'da kuruldu. Akademi, Arap dilini ve edebiyatını geliştirmeyi, yazma eserleri yayınlamayı ve ilmî araştırma yöntemlerini öğretmeyi amaçlıyordu. Bunun yanı sıra bilim, teknik, sanat ve yönetim alanındaki yeni ıstılahlara Arapça karşılıklar bulmak, yazımdaki imla kurallarını düzenlemek, hatta idari meseleleri düzenlemeye kadar bir çok konu kurumun görevleri arasındaydı. Başkanlığını Muhammed Kürd Ali (1876-1953)'nin yaptığı *el-Mecma'u'l-İlmiyyu'l-'Arabî bi Dimaşk*'ın faaliyetleri, Arap dünyasının tanınmış ilim adamı ve edebiyatçılarından oluşan sekiz kişilik bir heyet tarafından yürütülüyordu. Bu heyet amaçları doğrultusunda eğitim ve öğretimi geliştirmek, kültür hayatını canlandırmak için akademinin yayın organı olan *Mecelletu'l-Mecma'i'l-İlmiyyi'l-'Arabî*'yi yayınlamaya başlamıştır. Öte yandan akademi adliye, eğitim belediye, sağlık gibi alanlarında yeni kurulan devlet teşkilatlarında ihtiyaç duyulan ıstılahları belirleme görevini de yürütmekteydi.³²

İlmî ve kültürel hayatın gelişmesinde, Fransız idaresi döneminde kurulan Suriye Üniversitesi'nin de katkısı büyüktür. Osmanlı döneminde kurulmuş olan Tıp Okuluna ilaveten Hukuk Fakültesi ile birlikte iki fakülte olarak 1923 yılında açılan bu üniversitede, çoğunlukla İstanbul'da eğitimini tamamlamış hocalar görev yapmaktaydı. Hukuk ve tıp alanındaki yeni ıstılahlara Arapça karşılıklar bulmada bu iki fakültenin katkısı da büyüktür. İki fakülte ile kurulan Suriye Üniversitesi'nin diğer fakültelerinin açılması, Fransız idaresinin engellemesi nedeniyle ülkenin 1946

³² Ahmet Savran, *a.g.e.*, s. 46-47.

yılındaki bağımsızlığına kadar gerçekleşemese de bu kurum, eğitim, kültür ve düşünce hayatının gelişmesinde rol oynamıştır.

Bu faktörlerin etkisiyle gelişme kaydeden Suriye hikâyeciliğinin öncü çalışmalarından sonra yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden sonra modern hikâye örneklerinin verilmeye başlandığını görüyoruz. Husâm el-Hatîb'in de işaret ettiği gibi, Suriye'de modern hikâyenin öncü çalışmaları 1920'li yıllarda ortaya çıkmıştır.³³ Şâkir Mustafâ da, Suriye'de modern hikâyenin Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arası dönemde ortaya çıktığını ifade ederek, ülkede hikâyenin ilk ortaya çıkışı ile siyasî gelişmelerin yakından alakalı olduğu tespitini yapmaktadır.³⁴ Bu dönem, Osmanlı Devleti'nin çekilmesiyle boşalan bölgede, daha önce mevcut olmayan yeni siyasî sınırların ve idarî yapıların ortaya çıktığı bir zamana denk gelmektedir. Böylece, Bilâdu's-Şâm diye bilinen coğrafyada birden fazla siyasî yapının oluşmasıyla, artık siyasî ve toplumsal yapıda farklılaşan gelişme çizgisi, doğal olarak edebî alanda da kendini göstermiştir. Suriye'de modern anlamda ilk hikâye³⁵ kabul edilen Muhammed en-Neccâr (1902-1962)'ın *Fî Kusûri Dimaşk* (Şam'ın Saraylarında, 1937) adlı hikâye kitabının yayın tarihi olan 1937'ye gelindiğinde, "Suriye" siyasî bir terim olarak ortaya çıkmıştır. 1920'deki Fransız işgaliyle ülke yeni bir döneme girmiş, 1936'da Fransa ile yapılan anlaşma neticesinde parlamento açılmış ve Suriye bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. Her ne kadar ülkenin tam olarak bağımsızlığına kavuşması 1946 yılında gerçekleşmiş olsa da, tarih boyunca daha geniş bir alanı

³³ Husâm el-Hatîb, *a.g.e.*, s. 37; Muhsîn Yûsuf, *el-Kıssa fî'l-Vatani'l-'Arabî*, Lazkiye, 1989, s. 147; et-Tâhir Ahmed Mekkî, *el-Kıssatu'l-Kasîra Dirâsât ve Muhtârât*, Kahire, 1988, s. 99; Claude Krul, *a.g.m.*, s. 40; Seyfuddîn el-Kintâr, *a.g.e.*, s. 207.

³⁴ Şâkir Mustafâ, *a.g.e.*, s. 247; Seyfuddîn el-Kintâr, *a.g.e.*, s. 207.

³⁵ Modern Arap edebiyatında ilk kısa hikâye ise, Muhammed Teymûr (1892-1921)'un *Fî'l-Kitâr* (Trende, 1917) adlı hikâyesidir. Bkz. Rahmi Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, Ankara, 2004, s. 27; Hüseyin Yazıcı, "Hikâye", *T.D.V., İslâm Ansiklopedisi*, C. XVII, İstanbul, 1998, s. 481; Musa Yıldız, "Arap Edebiyatında İlk Modern Kısa Öykü : Muhammed Teymûr'un *Fî'l-Kitâr*'ı", *Nüşa Dergisi*, Yıl, II, S. 4, Ankara, 2002, s. 44.

kapsayan coğrafi bir terim olan Suriye, artık daha küçük sınırları kapsayan siyasî bir terim olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1937 yılının, aynı zamanda Suriye’de ilk edebî roman³⁶ olan Şekîb el-Câbirî’nin *Nehem* (Tutku, 1937) adlı romanının yayınlandığı yıl olması da, artık diğer Arap ülkelerinden ayrı olarak modern anlamda bir Suriye edebiyatının doğmakta olduğunu göstermektedir.³⁷

Genel olarak modern Arap edebiyatında olduğu gibi Suriye’de de başlangıçta tarihî içerikli roman ve hikâye yazımı ön plandaydı.³⁸ Tarihî içerikli ürün veren yazarlardan biri de Ma’rûf el-Arnaût (1892- 1953)’tur. 1892’de Beyrut’ta doğan Ma’rûf el-Arnaût, öğrencilik yıllarından beri edebiyatla meşgul olmuştur. Fransızca’dan yaptığı piyesler ve hikâye çevirileri ile kendi eserlerini, günlük gazete ve dergilerde yayımlamıştır. Birinci Dünya Savaşı’nın devam ettiği yıllarda İstanbul’da bulunmuş, savaşın bitmesinden sonra Şam’a dönerek yine gazete ve dergilerde yazmaya devam etmiştir. 1920 yılında ise *Fetâ’l-‘Arab* adlı bir gazete çıkarmaya başlamış ve bu gazetede uzun yıllar çeşitli fikri ve siyasî konulardaki görüşlerini ifade ettiği yazılarıyla Suriye’de tarih bilincinin gelişmesine ve bağımsızlık düşüncesinin yerleşmesine büyük katkılar sağlamıştır.³⁹

Ma’rûf el-Arnaût, gazetecilik mesleğinin yanı sıra edebî faaliyetlerine hiç aksatmadan devam etmiştir. Arap tarih bilincinin oluşturulması amacıyla kaleme aldığı tarihî romanlarında, bir çeyrek asır kadar önce Curcî Zeydân (1861-1914)’ın Mısır’da ulaştığı konuma, o Suriye’de gelmiştir. İslamiyet’in parlak devirlerini

³⁶ Modern Arap edebiyatında ilk edebî roman olarak ise, Muhammed Huseyn Heykel (1880-1956)’in *Zeyneb* (1914) adlı romanı kabul edilmektedir. Bkz. Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı (1914-1944)*, Ankara, 1997, s. 44.

³⁷ Husâm el-Hatîb, *er-Rivâyetu’s-Sûriyye fî Merhaleti’n-Nuhûd (1959-1967)*, Dımaşk, 1975, s. 13; Nicola A. Ziadeh, *Syria and Lebanon*, London, 1957, s. 54; Abdullâh Ebû Heyf, *el-Edeb ve’t-Teğayyuru’l- İctimâ’î fî Sûriye*, Dımaşk, 1990, s. 11.

³⁸ Jacob M. Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi*, (ç. Bedrettin Aytaç), Ankara, 2002, s. 61.

³⁹ Sâmi el-Keyyâlî, *a.g.e.*, s. 250-253; Mahmûd İbrâhîm el-Atraş, *a.g.e.*, s. 52.

işlediği tarih romanlarının ilki, 1929'da yayınlanan *Seyyidu Kureyş* (Kureyş'in Efendisi, 1929)'tir. Üç bölümden oluşan ve yaklaşık bin sayfalık bir hacme ulaşan bu eserinde, Hz. Muhammed'in hayatını ele almıştır. Çok büyük beğeni toplayan ve kısa sürede üç baskı yapan eser, kendisine *el-Mecma'u'l-İlmiyyu'l-Arabî bi Dimaşk* üyeliğini kazandırmıştır.⁴⁰ Yazar daha sonra 1936 yılında *Ömer b. el-Hattâb* (Ömer b. el-Hattâb, 1936)'ı yayınlamıştır. Yaklaşık yedi yüz sayfaya varan bu hacimli eserde *Seyyidu Kureyş*'te bıraktığı yerden devam etmiştir. Ardından *Târik b. Ziyâd* (Târik b. Ziyâd, 1941) ve *Fâtıma el-Betûl* (Masum Fâtıma, 1942) adlı tarihî romanlarını yazmıştır.

el-Arnaût, bu tarihî romanlarında, tarihî olayları kurmaca bir şekilde yeniden ele alır. Eserlerinde gerçek ile hayal iç içe geçmiştir. Eserlerinin sonunda bibliyografik bilgiler vermiştir. Yeniden kurguladığı olayları, sürükleyici bir şekilde anlatırken şair, komutan, kral vb. kişilerin karşılaşmaları, savaşlar, kahramanlıklar ve benzeri olaylar okuyucuyu tamamen konunun içine çeker. Bu yönüyle el-Arnaût, karmaşık olayları, savaşları ve kahramanlıkları etkileyici kurgulama kabiliyeti ile diğer Suriyeli tarihî roman yazarlarından belirgin bir şekilde ayrılır. Çünkü Ali et-Tantâvî ve Selahaddîn el-Muneccid gibi yazarlar, tarihî olayları birebir aktarmakla ve nadiren bazı konuşmalar ve ayrıntılar eklemekle yetinmişlerdir.⁴¹

Ancak Suriye'de modern edebiyatın gelişme seyrinde, Ma'rûf el-Arnaût'un kendisinden sonraki yazarlar üzerinde bir etki bırakmadığı ve onun tarzını devam ettirip türün daha olgun ürünlerini ortaya koyan bir kuşak gelmediği de bir gerçektir. Belki de henüz tarihî roman yazımı, emekleme dönemindeyken edebî anlamda

⁴⁰ Husâm el-Hatîb, *Subulu'l-Muessirâti'l-Ecnebiyye ve Eşkâluhâ fî'l-Kıssati's-Sûriyye*, s. 32; Sâmî el-Kiyâlî, *a.e.*, s. 251.

⁴¹ 'Adnân b. Zureyl, *Edebu'l-Kıssa fî Sûriye*, Dimaşk, tsz., s. 145; Jacob M. Landau, *a.g.e.*, s. 61-62.

hikâye ve roman yazılmaya başlanmasının dikkatleri bu türden uzaklaştırması bunda etkili olmuştur.

Bu dönemin önde gelen yazarlarından biri de Ali Halkî (1911-1984)'dir. Suriye'de, modern anlamda ilk hikâye denemelerini o yapmıştır. Yeni edebiyatın öncü isimlerinden biri olarak kabul edilen Ali Halkî, 1910 yılında Şam'da doğmuştur. Küçük yaşta babası ve annesini kaybetmiştir. Hayatın zorluklarını ve çilelerini küçük yaştan itibaren görmeye başlamıştır. Çok büyük acılarla ve yoksullukla geçen gençlik yıllarında, birçok iş denemiş, gerek Suriye'de bulunduğu değişik şehirlerde gerekse birkaç defa ikamet ettiği Beyrut'ta karşılaştığı insanlar ve yaşadığı tecrübeler, ona hayatla ilgili geniş bir birikim ve deneyim kazandırmıştır.⁴² Küçük yaştan beri edebiyatla meşgul olmuş ve öğrenim hayatının yanı sıra edebiyat alanında kendini yetiştirmiştir. Çağının düşünce dünyasını ve edebî faaliyetlerini izlemiş ve dönemin diğer Suriyeli yazarları gibi, çeviriler yoluyla tanıdığı Fransız hikâye yazarlarından, özellikle de Guy de Maupassant'tan etkilenmiştir.⁴³ Ayrıca modern Arap edebiyatının yeşermekte olduğu Mısır'da, edebî alandaki gelişmelere yakından ilgi duymuştur. Ali Halkî, zamanla Şam'daki edebiyat çevreleriyle tanışmış ve sanattan edebiyata, siyasetten ekonomiye kadar bu çevrelerde cereyan eden tartışma ve polemiklere katılmıştır. Sert siyasî çekişmelerin yanı sıra edebiyat alanında da sürüp giden yoğun ve ufuk açıcı tartışmaların yaşandığı bu ortam, Ali Halkî'nin edebî şahsiyetinin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Ali Halkî'nin ilk yazma teşebbüsü de bu dönemde olmuş ve romantik tarzda ilk hikâyelerini yazmıştır. Ancak bu ilk teşebbüsünde başarılı olamamış, daha sonra röportaj

⁴² Na'îm el-Yâfi, *a.g.e.*, s. 129; Jacob M. Landau, *a.g.e.*, s. 65; Seyfuddîn el-Kintâr, *a.g.e.*, s. 209.

⁴³ 'Adnân b. Zureyl, "el-Vâkı'yye fî'l-Kıssati'l-Kasîra fî Sûriye", *el-Mevkîfu'l-Edebî*, S. 73-74-75, Dimaşk, 1977, s. 55; Ahmed Câsim el-Huseyn, *el-Kıssatu'l-Kasîrati's-Sûriyye ve Nakduhâ fî'l-Karni'l-'İsrîn*, Dimaşk, 2001, s. 84.

tekniğiyle yazdığı hikâye denemeleri ile dikkati çekmiştir. Böylece Ali Halkî, ilk defa *Rebî' ve Harîf* (Bahar ve Hazan, 1931) adlı hikâye kitabını yayınlamıştır.

Ali Halkî, Suriye'de ilk defa edebî anlamda hikâye yazma teşebbüsünde bulunup bu çıkışı açan edebiyatçı olarak kabul edilir.⁴⁴

Ali Halkî, hikâyelerinin konusunu yaşadığı acı ve yoklukla dolu hayatından alır. Kendi deneyim ve gözlemlerinin dışına çıktığı neredeyse hiç görülmez. Ona göre hikâye, hayatın gerçeğinin tasvirinden başka bir şey değildir. O, bunu yaparken çoğunlukla kendi hayatını anlatmaktadır. Ali Halkî'nin, bunu yaparken sırf kendi hayatını anlatmanın ötesinde toplum eleştirisini hedeflediği görülmektedir. Toprak ağası olan genç bir adamın, sürekli gittiği meyhanedeki kızlardan biriyle ailesinden habersiz olarak evlenmesi, daha sonra da nişanlı olduğu amcasının kızıyla evlenmek için onu bırakmasının anlatıldığı *Fetâtu'l-Hânât* adlı hikâyesinde, toplumdaki ahlakî yönden çöküş ve insanların ikiyüzlülüğü ele alınmıştır. *Mûnûlûc Mensûr* adlı hikâyede ise, Fransa'ya demiryolu mühendisliği eğitimi almak için giden bir gencin başarısız olup geri dönmesi ve sıkıntı içinde bir hayat sürmesi anlatılarak kültür çatışması ele alınmaktadır. *eş-Şeyhu'l-Vara* hikâyesinde ise, dinî yönden takva sahibi olarak tanınan birinin jeoloji dersi verdiği bir kızla birlikte olmak için uydurduğu yalanlar anlatılmakta ve din adamlarındaki ahlakî çöküntü ve yozlaşma ele alınmaktadır.

Ali Halkî, çok eser veren bir hikâyeci olmamasına rağmen, romantizmden realizme geçişte bir öncü olmuş ve kendisinden sonraki yazarlar tarafından takip edilmiştir.⁴⁵

⁴⁴ 'Abdullatîf el-Arnaût, "Ali Halkî Râidu'l-Kıssati's-Sûriyyeti'l-Kasîra", *el-Ma'rife*, Vizâratu's-Sekâfe, Yıl, XXXIV, S., 499, Dimaşk, 2005, s. 246; Husâm el-Hatîb, *a.g.e.*, s. 36; Mahmûd İbrâhîm el-Atraş, *a.g.e.*, s. 48; Muhammed Hâlid Ramadân, "el-Kıssatu'l-Kasîra fî Sûriye", *Dirâsât İştirâkiyye*, S.171-172, Dimaşk, 1998, s. 11; Hüseyin Yazıcı, *Çağdaş Arap Öyküleri*, İstanbul, 1999, s. 12.

I.2. Modern Suriye Hikâyesinin Gelişmesi

Modern Suriye hikâyesi için ülkenin bağımsızlığını kazandığı 1946 yılının, bir dönüm noktası olduğunu söylemiştik. Bir edebî türün ortaya çıkıp gelişmesi için gerekli şartların oluşması, toplumsal hayattaki değişimler sonucunda olmaktadır. Suriye’de meydana gelen siyasî ve sosyal alanlardaki köklü değişimler modern hikâye türünün gelişimine ivme kazandırmıştır.

Bağımsızlığın kazanıldığı 1946’dan sonra, Suriye’de siyasî, sosyal ve kültürel alanda yaşanan gelişmeler, yeni dönemin sorunlarını, beklentilerini, anlayış ve yaklaşımlarını ifade edebilecek yeni ve canlı bir edebiyatın doğmasına zemin hazırlamıştır. Bağımsızlıkla birlikte ülkede yaşanan hızlı değişim ve gelişme sonucunda, geleneksel nüfuz sahibi kesimlerin yerini, yeni gelişmekte olan toplumsal sınıfların almaya başlaması ve eğitim ve kültür alanındaki ilerlemeler, hikâyenin aranan bir tür olmasını sağlamıştır. Öte yandan sürüp giden siyasî istikrarsızlık ve ihtilaflar gibi ülkenin içinde bulunduğu şartlar, siyasî ve sosyal hedeflere ulaşmada, hikâyenin talep edilen bir konuma gelmesine ve dönemin ifade aracı olarak ön plana çıkmasına katkı sağlamıştır.⁴⁶

Farklı düşüncelere ve inançlara sahip çok sayıda yazar, hikâye yazıcılığını bu dönemde ilgi gören ve izlenen bir edebî tür haline getirmeyi başarmıştır. Çok yönlü değişimlerin ve gelişmelerin yaşandığı bu dönem, aynı zamanda toplumsal çalkantıların ve siyasî bunalımların yaşandığı bir geçiş süreci olması nedeniyle

⁴⁵ Ahmed Câsim el-Huseyn, *a.g.e.*, s. 85-86.

⁴⁶ Seyfuddîn el-Kıntâr, *a.g.e.*, s. 213; Husâm el-Hatîb, *el-Kıssatu’l-Kasîra fî Sûriye*, s. 111; Hüseyin Yazıcı, *a.g.md.*, s. 482; Abdullâh Ebû Heyf, “el-Kıssatu’l-Cedîde fî Sûriye”, *Mevsû’atu’l-Kıssati’l-Cedîde fî Sûriye*, 1996, s. 21.

hikâyede, millî meselelerden adet ve geleneklere, yoksulluk, fakirlik ve işsizlikten kuşak çatışması ve batıl inançlara kadar çok geniş bir konu çeşitliliği söz konusudur.

Değişik akımlara ve felsefi-düşünsel ekollere mensup yazarlar arasında teorik ve pratik alanda yaşanan tartışmalar, eleştirinin de gelişmesine zemin hazırlamış, bunun yanı sıra türün sanatsal seviyesine katkıda bulunmuştur. Yeni yetişen genç kalemlerin daha çok önem verdiği hikâye yazıcılığı, halkın günlük yaşamından kesitler sunmaya ve modern hayatın sorunlarını dile getirmeye uygun yapısıyla artan bir ilgi görmüştür.

Hikâyenin, ilgiyle takip edilen bir tür olarak ön plana çıkmasında, edebiyatın kendi iç dinamikleri yanında genel olarak iki faktörün önemli rol oynadığı görülmektedir. Birincisi ülkeyi modernleştirme ve kalkınma hamlesinin etkileri, ikincisi ise orta sınıfın gelişerek siyasî alanda büyük mücadelelere girişebilecek güce ulaşmasıdır.⁴⁷ Bu faktörler, yeni bir sınıfın doğmasına yol açmıştır. Teknolojiyi kullanan, otomobile binen, sinemaya giden, şirketlerde yöneticilik yapan bu yeni insan tipi, günlük hayatın hızlı koşturma temposu içerisinde çabucak okuduğu gazetenin eksik bıraktığı boşluğu doldurma ihtiyacı hissediyordu. İşte hikâye, bu noktada bu ihtiyaca cevap veren yapısıyla, bir asır kadar önce Avrupa’da olduğu gibi, modern hayatın unsurlarından birini tamamlayıcı rol oynamıştır. Ancak Avrupa’da hikâye, romandan sonra ortaya çıkmışken Suriye’de romandan önce gelişme göstermiştir.⁴⁸

Arap dünyası ölçeğinde yaşanan iç siyasî çekişmeler, askerî darbeler, ideolojik ve fikri kutuplaşmalar ve sosyal patlamalar, bağımsızlık sonrasında Suriye’yi de

⁴⁷ Husâm el-Hatîb, *a.g.e.*, s. 111; Ahmed Câsim el-Huseyn, *a.g.e.*, s. 82; ‘Adil Ebû Şeneb, *Safahât Mechûle fî-Târîhi ’l-Kıssati’s-Sûriyye*, Dımaşk, 1974, s. 40.

⁴⁸ Husâm el-Hatîb, *a.g.e.*, s. 112; Hüseyin Yazıcı, *a.g.e.*, s. 13.

etkisi altına almıştır. Ülkenin yeni gelişmekte olan orta sınıfı aristokrasiye, feodaliteye ve geleneksel nüfuz sahiplerine karşı mücadelede etkin rol oynarken bir taraftan da modernleşmenin ve kalkınmanın istikrarlı ve kalıcı olması için çaba sarf etmekteydi.

Halk desteğini sağlamak için yöneticilerin ve siyasî liderlerin yarış içerisinde olmaları, modernleşme ve kalkınma yükünü omuzlarında taşıyan orta sınıflar ve mücadele fikirleriyle dolu aydın ve kültürlü kesimler arasında olduğu gibi halk arasında da belli bir siyasî bilinç oluşturmaya başlamıştı. Siyasî liderler ve yazarlar, hikâyenin, - şiirin yanında - propagandalarını yapmaya ve mesajlarını vermeye uygun yapısını görmekte gecikmediler. Onların cesaretlendirmesiyle genç yazarlar, hedeflerine ulaşma aracı olarak hikâyeye yazmaya yöneldiler. Böylece, XIX.yüzyıldaki uyanış (nahda) döneminin başından beri millî bir rol oynayan ve klasik edebiyatın saygın türü olan şiirin yanında hikâyeye de, önemli bir konuma yükselmeye başladı. Arap dünyasını derinden etkileyen, başta Filistin sorunu olmak üzere Cezayir Devrimi, Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesi, Cemâl Abdunnâsır'ın Arapların liderliğine soyunması, 1958 yılında Mısır ile Suriye'nin birleşmesi ve Irak'taki darbe gibi hadiseler, şiirde olduğu gibi artık hikâyede de ele alınmaya başlamıştır. 1948 yılı olayları, katliamları, sürgünleri ve baskınları ile Filistin sorunu, hikâyeye kaynak oluşturmuştur. Şiirden daha çok ayrıntıyı ifade edebilen, makaleden daha çok iç duyguları coşturabilen bir edebî türe ihtiyaç vardı ki, o da hikâyeydi.⁴⁹

Geldiği bu konumu ile dönem hikâyesi, siyasî kutuplaşmalar, sosyal huzursuzluklar, kadının konumu, askeri yönetimlerin baskıları, sosyal ve iktisadî gelişme ve kalkınma projeleri gibi çok çeşitli konuları ile aynı zamanda dönemin

⁴⁹ Husâm el-Hatîb, *a.e.*, s. 112.

Suriye’indeki gelişmeleri ve olayları ve bunların dayandığı fikri temelleri ele alan yönüyle bir belge niteliğindedir. Tüm bu konular, bazen direkt olarak ele alınırken bazen de dolaylı olarak işlenmiştir. Birçok hikâye koleksiyonunun giriş bölümleri, bunların belli bir mesajı vermek için yazıldığını göstermektedir. Dönemin tüm hikâye kitapları, bu şekilde olmayıp çok sayıda yazar, hem kendi toplumları için hem de tüm insanlık için daha iyi bir dünya hayallerini ve beklentilerini anlattıkları hikâyeler yazmışlardır. Onlar hikâyenin, kaygılarını ve beklentilerini insanlara ulaştırma gücüne inandıklarını göstermişlerdir. Yine de siyasî veya ideolojik bir bağlantıdan tamamen kendini kurtaran yazar az sayıdadır. Sürekli, sanat sanat içindir ilkesine çağrı yapan ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, buna güzel bir örnektir.⁵⁰

Ellilerde siyasî ve sosyal faktörler, edebiyatta realist akımın güçlenmesine, içeriğe yoğunlaşmaya ve hayatın gerçek olaylarını yansıtmaya önem veren bir anlayışın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu faktörler, bağımsızlık sonrası dönemde hikâyenin gelişmesine uygun bir ortam hazırlamış olsa da edebiyatın kendi iç dinamikleri ve durumunun etkisi göz ardı edilmemelidir. Hikâye, kısa yapısı, yoğun anlatımlı ve anlık durumları ifade eden haliyle, rekabetin şiddetli olduğu bir ortamda roman gibi daha uzun hacimli anlatı türlerini deneme imkânı bulamayan genç kalemler tarafından, hem yazmaya giriş olarak hem de kısa sürede sonuç alma yolu olarak görülmüştür.

Bu yazarlar, hikâye dışında örneğin, şiir gibi bir türe yönelmemişlerdir. Çünkü edebiyat dünyasında farklı ve saygın bir yeri olan şairlerle boy ölçüşmek gibi bir seçenekleri yoktu. Onlar, roman gibi uzun soluklu bir türe de yönelmediler. Çünkü gerek yazarlar gerekse okurlar nezdinde kabul görecekt temel esasların oluşturulması

⁵⁰ Husâm el-Hatîb, *a.e.*, s. 113-114.

gerekiyordu. Tiyatroya yönelseler, Suriye’de geleneksel tiyatro gelişmemişti ve yoktan yeni bir tiyatro oluşturmak çok çaba, sabır ve zaman isteyen bir işti. Hikâye, ise canlı ve hayattan kesitler sunan özelliği ile bu amaca en uygun tür olarak görülüyordu. Böylece hikâye, bağımsızlık sonrası istikrarsızlığın, sosyal çalkantıların, politik çekişmelerin ve ideolojik kutuplaşmaların damgasını vurduğu dönemin ifade aracı olarak yazarların ve türü ilgi ile takip eden okuyucu kitlesinin dikkatini çekmiştir.⁵¹

Sonraları büyük isimler olarak ün yapmış ‘Abdusselâm el-‘Uceylî,⁵² Sa‘îd Havrâniyye, Hannâ Mîne,⁵³ Ulfet el-İdlibî, Murâd es-Sibâ‘î, Gâde es-Semmân ve Zekeriyâ Tâmir⁵⁴ gibi birçok edebiyatçı, yazmaya bu dönemde hikâye ile başlamış, kimi hikâyede kalırken, kimi de diğer türlere geçmiştir.

Hikâye, bu gelişme aşamasında modern Arap edebiyatının birikiminden de oldukça faydalanmıştır. Tevfik el-Hakîm (1898-1987),⁵⁵ Tâhâ Huseyn,⁵⁶ İbrâhîm ‘Abdulkâdir el-Mâzinî gibi isimler, bu kuşağın üstatları iken Necîb Mahfûz (1911-2006)⁵⁷ gibi bir sonraki nesil ise daha yakından takip ettikleri isimlerdi.⁵⁸

⁵¹ Husâm el-Hatîb, *a.e.*, s. 117-118.

⁵² ‘Abdusselâm el-‘Uceylî hakkında geniş bilgi için bkz. Dursun Hazer, *Abdüsselam el-'Uceyli'nin Edebi Kişiliği ve Hikayeciliği*, Araştırma Yay., Ankara, 2004.

⁵³ Hannâ Mîne hakkında geniş bilgi için bkz. Cihaner Akçay, *Hannâ Mîne'nin Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1998; Rabia İnan, *Hanna Mine'nin Romanlarında Vatan ve Deniz Teması*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2008.

⁵⁴ Zekeriyâ Tâmir hakkında geniş bilgi için bkz. Zekeriyâ Tâmir, *Onuncu Günde Kaplanlar*, (ç. Faruk Bozgöz) Araştırma Yay., Ankara, 2004; Ahmet Bostancı, *Çağdaş Arap Edebiyatçısı Zekeriyâ Tâmir: Edebî Kişiliği ve Hikayeciliği*, Nûn Yayıncılık, İstanbul 2007.

⁵⁵ Tevfik el-Hakîm hakkında geniş bilgi için bkz. İsmail Hocaoglu, *Tevfik al-Hakîm ve 'Avdat al-Rûh*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1992.

⁵⁶ Tâhâ Huseyn hakkında geniş bilgi için bkz. Rahmi Er, *Tâhâ Husayn ve Üç Romanı*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1988; İbrahim Özay, *Bir Eleştirmen Olarak Taha Husayn*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1992; Erol Ayyıldız, *Tâhâ Hüseyin, Hayatı, Eserleri ve Edebiyatı Eski Yeni Anlayışı*, Fatih Yay., Bursa, tsz.

⁵⁷ Necîb Mahfûz hakkında geniş bilgi için bkz. Azmi Yüksel, “Necîb Mahfûz’un Zukâku’l-Midakk Adlı Romanı”, *Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. VIII, S. 1, Ankara, 1992, s. 283-

Başta Fransa olmak üzere Avrupa’da yükselişe geçen varoluşçuluk (egzistansiyalizm) akımı, sanat ve edebiyatı, kendi felsefesini ve siyasetini anlatmak için bir araç olarak görüyordu. Varoluşçu filozoflar, fikirlerini anlatmak için salt felsefi eser yazmaktan çok hikâye ve tiyatro eseri yazıyorlardı. Fransa’daki bu durum etkisini Suriye’de de güçlü bir şekilde göstermiş, Mutâ‘ es-Safedî, Cûrc Sâlim ve Hânî er-Râhib yazarlar bu akımdan etkilenmiştir.

Öte yandan dünyada S.S.C.B’de 1930’larda başlayan toplumcu gerçekçilik akımı da, bu dönemde Suriye’de etkisini göstermiştir. Maksim Gorki, Lev Nikolayeviç Tolstoy gibi yazarların hikâye ve romanları ile Viladimir Mayakovski gibi şairlerin şiirleri, bu sosyalist fikirleri ülkede yaymak için çevrilmeye başlanmıştır. Suriyeli yazarların büyük bir kısmı, özellikle de *Râbitatu’l-Kuttâbi’s-Sûriyyîn* (Suriye Yazarlar Birliği) üyeleri bunun bilfiil öncülüğünü yapmışlardır. Onlar genel olarak edebiyattan özellikle de hikâyeden, toplumsal dönüşümü gerçekleştirmek ve “zulmün ve sömürünün” gerçek yüzünü ortaya çıkarmak için en ileri seviyede yararlanma taraftarıydılar.⁵⁹

305; Musa Yıldız, *Necîb Mahfûz’un Hayatı, Eserleri ve Kısa Hikayeleri*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1992; Ahmet Kazım Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necîb Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum, 1994; Necip Mahfuz, *Hırsız ve Köpekler*, (ç. Rahmi Er, Necip Mahfuz’un Romanı Üzerine Bir Değerlendirme ile), Vadi Yay., Ankara, 1996; Mesut Yazıcı, *Türkçe’de Necîb Mahfûz*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1997; Musa Yıldız, *Necîb Mahfûz’un Sembolik Romanları*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1998; Cüneyt Mehmet Şimşek, *Necîb Mahfûz ve Üç Romanının Değerlendirilmesi*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 1999; Yusuf Köşeli, *Necîb Mahfûz, Hayatı, Eserleri ve eş-Şehhâz "Dilenci" Adlı Romanı*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2005; İsmail Gündüz, *Necip Mahfuz’un Hammâratu’l-Kitti’l-Esved Adlı Eserinin İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008.

⁵⁸ Husâm el-Hatîb, *a.e.*, s. 118; Yûsuf el-Yûsuf, “el-Kıssatu’l-Cedîde fî Sûriye”, *el-Mevkıfu’l-Edebî*, S.73-74-75, Dımaşk, 1977, s. 26.

⁵⁹ Husâm el-Hatîb, *a.e.*, s. 121.

Bağımsızlık sonrası dönemde, hikâyenin öne çıkmasında, siyasî şartların yanında gazetecilik ve dergi yayıncılığı da önemli rol oynamıştır. 1950’li yıllar, Suriye’de gazeteciliğin altın çağı olarak kabul edilmiştir.⁶⁰ 1946’daki bağımsızlıktan hemen sonra çok sayıda gazete ve dergi, yayın hayatına başlamıştır. Sâtı‘ el-Husrî (1880-1969)’nin tespitine göre, 1949 yılında yirmi beş günlük gazete, on iki haftalık dergi, üç adet onbeş günlük dergi ve üç aylık dergi yayınlanmaktaydı. Bunlar arasında haftalık *en-Nukkâd* dergisi, küçük hacimli ve hoşça giden dış görünümüyle, Suriye şartlarında uzun soluklu sayılan yayın hayatında, genç hikâye yazarlarının tecrübe kazandıkları ve yetiştikleri bir mektep olmuştur. Sonraki dönemlerde gerek Suriye düzeyinde gerekse Mısır ve Lübnan gibi Arap ülkelerinde tanınan birçok isim, ilk denemelerini *en-Nukkâd*’da yayınlamışlardır. *en-Nukkâd*, hikâyeye özel önem vermesinin yanında, sayfalarında Arap ve dünya edebiyatlarından hikâye örnekleri ile ilgili inceleme, araştırma ve eleştiri yazılarına da yer vermiştir. 1950’lerin ortalarına gelindiğinde ülkede yayınlanan günlük gazete sayısı, Şam’da yirmi dokuz, Halep’te on iki, Humus ve Süveydâ’da ikişer olmak üzere kırk beşe ulaşmıştır. Nüfusu dört milyon civarında olan ve bu nüfusun yarısının da okuma yazma bilmediği bir ülkede, bu sayı iyi bir oranı göstermektedir. Ancak bu gazetelerin çoğu, siyasî partilerin ve ideolojilerin resmi ya da yarı resmi sözcüsü durumundaydı. Örneğin *el-Ba’s* gazetesi Baas Partisi’nin yayın organı iken, *el-Binâ* Milliyetçi Suriye Partisi’nin, *en-Nûr* Komünist Parti’nin, *eş-Şa‘b* Halk Partisi’nin, *et-Tahrîr*

⁶⁰ ‘Abdulfettâh Kal‘acî, “Min Târîhi’l-Kıssa fi Sûriye”, *el-Ma‘rife*, Vizâratu’s-Sekâfe, Yıl, XXXXIV, S. 500, Dimaşk, 2005, s. 260.

Özgürlük Partisi'nin, *er-Ra'yu'l-Âmm* Bağımsız İlerici Parti'nin yayın organıydılar.⁶¹

Gazeteler, siyasî istikrarsızlık nedeniyle bazen yayın hayatına son veriyor, bazen de gizli olarak yayınlanıyor ya da yayınına ara vermek durumunda kalıyordu. Gazeteciliğin bu hali, ülkenin siyasî durumunu yansıtmaktadır.

el-Cundî, *et-Talî'a* ve *'Asâ'l-Cenne* gibi gazete ve dergilerin verdikleri edebî eklerde hikâye, edebiyatın diğer türlerine göre ayrıcalıklı bir yer edinmiştir. Yine Lübnan'da yayınlanan *el-Âdâb*, *el-Edîb*, *et-Tarîk*, ve *es-Sekâfetu'l-Vataniyye* gibi aylık dergiler, başta hikâye olmak üzere, Suriyeli yazarların edebî değeri haiz ürünlerine daima sayfalarını açmışlardır. Böylece hikâye, Batıda olduğu gibi gazeteciliğin imkânlarıyla gelişme kaydetmiştir.⁶²

Bu dönemde hikâyenin gelişmesine etki eden faktörlerden biri de, dünya edebiyatının meşhur klasiklerinin çevirilerinin yaygınlaşmasıdır. Başta Fransız, İngiliz ve Rus edebiyatlarından olmak üzere dünya edebiyatlarından yapılan çevirilerle, Suriyeli yazarlar Guy de Maupassant, Ernest Hemingway, Franz Kafka, Aleksander Puşkin, Maksim Gorki, Gogol, Tolstoy, Dostoyevski, Çehov ve Ehrenburg gibi batılı edebiyatçıların deneyimlerini, üsluplarını ve edebî akımları tanıma imkânı bulmuştur. *Dâru'l-Yekaza* ile *Dâr-u İbni'l-Mukaffâ'* gibi yayınevleri, dünya edebiyatlarından çok sayıda hikâye, roman ve şiir çevirisi yayınlamıştır. Ayrıca gazete ve dergiler de, hikâye ve şiir çevirileri ile batılı edebiyat

⁶¹ Ahmed Câsim el-Huseyn, "el-Kıssatu'l-Kasîra Cidden", *Dirâsât İştirâkiyye*, S. 171-172, 1998, s. 20; Seyfuddîn el-Kıntâr, *a.g.e.*, s. 215; Riyâd İsmet, "et-Teyyârâtü'l-Cedîde li'l-Kıssati's-Sûriyye", *Mevsû'atu'l-Kıssati'l-Cedîde fî Sûriye*, Lazkiye, 1996, s. 19.

⁶² Husâm el-Hatîb, *a.g.e.*, s. 116; Ömer ed-Dekkâk, *a.g.e.*, s. 26.

eleştirmenlerinin yazılarına sayfalarında devamlı yer vererek genç yazarların kendilerini geliştirmelerine katkıda bulunmuştur.⁶³

Suriye’de modern hikâyenin gelişmesinde rol oynayan etkenlerden biri de edebî topluluklardır. *er-Râbitatu’l-Edebiyye* (Edebiyat Birliği, 1921), *el-Mecma’u’l-Edebî* (Edebiyat Akademisi, 1930) ve *Nedvetu’l-Me’mûn* (Me’mûn Kulübü) gibi edebî topluluklar, klasik edebiyatta bulunmayan yeni değerlerin, konuların ve anlatım şekillerinin öncülüğünü yapmışlardır. Bu ilk edebî topluluklar fazla bir etki bırakamamışlardır. Ellili yıllarda ortaya çıkan topluluklar ise, Batı edebiyatında bulunan toplumcu gerçekçilik ve varoluşçuluk gibi, temel yaklaşımları ve ilkeleri belirli olan bir edebî akımın takipçisi olarak, edebiyatın içine girdiği donukluk ve kısırlıktan kurtulmasında kalıcı izler bırakmışlardır. Bu toplulukları oluşturan yazarlar, felsefî bir temele ve ideolojik bir mensubiyete sahip olarak edebiyatın işlevi gibi konularda ortak bir görüş etrafında toplanmışlardır.⁶⁴

Bu edebî toplulukların önde gelenlerinden biri olan *Râbitatu’l-Kuttâbi’s-Sûriyyîn* (Suriye Yazarlar Birliği), 1951 yılında kurulmuş olup diğer Arap ülkelerinde de kısa sürede etkili olunca 1954 yılında adını *Râbitatu’l-Kuttâbi’l-‘Arab* (Arap Yazarlar Birliği) olarak değiştirmiştir. Topluluk, yayınladığı bildiride ilerici ve sosyalist düşünceye sahip olduklarını, halkın sorunlarına sahip çıktıklarını ve ezilenlerin mücadelesine destek verdiklerini açıklamıştır. Kendilerini bütün yazarların temsilcisi konumunda görmediklerini, ancak edebî yeteneği olan herkese kapılarının açık olduğunu ilan etmişlerdir. Bildiri, topluluk üyelerinin mütevazı halleriyle kendilerini, gerçekleştirmeye adanmış ideallerine ne kadar bağlı

⁶³ Husâm el-Hatîb, *Subulu’l-Muessirâti’l-Ecnebiyye ve Eşkâluhâ fî’l-Kıssati’s-Sûriyye*, s. 70-71; Seyfuddîn el-Kintâr, *a.g.e.*, s. 38.

⁶⁴ Mahmûd İbrâhîm el-Atraş, *a.g.e.*, s. 75-76; Seyfuddîn el-Kintâr, *a.e.*, s. 47, 215-217; Husâm el-Hatîb, *el-Kıssatu’l-Kasîra fî Sûriye*, s. 99-100.

olduklarını göstermektedir: “Biz, kendimize yazar desek de, şiir olsun nesir olsun edebiyatın bizim ellerimizde olgunlaştığını iddia etmiyoruz. Bizim topluluğumuz, imkânlarımız ölçüsünde bir okul olacaktır. Birbirimize destek vererek hep birlikte geliştireceğiz. Eylüldeki üzün salkımı gibi, bu koruğun, güneş ışınlarından beslenerek görenleri hayrete düşürecek olgunluğa ulaşması uzak değildir.”⁶⁵ Bildiri genel sekreter Mevâhib Kiyâlî ve topluluğun kurucu üyeleri Liyân Deyrânî, Şehâde el-Hûrî, Hannâ Mîne, Sa’îd Havrâniyye, Gassân Rufâ’î, Salâh Dehnî, Nebîh ‘Âkil, Antuvan Hımsî, Memdûh Fâhûrî, Hasîb Kiyâlî ve Şevkî Bağdâdî’nin imzaları ile yayınlanmıştır. Topluluk üyelerinin yaşları, Liyân Deyrânî ve Hannâ Mîne hariç yirmi üçle ve yirmi beş arasındadır. Aralarında fikrî ve edebî donanım ve kabiliyet olarak farklı seviyelerde olarak içlerinde kayda değer katkısı bulunan olduğu gibi, ileriki yıllarda hikâyede öne çıkan isimler de vardı. 1950’li yıllara hikâyenin altın çağı dedirten isimler bunların arasından çıkmıştır.

Topluluk üyeleri, felsefî ve ideolojik bakımdan Marksist düşünceye bağlı olup edebiyatta ise, toplumcu gerçekçilik akımını benimsemiş isimlerden oluşmaktaydı. Suriye’de toplumcu gerçekçilik akımının diğer akımlardan önce yaygınlaşmasının nedeni, genel olarak Fransız kültürü ve edebiyatının etkisi altında olan Suriyeli aydınlar ve yazarlar arasında Marksizm düşüncesinin yaygın olmasıydı. Suriye’nin Fransız sömürgesi altında kaldığı yıllara tekabül eden 1930’larda, Fransa’da sol iktidarlar yönetiminde olduğu için Marksist felsefe ve düşünce, bir sömürge ülkesi olan Suriye’de yayılma imkânı bulmuştu.⁶⁶ Marksist düşünce, yurtseverliği ön plana çıkarması, emperyalizme karşı duruşu ve sosyal değişime vurgu yapması nedeniyle

⁶⁵ Râbitatu’l-Kuttâbi’s-Sûriyyîn, *Derb ile’l-Kimme*, Dımaşk, 1952, s. 6.

⁶⁶ Marksist düşüncenin Suriye’de yayılmasıyla ilgili olarak geniş bilgi için bkz. Abdullah Hannâ, *Mine’l-İtticâhâtî’l-Fikriyye fî Sûriye ve Lubnân*, Dımaşk, tsz., s. 170-210.

Suriye'nin entelektüel kesimleri arasında kabul görmüştür. *Râbitatu'l-Kuttâbi'l-Arab* topluluğu, yeni nesillerin sorunlarına ve beklentilerine karşı olan duyarlılığıyla ve bağımsızlık, eşitlik, demokrasi, sosyal adalet ve kurtuluş mücadeleleri ve dünya barışı gibi konulardaki hassasiyetleriyle etkili izler bırakmıştır.

Topluluk, topluma karşı yükümlülüğü olan bir edebiyat ve sanat anlayışına sahip olarak, sanat sanat içindir anlayışına, edebiyatı dar bir kalıba soktuğunu kabul ederek karşı çıkmıştır. Buna karşılık, “sanat toplum içindir” şiarını benimsemişlerdir. Onların en temel düsturu, bu olmuş ve doğruluk ve sorumluluk ilkesini edebiyatın değerlerinin en üstünü olarak görmüşlerdir. Topluluk, yayınladığı eserlerin mukaddime kısımlarında da vurguladıkları gibi edebiyatta, kendilerine özgü bir teori geliştirmeye çalışmış olsalar da biçim ve içerik gibi en temel konularda bile aralarındaki görüş ayrılığı yüzünden bunu gerçekleştirme imkânı olmamıştır.⁶⁷

Bu edebî topluluklardan biri de *Cemâ'atu'l-Kuttâbi't-Tekaddumiyyîn* (İlerici Yazarlar Birliği) olup topluluğun en öne çıkan ismi 'Abdulbâsıt es-Sûfî'dir. Ellilerin edebî topluluklarından biri de *Cem'iyetu'l-Udebâi'l-Arab* (Arap Edebiyatçılar Cemiyeti)dir. Bir diğeri de *el-Esdikâ'* (Dostlar) topluluğudur. Bu son iki topluluk ellilerin sonlarında, *Râbitatu'l-Kuttâbi'l-Arab*'ın, Suriye ile Mısır'ın birleşmesinin ardından faaliyetinin yasaklanması, siyasî partilerin kapatılması, gazete ve diğer kitle iletişim araçlarının millileştirilmesi gibi olayların yaşanmasının akabinde kurulmuştur. *Cem'iyetu'l-Udebâi'l-Arab*'ın Suriye şubesinin genel kurul toplantısı, 1958 yılı başında yapılmış ve topluluğun yürütme organına şu isimler seçilmiştir; Şekîb el-Câbirî, Nizâr el-Kabbânî, Muta' es-Safedî, Ulfet el-İdlibî, Tal'at er-Rufâ'î, Yûsuf el-Hatîb, Sa'd Sâib ve Abdurrahmân Haznedâr. Bu isimler, dönemin

⁶⁷ Seyfuddîn el-Kintâr, *a.g.e.*, s. 215-217; Husâm el-Hatîb, *a.g.e.*, s. 103; Ahmed Câsim el-Huseyn, *a.g.e.*, s. 102-103.

edebiyatta öne çıkmış isimleriydiler ve büyük çoğunluğu sol ve Marksist düşünceye karşıydılar. Yayınladıkları bildiride, Arap milliyetçiliği ülküsüne bağlı olduklarını ve Arapların birliği idealine inandıklarını belirterek Arap milli davasının, Filistin gibi meselelerine sahip çıkılmasına çağrıda bulunmuşlardır. Arap dilinin ve köklü bir geçmişi olan edebiyatının korunmasına, dilde ve edebiyatta yeniliğin Arap estetik ve sanat zevkine bağlı kalarak yeni formlara açılması gerektiğini ifade etmişlerdir. *Cem‘iyyetu’l-Udebâi’l-‘Arab* üyeleri, milliyetçilik anlayışında kısmen Alman ve Fransız düşünürlerin etkisi altında kalmışlardır. Ancak her birinin anlayışı ve bunu eserlerinde kendi kişiliklerine göre farklı yansıtmaları ve diğerleriyle ortak bir anlayış içerisinde olmaya dikkat etmedikleri görülmektedir.

el-Esdikâ’ (Dostlar) topluluğu ise, Halep’te ortaya çıkmış ve edebiyatın belli bir amaca hizmet etmesine ve herhangi bir ideolojik akıma bağlı olmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Yayınladıkları bildiride bu tutumlarını açıkça ifade etmişlerdir: “*Biz, edebiyatın belli amaçlar için ufkunun daraltılmasına karşıyız. Amacımız, edebiyatın salt insancıl ve millî ruhla temayüz etmesi, herhangi bir siyasî düşüncenin ve partinin dar kalıplarında sıkışıp kalmamasıdır. Kapımıza gelen, varsa bu rengini dışarıda bıraksın.*”⁶⁸ Topluluğun dikkat çeken isimleri Fâdıl es-Sibâ‘î ve Ali Beddûr gibi isimlerdir. Topluluk, farklı kültür ve düşünceye sahip üyelerden oluşmaktaydı ve bu nedenle güçlü bir tesir bırakma zamanı bulamadan ihtilaflar yüzünden dağıldı.⁶⁹

Arap milliyetçiliği ülküsüne bağlı olduğunu belirten *Cem‘iyyetu’l-Udebâi’l-‘Arab*, millî edebiyat akımının, edebiyat alanında sol ve Marksist düşünceyle mücadelede, kendini anlatmak için seçtiği yollardan biridir. Bu yıllar, millî bilincin canlandığı, sömürgecilğe karşı mücadelenin yükseldiği, Filistin meselesine karşı

⁶⁸ Husâm el-Hatîb, *a.e.*, s. 104.

⁶⁹ Husâm el-Hatîb, *a.e.*, s. 103-104; Mahmûd İbrâhîm el-Atraş, *a.g.e.*, s. 75.

duyarlılığın had safhada olduğu ve Arap birliği idealinin güçlendiği yıllardır. Arap birliği ideali, Arap toplumları için büyük ümitler bağlanan bir idealdir. Çünkü diğer bütün sorunların çözümü, bu birliğin gerçekleşmesinde görülmektedir. Bu ideali dillendiren millî edebiyat akımı, farklı görüş ve düşünceden fikir sahiplerini bir araya getirmişti. Aralarında ortak noktalar fazla olmamakla beraber, hepsi kendi bakış açısından millî meselelere ilgi duyuyorlardı. Bazıları batılı liberal fikirlere sahipken, kimisi geleneksel Arap - İslam kültürüne sahipti. Bazıları varoluşçu felsefeyi savunurken bir diğer grup da toplumcu gerçekçilik akımına mensuptu. Tüm bu farklı görüşlere sahip yazarların büyük çoğunluğu aynı zamanda Baas Partisi üyesiydiler. Bu kadar zıt görüşü bir araya getiren ise, Arap milletinin sorunlarına karşı sorumluluk duygusuydu ki, bu sorunların en başında sömürgeciliğin devam etmesi ve Arap birliğinin önündeki siyasî ihtilaflar gelmektedir. Sosyal adaletin sağlanması, Arap dilinin ve edebî mirasın korunması, köklü geçmişten kopmadan modernleşmenin sağlanması ve eski edebiyatın köklerinden kopmadan yeniliğe yönelmesi ortak amaçlarıydı.⁷⁰

Bu dönemde millî akıma mensup yazarlar, felsefî temeli olan bir ideolojiye sahip olmamanın sıkıntısını yaşıyorlardı. Onlar, bu nedenle Arap milliyetçiliğinin temel ilke ve esaslarını dayandırabilecekleri ve modern bir Arap toplumu inşa etmede hareket noktası olacak bir ideoloji aramaya koyuldular. Aynı zamanda bu ideoloji, onlara, dinî inançlar temelinde bir görüş oluşturmuş bulunan gelenekselciler (klasikler) ile Marksist felsefe etrafında toplanmış olan sol fikir gibi akımlara karşı mücadelede bir avantaj sağlayacaktı. Bazı genç yazarlar, aradıkları bu felsefî temeli, milliyetçi fikirler arasında ortak noktalar bulmakta zorlansalar da varoluşçu felsefede

⁷⁰ Husâm el-Hatîb, *a.e.*, s. 104-105; Haldûn eş-Şem‘a, *eş-Şems ve ‘l-‘Ankâ’*, Dımaşk, 1979, s. 132.

egzistansiyalizm), özellikle de bu felsefenin kuramcılarından Jean Paul Sartre ve Albert Camus'nun fikirlerinde buldular. Çünkü ellili yılların başlarında Arap milliyetçiliğinin, gelecekte ümitli, hedefine yönelmiş ve kendinden emin duruşuyla görüşlerinin temelleri kendine yabancılaşma, ölüm ve yokluk gibi kavramlara dayalı kötümser bir anlayışa sahip varoluşçu felsefe arasında eklektik bir görüş ortaya koymak zordu. Ancak bu yazarlar, bu felsefi ekolün temel esaslarını, fikri mücadelelerinde kullanabilmek için insanın varlığının endişesi fikrini, milletin varlığının endişesi fikrine, ferdin seçme iradesini milletin kaderini belirleme fikrine dönüştürmüşlerdir. Millî edebiyat akımına mensup yazarlar arasında, varoluşçu felsefeden etkilenmeyen yazarlar varsa da en çok genç edebiyatçılar bu akımdan etkilenmiştir. Bunlar arasında öne çıkan isim, Mutâ' Safedî olup gerek teorik eserlerinde gerekse hikâyelerinde bu göze çarpmaktadır. O altmışlarda varoluşçu millî akımı iyice temellendirmiş ve geliştirmeye çalışmıştır.⁷¹

Beyrut'ta yayınlanan *el-Âdâb* dergisi, bu dönemde Arap dünyasında varoluşçu akımın yayılmasında önemli rol oynamıştır. Millî akıma mensup yazarlar, bu dergideki yazılarıyla buna katkıda bulunmuşlardır. Hızlı bir yayılma gösterdiği ellili yıllardan önce, bu akımın adının bile duyulmadığı görülmektedir. Şâkir Mustafâ'nın *en-Nukkâd* dergisindeki, bu felsefenin temel esaslarını tanıtan ilk makalesinden sonra varoluşçu felsefenin adı duyulmuş ve tanınmaya başlamıştır. 1950 yılından başlamak üzere bu konudaki ilk makalelerin, varoluşçu felsefenin temel ilke ve esaslarından bahsederek onu tanıtmaya çalışmaları, herhangi bir eleştiri ve çözümleme çabasının olmaması bu akımın yeni tanınmakta olduğunu göstermektedir.⁷²

⁷¹ Claude Krul, *a.g.m.*, s. 45; Husâm el-Hatîb, *a.e.*, s. 105-106; Seyfuddîn el-Kinâr, *a.g.e.*, s. 239.

⁷² Husâm el-Hatîb, *a.e.*, s. 106.

Edebî ve fikri akımların bu dönemde çoğalması ve birbirleriyle mücadeleleri, Suriye’de hikâyede konu çeşitliliğini ve verimliliği sağlamıştır. Klasik edebiyatta görülmeyen yeni konular ele alınmaya başlanmıştır. Filistin meselesi ve Arapların birliği gibi siyasî konular yanında, sosyal adalet, çiftçilerin, köylülerin sorunları ve kadınların sorunları gibi toplumsal konular ile bireysel sorunlar ve aşk gibi konular hikâyelerde ele alınmıştır. Yine felsefî konular ve dünya barışı ve özgürlük hareketleri gibi konular, ellili yıllarda hikâyede görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde bu konular içerisinde, en çok üzerinde durulan, tahlil ve eleştiri yapılan üç temel konu ön plana çıkmaktadır. Bunlar Filistin meselesi, sosyal adalet ve geleneksel bir toplumda kadın sorunlarıdır.

İçerikle ilgili bu değişim yanında biçimle ilgili olarak ‘Abdusselâm el-‘Uceylî (1918-2006) başta olmak üzere yazarlar, yeni şekilleri denemişlerdir. el-‘Uceylî, eski edebiyatta görülmeyen modern hikâye sanatına uygun yeni şekilleri deneme yolunu açmıştır. Duygusal, neoklasik zevki, hayatın ilginç hakikatlerini keşfetmeyi arayan akıl ve bilimle birleştirmiştir. Klasik akım da, ifadede sade ve akıcı bir üsluba geçmeye, süslü ve ağdalı dili terk etmeye, büyük kahramanları değil sokaktaki insanı konu edinmeye geçmek durumunda kalmıştır. Romantik akım ise, siyasî olayların etkisiyle ve sosyal değişimin sarsıntısıyla inzivaya çekilmiş gibidir.⁷³

Bu dönem hikâyeciliği, henüz ilk oluşum döneminden geçiyor oluşu nedeniyle, anlatım tarzı ve şekillerinin, modern hikâyede görülen biçimiyle olgunlaşmadığı sürecin doğal sonucu olarak, hikâye kavramının alanı ve sınırları,

⁷³ Husâm el-Hatîb, *a.e.*, s. 109-110.

gerçeklik ile arasındaki ilişkinin ne olması gerektiği ve ölçütlerin nasıl ortaya konacağı gibi temel sorunları tartışan bir özellik göstermektedir.⁷⁴

Birçok hikâyede, dilencilığe zorlanan çocuklardan piyango satıcılarına, hayat kadınlarından küçük yaşta çalışmak zorunda kalan çocukların çektiği sıkıntılar ve yaşadıkları zorluklara kadar birçok ele alınırken, çoğunlukla olayların dış görüşüne bakılmakta, sadece ortaya çıkan sonuçla ilgilenilmekte ve sebepleri üzerinde durmak gibi bir çabaya girilmemektedir. Çok sayıda örnekte görülen bu yüzeysel bakış açısı, zenginlik, fakirlik, çocukların yaşadığı acı ve sıkıntılar gibi konularda slogancı ve propagandaya yönelik bir yaklaşıma yol açmıştır.⁷⁵

Dönem hikâyesinde sık görülen bu slogancı üslûp, esasen bunu talep eden bir okuyucu kitlesinin mevcut olduğundan kaynaklanıyor değildir. Ancak, sosyal, siyasî ve fikri ortam, düşünceleri ve kanaatleri, sert ve keskin bir üslupla ifade etmenin dışında başka bir tarza imkân vermiyordu. Esasen bu durum, henüz uyanış döneminin başlarında olan eski ve yeni karşılaşmasının keskin hatlarıyla ortaya çıktığı bir süreci yaşayan bir toplum için çok da garipsenecek bir durum değildir.⁷⁶

Bu noktada, pek anormal olmayan bir durum da değişik gruplar ve fikir akımlarının, bu ihtilafların oluşmasında ve belirginleşmesindeki katkılarıdır. Sadece şekilden ve biçimden ibaret olan bu ihtilaflar, özellikle sanatın amacıyla ilgili iki yaklaşım olan sanatın sanat için mi, yoksa toplum için mi olacağı görüşleri etrafında şekillenmiş ve derinlikli ve yoğun çabalara girilmeksizin bu iki yaklaşımdan biri tarafında yer alınmıştır.⁷⁷

⁷⁴ Ahmed Câsim el-Huseyn, *a.g.e.*, s. 133.

⁷⁵ Ahmed Câsim el-Huseyn, *a.e.*, s. 132.

⁷⁶ Ahmed Câsim el-Huseyn, *a.e.*, s. 132.

⁷⁷ Ahmed Câsim el-Huseyn, *a.e.*, s. 132-133.

Bu şartlar altında, ortaya konan ürünler sanat yönünden istenilen seviyede olmayıp bu ortamın şartlarını ve sınırlarını aşamamışlardır. Çünkü birçok yazar, hikâye ile makale arasında büyük bir fark görmeyip, geleneksel düşünce kalıpları çerçevesinde oluşturulmuş görüşler doğrultusunda ideolojik yaklaşımlarını ön planda tutmuşlardır.

Hikâyenin, bu gelişim döneminde, modern hikâye türünün ilk örneklerinin verilmeye başlandığını da görmekteyiz. Bu hikâyeler, diğerlerinden içerik, üslup ve teknik özellikleriyle ayrılmaktadır.

Bu şartlar altında gelişen bu dönem hikâyelerini genel olarak iki grupta ele alabiliriz;

Birincisi modern hikâye tarzından uzak, daha çok öğüt vermek ve belli bir fikrin ya da inancın propagandasını yapmak ve mesajını yaymak amacıyla kaleme alınan hikâyeler, sanat yönünden ileri seviyede değildir. Bazı yazarlar, dönemin şartları itibarıyla, kendi mesajlarını verebilecekleri bir ortam bulmuşlar ve ahlakî değerlere, geleneksel kurallara bağlılık mesajı veren ve tarihî şanlı sayfalarını tekrar gündeme getiren, hisleri ve duyguları harekete geçiren hikâyeler yazmışlardır.

Bu gruba, aşk ve polisiye maceralarını konu alan, okuyucunun hislerini ve duygularını harekete geçiren, sürükleyici olayları anlatan hikâye kitaplarını da dâhil edebiliriz. Amacı eğlence ve hoş vakit geçirmek olan bu hikâyeler, esasen modern hikâyenin kökenlerini oluşturmuşlardır.

İkincisi modern hikâye tarzında yazılmış olanlardır ki, bunları sanatsal seviye yönünden iki kategoride ele almak mümkündür. Birincisi, önceki dönemin kalıpları ve anlayışı çerçevesinde yazılmış olan hikâyelerdir. Bu hikâyeler, modern hikâyenin ortaya çıkmasında bir aşama olarak kabul edilmektedir. Bunlar

arasında, hatıra türünde kaleme alınan makale formunu andıran hikâyeler ağırlıklı olarak yer tutmaktadır. Henüz modern hikâyenin özelliklerinin belirginleşmediği ve türün ilk deneme mahiyetindeki bu hikâyelerde, romantizm ağırlıktadır. İkincisi ise, modern edebî hikâye kalıplarına uygun tarzda yazılmış olan hikâyelerdir. Bunlar, türün kökleşmesini ve gelişip revaç bulmasını sağlamışlardır.

Bağımsızlık sonrası Suriye hikâyesinin gelişme seyrinde, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî (1918-2006)'nin katkısı önemli yer tutmaktadır. Bu katkı, sadece yazdığı hikâyelerin sayısının fazlalığından değil, bir hikâye kitabından diğerine geçişte süreklilik arz eden kendi tecrübesi ve gelişim çizgisinden dolaydır. Bu gelişim, hikâyeyi ele alış biçiminde, kullandığı teknikte ve bakış açısında görülmektedir. el-‘Uceylî, bir yandan tekniğini geliştirirken diğer taraftan ele aldığı konuları, çalkantılı bir dönem geçirmekte olan bağımsızlık sonrası Suriyesinin şartları ölçüsünde çeşitlendirmeye ve geliştirmeye çalışmıştır. Mesleği tıp doktorluğu olan el-‘Uceylî, bunun yanı sıra geniş edebî ve kültürel birikimiyle hikâyede ele aldığı konuları gerçekçi bir tarzda işlemiştir.

O, hikâyelerinde ele aldığı konuları işlerken sadece olayları ve gününbirlik kaygıları aktarmakla yetinmeyip bir fikri ifade etme çabası ve kaygısı içerisinde olmuştur. el-‘Uceylî, dönemin diğer hikâyecilerinde fazla görülmeyen bu kaygısı ve yenilik arayışı ile hikâyede yerleşik anlayışı aşma çabasıdır. Bu çabasıyla o, türün anlamı ve rolü ile ilgili olarak gerek yazarların gerekse okuyucuların zihninde yeni ufukların doğmasına katkıda bulunmuştur.⁷⁸ Bunu, ilmî ve edebî birikimini, hayatı boyunca yaptığı uzun gezilerden elde ettiği bilgi ve deneyimlerini, hayatın

⁷⁸ Ahmed Muhammed ‘Atiyye, *Fennu’r-Raculi’s-Sagîr fî’l-Kıssati’l-‘Arabîyyeti’l-Kasîra*, Dımaşk, 1977, s. 57; Ahmed Câsim el-Huseyn, *a.g.e.* s. 139-140; Mahmûd İbrâhîm el-Atraş, *a.g.e.*, s. 93-95; Seyfuddîn el-Kıntâr, *a.g.e.* s. 252-254; ‘Adnân b. Zureyl, *a.g.m.*, s. 65.

ve insanın çok yönlü sorunlarını hikâyelerinde ortaya koyarken kullanarak ve dönemin geçerli olan tarzından uzaklaşıp gerçekçi konuları ele alarak başarmıştır.

II. BÖLÜM: MODERN SURIYE HİKÂYESİNDE KONU

Bağımsızlıkla birlikte gelişme gösteren Suriye hikâyesinde, ele alınan konular çok çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitliliğin nedeni ülkenin içinden geçtiği süreçtir. Ülke içinde yaşanan istikrarsızlık ve Arap dünyasındaki gelişmeler, hikâyede konu çeşitliliğini artırmıştır. Bu bölümde, hikâyede ele alınan konuları vatan sevgisi, Filistin sorunu, kadın sorunları, aşk, devlet idaresinde bozukluk, feodal yapı, sınıf farklılığı, kuşak çatışması, bireysel sorunlar, batıl inançlar gibi alt başlıklar altında ele alacağız. Ayrıca bunlar dışında kalan konuları da bir başlık altında ele alacağız.

II.1. Vatan Sevgisi

Hikâyenin popüler hale geldiği 1950’lerde, Fransız işgaline karşı direniş, Suriyelilerin maruz kaldıkları katliam, baskı ve zulüm gibi temaları ele alarak okuyucuya vatan sevgisi aşılamayı hedefleyen hikâyelerin önemli bir yer tuttuğunu görmekteyiz.

Arap dünyasında sömürgeciliğe karşı verilen bağımsızlık savaşları, ideolojik ve fikri kutuplaşmaların ortaya çıkması sonucu ulusal birliğin tehlikeye girmesi, Filistin’de yaşananlar ve İsrail’in tüm Arap toplumu için tehlike oluşturması, bu arada Arapların siyasî birliği idealinin bir fikir olarak yaygınlaşmaya başlaması, 1950’lerde Suriye’de vatan sevgisi konulu hikâyeleri ortaya çıkarmıştır. Hikâye yazarları, ulusal bütünlüğü sağlamaya katkıda bulunmak, direniş gücünü artırmak ve vatani için canını vermeye hazır bir nesil yetişmesinde pay sahibi olabilmek amacıyla millî ve manevi duygulara ve vatanseverlik hislerine hitap eden hikâyeler kaleme

alma yoluna gitmişlerdir. Bu hikâyelerde, millî hisleri ve heyecanları galeyana getirecek trajik olaylar konu edilirken Arap toplumunun ortak idealleri olan siyasi birlik, bağımsızlık ve toplumsal kalkınma gibi hedeflerin gerçekleşeceği yönünde okuyucuya olumlu mesajlar verilmektedir.

Bu dönemde vatan sevgisini işleyen hikâyeler şunlardır: Edîb en-Nahvî, *Min Demi'l-Kalb*, 1949, Hasîb Kiyâlî, *Yûnus el-Cebbâs*, 1952, Salâh Dehenî, *Levlebu's-Sâ'a*, 1952, Hannâ Mîne, *el-Harb*, 1952, Sa'îd Havrâniyye, *el-Vucûhu'l-Humr*, 1952, İn'âm el-Cundî, *Seerbahu el-Câize*, 1955, İn'âm el-Cundî, *Zindâne 13*, 1955, İn'âm el-Cundî, *eş-Şa'b Huve'l-Kâid*, 1955, 'Abdusselâm el-'Uceylî, *el-Leyl fî-Kulli Mekân*, 1956, Halîl Hindâvî, *Dem'atu Salâhiddîn*, 1958, Fâdıl es-Sibâ'î, *eş-Şevk ve'l-Likâ'*, 1958, Fâdıl es-Sibâ'î, *el-Mecd li's-Silâh*, 1958, 'Abdurrahmân el-Beyk, *Cesedu'l-Cumhûriyye*, 1958, 'Abdurrahmân el-Beyk, *el-Kârise*, 1958, 'Abdurrahmân el-Beyk, *es-Siyâc*, 1958, 'Abdurrahmân el-Beyk, *Cundî fî's-Semâ'*, 1958, Mutâ' Safedî, *Nuktatu Samt*, 1959, Mutâ' Safedî, *Eşbâhu Ebtâl*, 1959, Velîd İhlâsî, *el-Ef'â ve Eyyâmu'l-Harb*, 1959, Velîd İhlâsî, *ed-Dîk*, 1959, Velîd İhlâsî, *Ebû Satîf Yahriku Hâne's-Şarabcî*, 1959, Bedî' Hakkî, *el-Ehdâbu'l-Mulevvese bi'd-Dem*, 1960, Bedî' Hakkî, *el-Mak'adu'l-Hâlî*, 1960, Fâris Zerzûr, *Nidâu'l-Vatan*, 1961, Fâris Zerzûr, *Şecerat'l-Butm*, 1961, Sa'îd Havrâniyye, *Hamd Ziyâb*, 1962, Zekerîyyâ Tâmir, *el-Bâbu'l-Kadîm*, 1963, Edîb en-Nahvî, *Hattâ Yebkâ el-'Aşeb Ahdara*, 1964, Gâde es-Semmân, *Yâ Dimaşk*, 1966, Gâde es-Semmân, *el-Muvâ'*, 1966.

Vatan sevgisini ele alan hikâyelerden biri olan Fâris Zerzûr (1930-2004)'un *Hattâ'l-Katrati'l-Ahîra* (Son Damlaya Kadar, 1961) adlı koleksiyonundaki *Nidâu'l-Vatan* (Vatanın Çağrısı) hikâyesinde, çiftçilikle uğraşan İbrahim el-Kâbûni'nin, işgalci Fransız askerlerinin kendisine, aradıkları halk kahramanı Hâmid'in nerede

olduğunu sorduklarında onun yerini söylememesi üzerine öldürölmesi anlatılmaktadır.

Çiftçi İbrahim el-Kâbûnî, tarlasında yeni getirdiği fidanları dikerken aşırı sıcakın ve yorgunluğun etkisiyle ceviz ağacının gölgesine uzanır. Mavi gökyüzüne bakarken babasının, ölmeden önce, *“oğlum, seni hiçbir şey bırakmadan terk edip gittiğimi düşünme, bu ceviz ağacı senede yedi yüz kilo ürün verir. Ona iyi bak,”* dediğini hatırlar. Ceviz ağacının serin gölgesinde, hafif bir uykuya dalmak üzereyken, uzaktan gelen bir araba sesiyle doğrulur. Dönüp baktığında, iki askerî aracın yaklaşmakta olduğunu fark eder. Arabalar iyice yaklaşıncı, tamamen durmadan bir Fransız subayı atlayıp yanına gelerek, biraz önce, oradan silahlı ve atlı birinin geçip geçmediğini sorar. Çiftçi İbrahim, doğrularak bir Fransız subayına bir elindeki kırbaça bir de araçlardan kendine doğrultulmuş silahlara bakar. Doğruyu söylemezse başına gelecekleri çok iyi bilmektedir. Daha yarım saat önce, aradıkları Hâmid el-Tahhân, onun yanına uğramış kendisinden su istemiştir. Suskunluğu devam ederken, Fransız subayı, dilini tam bilmediği için, tercümanı vasıtasıyla ona, Hâmid’in isyana katıldığı için idama mahkûm olduğunu ve onu korumaya kalkışmanın cezasının da çok ağır olduğunu söyler. Çiftçi İbrahim, sabahtan beri, oradan hiç kimsenin geçmediği cevabını verir. Bunun üzerine, Fransız subayı, kırbacını kaldırıp yüzüne vurur. Hikâyede, işgalci Fransızların yaptıkları zulüm ve yaşlı bir çiftçinin vatani için ölümü göze alması şu ifadelerle anlatılmaktadır;

“ Birden ihtiyar, yüzünde peşpeşe gelen kırbaçlar hissetti. Hemen bir kan izi, yolunu bulup kolayca göğsüne varıncaya kadar aktı. Yaşlı ceviz ağacının yaprakları, hafif bir esintiyle hışırdadı. Sonra, bazı sırlarını fısıldamaya başladı. Bir damla suya hasret kalan taze fidanlar, güneşin sıcaklığında susuzluktan kavruluyordu. Kan,

ihtiyarın yüzünden akıp çıplak göğsüne ulaştığında solgun ve dağınık beyaz kıllarının arasından ilerledi. Hiç beklemediği yerden gelen bu suyla, ihtiyarın kılları canlandı. Fransız subayı, ikinci defa kırbacını kaldırıp, donuk yüzüne indirdiğinde kıpkırmızı fışkıran kan için yeni bir yol açılmıştı.(...) İhtiyar, mücadeleyle ve vatanına, ağacına, toprağına ve Hâmid et-Tahhân'a sevgiyle dolu altmış yılının tüm gücünü zayıf bedeninde topladı. Tüm bu ezici gücünü, bitkin ve zayıf bedeninde toplayıp Fransız subayın üzerine atıldı. Bu esnada zayıf ve titrek bir el, silahı hedefine doğrulturken susuzluktan solmuş fidanlar, toprağına karışan kırmızı bir sudan kana kana içerek canlanmaya başlamışlardı.”⁷⁹

Bu hikâyede, vatan için yapılan fedakârlıkların ve dökülen kanların boşa gitmeyeceğı ve yeni bir canlanmayı sağlayacağı anlatılırken geleceğı yönelik ümitvar olma mesajı verilmektedir.

Fransız işgal dönemini ele alan bir başka hikâyeye olan Sa’îd Havrânîyye (1929 – 1994)’nin *Şitâ’ Kâsin Âhar* (Başka Bir Çetin Kış, 1962) koleksiyonundaki *Hamd Ziyâb* (Hamd Ziyâb) hikâyesinde, işgale karşı direnişeye katılan, sonra Fransızlara esir düşüp uzun yıllar memleketinden uzakta esir kalan Hamd Ziyâb’ın, savaş ve esaret yıllarında yaşadıkları anlatılmaktadır.

Görev yaptığı yerden tayini Haseke’ye çıkan öğretmen, veda ziyareti için o bölgede hatırı sayılır, sözü dinlenir biri olan Hamd Ziyâb’ın evine gider. Öğretmen, bulunduğu yere çok uzak olan Haseke’ye tayini çıktığı için üzülmemektedir. Hamd Ziyâb ise, ne var bunda, bu da zorluk mu diyerek, savaş ve esaret yıllarında başına gelen olayları anlatır. Hamd Ziyâb, önce bir Fransız birliğinde tutulurken bir teğmeni yaraladığı için Fransa’ya cezasını çekmesi için gönderilir. Altı yıl hapis yattıktan

⁷⁹ Fâris Zerzûr, *Hattâ’l-Katrati’l-Ahîra*, Dimaşk, 1981, s. 79-81.

sonra memleketine döner. Tekrar, Fransızlara karşı direnişe katılır. Suriye'nin güney bölgesindeki çarpışmalarda, Dürzîlerin de işbirliğiyle tekrar Fransızların eline esir düşer. Yarası iyileştikten sonra, yirmi yıl ağır hapis cezasına ardından da yirmi yıl Fransız Guyanası'nda sürgün cezasına çarptırılır. Başından çok ilginç olaylar geçer. Cezası bittikten sonra bin bir zahmetle ülkesine döner. Hikâyede vatan için yapılan fedakârlıklar ve esaret yılları şu ifadelerle anlatılmaktadır;

“Hamd Ziyâb, sustu, gözleri doldu. Yüzündeki çizgiler gerildi. Bıyıkları, zihninden geçen korkunç hatıraları uzaklaştıran birinin sıkıntısıyla titredi. Bu esnada derin hıçkırıklar duydum. Annesi, gözyaşlarına engel olmaya çalışıyordu. Efendim, Guyana diye bir yer duydun mu? Bak, titrediğimi görüyorsun. Orası, insanın yaşayamayacağı, lanetli, vebalı bir yer. Kışın kırk derece olan sıcaklık, yazın elli beş dereceye ulaşmasına rağmen, yağmur, yirmi gün boyunca aralıksız yağar. Onlarca esir, güneş çarpması sonucu sinek gibi öldü. Her yer sık ormanlık, ağaçlık ve zehirli otlarla doludur. Kahve, muz ve kauçuk bulunur. Oranın yerlileri, siyahi olup tamamen çıplak dolaşırlar. Beyazlardan çok korkarlar. Fransız askerleri, onları tüfekte avlayarak eğlenirlerdi. Bizim başımızda bulunan bir subay, her gün öldürdüğü siyahların sayısını hatıra defterine övünerek kaydederd. Ben oradan ayrılırken bu sayı, dört yüz otuza varmıştı. Her taraf yılan, kaplan, aslan ve sivrisinek gibi zararlı hayvanlarla doluydu.”⁸⁰

Hamd Ziyâb hikâyesinde, ülkenin kurtuluşu için yapılan fedakârlıkların ve yaşanan acıların yanında uzak bir yerde görev yapmanın zorluğunun daha az olduğuna vurgu yapılmaktadır. Ülkenin bağımsızlığının korunması için eğitimli ve aydın nesillere, gelişme ve kalkınma yolunda büyük görevler düştüğü mesajı

⁸⁰ Sa‘îd Havrânîyye, *Şitâ’ Kâsin Âhar*, Dimaşk, 1994, s. 51.

verilmektedir. Ülkenin gelişmesi ve kalkınması için özveri ve fedakârlıklarda bulunmak gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

Fransız işgaline karşı direnişi ele alan hikâyelerden biri, Bedî‘ Hakkî (1922-2000)’nin *et-Turâbu’l-Hazîn* (Mahzun Topraklar, 1960) koleksiyonundaki *el-Mak‘adu’l-Hâlî* (Boş Sıra) hikâyesidir.

Hikâyede, işgal yıllarında, Fransız askerlerine tuzak kurup saldıran öğrenci yaşlarındaki iki çocuğun cesareti ve vatanseverliği anlatılmaktadır. Enver, on üç yaşında, Sa‘îd, on bir yaşında aynı sınıfta okuyan iki öğrencidirler. Enver’in babası, demiryollarında çalışan bir memurken işgalci Fransızların bir trene düzenlediği sabotajda yaralanmış ve şehit olmuştur. Sa‘îd’in babası da, Fransızlarla yapılan el-Gûta’daki çarpışmada şehit olmuştur. Her ikisi de bu durumdan çok etkilenmektedirler. Anneleri, onların, başlarına iş açacak bir şey yapmalarından korkmaktadırlar. Okuldaki öğretmenleri, iki gündür Enver ile Sa‘îd’in okula gelmediklerini görünce, daha önce onlara, Fransız askerlerine karşı bir şey yapmamalarını söylemesine rağmen kendisini dinlemediklerinden endişe eder. Ertesi gün Cuma’dır. Okul tatildir. Öğretmen, endişeli bir şekilde caddede yürürken caddenin açıldığı geniş meydandan, büyük bir gürültü geldiğini fark eder. Hikâyede, iki küçük çocuğun vatanın bağımsızlığı için canlarını feda etmeleri şu cümlelerle verilmektedir;

“Bağdat caddesinin köşesinde, acımasız ve mağrur kasaplar gibi bir bölük askerinin, bir grubun çevresini sarıp es-Sâlihiyye caddesine doğru silah tehdidiyle, kurbanlık koyunlar gibi götürdüklerini fark ettim. (...) Onların yakınından geçenlerin çoğunun, yakalanan arkadaşlarını görüp kurulan ağa yakalanmamak için kaçışan

*sudaki balıklar gibi hemen diğer kaldırıma geçtiklerini gördüm. Tehlikeli bir merak duygusu, o zavallıların nereye götürüldüklerini görmem için beni onlara iyice yaklaştırdı. Amcamın oğlu, beni uyaran bakışlarıyla durdurdu. Bir anda, korku ve dehşetle, Enver ve Sa'îd'i, silah zoruyla kurulan mahkemeye sevk edilen etrafı sarılmış grubun arasında gördüm. Birden ağızımdan şu kelimeler döküldü; "Aman Allah'ım, onlar, öğrencilerim Enver ve Sa'îd, Allah'ım, ne yapmalıyım." (...) Acaba, Enver ve Sa'îd, bu grupta birlikte nasıl yakalanmışlardı. Askerler, onları hangi hapis haneye götürüyorlardı. Allah'ım, elimden yapabileceğim ne gelir, şeklinde aklımdan korkunç sorular geçiyordu."*⁸¹

Bu hikâyede, Fransız işgaline karşı gösterilen direniş ve halkın vatana olan bağlılığı, iki küçük çocuğun dünyasından anlatılmaktadır. Onlar, babalarının intikamını almak için, işgalci askerlere saklandıkları yerden taş atmışlar ve birini öldürmüşlerdir. Üzerlerine düşeni yapmak için yaşlarının büyümesini beklememişlerdir. Hikâyede bağımsızlığın kazanılmasının büyük fedakârlıklarla gerçekleştiği anlatılmaktadır.

Fransız işgal yıllarını ele alan hikâyelerden biri, *Râbitatu'l-Kuttâbi's-Sûriyyîn* (Suriye Yazarlar Birliği) tarafından yayınlanan *Derb ilâ'l-Kimme* (Zirveye Giden Patika, 1952) koleksiyonundaki Hannâ Mîne (1924-1992)'nin *el-Harb* (Savaş) hikâyesinde, o yıllarda çocukluk çağında olan anlatıcı kahramanın büyüklerinden dinlediği savaşla ilgili anıları anlatılmaktadır.

Hikâyede, İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Suriye'nin Lazkiye şehrinde yaşayan on altı yaşlarındaki Firâs'ın, savaş yılları ile ilgili hatıralarından

⁸¹ Bedî' Hakkî, et-*Turâbu'l-Hazîn*, Dimaşk, 1987, s. 161-162.

bahsedilmektedir. Firâs'ın savaşıla ilgili bildiğı tek şey, savaşıla kötü bir şey olduğı ve büyüklerin savaşıla ilgili anlattıkları kişisel hatıralarından ibarettir. Dolayısıyla savaşıla, insanlar ve tabiat üzerindeki tahrip edici etkisini bilmemektedir. Savaşıla başladığı ilk yılda, bir gün sabah, ustasının evine gittiğinde onu telaşlı görür. Ustası, savaşıla katılmak üzere orduya çağrılmıştır. Ona ücretinin kalan kısmı olan, on lira verir. Vedalaşırlar. Eve döner. Herkes kötü haberi duymuştur. Savaşıla çıkmıştır. İnsanlar, erzak ve yiyecek stok etmek için telaşla alışveriş yapmaktadırlar. Fiyatlar yükselmiştir. Mevsim sonbahardır. Akşam dolaşmak için dışarı çıkar. Hava soğuktur. Rüzgâr, sert bir şekilde esmekte her şeyi savurmaktadır. Şehir, büyük bir endişe ve korkuya kapılmıştır. Akşam, saat dokuz gibi eve döner. Babası ve komşuları, salonda oturmuşlar, daha önceki katıldıkları savaşlarla ilgili anılarını anlatmaktadırlar.

Büyüklerin anlattığı savaşıla ilgili bu hatıraların arasında, en çok babasının anlattığı ilgi çekicidir. Babası, Fransız işgal ordusu tarafından savaşmak üzere getirildiğı birlikten birkaç defa kaçmaya teşebbüs etmiş, ancak yakalanmıştır. Son teşebbüsünde ise kaçmayı başarmıştır. Hikâyede, savaşıla ilgili anılar şu ifadelerle anlatılmaktadır;

“Karanlık tekrar çökünceye kadar saklandım. Karşıdaki vadinin tepesine ulaştım, oradan öbür tarafa indim. Böylece kurtuldum. Mersin’e giden yola çıkıp kurtulmak için ağaçlıklı ve kayalık bir vadiden geçmekten başka yolum yoktu. Ancak, yorgunluk ve uykusuzluktan dolayı takatsiz kalınca, torbamı başımın altına koyarak büyük bir kayanın üzerinde uyumaya başladım. Derken, bir ses;

-Hey, hemşerim.

Gözlerimi açmadan bir yanımdan diğer yanıma döndüm. Çok bitkin olduğum için derin bir uykuda olduğumdan dolayı ses, sanki rüyamda uzaktan gelen zayıf bir ses gibi gelmişti bana. Ses yine;

- Hey hey, hemşerim. Kalk.

Ses, bu defa daha güçlü ve sert gelmişti. (...) Bu arada, ben ayağa kalkmıştım. (...) Beni, önüne katarak biraz yukarı taraftaki silahlı iki arkadaşının yanına götürdü. Emredici sesinden tanıdığım bana;

- Sen kimsin?

Korkarak cevap verdim;

- Fakir bir adamım.

- Burada ne yapıyorsun?

- Vadinin arkasındaki birliğe gidiyordum.

- Askersin yani.

- Evet.

Başını sallayıp, onlarla bir şeyler fısıldadı. Sonra bana;

- Yanındaki paraları nereye koydun?

- Bende para ne gezer.

- Yalan söyleme.

Ellerimi kaldırıp;

- Üzerimi arayın.

Üzerimi aramadılar. (...) Başlarındaki bana;

- *Şimdi, seni affediyoruz. Fakat, bizim yerimizi kimseye söylemeyeceksin. Biz de oradan kaçtık.*”⁸²

Bu hikâyede, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Fransız işgali altında bulunan Suriye’de, bir çocuğun savaş yılları ile ilgili hatıraları anlatılmaktadır. Savaş, esasen ülke dışında olmaktadır. İnsanlar, savaşın kendi ülkelerine de sıçramasından korkmaktadırlar. Bu arada büyükler, daha önceki katıldıkları savaşlarla ilgili anılarını anlatmaktadır. En ilginç anı da, babasının anısıdır. Babası, Fransız ordusu tarafından zorla silâh altına alınmış ve aynı şekilde işgal altında tuttukları Anadolu topraklarındaki direnişi bastırmak için oradaki birliklere sevk edilmiştir.

Bu hikâyede, Suriye topraklarını işgal etmiş olan Fransızlara karşı, halkın verdiği bağımsızlık mücadelesi anlatılmaktadır.

Fransız işgali döneminde yapılan katliamları ele alan hikâyelerden biri, Bedî‘ Hakkî (1922 - 2000)’nin *et-Turâbu’l-Hazîn* (Mahzun Topraklar, 1960) koleksiyonundaki *el-Ehdâbu’l-Mulevvese bi’d-Dem* (Kana Bulanmış Kirpikler) hikâyesidir.

Hikâyede, Şam yakınlarında çiftçilikle uğraşan Sâlih’in, Fransız askerleri tarafından yaralanması sonrasında diğer yaralılarla birlikte bir kamyonun kasasına doldurulup Şam’a getirilmesi anlatılmaktadır. Sâlih, evinde eşi ve çocuklarıyla beraber otururken Fransız askerleri tarafından kurşun yağmuruna tutulur. Askerlere isyancı olmadığını söyleme fırsatı bulamaz. Sâlih, kurşunlardan birinin isabet etmesiyle yaralanır. Kendine geldiğinde, Şam’a getirilip el-Merce meydanına yığılan ölümler arasında olduğunu fark eder. Çok susamıştır.

⁸² Hannâ Mîne, *Derb ilâ’l-Kimme*, Dimaşk, 1952, s. 92-94.

“Yaralı olarak yere uzatılmış olan Salih, kapalı kirpiklerini biraz açınca hatıralarından uzaklaştı. Kirpiklerinin arasından mahzun bir bakış görüldü. Sonra, bakışları, yanında dikili olan yüksek sütuna çarptı. Gözlerinin önünde, parlak gökyüzü uzayıp gidiyordu. Evet, o sütun, el-Merce meydanındaki sütun. Tepesinde güvercinler ve diğer kuşların namaz kıldığı, küçük bir mescit maketi görülüyordu. Acaba, niye, el-Merce meydanına getirilmişlerdi? Yaralı olarak kan kaybederken, ölülerle birlikte bir kamyonu doldurulduğunu hatırladı.”⁸³

Sonra eşini ve çocuklarını düşünür. Ayağa kalkmak ister. Etrafta Fransız askerleri dolaşmaktadır. Başından kan sızmakta, kirpiklerini oynatamamaktadır. Kızı Emîne’yi Şam’a gezdirmeye getirdiğini düşünür. Derken, bir polis görür. Elinde su bardağı vardır. Ona ulaşmak için elini hareket ettirince bir Fransız askeri onu görür. Asker silahını çeker, Sâlih’in başına nişan alır.

İşgal yıllarında yapılan zulüm ve baskıları ele alan hikâyelerden biri *Derb ilâ’l-Kımme* (Zirveye Giden Patika, 1952) koleksiyonundaki Sa’îd Havrâniyye (1929-1994)’nin *el-Vucûhu’l-Humr* (Kırmızı Benizliler) hikâyesidir. Ancak burada işgalciler Fransızlar değil, İngiliz askerleridir.

Hikâyede, işgal yıllarında bir köyde Zeyneb adlı nişanlı bir kıza İngiliz askerlerinin tecavüz edip öldürmeleri anlatılmaktadır. Zeyneb, kasabadan yakında yapılacak düğünü için bazı ihtiyaçları almış köye dönmektedir. Hava kararmıştır, annesi kızacak diye korkmaktadır. Biraz dinlenmek için, bir taşın üzerine oturur. Daha yol uzundur. Nişanlısı, Mulham’la tanışmasını hatırlar. Söz kesmede ve nişanda yaşadıklarını düşünür. İlk defa güzel elbiseler giyip süslenmesini hatırlar.

⁸³ Bedî‘ Hakkî, *a.g.e.*, s. 39.

Yakında olacak düğünlerini hayal eder. Gelinliğini, köyde herkesin gelip yemekler yenip eğleneceklerini hayal eder. İlk geceyi, utanıp sıkılacağını, heyecanlanacağını düşünür. Akli bu düşüncelerle meşgulken, hava iyice kararmıştır. Hikâyede, İngiliz askerlerinin yaptıkları zulüm ve tecavüz aşağıdaki ifadelerle anlatılmaktadır;

“Yaklaşan arabanın ışıkları, sürülmüş tarlalara dalga dalga vuruyordu. Arabadan gelen müzik sesini duyunca titreyip korkuya kapıldı. Tek bir kelimesini bile anlamıyordu. Kesinlikle İngiliz askerleri olmalıydı. Birden aklına, onların yaptıkları vahşi işler geldi. (...) Araba, suratle ona yaklaşıp ışık gözlerini iyice kamaştırırken Zeyneb, satın aldığı eşyalarını toplayıp arkasını dönerek yolda yürümeye başladı. Araba, aniden önünde durdu. Hiçbir kelimesini anlamadığı konuşmalar ve sayamayacak kadar çok kırmızı yüzler vardı. Onlardan biri, ona gülümsüyordu. Zeyneb, korkudan çığlık atarken, onların tekrarlayıp durdukları “güzel” sözünden başka bir şey anlamıyordu. (...) Mulham! Mulham! diye bağırırken, kulaklarına gelen anlamsız ve çirkin sesler arasında, iki sıcak dudak, yüzüne dokundu. Elleriyle karşı koymaya çalışıp çığlık atarken birkaç metre koşup ayağı takılarak düştü. Başka kırmızı eller ve iğrenç ve tiksinti verici kokular yayılan pis yüzler onu yakaladı. Göğsünün açılıp, göğüslerinin ısıracı dişler arasında kaldığını hissetti. Ayaklarına ağır yükler otururken o, sesinin çıktığı kadar Mulham! Mulham! diye bağırıyordu.”⁸⁴

Sabah köylüler, Mulham’ı, kollarında Zeyneb’in elbiseleri parçalanmış cansız bedenini taşıyarak köye gelişini görürler. Mulham, köy meydanına Zeyneb’i bırakır. Oradan uzaklaşır, onu bir daha gören olmaz.

⁸⁴ Sa‘îd Havrâniyye, *Derb ilâ’l-Kimme*, s. 33-34

Bu hikâyede, işgal yıllarında İngiliz askerlerinin yaptıkları zulüm anlatılmaktadır.

Vatan sevgisini ele alan hikâyelerde, işgal döneminde yapılan baskı, katliam ve tecavüzler ile işgale karşı direniş ve esaret yılları ile ilgili anılar anlatılmaktadır. Suriye'nin bağımsızlığını kazanmasından sonra yazılan bu hikâyelerde, işgal döneminde yaşanan sıkıntılar ve verilen mücadeleler, okuyucunun millî his ve heyecanlarını canlı tutmak amacıyla etkileyici tasvirlerle sunulmuştur. Bu hikâyelerde amaç, yeni nesillerin, bağımsızlığın ve özgürlüğün değerini kavramları için işgal yıllarında yaşananların unutulmamasıdır. Vatan sevgisini ele alan hikâyelerde, yaşanan acılar anlatılırken, ülkenin kalkınması, ilerlemesi ve bağımsızlığının korunması için yeni nesillere büyük sorumluluklar düştüğü mesajı verilmektedir.

II.2. Filistin Sorunu

Filistin sorunu, bu dönem Suriye hikâyesinde millî bir mesele olarak ele alınmıştır. Arap dünyasının bir kısmının bağımsızlığına kavuşmadığı, bağımsız olanların da henüz sömürge döneminin yıkıcı etkilerinden kurtulamadıkları, idari yapıyı tam olarak tesis edemedikleri ve iç karışıklıklar yaşadıkları bir dönemde, Filistin meselesi en önemli sorun olarak ortaya çıkmıştır.

1948 yenilgisiyle birlikte İsrail'in kurulmasına engel olunamaması, tüm Arap dünyasında olduğu gibi Suriye'de de, millet olarak var olma kaygısını doğurmuştur. Birçok Filistinlinin, diğer Arap ülkelerine, özellikle de komşu ülkelere mülteci olarak sığınması, bu konudaki endişe ve kaygıları daima canlı tutmuştur. Toplumun bu

konudaki duyarlılığı, had safhada olmuş öyle ki bazı kişiler, gönüllü olarak Filistin’de savaşa katılmışlardır. Hatta bunlar arasında büyük hikâyeci ‘Abdusselâm el-‘Uceylî (1918-2006) de vardır.⁸⁵

Bu sorunun yol açtığı sıkıntılar, acılar ve trajediler hikâyede kendine yer bulmuştur. Bu hikâyelerde mülteci durumuna düşen insanların sorunları, onların vatan ve memleket özlemleri, daha önceki hayatları ile şimdi mahkûm oldukları hayatı karşılaştırmaları ve tüm bunların iç dünyalarında yol açtığı hayal kırıklıkları işlenmektedir.

Bu dönemde Filistin sorununu ele alan hikâyeler şunlardır; Şekib el-Câbirî, *Kavsu Kuzah*, 1946, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *Benâdik fî-Livâi’l-Celîl*, 1956, Edîb en-Nahvî, *Min Demi’l-Kalb*, 1949, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *Berîd Mu‘âd*, 1956, Fâdıl el-Sibâ‘î, *eş-Şevk ve’l-Likâ’*, 1958, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *Eynemâ Kâne*, 1959, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *Kefenu Hamûd*, 1959, Bedî‘ Hakkî, *et-Turâbu’l-Hazîn*, 1960, Bedî‘ Hakkî, *İntizâr*, 1960, Bedî‘ Hakkî, *Dıyâ’*, 1960, Bedî‘ Hakkî, *Yevmiyyâtu Hayme*, 1960, Fâris Zerzûr, *Hattâ’l-Katrati’l-Ahîra*, 1961, Mutâ‘ es-Safedî, *Ceylu’l-Kader*, 1960, Şekîb el-Câbirî, *Hâkezâ Senukâtilukum fî-Filistîn*, 1962, Kadîr el-Omer, *Yuhaddisûneke mine’l-Kalb*, 1962, Kadîr el-Omer, *Vasaltu ilâ Dimaşk*, 1962, Ulfet el-İdlîbî, *el-‘Avde evi’l-Mevt*, 1963, Gâde es-Semmân, *Leylul-Gurabâ’*, 1966, Gâde es-Semmân, *Haytu’l-Hasâ’l-Humr*, 1966.

Filistin sorununu ele alan hikâyelerden biri olan Bedî‘ Hakkî (1922-2000)’nin *et-Turâbu’l-Hazîn* (Mahzun Topraklar, 1960) koleksiyonundaki aynı adlı hikâyesinde, Filistin’de yaşadıkları Kâlkîliye’de kendi topraklarında mülteci

⁸⁵ Ahmed Câsim el-Huseyn, *a.g.e.*, s. 108.

durumuna düşen ve evlerinden birkaç yüz metre ötede yaşayan bir çocuğun, Yahudi yerleşimciler tarafından öldürülmesi anlatılmaktadır.

Huseyn, Kâlkîliye’de ailesiyle birlikte kendi şehirlerinde, mülteci kampında yaşayan okul çağında bir çocuktur. Evleri ve portakal ağaçlarının bulunduğu bahçelerinden, sadece birkaç yüz metre ötede kalmaktadırlar. Huseyn, portakal ağaçlarını ve evlerini çok özlemektedir. Babası, birkaç defa gece karanlığında gidip bahçelerinden portakal koparıp getirmiştir. Huseyn’in küçük kız kardeşi Fâtıma, hastadır, canı portakal çekmektedir. Huseyn, babasının yaptığı gibi gece sınırı geçip kendi bahçelerinden portakal koparıp getirmeyi planlar. Sınırı geçip taşıyabileceği kadar portakal koparır. Dönerken sınıra yaklaştığında, köpek havlamalarıyla birlikte sesler duyar. Mültecilerin evlerini gasp eden Yahudi ailelerin bekçileri onu fark etmişlerdir. Koşmaya başlar. Ancak fazla ilerlemeden sırtında bir sıcaklık hisseder. Yere düşer, portakallar etrafa dağılır. Hikâyede, mülteci kampında kalan küçük bir çocuğun evlerine olan özlemi şu şekilde tasvir edilmektedir;

“Uzaktan, evlerine bakarken uzun bir iç çekti, bakışları, uzak ufuklara dikilmişti. Kalbini, büyük bir kin kapladı. İşte, evleri karşıda duruyordu. Ancak, o şimdi bir Yahudi’ye aitti. Oraya girmesi yasaktı. Babası, annesi ve kızkardeşiyle birlikte oturdukları, devamlı kanla çizilen sınırın öbür tarafında kalan o evi, küçük ve basit bir odayla değiştirmişlerdi, diye acıyla kendi kendine soruyordu Huseyn. Acaba biricik evlerini sonsuza kadar mı kaybetmişlerdi. (...) Çocukluğunun hatıraları, zihnine üşüşürken ağzı sulandı. Kızkardeşi Fâtıma’yla portakal ağacına

*çıkarlardı. Portakalları koparmak için nasıl da yarıştırlardı. Kendisi, ondan daha hızlı hareket ederek sepetini doldurup ağaçtan inerdi.”*⁸⁶

Bu hikâyede, Filistin sorunun bir yönü olan mültecilerin yaşadıkları sıkıntılar, küçük bir çocuğun gözünden trajik bir şekilde ele alınmıştır. Kendi evlerinden birkaç yüz metre ötede mülteci olarak yaşayan, yoksulluk ve ümitsizlik dolu bir hayata mahkûm olan bir çocuğun, evine ve bahçelerine olan özlemi başarılı tasvirlerle anlatılmıştır.

Filistin konusunu ele alan hikâyelerden biri olan ‘Abdusselâm el-‘Uceylî (1918-2006)’nin *el-Hubb ve’n-Nefs* (Aşk ve Nefis, 1959) koleksiyonundaki *Kefenu Hamûd* (Hamûd’un Kefeni)⁸⁷ hikâyesinde, gönüllü olarak savaşmak için Filistin’e giden oğlu şehit olan bir şehit annesinin, oğluna kefen göndermek için gösterdiği çabalar anlatılmaktadır.

Necme hala, oğlunun Filistin’de şehit olduğu haberini alalı tam yedi yıl sekiz ay geçmiştir. Yaşı çoktan yetmişi geçmiş olduğu halde, Filistin için yardım toplayan komisyon üyeleri evine geldiğinde, her zamanki durgunluk ve halsizliğinden hiç eser yoktur. Yaşından beklenmedik bir dinçlikle onları kapıda karşılar. Onlar gidinceye kadar da hiç yerinde duramaz. Çünkü Necme hala, oğlunun defnedilmeden bırakılan cesedinin çürüyeceğinden korkmakta ve ona kefen göndermek istemektedir. Oğluyla birlikte giden diğer gönüllüler, döndüğü halde o dönmemiştir. Geri dönenler, Hamûd’un büyük bir çarpışmada şehit olduğunu söylemişlerdir. Aradan yıllar geçmesine rağmen Necme hala, yardım toplayan komisyon üyeleri evine geldiğinde hazırladığı kefeni, onlar vasıtasıyla oğluna ulaştıracağını düşünerek ümitlenir. Ancak

⁸⁶ Bedî‘ Hakkî, *a.g. e.*, s. 22-23.

⁸⁷ Bu hikâyedeki Hamûd, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî’nin Filistin’de savaşırken şehit olan halasının oğludur.

kendisine, böyle bir şeyin mümkün olmadığını söylediklerinde Necme hala, büyük bir hayal kırıklığına kapılarak kendi kendine, savaştan geri dönüp gelen nesil de aynı nesil değil mi? diye söylenir. Hikâyede, şehit olup kefensiz halde çıplak araziye bırakılan oğluyla ilgili cefakâr bir annenin duyguları şu şekilde tasvir edilirken, Filistin sorununun bir ahlâk sorunu olduğuna dikkat çekilmektedir;

*“Necme halam, Hamûd’un şehit olduğu yeri bilmemektedir. Onun şehit oluşunu da görmemiştir. Fakat daima orayı hayalinde tasavvur ederek canlandırmakta ve çıplak araziye bırakılan cesedini düşünmektedir. O, en çok, Hamûd’un açıkta, bir mezara konulmadan bırakılan kefensiz bedeni çürüyecek ve kemikleri dağılacak diye endişe etmektedir. Ah titreyen elleriyle o kemikleri toplayabilseydi. Bundan başka bir şey istemezdi.(...) Acaba, Hamûd’un kefenini, oraya götürecek olanlar kimlerdir? Onlar, İbrâhîm, Abdulbâkî, Abdusselâm ve Muhammed midir? Onlar, içlerinde zillet ve alınlarında utanç damgasıyla, Hamûd’un kemiklerini çıplak arazide bırakıp savaştan dönüp gelenlerdir.”*⁸⁸

Kefenu Hamûd (Hamûd’un Kefeni) hikâyesinde, Filistin davasını yüklenebilecek sorumluluktan uzak nesillere dikkat çekilerek Filistin sorununun aslında bir ahlâk sorunu olduğuna vurgu yapılmaktadır. *Kefenu Hamûd*, Mahmûd el-Atraş’ın da işaret ettiği gibi ⁸⁹ Arap insanının yaşanan acılar, yenilgiler ve felaketler sonucu, millet olarak amaçsız ve bilinçsiz şekilde geleceğini göremediği ve hedefini kestiremediği dönemin hikâyesidir.

⁸⁸ ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *el-Hubb ve’n-Nefs*, Beyrut, tsz., s. 66, 72-73.

⁸⁹ Mahmûd İbrâhîm el-Atraş, *a.g.e.*, s. 110.

Filistin sorununu ele alan hikâyelerden biri, Gâde es-Semmân (1942)'ın *Leylu'l-Gurabâ* (Gariplerin Gecesi, 1966) koleksiyonundaki *Haytu'l-Hasâ'l-Humr* (Kırmızı Çakıl Taşları Çizgisi) hikâyesidir.

Hikâyede, ailelerini Filistin'de bırakarak, mülteci durumuna düşen iki kardeşin yaşadıkları anlatılmaktadır. Kardeşlerden Gâzi, okur, doktor olur. Ancak yaşadığı zor hayat koşulları nedeniyle, kansere yakalanır. Diğer kardeş Nâdiye de, onun hizmetini yapmaktadır. Kardeşler, düzenli olarak ailelerine para göndermektedirler. Ancak Gâzi, çektiği acılara fazla dayanamaz ve intihar eder. Nâdiye, yalnız kalmıştır. Beş yıl aradan sonra ailesinin yaşadığı Kudüs'e döner. Evlerine yaklaştıkça Gâzi'nin intihar ettiğini, nasıl söyleyeceğini düşünmektedir. Hikâyede, Filistin trajedisini yaşayan, evlerini ve vatanını terk etmek zorunda kalan bir kızın, evlerine yaklaşırken yaşadığı duygular aşağıdaki ifadelerle verilirken, yeni nesillerin Filistin davasına olan sorumluluklarına dikkat çekilmektedir;

“Kardeşimin intihar ettiği haberinin, onlara ulaşmadığına inanarak eve girdim. Niçin, kendimi, bir şekilde suç işlemiş gibi hissettiğimi bilmiyordum. Hiç kimsenin, beni karşılamak için koşacağını beklemiyordum. Bu yüzden, herkesin üzüntülü ve ağlamaklı olması ve sadece yüzlerini teker teker bana çevirerek tek bir kelime bile söylememeleri beni şaşırtmadı. Ağlayarak, sessizce bu ürkütücü kalabalıkla dolu odada ilerledim. Onların bakışlarının, beni niçin içeriye yönelttiğini bilmiyorum. İçeride, kesinlikle önemli bir şey olmalıydı. İçeri girip merakımdan kurtulmalıydım. İçeri girdim, o da ne, yaşlı babaannem, yatağında göğsünden kurşunla yaralanmış yatıyordu. (...) Babam, babaannemin her bayram dikenli tellerin arkasında kalan amcamın evine, kendilerinden habersiz gitmek istediğini, sürekli olarak, erkeklerin öldüğünü, yeni neslin de bozuk olduğu için geriye kendisi

gibi yaşlıların kaldığını, söylediğini aktardı. Babaannemin bize anlattığı bir masal aklıma geldi. Babaannem, masalda, ormanda kaybolan çocukların, kendilerini seven bir cinin, arkalarından koyduğu çakıl taşlarını izleyerek yollarını bulduklarını anlatırdı.”⁹⁰

Bu hikâyede, yetişmekte olan nesillerin, Filistin konusunda duyarlı olmadıklarına vurgu yapılmaktadır. Ancak, şehitlerin kanlarının yol göstermesiyle yeni nesillerin yolunu bulabilecekleri mesajı verilmektedir.

Filistinli mültecilerin dramını ele alan hikâyelerden biri olan Bedî‘ Hakkî (1922 - 2000)’nin *et-Turâbu’l-Hazin* (Mahzun Topraklar, 1960) koleksiyonundaki *İntizâr* (Bekleyiş) hikâyesinde, Hayfa şehrinden mülteci olarak Şam’a gelmiş olan Ummu Halîl’in yaşadığı zor hayat şartları anlatılır.

Ummu Halîl, gelini ve torunuyla beraber mülteci olarak Şam’da yaşamaktadır. Oğlu Halîl, Filistin’de savaşmak için kalmıştır. Gelini Hatîce, bir süre önce ölmüştür. Torunu Zeyneb, hastadır. Ummu Halîl’in tedavi ettirecek parası yoktur. Oğlunun gelmesini istemektedir. Ancak ona haber verme imkânı yoktur. Oğluna, kızının hasta olduğunu haber vermesi için Şeyh Osmân türbesine gider. Mum yakıp adak adar. Fatiha okuyup dua eder. Şeyh Osmân’dan, gelininin öldüğünü, üzülmessin diye oğluna haber vermemesini ister. Oğlunun öldürüldüğü söylenmesine rağmen, yatırdan doğrusunu öğrenmek ister. Rüyasında onu esir olarak gördüğünü anlatır. Parası olmadığı için küçük mum yaktığını, bir dahaki gelişinde büyük mum yakacağını söyler. Hikâyede, çaresiz ve ümitsiz bir mülteci kadının acıları ve hayalî beklentisi şu ifadelerle anlatılmaktadır;

⁹⁰ Gâde es- Semmân, *Leylu’l-Gurabâ*, Beyrut, 1995, s. 168-169.

“Arzuhalci, gözlüğünü burnunun ucuna doğru indirip kendinden emin bir şekilde yazmaya hazırlandı. Fırçasını mürekkebe batırdı. Sabrı tükenmiş bir şekilde, göz ucuyla Ummu Halil’e bakıp yazdırmak istediği cümleyi yazdı.

“Oğluma, ciğerimin paresi, Halîl en-Nâblusî, Allah onu korusun. Yanaklarından bol bol öptükten sonra, sevgili oğlum, kızın Zeyneb, çok hasta. Sabırsızlıkla senin gelmeni bekliyor. Oğlum, geç kalma.

Ummu Halîl, bir an durdu. Oğlunun, karısının öldüğünden haberi olmadığını hatırladı. Devamla şöyle yazdırdı;

Hanımın Hatice’nin de selamı var, bir erkek çocuk dünyaya getirdi. O ve Zeyneb, ellerinden öperler. Seni çok özleyen annen, Ummu Halîl.

Sonra, kısa ve kesin olarak, zarfa şu adresi yaz, dedi. “Filistin’in Hayfâ şehrindeki Yahudilerin liderine”. Zarfın alt tarafına da şu notu yazdırdı; “Lütfen, Yahudi lideri, bu mektubu oğlum Halîl en-Nâblusî’ye ver. Hayfâ’nın eş-Şarkıyye mahallesinde oturuyor. Onu bırak, çünkü, kızı çok hasta.”⁹¹

Bu hikâyede, mülteci durumuna düşerek vatanlarını terk edip başka bir ülkeye sığınan Filistinli mültecilerin çaresizlik ve ümitsizlik dolu hayatları anlatılmaktadır. Çaresiz durumda kalan insanların, gerçekleşmeyecek ümitlere kapıldıkları, batıl inançlara bağlandıkları ve hurafelere inandıklarına vurgu yapılarak Filistinli mültecilerin yaşadıkları sorunlardan birine dikkat çekilmiştir.

Filistin konusunu ele alan hikâyelerden biri olan ‘Abdusselâm el-‘Uceylî (1918-2006)’nin *Kanâdîlu İşbîliye* (Sevilla’nın Kandilleri, 1956) koleksiyonundaki

⁹¹ Bedî‘ Hakkî, *a.g.e.*, s. 78-79.

Berid Mu‘âd (İadeli Posta) hikâyesinde, avukatlık yapan ‘Abdulhalîm’in, Filistin’de savaşıırken, bir arkadaşıyla babasına gönderdiği mektubun, yıllar sonra bürosunda masasına bırakılmasıyla birlikte hatıralarının aklına gelmesi anlatılır.

Avukat ‘Abdulhalîm, hayatın meşgalelerine dalmış, müvekkillerinden aldığı kazançlı davaların peşinde koşturup dururken, yüksek ideallerini ve sorumluluklarını çoktan unutmuş görünmektedir. Bir gün kâtibî, elinde bir zarfla gelir ve Filistin’den kendisini tanıdığını söyleyen eski arkadaşı Yûsuf’un kendisiyle görüşmek istediğini bildirir. Avukatın cevabı, “*gönder çabuk şu dilenci*” olur. Tam bu esnada davasını kazandığı ve kendisine iyi bir kazanç sağlayan müvekkillerinden Sayâh Ağa, içeri girmek için izin ister. Avukat ‘Abdulhalîm, tam onu içeri buyur edecekken zarfın üzerindeki yazıya gözü ilişince yazı kendine çok aşına gelir. Kâtibine, Sayâh Ağa’ya kahve söyleyip meşgul olduğunu bildirmesini ister. Hemen zarfı açar, bakar ki bu kendi yazdığı mektuptur; onu, Filistin’e giden gönüllü ordusunda savaşıırken arkadaşı Yûsuf’la babasına göndermiştir. Mektupta, ertesi sabah yapacakları büyük saldırıdan bahsetmekte ve ondan hakkını helal etmesini istemektedir. Babasından, mektubu gönderdiği arkadaşı Yûsuf’a maddi yönden yardımcı olmasını istemektedir. Mektubu sonuna kadar okur. Tüm hatıraları canlanır, savaştığı günler aklına gelir. Yûsuf’la olan güçlü dostluğunu hatırlar. Hikâyede, Filistin’de savaşıırken aklına gelen anılarının onu alıp götürdüğü duygular şu şekilde tasvir edilmektedir;

“Üstad ‘Abdulhalîm’in elinden mektup düşerken, başı da ellerinin arasında önündeki masaya düşmüştü. Gözlerinden akan yaşları, kâtibinin, aniden girerek görmesini istemiyordu. Çünkü üstad ‘Abdulhalîm ve onun gibi avukatlara, davacılar önünde böyle bir şekilde görülmek yakışmazdı. Bu yıpranmış kağıt parçası, onu çoktan unuttuğu geçmişe alıp götürdü. Dünya menfaati için daldığı, acımasız hayat

kavgasının uzaklaştırdığı o geçmişe... Şimdi o, bir randevusunun, aldığı bir davasının ve halledeceği bir meselesinin olmadığı, bir anlık boş bir zamanı bulunmayan işinde başarılı biri olmuştu. Kapısının perdesi, herhangi bir menfaat ve kazancın olmadığı bir görüşmeye kapalıyken, kalbinin perdesini de, uzun zamandır kaybettiği şefkat, dostluk ve diğergamlık gibi değerlere çoktan kapatmıştı. Ancak, şimdi o değerler, bu eski zarfın içinden çıkıp hapsediği kaptan kurtulup başkaldırmış gibi önünde büyüyordu.”⁹²

Bu esnada kâtibi tekrar gelir, Sayâh Ağa’yı çok beklettiklerini söyler. Avukat ‘Abdulhalîm, hâlâ elleriyle yüzünü kapatmış haldeyken, Sayâh Ağa’ya bu gün meşgul olduğunu söylemesini ister. Ardından Yûsuf gel, gel Yûsuf diye çağırır.

Bu hikâyede, hayatın günlük koşuşturmaları, zevk ve eğlenceleri içerisinde, Filistin sorununu ve yüce idealleri unutanlara, sorumluluklarını hatırlatmak ve gelecek nesillere aktarmak için, yaşanan acıların ve yapılan fedakârlıkların daima canlı tutulması gerektiği mesajı verilmektedir.

Filistin sorununu ele alan hikâyelerde, Filistin’in kurtarılması için verilen mücadeleler, mültecilerin yaşadığı sıkıntılar ve işgal altındaki zor hayat şartları gibi sorunun değişik yönleri ele alınmaktadır. Bazı hikâyelerde, yaşanan sorunlar ve verilen mücadeleler anlatılırken, Filistin sorununu yüklenecek nesillerin, bu sorumluluktan uzak olduklarına vurgu yapılmaktadır. Halkın millî duygularını galeyana getirmek ve millî bilinci canlı tutmak için yazılan bu hikâyelerde, sorunun çözüm yolu olarak, yeni nesillerin Filistin sorununa karşı duyarlı olarak yetiştirilmesi ve mücadele ruhunun kaybedilmemesi gösterilmektedir.

⁹² ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *Kanâdilu İşbîliye*, Beyrut, tsz., s. 104-105.

Mültecilerin yaşadıkları sıkıntılar ele alınırken, ümitsizlik ve kaybedilmişlik haline uygun olarak bir çözüm gösterilmediği görülmektedir. Bu hikâyelerde, gerçekleşmeyecek beklentiler ve şeyhlerden ve yatırlardan medet ummak gibi batıl inançlara bağlanıldığı anlatılmaktadır. Vatanlarından, evlerinden uzakta çaresiz ve ümitsiz bir şekilde hayat mücadelesi veren mültecilerin, geleceğe yönelik beklentilerinin kalmaması onları hayali ümitlere sevk etmektedir.

II.3. Kadın Sorunları

Kadınların yaşadıkları sorunlar, bu dönem Suriye hikâyesinde birçok yönüyle ele alınmıştır. Birçok hikâyede örf, adet ve geleneklerle çevrili kadının toplumsal yaşamında evlilik ve sosyal hayattaki konumları gibi konular işlenmiştir.

Bu hikâyelerde, genellikle toplumsal ilerlemeye ve gelişmeye engel olarak görülen, kadınların toplumdaki geleneksel konumlarına dikkat çekilmektedir. Kadınların bu konumlarından ve söz haklarının olmamasından dolayı çeşitli sıkıntılar çekmelerine karşın buna itiraz etmeyip katlanma yoluna gittiklerine vurgu yapılmaktadır. Haklarını arayıp, kendi aleyhlerine işleyen bu geleneksel yapıyı sorgulama ve eleştirmeye başlayanlar ise, toplumla ve kurulu düzenle kaçınılmaz olarak bir çatışmaya girmeyi göze almak durumunda kalmaktadırlar. Böyle bir şeye teşebbüs ettiklerinde, karşlarına onları bağlayan ve kısıtlayan adetler ve gelenekler çıkarılmaktadır. Bağımsızlık sonrası toplumsal ilerleme ve kalkınma ümitlerinin güçlü olduğu bu dönem hikâyelerinde, kadınların sorunları, genellikle sosyal konumlarındaki gasp edilmiş haklar açısından ele alınır ve bu durum toplumsal gelişmenin önündeki faktörlerden biri olarak görülür.

Bu dönem hikâyelerinde, kadınların örf, adet ve geleneklerle çevrili konumlarının ve yaşadıkları sorunların bu kadar ilgi görüp revaçta olması, bazı hikâye yazarlarının, bu sorunları bilfiil yaşamış ve kötü sonuçlarını şu ya da bu şekilde görüp sorunun öneminin farkında olmaları nedeniyledir.

Bu dönemde kadın sorunlarını ele alan hikâyeler şunlardır; Muhammed en-Neccâr, *es-Sivâru'l-Merhûn*, 1950, Muhammed en-Neccâr, *Sirru'l-Hâribeteyn*, 1950, Muhammed en-Neccâr, *Keydu'r-Ricâl*, 1950, Muhammed en-Neccâr, *Terkîbe bi-Terkîbe*, 1950, Mevâhib el-Kiyali, 1952, Liyân Deyrânî, *es-Sârîka*, 1952, Ulfet el-İdlibî, *es-Setâiru'z-Zurk*, 1954, Ulfet el-İdlibî, *Nâr ve Duhân*, 1954, Ulfet el-İdlibî, *Kâne Seyyie'l-Hulk*, 1954, Ulfet el-İdlibî, *Sevbu Selmân*, 1954, Kûlît el-Hûrî, *Serâb*, 1962, Sa'id Havrâniyye, *el-Veledu's-Sâlis*, 1962, Ulfet el-İdlibî, *Nesemetu's-Sabâ*, 1963.

Bu dönem Suriye hikâyesinde, kadınların yaşadığı sıkıntıları ele alan hikâyelerden biri olan Ulfet el-İdlibî (1912-2007)'nin *Kısas Şâmiyye* (Şam Hikâyeleri, 1954) koleksiyonundaki *es-Setâiru'z-Zurk* (Mavi Perdeler) hikâyesinde, toplumdaki geleneksel anlayışlar yüzünden, annesinin baskısı nedeniyle çocuğu olmayan eşini boşama konusunda kararsızlık yaşayan ve bu nedenle sıkıntı çeken bir adamın durumu anlatılmaktadır.

Yazarın adını vermediği hikâyenin anlatıcı kahramanı, kendisinden birkaç yaş büyük ve daha önceki evliliğinden çocuğu olmamış olan dul bir kadınla evlidir. Evliliklerinin üzerinden on yıl geçmiştir ve çocukları olmamaktadır. Annesi, onu sürekli çocukları olmadığı için baskı altına almakta ve ikinci bir evlilik yapması için ısrar etmektedir. Ayrıca, eşinin kendisine büyü yaptırdığını söylemektedir. Hikâyede, annenin oğlu üzerindeki baskısı şu ifadelerle anlatılmaktadır;

“Oğlum, evliliğinin üzerinden on yıl geçtiği halde sen, çocuksuz nasıl sabredebiliyorsun. Vallahi, çocukların olmadığı bir evde, nasıl mutluluk bulabiliyorsun, bilmiyorum. Onlar, hayatın sıkıntılarını gülüşleriyle bize unutturup mutluluk verir. Karı koca arasındaki anlaşmazlık ve bıkınlığı, sadece onlar götürür.”⁹³

Annesinin evine ziyarete gidişlerinde, annesinin komşusu olan yirmi yaşlarında bir kızı her defasında annesinin yanında görmektedir. Zamanla ona karşı içinde bazı hislerin oluştuğunu hisseder. Annesine ziyaretlerini sıklaştırır. Kız da ona karşılık vermektedir. Bir süre sonra kız şartını söyler. Kendisiyle evlenebilmesi için karısını boşamasını ister. Ayrıca bin altın lira tutarında bir senet imzalatır. İlk eşine dönecek olursa bu senetteki tutarı ödeyecektir. Kız, evlenecekleri gün kendisine takması için elmas bir yüzük de aldırır. Ancak adam, eşine durumu nasıl anlatacağına bir türlü karar veremez. Çünkü eşi, onu çok sevmektedir. Onun mutluluğu ve rahatı için koşturmaktadır. En sonunda iş icabı şehir dışına, Şam dışına çıkacağını, bu defa her zamankinden fazla kalacağını söyleyerek, eşinin bu süre içerisinde baba evine gitmesini ister. Dönüşte de durumu ona açıklamayı planlar.

Sabah eşine, kendisi Şam dışındayken babasının evinde kalmasını istediğini söyleyince, eşi fenalık geçirir, koltuğa oturup başını masanın kenarına vurarak, korktuğum şey buydu diyerek dövünmeye başlar. O da, karşısına oturup sigara yakmak için elini cebine attığında, aldığı yüzüğün cebinde olduğunu fark eder. Eşinin yüzüğü görüp durumu anladığını düşünür. Sonra biraz hava almak için dışarı çıkar. Öğle yemeği için eve geri geldiğinde eşinin, iki bavula eşyalarını koyduğunu ve gitmek üzere olduğunu görür. Eşi, ondan babasının evine kadar kendisini arabayla

⁹³⁾ Ulfet el-İdlibî, *Kısas Şâmiyye*, Dimaşk, 1996, s. 14.

götürüp götüremeyeceğini sorar. O da kabul edip, bavulları arabaya koyar. Tam hareket edecekken eşi, aniden durmasını ister. Misafir odasının penceresini kapatmayı unuttuğunu, güneşin yeni aldıkları pahalı mavi perdelerin rengini soldurabileceğini söyleyerek eve geri döner. Adam, kendi kendine; zavallı kadın, güneş mavi perdeleri ha soldurmuş ha soldurmamış, senin için ne fark eder. Sen de çok iyi biliyorsun ki artık onları bir daha görmeyeceksin, der. Sonra onları almak için çarşıda ne kadar çok dolaştıklarını, kenarlarına işleme yapmak için eşinin ne kadar uğraştığını hatırlar. Kendi kendine, ah keşke çocuk doğursaydın, diye eşinin arkasından hayıflanır. Sonra, söz verdiği yirmi yaşındaki kızın, sen, onu çocuğu olmadığı için mi terk ediyorsun, yoksa benim için mi, şeklindeki sözleri aklına gelir. Aniden arabadan aşağı iner, eve koşar, ağlayarak eşinden kendisini affetmesini ister. Cebinden yüzüğü çıkarıp ona takar. Derin bir huzur ve rahatlama hisseder.

Bu hikâyede geleneksel anlayışların etkisiyle eşini boşama konusunda baskıya maruz kalan bir adamın içinde yaşadığı kararsızlık ve ikilem ele alınmıştır.

Kadınların sorunlarını ele alan hikâyelerden biri olan Sa‘id Havrâniyye (1929-1994)’nin *Şitâ’ Kâsin Âhar* (Başka Bir Çetin Kış, 1962) koleksiyonundaki *el-Veledü’s-Sâlis* (Üçüncü Çocuk) hikâyesinde, kendi hayatı hakkında hiçbir karar verme imkânı olmayan ve babası tarafından zorla zengin bir aileye hizmetçi olarak verilen bir kızın yaşadığı trajik olay anlatılmaktadır.

Kırsal kesimde yaşayan fakir bir ailenin kızı olan Fâtıma, babası tarafından Şam’da varlıklı bir aileye hizmetçi olarak verilir. Babası, ona sadece iki yıl kalacağını, sonra döneceğini söyler. Fâtıma’nın yanında kaldığı ailenin, üç yetişkin erkek çocuğu vardır. Ailenin babası, işi gereği sık sık şehir dışına çıkmaktadır.

Ailenin erkek çocukları, Fâtıma'nın çaresizliğinden ve yaşının küçüklüğünden faydalanmaktadırlar. Her gün birisi, sanki aralarında anlaşmışlar gibi onun odasına gelmektedir. Fâtıma, bu ziyaretlerin neticesinde iki defa hamile kalmıştır. Evin hanımı, her ikisinde de onu odaya kapatmıştır. Fâtıma, düşük yaparak o belalardan kurtulmuştur. Ancak şimdi üçüncü defa hamiledir. Bu sefer düşük yapmayı düşünmemektedir. Bu şekilde, yaşadığı bu hayattan kurtulmayı amaçlamaktadır. Başka çaresi yoktur. Çünkü ailesinin yanına dönme imkânı yoktur. Evin hanımı, Fâtıma'nın yine dışarı çıkmasını yasaklar. Fâtıma'nın Cuma günleri dışarıya çıkma izni vardır. Bu izin günlerinde, meclise yakın bir parkta kendisi gibi hizmetçilerle buluşup dertleşmektedir. Parkta tek başına bir kenarda oturan Cemîle isimli bir hizmetçiyle tanışmıştır. Onunla nasıl tanıştığını hatırlar;

“Fâtıma'nın, her Cuma parka gelen, aralarında hizmetçilerin de bulunduğu arkadaşları olsa da, herkesten ayrı, tek başına kendine ait bankta oturan o kadın, dikkatini çekti. Onun hakkında dedikodular duymuştu. Meraklı gözler sürekli onu izliyordu. Bu esnada, kadınlardan biri, kızının, onun yanına oturup dikkatle onu dinlediğini görünce hemen kızını azarladı.

- Hassân, dikkat et, düşeceksin. Fakat uyarmakta geç kaldı ve Hassân, başka bir çocukla beraber düştü. Çıglıklar atarak koşup, çocuğunu kaldırdı. Diğer çocuğu kaldıran yüzük ve bileziklerle dolu iki esmer el gördü. Derken ikisi göz göze geldi, sevgiyle gülümseyip banka doğru yürüdüler. O, hâlâ içini çekerken Fâtıma sordu;

- Oğlun mu?

- Evet.

- Başka çocuğun var mı?

- Yok.

- Neden?

Korku ve çekingenlikten dolayı kızarmış bir yüzle ona baktı.

- Bu kadar yeter.

- Peki, babası razı mı?

Kadın, tekrar yüzü kızararak, önce kızgınlık belirtisi gösterip sonra da Fâtıma'nın şişkin karnına bakıp kızgınlığı geçerek;

- Babasının kim olduğunu bilmiyorum.”⁹⁴

Bu olaydan sonra Cemîle'yle aralarında samimi bir dostluk oluşmuştu. En sonunda Fâtıma, kararını verir. Habersizce evden kaçır, bir taksiye atlayıp Cemîle'nin yanına gider.

Bu hikâyede fakir bir hizmetçi kızın yaşadığı çaresizlik anlatılmaktadır. Tamamen masum olmasına rağmen utanacak ve saklanacak olan odur. Başına gelen ayıbı temizlemesi gereken odur. Suçlu olanlar, ondan faydalananlar en ufak bir ayıplanma ve kınamayla karşılaşmamaktadırlar.

Kadınların sorunlarını ele alan bir başka hikâyeye olan Ulfet el-İdlîbî (1912-2007)'nin Kısas Şâmiyye (Şam Hikâyeleri, 1954) koleksiyonundaki *Nâr ve Duhân* (Ateş ve Duman) hikâyesinde, kadınların kocalarıyla ilgili aşırı kıskançlık duygusunun, onları düşürdüğü gülünç durumlar anlatılmaktadır.

Anlatıcı yazarın da aralarında bulunduğu on civarındaki otel müşterisi, sık sık gelmeyi alışkanlık haline getirdikleri, Lübnan'ın yeşilliklerle süslü vadilerine bakan bir köy yakınındaki kaldıkları otelin terasında gün batımını seyretmektedirler. Bazı müşteriler, ilk defa gelse de aralarında kırk yıllık ahbap gibi bir dostluk oluşmuştur.

⁹⁴ Sa'îd Havrâniyye *Şitâ' Kâsin Âhar*, s.103-104

Müşteriler arasında Lübnan'ın büyük bir yazarı ve Suriyeli eşi, Halep'ten başka bir yazar, yine Şam'ın mümtaz şahsiyetlerinden biri ve eşi ile Mısırlı bir kadın vardır.

Aralarında daldıkları koyu sohbette, söz dönüp dolaşır, kıskançlığa ve kadın erkek ilişkilerindeki olumsuz etkisine gelir. Lübnanlı yazar, kıskançlığın aşkın dumanı olduğu ve aşkın ateşi söndüğü zaman dumanının da kaybolduğu görüşündedir. Şam'ın eşrafından olan adamla, eşi arasında anlamlı bir bakışmayla beraber gülüşme olur. Mısırlı kadın, bu gülüşmenin bir manası olması gerekir deyince onlar da anlatırlar. Birbirlerini çok severek evlendiklerini, hatta babası ilk başta kızını vermek istemeyince, kocasının intihara kalkıştığını anlatırlar. Evlendikten sonra kocasının, işlerinin yoğunluğu nedeniyle kendisiyle fazla ilgilenmediğinden dolayı kadın şüpheye düştüğünü, bir gün kocasının sabah işe giderken her zamankinden daha özenli giyinerek akşam yemeğine davetli olduğu için geç geleceğini söylemesi üzerine kadın onu takip etmeye karar verir. Hikâyede, yersiz kıskançlık duygusunun, kadını düşürdüğü gülünç durum şöyle anlatılmaktadır;

“Memurlar, grup grup çıkmaya başlayınca onun, uzun boyuyla övünerek merdivenden indiğini gördüm. Birkaç adım geçtikten sonra onu takip etmeye başladım. Sonra, yaklaşıp karşısına geçerek elimi uzatıp yardım istedim. Bir taraftan da sokaklardaki dilencilerin yaptığı gibi, arka arkaya dualar okuyordum. O cebini karıştırıp, verecek bir şey bulamayınca bana;

- Allah versin, dedi. Benim durumumu fark etmediğinden emin olarak, arkasından ısrarla dilenmeye devam ettim. O, benden kaçmaya çalışırken yolun kenarında duran bir arabaya doğru yöneldi. Arabada, bir kadın ve kim olduğuna dikkat etmediğim bir adam görünce, tüm vücudum ve eklemelerim titremeye başladı. Bu esnada eşim, bana dönüp sabrı tükenerek;

- Kadın, önümden gidecekmisin yoksa ben mi uzaklaştırayım seni.

Ben de, o anda yüzümü açıp;

- Sahtekâr, bu defa beni kandırabileceğini mi sandın. İşte, gözümlle gördüm.

Kim bu arabadaki kadın?

Eşim, ürkerek geriye çekilip;

- Sen ha, senden korkulur, delisin sen. Sana, bunu yaptıran nedir. Sen yataktan nasıl çıkabildin?

Bu esnada, arabanın içinden gülüşme sesleri yükseldi. Sonra, arabanın kapısı açılıp eşimin kardeşiyle eşi, inip bana bakarak kahkalarla, gülüşüyorlardı.”⁹⁵

Kadınların yaşadığı sorunları ele alan hikâyelerden biri *Derb ilâ'l-Kimme* (Zirveye Giden Patika, 1952) koleksiyonundaki Liyân Deyrânî (1909–1992)’nin *es-Sârîka* (Hırsız Kadın) hikâyesidir.

Hikâyede, kocası öldükten sonra, köyden Şam’a göç etmek zorunda kalan Ummu Nizâr’ın çocuklarına bakmak ve okutmak için katlandığı fedakârlık ve temizliğe gittiği evden yemek çalmak zorunda kalması anlatılır.

Ummu Nizâr, Şam’ın fakir mahallelerinden birinde kalmaktadır. Üç çocuğuna bakmak için evlere temizliğe gitmektedir. Bu arada çocukları, okula başlamıştır. Yeterli gıda alamadıkları için derslerde geri kalmaktadırlar. Bu arada Ummu Nizâr’ın en çok korktuğu çocuklarının hastalanmasıdır. Çünkü ne doktor, parası ne de ilaç parası vardır. Ancak bir gün korktuğu şey başına gelir, küçük oğlu Nizâr, hastalanır. Ne yapacağını bilemez halde, çaresiz bir şekilde evden çıkar. Nereye gideceğini bilmeden yürür. Şam’ın, akşam ıslıklı ve hareketli yüzünü ilk defa

⁹⁵ Ulfet el-İdlibî, *a.g.e.*, s. 104-105.

görmektedir. Bu arada bir adamın, kendisini takip ettiğini fark eder. Dükkânlara, arabalara bakar. İki gündür evine temizliğe gittiği evin sahibinin, ondan çok hoşlandığını, evinde kalmasını istediğini ve ısrarlı bir şekilde kendisini, bu akşam saat sekizde beklediğini söylediğini hatırlar. Meydandaki saat, yedi buçuğu vurduğunda aklına hiç düşünmediği o fikir gelir;

“O anda, aklına o fikir gelince rahatladı ve cadde boyunca yürüyüp efendinin evine doğru yöneldi. O eve yaklaştıkça, efendinin, kendisini saat sekizde beklediği şeklindeki sözleri, daha güçlü duyuluyordu. Kapıyı çaldığında saat, akşam sekizi gösteriyordu. Adam, kendisini bekliyor gibi kapıyı açtı;

- İşte geldin sonunda. Geleceğini biliyordum. Sana, meyve dışında sevdiğin her şeyi hazırladım. Onu getirmek te zor değil. Satıcı hemen yakında.(...)

Kapının kapandığını duyup adamın çıktığından emin olunca, hızla şalını başından çıkarıp yere serdi. Tabakları boşaltmaya başladı. Doldurup, sırtına yükleyerek kapıya doğru hızla koştu. Biraz sonra evden uzaklaşmış karanlık ve kıvrımlı dar sokaklarda ilerliyordu. Elinde şalı, yarın insanlar benim hırsız olduğumu söyleyecekler, diye aklından düşünceler geçiyordu. Evine yaklaştıkça adımları hızlanıyor, sanki arkasından hırsız, hırsız diye sesler geliyordu.”⁹⁶

Bu hikâyede, çaresiz bir annenin, çocukları için katlandığı fedakârlık anlatılmaktadır. İnsanların zor durumunda kaldıklarında, hiç düşünmedikleri şeyleri yapabileceklerine işaret edilmektedir. Toplum tarafından suç kabul edilen davranışların, sosyal ve ekonomik sebeplerinin ortadan kaldırılması mesajı

⁹⁶ Liyân Deyrânî, *Derb ilâ'l-Kimme*, s. 56-57.

verilmektedir. Çaresiz insanları, çıkarıcı kimselerin kullandıklarına vurgu yapılarak sosyal eleştiri yapılmaktadır.

Geleneksel değerlere bağlı bir toplumda, kadınların yaşadıkları sorunları ele alan hikâyelerden biri de Muhammed en-Neccâr (1902-1962)'ın *Hemesâtu Baradâ* (Barâda'nın Fısıltıları, 1950) koleksiyonundaki *Sirru'l-Hâribeteyn* (İki Kaçak Kızın Sırrı) hikâyesidir.

Tâhir, Şam'da ticaret hayatında önemli yeri olan ve iki kızı ve hanımı ile muhafazakâr bir hayatı olan bir tüccardır. Kızları Fehmiye ve Selvâ, büyüyüp gelinlik çağlarına gelinceye kadar, geleneksel dinî değerlere bağlı muhafazakâr hayatlarında sinema ve moda gibi modern yaşam tarzına ait kavramlar hiç yer almamıştır. Tüccar Tâhir, aralarında pek yaş farkı bulunmayan kızlarını, bir gün çevresinde uygun gördüğü taliplerine vermeyi düşünür. Hanımına fikrini açıp hanımı da kızlarına söyleyince Fehmiye ve Selvâ büyük bir kaygıya kapılırlar. Çünkü Fehmiye, teyzesinin oğlu Nûrî'yi sevmekte, Selvâ ise, kendisine talip olan genci ve aileyi beğenmemektedir. İki kız, sıkıntılı ve kaygı dolu birkaç günün sonunda ortadan kaybolurlar. Tüm aramalara rağmen bulunamazlar.

Fehmiye, Beyrut'ta bir tüccarın evinde hizmetçi olarak iş bulur. Aile, köklü ve tanınan bir sülaleye mensuptur. Fehmiye de, aldığı terbiye ve yetişme tarzı ile aileye uyum sağlar. Selvâ ise, Humus'ta bir memurun evinde hizmetçidir. Ancak, evin hanımının olmadığı bir anda evin reisi, ondan faydalanmak isteyince oradan kaçır. Bir kaç ev değiştirdikten sonra, aradığı şekilde bir aile bulur. Aradan bir yıla yakın bir süre geçtikten sonra, Fehmiye'nin çalıştığı evin sahibi olan tüccarla hanımı, bir gün ona, Şamlı bir tüccar arkadaşlarının, tedavi amacıyla Amerikan hastanesinde yatmakta olduğunu, ameliyatından önce onu ve eşini evlerinde misafir edeceklerini

söyleyerek misafirlerine layık hazırlıklar yapmasını isterler. Akşam misafirlerini getirdiklerinde Fehmiye, hoş geldin demek için salona girdiğinde hem Fehmiye hem de misafirler donakalırlar. Çünkü onlar, anne ve babasından başkası değildirler. Kısa bir şaşkınlıktan sonra, diğer kızlarının yerini de öğrenirler. Tüccar Tâhir, Humus'taki dostları vasıtasıyla Selvâ'yı da Beyrut'a getirtir. Tedavisinin ardından hep birlikte Şam'a dönerler. Ailenin huzura ve rahata kavuşmasından birkaç ay sonra, tüccar Tâhir'in iki yakın dostu, akşam ona misafirliğe gelirler. Yemekler, ikramlar ve uzun sohbetlerden sonra biri doktor, diğeri tüccar olan oğullarına, Fehmiye ve Selvâ'yı isterler. Tüccar Tâhir, her iki genci de tanıdığı için kızlarını verir. Hikâyede, kendilerine söz hakkı verilmeyen ve isteksiz bir şekilde evliliğe razı olan kızların hazin sonu şu şekilde anlatılmaktadır;

“ Düğün gecesi geldiğinde, her iki köşk te parlak ve ışıkl kolyelerle ve yıldızlar ve aylarla bezenmiş kıyafetlerle ışı l ışı l parıldıyordu. Gece yarısı olup da damatların, gelinleriyle baş başa kalacağı vaktin geldiği söylendiğinde, her iki köşkten de göğü titreten iki çığlık yükseldi. Ardından feryatlar artıp, korku ve panik her tarafı kapladı. Ölüm haberini getiren kadın, eyvah eyvah, diye feryat ederken komşu köşkten te aynı sesler yükselmeye başladı. Olay çabucak etrafta duyuldu. Herkes, donup kaldı ve dehşete kapıldı. Kadınlar arasında, gizliden gizliye değişik söylentiler dolaşmaya başladı. Kimi, damatlardan birinde gönlü olan bir kızın, iki gelini de intikam hırsıyla zehirlediğini söylerken kimi de, onlardan birine âşık olan bir gencin, bu işi yaptığını söylemekteydiler. Bazıları da, olayın intihar olduğuna inanmaktaydılar. Oradakiler, feryat ve figanlar arasında, bu acı olayın nasıl olduğunu anlamaya çalışırlarken, babalarının köşkünden koşarak gelen hizmetçi, yürekleri yakan çığlıklar atarak, babalarının, o anda dünyaya veda edip kızlarına

kavuştuğunu söyledi. (...) Üç kurban, defin için hazırlandı. Erkekler, onları omuzlarda taşıırken, üç tabutun arkasından şehrin yarısı yürüyordu. İmam, telkini bitirince mezar kazıcılar, toprak atmaya başladı. Acılı anneleri, birden yerinden kalktı. Bilincini yitirmiş halde elbiselerini yırtmaya ve etrafa savurmaya başladı.”⁹⁷

Bu hikâyede, Suriye toplumunun geleneksel ve muhafazakâr hayat tarzındaki aile yapısı sorgulanmaktadır. O dönemin günlük hayatından kesitlerin verildiği hikâyede, ataerkil aile yapısında babanın otoriter ve karşı konulmaz rolünün yol açtığı sorunlar üzerinde durularak sosyal eleştiri yapılmaktadır.

Kadınların sorunlarını ele alan hikâyelerden biri olan Ulfet el-İdlîbî (1912-2007)’nin *Kısas Şâmiyye* (Şam Hikâyeleri, 1954) koleksiyonundaki *Kâne Seyyie’l-Hulk* (Huysuzdu) hikâyesinde ise, yaklaşık otuz yıllık evli olan Selîm Bey ile hanımı arasında geçen tartışma anlatılır.

Selîm Bey, pahalı halılarla, perdelerle ve koltuklarla döşeli evinin salonunda, koltuğa oturmuş, bir taraftan sigarasını tütürürken bir taraftan da önündeki renkli dergileri karıştırmaktadır. Dergileri okumaktan bıkınca, gözlüğünü çıkarıp geniş pencereden görünen muhteşem Şam manzarasını seyretmeye başlar. Selîm Bey’in hanımı da karşısındaki koltuğa oturmuş, torununa doğum günü hediyesi olarak kazak örmektedir. Selîm Bey, tekrar önündeki renkli dergileri karıştırmaya başlar, dergide, pahalı bir parfüm markasının reklamındaki güzel kadın resmine gözü ilişince, aklına karısının gençliğindeki güzelliği gelir. Karısına, “*yıllar seni ne kadar da çok değiştirmiş, gençliğinde aynı bu kadın gibi güzeldin*”, diyerek resimdeki kadını gösterir. Karısı da, Selîm Bey’e yıllar kimi değiştirmede ki, sana aynayı

⁹⁷ Muhammed en-Neccâr, *Hemesâtu Baradâ*, Dimaşk, tsz., s. 87.

getireyim de kendine bir bak, diye karşılık verir. Bunun üzerine aralarında tartışma çıkar. Hanımı, bir ara ona:

“ –Yılların, benim güzelliğimden bir şeyler alıp götürdüğünü inkâr etmiyorum. Ancak yıllar, senin de huyunu güzelleştirdi. Gençliğinde sen, ne kadar huysuz biriydin. Sana nasıl katlandım, bilmiyorum, vallahi sen çekilecek biri değildin.

Selîm Bey de, hemen şöyle karşılık verdi;

-Fakat sen de, yaşlılığımızın daha uysal ve geçimli olduğunu inkâr etmiyorsun. Kim bilir, belki de senin güzelliğin ile benim huysuzluğum arasında bir ilişki vardı. Baksana, ikisi de birlikte kayboldu.”⁹⁸

Karısı, daha sonra kocasının gençken yaptığı huysuzlukları saymaya başlar. Amcasının oğlunun düğününe göndermediğini, o düğün için giydiği elbiseyi yırttığını, Mısırlı şarkıcının konserine gitmek için bilet aldığı halde göndermediği gibi olayları söyler. Selîm Bey, bunların hepsine geçerli bir mazeret söyler, ama asıl neden olan, onu kıskandığını söylemez. Oralara giderken çok süslendiğini ve dekolte giyindiğini ifade eder. Tartışma, bir süre daha devam eder. Sonra Selîm Bey, önündeki dergileri biraz daha karıştırır, tekrar canı sıkılıp geniş pencereden Şam manzarasını seyretmeye başlar. Hanımı, örgüsüne devam ederken, Selîm Bey’in yarı duyacağı yarı duymayacağı bir sesle, keşke çekici güzelliğim kalsaydı da, sen de gençliğindeki gibi huysuz olsaydın, diye mırıldanır.

Bu hikâyede, otuz yıllık evli olan bir karı koca arasındaki tartışma kurgusuyla kadının duyguları ve iç dünyası anlatılmaktadır. Selîm Bey için, kıskançlık ve başka erkeklerin bakışlarından sakınmak olarak algılanan eşinin güzelliği, karısı için

⁹⁸ Ulfet el-İdlîbî, *a.g.e.*, s. 52.

kendini göstermek, beğenilmek ve dikkatleri çekmek olarak algılanmaktadır. Kocasının huysuzluğu ile birlikte kendi güzelliğinin de zamanla kaybolup gitmesi karşısında, kocasının huysuzluğuna katlanmaya razı olup güzelliğinin de kalmasını istemektedir. Güzellik, kendisi için her şeyden önce gelmektedir.

Kadınların sorunlarını ele alan Muhammed en-Neccâr (1902-1962)'ın *Hemesâtu Baradâ* (Barâda'nın Fısıltıları, 1950) koleksiyonundaki *Terkîbe bi-Terkîbe* (Entrikaya Karşı Entrika) hikâyesinde, bir adamın, iki hanımı arasındaki çekişme ve göze girme kavgası anlatılmaktadır.

Şam'ın meşhur bir tüccarı, kendisine üç çocuk veren hanımının üzerine, yıllar sonra, yirmi yaşında genç ve güzel bir kuma getirir. Onun gelmesiyle birlikte, kısa sürede iki kuma arasında çekişme baş gösterir. Büyük hanım, yaşının büyüklüğünü ve üç çocuğunun kendisine destek vermesinin avantajını kullanırken, yeni gelen kuma da, gençliği ve güzelliği nedeniyle tüccarın kendisine olan meylini kullanmaktadır. Yaklaşık üç yıl sonra genç kuma, çocuğu olmadığı için bu mücadelede zayıf düşer ve kocasına; ya ben ya o, diyerek, baba evine döner. Ancak, genç kuma, bu yenilgiyi hazmedemez ve aklına gelen bir planı uygulamaya koyar. Bir kaç hafta sonra kocasına, hamile olduğu haberini gönderir. Kocası, şaşkınlıkla karışık bir sevinç duyar. Aklına kötü bir şey gelmez. Ancak büyük hanımı, bu işten şüphelenmekte ve sürekli genç kumanın evini gözetlemektedir. Hikâyede, genç kumanın planı şu şekilde anlatılmaktadır;

“ *Yeni hamilenin dört ya da beşinci ayında, dedikodular ve söylentilerin çoğaldığı bir zamanda kocasının, işleri gereği Suriye dışına bir seyahate çıkmak zorunda kalması iyi bir tesadüf oldu. Üstelik kocasının, valizleri hazırlanırken seyahatinin uzayabileceğini ve dört beş ay sürebileceğini söylemesi, en önemli*

gözlemcinin meydandan kaybolması anlamına geliyordu. Genç hamile, bu güzel fırsatı değerlendirip planını gizlilik içinde uygulamaya devam etti. Filistin göçmeni fakir ve hamile bir kadınla, çocuğunu doğurduğu zaman kendisine satması için beş yüz Suriye lirası karşılığında gizlice anlaştı. Bundan sonra genç kuma, doğum günü yaklaştıkça ortalıkta görünmeyip insanların şüphesini çekmemek ve doğumun olacağı güne hazırlanmak için yatağından çıkmamaya başladı. Gün yaklaştıkça da, doğum sancuları kendisini bitkin düşürüyor ve acı çekiyormuş gibi yapmaya ve odasındaki ziyaretçilerini uzaklaştırmak için bayılma numaraları yapmaya başladı. Sırdaşı olan kadın, çocuğunu doğurup kan doldurduğu büyük bir şişeyle birlikte getirdiğinde, onu gizlice içeri aldı. Hemen, şişeyi gerekli yerlere boşalttıktan sonra, ebeyi çağırmak için dışarı çıktı. Ebe geldiğinde, birkaç dakika geciktiği için, kendi kendine doğum yaptığını söyleyerek onu azarladı.”⁹⁹

Doğumdan on gün sonra kocası, iş seyahatinden döner. Hemen onun baba evine gelir. Onu kutlar, gönlünü alır, değerli hediyeler verir ve kendisine dönmesini ister. Genç kuma, dönmesi için bazı şartlar ileri sürer, kocası kabul eder. Ancak büyük hanım, bu doğum işinden şüphelenmiş ve hamilelik süresince devamlı takip etmiştir. En sonunda işin aslını öğrenir ve kocaya durumu anlatır. Koca, bunun üzerine çocuğu nüfus kaydından silmek ister. Genç kumanın, çocuğun kendi çocukları olduğunda ısrar etmesi üzerine adli tıpa başvurur. Tetkikler sonucunda gerçek anlaşılır.

Bu hikâyede, feodal ve geleneksel yapının hüküm sürdüğü bir doğu toplumunda, olağan karşılanan çok eşlilik sorgulanmakta ve sosyal eleştiri yapılmaktadır. Varlıklı ve imkânı olan bir erkek, kendisinden yaş olarak çok küçük

⁹⁹ Muhammed en-Neccâr, *a.g.e.*, s. 149.

olan bir genç kızı, evlilikte riayet edilmesi gereken denklik, uyum gibi hususları hiç dikkate almadan eşinin üzerine kuma olarak getirilebilmektedir. Toplumsal kurallar ve kanunlar da bunu onaylamaktadır. İlk eşin, bu durumda herhangi bir itiraz hakkı bulunmamaktadır. Kadının geleneksel konumu nedeniyle, kendini avantajlı hissedeceği pozisyona gelmesi, ancak çocuk doğurmasıyla mümkündür. Hikâyede, kadına sadece bu misyonun yüklendiği anlayış sorgulanmakta ve toplum eleştirisi yapılmaktadır.

Kadınların sorunlarını ele alan hikâyelerden biri olan Ulfet el-İdlîbî (1912-2007)'nin *Kıtas Şâmiyye* (Şam Hikâyeleri, 1954) koleksiyonundaki *Sevbu Selmân* (Selmân'ın Elbisesi) hikâyesinde, bir kadının gereksiz kıskançlığı ve kocası hakkındaki yersiz şüphesi anlatılmaktadır.

Su'âd Hanım, kocasının yeni yazdığı ve büyük başarı gösteren romanını incelemektedir. Romanın bir yerinde, romanın kadın kahramanının gecelik elbisesinin, tam bir sayfa tutan ayrıntılı ve başarılı tasviri dikkatini çeker. Kendi kendine, Sâmi, bir kızın gecelik elbisesinin tasvirini bu kadar ayrıntılı bir şekilde nasıl yapabilmektedir, diye düşünür. Kocasının hoşlandığı bir kız olduğunu ve onda gördüğü elbiseyi tasvir ettiğini ve hatta bu romanın ilham kaynağının, o kız olduğuna inanır. Romanın kapağındaki resimde de çizilmiş olan o elbisenin aynısından diktirmeye karar verir. Akşam kocası Sâmi, Şam dışında bir belde görev yapan kardeşi Selmân'la birlikte eve gelir. Selmân, Su'âd'a valizinden bir elbise çıkarıp verir. Onu bir yere koymasını, bundan sonraki gelişlerinde gecelik olarak onu giyeceğini söyler. Küçükken annesine, kendisi için bir elbise diktirmesini istediğinde, annesinin, onun için seçtiği elbisenin rengine bakması için elbiseyi gösterir. Su'âd, elbisenin rengine bakar ve elbiseye fazla dikkat etmeden dolaba

koyar. Hikâyede, kadının iç dünyasındaki gereksiz şüpheler, aşağıdaki ifadelerle anlatılmaktadır;

“Sonunda aradığını buldu. Hemen meşhur bir terziye gitti. Yanına romanı almayı da unutmamıştı. Terziden, romanın kapağında bulunan resimdeki elbisenin aynısından dikmesini istedi. Bir hafta sonra, yeni elbisesiyle aynanın karşısına geçip övünerek bakarken, saçlarının şekline kadar roman kahramanını tam taklit ettiğinden emindi. Sabırsızlıkla, kocasını beklemeye başladı. Biraz sonra kocası gelince, gülümseyerek selam verdi. Kocasını, onun selamına karşılık verip elbisesiyle ilgilenmeden, masasına geçip bir kitap çıkararak okumaya daldı. (...)

Bir saat sonra Sâmi Bey, başını kaldırıp;

- Neyin var Su‘âd, bir şikâyetin mi var?

Sinirli bir şekilde;

- Evet, senin aptallığından şikâyetçiyim.

Sâmi Bey, şaşkınlıkla;

- Aptallığım mı? Ne aptallık gördün ki. Bakıyorum, çok küstah olmuşsun.

Su‘âd, alaycı bir şekilde;

- Ne aptallık mı, gördüm. Sen görmedin mi, ben biraz önce ne giyinmişim?

- Biraz önce mi? Alnını ovuşturarak;

- Biraz önce, kardeşim Selmân’ın elbisesini giyiyordun. Bunu, nasıl aptallık sebebi olarak gördün anlamadım.”¹⁰⁰

Bu hikâyede, kadının iç dünyası ele alınmakta ve hassas ve nazik kadın ruhunun, bazen akli ve mantığı ön planda tutmadan duygusal davranarak, gereksiz vehimlere kapıldığı anlatılmaktadır.

¹⁰⁰ Ulfet el-İdlibî, a.g.e., s. 71-72.

Kadınların sorunlarını ele alan hikâyelerde, geleneksel anlayışın baskısı, toplumsal adetler ve örfler yüzünden kadınların yaşadığı sıkıntılar ve sosyal hayatta karşılaştıkları zorluklar anlatılmaktadır. Bu hikâyelerde, kadınların kendi aleyhlerine olan haksız ve baskıcı anlayışa karşı çıkamadıkları ve kabullenmek zorunda kaldıkları üzerinde durulmaktadır. Karşı çıkma cesaretini gösterenler ise, geleneksel anlayışla ve örf ve adetlerle çatışmayı göze olmak zorunda kalmaktadırlar. Bu hikâyelerde, ataerkil bir toplum yapısında, erkeklerin sorgulanmaz ve ayıplanmaz tavırlarının sonucuna, yine kadınların katlandığına vurgu yapılmaktadır.

II.4. Aşk

Bu dönemde Suriye hikâyesinde, ele alınan konulardan biri de aşk konusudur. Aşk, bu hikâyelerde saf ve temiz haliyle ele alınmıştır. Aşk için göze alınan fedakârlıklar ve özveriler anlatılarak aşkın, uğruna bunların yapılması gereken yüce bir değer olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu hikâyelerde, genellikle aşkın ifade edilmesinden çekinildiği ve ayrılıkla sonuçlandığı görülmektedir.

Bu dönemde aşk konusunu ele alan hikâyeler şunlardır; ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *Hummâ*, 1948, Muhammed en-Neccâr, *Garâmu İbni’l-Gassâle*, 1950, Muhammed en-Neccâr, *Garâm Kadîm*, 1950, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *ez-Zahîre*, 1951, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *Leyletu’l-Funduk*, 1951, Ulfet el-İdlibî, *el-Karâru’l-Ahîr*, 1954, Bedî‘ Hakkî, *İbtisâme*, 1960, Bedî‘ Hakkî, *Tuhr*, 1960, Kûlît el-Hûrî, *Dabâb Ahdar*, 1962, Kûlît el-Hûrî, *Îlâ Eyne*, 1962, Kûlît el-Hûrî, *Men Minnâ el-Gâib*, 1962, Ulfet el-İdlibî, *Vedâ’an Yâ Dimaşk*, 1963, Ulfet el-İdlibî, *el-‘Avde evi’l-Mevt*, 1963, Gâde es-Semmân, *Leylî ve Zi’b*, 1966.

Aşk konusunu ele alan hikâyelerden biri olan, Bedî‘ Hakkî (1922 - 2000)’nin *et-Turâb’ul-Hazîn* (Mahzun Topraklar, 1960) koleksiyonundaki *İbtisâme* (Bir Tebessüm) hikâyesinde, mahallelerindeki aynı kıza âşık olan üç gencin, kızın ölmesinden sonra, onu unutmak için yaptıkları anlatılmaktadır.

İlyâs, on beş yıl Brezilya’nın Sao Paulo şehrinde kaldıktan sonra mahallesine döner. Şam’ın eski mahallelerinden biri olan mahallesindeki her şey, bıraktığı gibi durmaktadır. Yürürken eski hatıraları, zihninde canlanır. Doğup büyüdüğü mahallesini, sevdiği kız Mârî, hummadan ölünce terk etmiştir. Mârî’yi derin bir aşkla sevmiştir. Mahallenin en gösterişli evinde oturan Mârî’nin, balkonda çiçekleri sularken ona gülümsemesi, gençliğinin baharında olan İlyâs’ı çok etkilemiştir. Okul dönüşü, onu gözlemekte ve konuşabilmek için fırsat kollamaktadır. Reddedilmekten korktuğu için buna cesaret edememektedir. Bir gün kapısına mektup bırakmış, kapıyı çalıp bıraktığı mektubu, Mârî’nin almasını planlamış, ama Mârî’nin gelişini duyunca mektubu alıp kaçmıştır. Ona yılbaşı hediyesi olarak çikolata vermiş, Mârî, hediyeği kabul etmiş ama ona, sevdiğini hiç söylememiştir. Eski arkadaşları Hannâ ve İbrâhîm’le buluştukları Ebû Cûrcî’nin dükkânına yaklaşıncâ, Mârî’ye, yılbaşı hediyesi olarak çikolata aldığını hatırlar. Mârî, hediyesini kabul etmiş, ona aklından hiç çıkmayan o tebessümü ile teşekkür etmiştir. Hikâyede, İlyâs’ın, aşkı için yaptıkları şu şekilde anlatılmaktadır;

“Ebû Cûrcî ona;

- Brezilya’da evlilik yaptın mı, İlyâs, diye sorunca;

- Hayır, diye cevap verdi.

Bu cevabı verip düşünceli bir şekilde sustu. Mârî, öldükten sonra Brezilya’ya gitmişti. Uzak bir diyarda, onun acısını unutabilmek için yapmıştı bunu. Zaman

geçtikçe kalbinin acısı hafıflemişti. Ancak, orada evlenmeyi hiç düşünmedi. Bunu, niçin yaptığını da tam olarak bilmiyordu. Belki de kalbi, Mârî'den sonra bir başka kız için çarpmak istememişti. Ebû Cûrcî'nin nargilesine bakınca, fokurdayan suyuyla birlikte düşünmeye başladı. Sanki zihnindeki hatıraları, nargilenin fokurdayan suyuyla harekete geçmişler ve art ardına aklına gelmeye başlamışlardı. Eski arkadaşları Hannâ ve İbrâhîm'i hatırladı. Onlarla, işte Ebû Cûrcî'nin dükkânının yakınında buluşurlar, Mârî'nin okuldan dönüşünü beklerlerdi.'¹⁰¹

Ebû Cûrcî'yle sohbetten sonra, eski arkadaşlarını sorar. İbrâhîm'in, Mârî'nin evinde oturduğunu öğrenir. Onu görmek için kalkar, İbrâhîm, Mârî öldükten sonra annesinin evi satmak isteyince, Mârî'nin hatıralarıyla yaşamak için orayı satın aldığını söyler. İlyâs, İbrâhîm'in de, Mârî'ye âşık olduğunu öğrenir. Hannâ'yı sorduğunda, onun da, Mârî öldükten sonra, daha fazla dayanamayıp onu unutmak için Halep'e yerleştiğini, orada evlendiğini söyler. İbrâhîm, kendisinin ise Mârî'nin hatıralarıyla yaşamayı tercih ettiğini, çünkü Mârî'nin gülümsemesinin sadece kendisine özel olduğunu söyler.

Bu hikâyede, ilk gençlik yıllarında aynı kıza âşık olan ve bunu içlerinde saklayan üç gencin, kavuşmayla sonuçlanmayan aşkları anlatılmaktadır. Onlar, sevdikleri kıza da aşklarını söyleyememişlerdir. Onun da, kendilerini sevip sevmediğini öğrenememişlerdir. Karşılıksız olup olmadığını öğrenmeden, sevdikleri kız ölmüştür. Üçü de, sevdikleri kız öldükten sonra farklı bir tutum sergilemişler, İlyâs, çok uzak bir memlekete giderek, Hannâ, başka bir şehre taşınıp evlenerek unutmayı denemişlerdir. İbrâhîm ise, onun hatıralarıyla yaşamayı tercih etmiştir.

¹⁰¹ Bedî' Hakkî, *et-Turâbu'l-Hazîn*, s. 87.

Aşk konusunu ele alan hikâyelerden biri olan, Ulfet el-İdlibî (1912-2007)'nin Kısas Şâmiyye (Şam Hikâyeleri, 1954) adlı koleksiyonundaki *el-Karâru'l-Ahîr* (Son Karar) hikâyesinde, Şam'dan küçük ve uzak bir kasabaya tayini çıkan bir memurun, yıllar önce izini kaybettiği sevdiği kızla, orada karşılaşması anlatılır.

Ahmed, tayin emrini alınca gitmekten başka çaresi olmadığı için kendi kendine çok hayıflanır. Ancak yeni görev yerindeki arkadaşları ve müdürü, çok iyi insanlardır. Bu küçük belde, yapacak fazla bir şey yoktur. Kısa sürede oraya alışmaya çalışır, birlikte ava giderler. Akşamları arkadaş sohbetlerine katılır. Dairenin müdürü de gayretli ve nazik biridir. Onunla arasında samimi bir dostluk oluşur, akşamları evine sık sık oturmaya gider. Bu küçük kasabada sadece müdürün evinde radyo vardır. Bu ziyaretlerinin birinde müdür, eşini Ahmed'le tanıştır. Ahmed, onu görünce hayretten ağzından bir cümle kaçırmamak için kendini zor tutar. Çünkü müdürün eşi, on yıl önce izini kaybettiği Selmâ'dan başkası değildir. Ahmed'in Selma'yla ilgili hatıraları şu şekilde anlatılmaktadır;

“ Selmâ, o zaman on yedisinde güzel ve alımlı bir kızdı. Ahmed, onu her gün okula gidiş gelişlerinde takip ederdi. Acaba Selmâ, onyediyâşındayken okula gidiş gelişlerinde yolda kendisini takip eden o esmer, zayıf yapılı genci hatırlıyor mu? Ahmed, her gün onu takip eder, tatlı şakalar yapardı. Selmâ da, ona ince peçesinin altından, inci gibi dizilmiş parlayan dişlerini göstererek gülümsemesiyle karşılık verirdi. Gülüşü, onu etkiler ve ümide kapılırdı. Nice geceler, onun hayaliyle sabahları etmişti. Bu şekilde bir yıl geçtikten sonra, bir gün, bir keşif gezisinden dönüşünde Selmâ'yı bulamayınca, soruşturmuş ve babası Şam'lı olmadığı için, emekli olunca, Şam'dan taşınıp memleketlerine döndüklerini öğrenmişti. Ahmed, artık Selmâ'yı, tamamen kaybettiğine inanmıştı. Bu, ona ne kadar zor gelmişti, hâlâ

hatırlamaktadır. O gün, kendini kınamış ve korkak ve aptal olduğuna inanmıştı. Çünkü ona, ne bir mektup yazabilmiş ne de tanışmanın bir yolunu bulabilmişti. Oysa Selmâ'nın gülüşü, mektup yazmaya yeteri kadar cesaret vermiyormuydu. Şu, ince peçe yokmuydu, ne kadar da ince ve şeffaf olsa da, kadınla erkeğin tanışmasına mani olan bir engel olarak duruyordu. Kimbilir belki, Selmâ da, ona karşılık verecekti. Keşke, tanışabilselerdi de birbirlerinin olsalardı. Bugün mutlu iki eş olurlardı.’’¹⁰²

Ahmed, on yıl sonra Selmâ'yı bulduğu için sevinir. Ancak, bu mutluluğu uzun sürmez. Daireye teftişe gelen bir müfettişin, müdür hakkında olumlu rapor yazması üzerine, müdüre, isterse Şam'a yakın olan bir yere tayin isteyebileceğini belirtince, müdür eşine de danışarak, tayin istemeye karar verir. Tabi bu durum, diğer memurların yanı sıra en çok Ahmed'i üzer. Çünkü Selmâ'yı, ikinci defa kaybedecektir. Korkaklığı ve çekingenliği yüzünden Selmâ'ya o ana kadar açılammıştır. Bu defa cesaretini toplar ve ona bir mektup yazar.

Selmâ, mektubu alınca defalarca okur. İçinde bir ikilem yaşar. Nasıl bir cevap yazacağına karar veremez. Duyguları ve vicdanı arasında kalır. Duyguları ağır basınca içinde bu güzel aşkı yaşama isteği doğar. Öbür taraftan vicdanı, bunu onaylamaz. Uzun süre içinde yaşadığı bu ikilem sonunda, vicdanı galip gelir ve oradan gitmeye karar verir.

el-Karârü'l-Ahîr hikâyesinde, toplumun geleneksel anlayışı yüzünden, sevdiği kıza sevgisini ifade edemeyen ve bu yüzden onu kaybeden bir erkeğin sıkıntısı ve acısı anlatılmaktadır. Aynı zamanda kız da, ilgisini ve sevgisini toplumsal baskı ve anlayışlar yüzünden saklamak zorundadır.

¹⁰² Ulfet el-İdlibî, *Kısas Şâmiyye*, s. 24-25.

Aşk konusunu ele alan hikâyelerden biri olan, Muhammed en-Neccâr (1902-1962)'ın *Hemesâtu Baradâ* (Baradâ'nın Fısıltıları, 1950) koleksiyonundaki *Garâmu İbni'l-Gassâle* (Temizlikçinin Oğlunun Aşkı) hikâyesinde, zengin bir ailenin evinde çalışan, temizlik ve evin dışarıdaki işlerine bakan kadının oğlu ile çocuk bakıcılığı yapan kadının kızı arasındaki aşk anlatılmaktadır.

Bakıcı kadının kızı olan Âmine, ciddi, ağırbaşlı ve iyi bir aile terbiyesi almış güzel bir kızdır. Aynı evde temizlik işlerine bakan kadının oğlu olan Sâdık, evin dışarıda görülecek işlerini yapmaktadır. Sâdık da, aklı başında, geleneksel dînî terbiyeyle yetiştirilmiş bir gençtir. Okul çağlarında olan Sâdık, gençliğin ilk heyecanlarını yaşamakta, güzel ve çekici bir kız olan Âmine'ye ilgi duymaktadır. Âmine de, ona karşı güzel hisler beslemektedir. Sâdık, birkaç defa ona yaklaşmak istemiş, ancak aldığı terbiyeye aykırı olduğu için vazgeçmişse de sonunda ona karşı olan isteklerini açığa vurmuştur. Âmine, buna karşı çıkmış ve durumu evin büyüklerine anlatmıştır. Ailenin reisi, Sâdık'ı çağırarak, onun işine son vermiştir. Ancak ona iyi davranmış ve küçük bir iş kurabileceği miktarda para vermiştir. Sâdık, hayatın zorluklarıyla bu şekilde karşı karşıya kalmıştır. Ancak, yılmadan azim ve sebatla çalışarak kurduğu işi büyümüş ve büyük bir kumaş komisyoncusu olmuştur. Bir kaç yıl sonra, efendisinin evine gelmiş ve Âmine'ye talip olmuştur. Efendisi, Sâdık'ın, kendi kızlarından birine değil de Âmine'ye talip olmasına hem şaşırmış hem de onun aşkına olan sadakatini ve bağlığını takdir etmiştir. Bir kaç hafta sonra da düğünlerini yapmışlardır. Hikâyede, onların düğünleri şu ifadelerle anlatılmaktadır;

“ *Sabah ve akşam gazeteleri, seçkin davetlilerin katıldığı Sâdık Bey ile Emân Hanımın düğünlerine yer vermişler ve çifte ömür boyu mutluluklar diliyorlardı.*

Düğün töreninde ise, dedikodu, ayıplama, kınama ve çekiştirmeler alıp başını gitmişti. Onları tanıyanlar, tanımayanlara, damadın kim olduğunu biliyormusunuz, o, filan beyin hizmetçisi Sadık, peki, gelinin kim olduğunu biliyormusunuz, o, da filan beyin evinin hizmetçisi Emûn, şimdi artık Emân Hanım oldu. Bununla birlikte, doğrusu ikisi, birbirine yakışıyor. Bakıcı bir kadının kızı, ancak çamaşırcı bir kadının oğluna layık değildir, diyorlardı.”¹⁰³

Gençliğin baharındaki iki gencin aşkının anlatıldığı bu hikâyede, aşk, saf ve temiz haliyle yaşanmıştır. Sadakat ve dürüstlüğü, temelini oluşturduğu bu aşk kavuşmayla sonuçlanmıştır. Kızın dürüstlüğü de ona sonuçta mükâfat olarak dönmüştür. Saygın ve meşhur bir insanla evlilik yapmıştır. Suriye’nin bağımsızlık sonrası ümitlerin ve beklentilerin canlı olduğu dönemin ilk yıllarında yazılan bu hikâyede aşk, ayrılıkla ve trajediyle değil, kavuşmayla sonuçlanmıştır. Bu, o dönemin toplumsal beklentilerine ve geleceğe ümitle bakılan atmosferini uygundur.

Aşk konusunu ele alan hikâyelerden biri olan Kûlât el-Hûrî (1936)’nin *Ene ve’l-Medâ* (Ben ve Uzaklar, 1962) koleksiyonundaki *Dabâb Ahdar* (Yeşil Kâbus) hikâyesinde, kendisiyle gönül eğlendirip, sonra fakir ve çirkin olduğu için onu terk eden bir genç yüzünden, hayal kırıklığı yaşayan bir genç kızın duyguları anlatılmaktadır.

Lînâ, bir devlet dairesinde memur olarak çalışmaktadır. Üç yıl birlikte olduğu erkek arkadaşı Tarîf, kendisiyle evlenmek istemediğini söyleyerek onu terk etmiştir. Fakir ve sıradan bir kızla evlenmesinin onun sosyal statüsüne uygun olmadığını ifade etmiş, üstelik yüzüne karşı çirkin olduğunu da söylemiştir. Bir gün önce zengin ve güzel bir kızla evlenmiştir. O gün Lînâ, işine giderken bir dükkânın vitrininde siyah

¹⁰³ Muhammed en-Neccâr, *a.g.e.*, s. 135-136.

bir kedi maketi görür. Tarîf'inki gibi yeşil gözleri vardır. Biraz duraklar, işine yetişmek üzere yürümeye devam eder. Ama o gözler, hiç aklından çıkmaz. İş çıkışı o dükkâna gelir, kediyi satın alır. Eve gelir, masanın üzerine kor, uzanıp uyumak ister. Ama bunu yapmak mümkün olmaz. Hikâyede, terkedilmişlik hali ve nefret duygusu şu ifadelerle tasvir edilmektedir;

*“Lînâ, küçük odasındaki divanın üzerine bitkin bir halde uzandı, uyuması lazımdır. Nasıl olsa, oraya buraya savurduğu eşyalarını, hizmetçisi gelip toparlayacaktır. Uyuması lazımdır, fakat uyuyamaz. Kalkıp bir mektup yazmaya çalıştı. Peki, Tarîf'e ne yazacaktı. O, rezil mi? Sahtekâr mı? Zayıf mı? Fakat hayır, zayıf olan kendisi, güçlü olan o. Mektubu çöp sepetine attı. Oda karanlık, küçük saatin tiktakları, sinirlerini geriyor başını ağrıttıyordu.”*¹⁰⁴

Bu hikâyede, terk edilmişlik haliyle hayal kırıklığı ve nefret duyguları yaşayan bir genç kızın ikilemi anlatılmaktadır.

Aşk konusunu ele alan hikâyelerden biri de, Bedî' Hakkî (1922 - 2000)'nin *et-Turâbu'l-Hazîn* (Mahzun Topraklar, 1960) koleksiyonundaki *Tuhr* (Masumiyet) hikâyesidir.

Hikâyede, yetişkin bir genç olan Muhsîn'in, on yaşlarındayken kız kardeşinin arkadaşı olan Su'âd'la, yaşadığı temiz ve çocukça aşk anlatılmaktadır. Muhsîn, onu iki defa, rüyasında gördüğünü de sayarsak üç defa görmüştür. Su'ad'ı ilk görüşü, kız kardeşiyle onların evine gittiklerinde olmuştur. Kendisinden iki üç yaş büyük olan Su'ad'ı görünce çok etkilenmiştir. Aralarında fazla bir konuşma geçmemiş, Su'âd, ona daha önce kardeşinle bize niye gelmedin demiş, onlara piyano çalmıştır.

¹⁰⁴ Kûlît el- Hûrî, *Ene ve'l-Medâ*, Dımaşk, 2004, s. 83.

Muhsîn'in onu ikinci görüşü, rüyasında olmuştur. Rüyasında onu sevdiğini söylemiştir. Hikâyede, aşkın saf ve çocukça duygularla dolu tasviri, aşağıdaki ifadelerle verilmektedir;

“Onunla, son defa olarak babasının evinde karşılaştım. Aniden hastalandığında kızkardeşimle, onun ziyaretine gitmiştik. Bu ziyaretten sonra, onu bir daha görmedim. Çünkü o ölmüştü. Onun için çok ağlamıştım. Allah rahmet eylesin. (...) Su'âd, bizim girdiğimizi görünce, sararmış ve solmuş yüzünde birden bir sevinç belirtisi görüldü. Mimiklerine, bakışlarına ve saf gülüşüne masum güzelliği yansiyordu. Küçük kalbimin derinliklerinde bir sızı hissettim. Babası, kalkıp onu şefkatle öpüp dışarı çıktı.(...) Su'âd bana alçak bir sesle;

- *Seni rüyamda görmüştüm.*
- *Vallahi, ben de seni gördüm.*

Yalvarır bir şekilde;

- *Bana, rüyayı anlatmazmısın?*

Ben, susarak başımı eğdim. Kalbim çarpıyordu. Su'âd, titrek bir sesle sormaya devam etti;

- *Muhsin, ben iyileştikten sonra benimle evlenmez misin?*

Tereddüt etmeden cevap verdim;

- *Evet.*

Çok masum bir şekilde yine sordu;

- *Ama sen benden küçüksün, kabul eder misin bunu?*

- *Evet.*

- *Niçin bana, beni sevdiğini söylemiyorsun.*

*Utanmıştım. Seni seviyorum, sözü dilimin ucunda geldi gitti. Ama o sözü ona söyleyemedim.”*¹⁰⁵

Bu ziyaretten birkaç gün sonra Su‘âd ölmüştür. Muhsîn, günlerce arkasından ağlamıştır. Hâlâ aradan yıllar geçmesine rağmen, o temiz çocukluk aşkını unutamamıştır.

Bu hikâyede, iki çocuk arasında yaşanan saf ve temiz bir aşk anlatılmaktadır. Çocuksu duygularla karışık olan aşk ayrılıkla sonuçlanmıştır. Saf ve masum haliyle ölümsüzleşmiştir.

Aşk konusunu ele alan hikâyelerden biri de Muhammed en-Neccâr (1902-1962)’ın *Hemesâtu Baradâ* (Baradâ’nın Fısıltıları, 1950) koleksiyonundaki *Garâm Kadîm* (Eski Bir Aşk) hikâyesidir.

Hikâyede, Sa‘id’in, çocukluğunda iki katlı bir binada altı üstlü otururken, ailecek güzel komşuluk ilişkileri yaşadıkları, komşularının kızı Kevser’le yaşadıkları aşk anlatılmaktadır. Kevser, önceleri onun ilgisine karşılık vermemişken, mahallenin kızlarının ona ilgi gösterdiğini görünce onunla görüşmeye başlamıştır. Güzel ve mutlu anlar yaşadıkları bu temiz aşkları, Kevser’in babasının Halep’e tayininin çıkması nedeniyle sekteye uğramıştır. Kevser’le mektuplaşmaları bir süre devam etmiş, Kevser’in, amcasının oğluyla evlendirilip bir kızı olduktan sonra irtibatları kesilmiştir. Hikâyede, aşkın unutulamadığı ve kalpteki derin izleri aşağıdaki ifadelerle anlatılmaktadır;

“ Hamîdiye çarşısına doğru yürürken, bir dükkânın vitrinindeki kravatlara gözü ilişti. Durup renklerini ve desenlerini inceledi. Biri çok hoşuna gitti. Fakat bu

¹⁰⁵ Bedî‘ Hakkî, *a.g.e.*, s.121-122, 124-125.

kadar pahalı bir şeye para harcamasının, israf olup olmadığını düşünmeye başladı. Bu şekilde, cebiyile isteği arasında mücadele ederek uzunca bir süre bekleyip, pazarlık yapmak için dükkâna girmeye karar verdiğinde dükkândan, orta yaşlarda ince bir peçe takmış bir kadınla, başına pahalı bir eşarp takmış yüzü açık bir genç kız çıktı. Sa'îd, kadının yüzünü daha önce gördüğüne dair tam emin olamadığı bir hisse kapıldı. Bu hissinde yanılmadığı, kadın, kendisini görüp, hasretle ve aklına bir şey gelmiş gibi bakışlarını dikince ortaya çıktı. Kadın, yavaşça gelip dönerek vitrindeki ürünleri incelemeye başladı. Kaçamak bakışlarla da ona bakıp hareketlerini izliyordu. Sonra, genç kızın kulağına bir şeyler fısıldadı. Genç kız da, Sa'îd'e kısa bakışlarla bakıp kadına, fısıltıyla konuşmada eşlik etmeye başladı. Sa'îd, onları fark edip, hemen çözmesi gereken gizli bir olayla karşı karşıya olduğunu anladı. Bir adım ilerleyip, onlara iyice yaklaştı. O anda, geçmiş ve geçmişte kalan yüzler, bir anda ortaya çıkmaya başladı. Sanki olaylar ve hatıralar konuşuyordu. Her taraftan sis perdesi ortadan kalkmaya başladı.”¹⁰⁶

Bu hikâyede, ayrılıkla sonuçlanan temiz bir aşk anlatılmaktadır. Aşk duygusunun çok güçlü olduğu, uzun yıllar geçse bile kalpten silinmediği mesajı verilmektedir.

Aşk konusunu ele alan hikâyelerden biri olan Ulfet el-İdlibî (1912-2007)'nin *Vedâ'an Yâ Dımaşk* (Elveda Şam, 1963) koleksiyonundaki aynı adlı hikâyesinde, gençliğinde sevdiği kızla evlenemeyen bir adamın yaşadığı şehri terk etmesi anlatılır.

Sa'dî Bey, o akşam Kâsiyûn dağının eteklerinde bulunan evinin nefis Şam manzaralı balkonunda, eski bir arkadaşıyla oturmuş, kadehlerini yudumlayarak koyu bir sohbete dalmışlardı. Sohbet esnasında söz dönüp dolaşıp yiğitliğe gelir. Arkadaşı,

¹⁰⁶ Muhammed en-Neccâr, *a.g.e.*, s. 73.

yiğitliğin üçte ikisinin, kaçmak olduğunu söyleyince Sa'dî Bey, aslında bence kaçmak, bazen yiğitliğin tamamıdır, diyerek kendisinin iki defa kaçtığını ifade eder ve anlatmaya başlar;

Gençliğinin ilk yıllarında, Seniyye adlı bir kıza âşık olur. Çok zor şartlarda mektuplaşıp konuşabilmektedirler. Bir gün Seniyye'den, ailesinin onu evlendireceğini öğrenir. Heyecanla gelip annesine anlatır. Annesi de, babasına söyler. Babası, kızı istemeye karar verir. Ama Seniyye'nin babasından olumsuz bir cevap alınca Sa'dî Bey'in dünyası yıkılır. Babası, emekli bir subay olduğu için gurur meselesi yapar ve konuyu tamamen kapatır. Bu durumda Sa'dî Bey, Şam'dan ayrılmanın ve kaçmanın zamanının geldiğini düşünerek Brezilya'ya gider. Yirmi yıl Brezilya'da kaldıktan sonra vatan hasreti ağır basar, geri döner. Yıllar sonra Seniyye'yi soruşturur. Zor şartlarda buluşup konuşacağını beklerken çok kolay şekilde görüşmeye başlarlar. Bir gün Seniyye, Sa'dî Bey'i evine davet eder. Hikâyede, aşk için yapılan fedakârlık şu ifadelerle anlatılmaktadır;

“Seniyye, ağır ağır kalktı ve şöyle dedi:

- Biraz sonra dönerim. Balkondan ayrıldı, küçükler ise önünde sıçrayıp boynundan öpmeye çalışıyorlardı. O da, kollarıyla onları kuşatıp sevgiyle oynayıyordu onlarla.

Bir süre durdum. Bu muhteşem manzarayı izledim, adım adım uzaklaşırken gösterişli salonda. Genç bir annenin tablosu, iki yanında iki çocuk, ikisi de melek gibi. Eşsiz bir tablo. Hiçbir sanatkâr böyle bir tablo yapamamıştır daha.

Düşünmeye başladım ve kendi kendime sordum:

Bu güzelliği bozmam doğru olur mu?

Bu duru tabloyu bulandırmam doğru mu?

İki küçük meleğin mutluluğunu mutsuzluğa dönüştürmem doğru mu?

Bu ocağı yıkmam doğru mu?

Yoo, hayır, bunu yapamam.

Oturduğum balkonda bahçeye inen bir merdiven vardı. Hızlıca atladım basamaklardan ve kaçtım.”¹⁰⁷

Bu hikâyede, aşkın saf ve temiz haliyle kalması için bazen ayrılmayı göze almak gerektiği anlatılmaktadır.

Aşk konusunu ele alan hikâyelerde, aşk, saf ve temiz haliyle anlatılmaktadır. Bu hikâyelerde çoğunlukla aşk, kavuşmayla değil ayrılıkla sonuçlanmaktadır. Çünkü geleneksel toplum anlayışında ve muhafazakâr aile yapısında, aşkın ifade edilmesinden çekinildiği için aşk, ifade edilememekte ve bilinmeden kalmaktadır. Bu hikâyelerde aşk, uğruna her fedakârlığa ve özveriye katlanılması gereken yüce bir değer olarak ele alınmaktadır.

II.5. Devlet İdaresindeki Bozukluk

Bu dönemde Suriye hikâyesinde ele alınan konulardan biri de, devlet kurumlarında görülen bozukluk, çıkar ilişkileri ve yozlaşmadır. Bu hikâyelerde, devletin otoriter ve baskıcı tavrı karşısında, çaresiz ve güçsüz durumdaki fertlerin haklarını arayamadıkları ve kaderlerine razı oldukları anlatılmaktadır.

¹⁰⁷ Ulfet el-İdlibî, *Vedâ'an Yâ Dımaşk*, Dımaşk, 2001, s. 47-48.

Bu dönemde devlet idaresindeki bozukluğu ele alan hikâyeler şunlardır; Fâris Zerzûr, *Risâle Gayru Madmûne*, 1961, Fâris Zerzûr, *Lâ Len Yemûte Veledî*, 1961, Fâris Zerzûr, *el-Musâfir*, 1961, Sa'îd Havrâniyye, *Ve Enkaznâ Heybete'l-Hukûme*, 1962, Sa'îd Havrâniyye, *'Arîzatu İstirhâm*, 1962, Zekerîyyâ Tâmir, *el-Cerîme*, 1963.

Bu dönemde Suriye hikâyeciliğinde ele alınan konulardan biri olan devlet idaresindeki bozukluk ve çıkar ilişkilerinin ele alındığı hikâyelerden biri de Fâris Zerzûr (1930 - 2004)'un *Hattâ'l-Katrati'l-Ahîra* (Son Damlaya Kadar, 1961) adlı hikâye koleksiyonundaki *Risâle Gayru Madmûne* (Taahhütlü Gönderilmeyen Mektup) hikâyesidir. Hikâyede, köydeki annesi ile kız kardeşine para göndermek için mektubun arasına para koyan bir öğretmenin yaşadığı tecrübe anlatılır.

Öğretmen Ahmed, şehirde görev yapmaktadır. Göreve yeni başlamıştır. Humus'un ez-Zivâne köyündeki annesi ile kız kardeşine para göndermek ister. Mektubun arasına yüz Suriye lirası koyar ve adresi yazarken zarfın üzerine mürekkep damlatır. Pul aldığı satıcıya, postanenin nerede olduğunu sorması ve satıcının, pul parasını ödemek için verdiği kâğıt paranın, tedavülden kalktığını söylemesi gibi ayrıntılardan anlaşıldığı üzere, şehirde yenidir ve şehrin ve insanların hile ve sahtekârlıklarından habersizdir. Çünkü pul satıcısına verdiği parayı, daha önce portakal aldığı seyyar satıcı, kendisine para üstü olarak vermiştir. Zarfın üzerine adresi yazarken mürekkep damlattığı için, yeni bir zarfa koymak isteyip sonra da tekrar bir pul parası daha ödememek için vazgeçmesi, yoksulluk ve zorluklarla büyüdüğünü göstermektedir. Öğretmen Ahmed, tüm bu temiz ve acemi haliyle postaneye gider. Arasına para koyduğu mektubu, normal postayla gönderir. Portakal aldığı seyyar satıcıyı bulmayı düşünür. Pul aldığı satıcının yanından geçerken onunla

konusması sırasında, mektubu normal postayla gönderdiğini öğrenince satıcı, ona, taahhütlü göndermediği için parasının kaybolacağını söyler. Hemen postanenin idaresine gitmesini ve mektubu geri alıp taahhütlü göndermesini söyler. Hikâyede, devlet kurumlarındaki yozlaşma ve çıkar ilişkileri şu ifadelerle anlatılmaktadır;

“- Bir yanlılık yaptım. Mektubun içine para koydum.

O anda veznenin arkasından onu takip eden bir ses;

- Sana, burası mektup bölümü değil, dedim.

Sonra eğilip saatin kaybolan zembereğini aramaya başladı. Öğretmen, biraz rahatlamak için hiç olmazsa ağlamak istedi. Sonra kapıları çalmak için uzun koridora yöneldi. İlk odada, kayıt bölümüne gitmesi söylendi. İkinci odada, ayırma kısmına gitmesi söylendi. Sonra dağıtım kısmına girdi. Odada, gri elbiseli memurlar, hepsi önündeki işlerle meşgulken bir taraftan da kendi aralarında hararetli bir tartışmaya dalmışlardı. (...) Derken hepsi birden dışarı çıktılar. İçeride sadece bir kişi kaldı. Öğretmen, onun omuzundan tutup;

- Bir mektubum var...

O da, işini bitirip çıkarken;

- Ben hizmetliyim, efendim.

Öğretmen, odada tek başına kaldı. Kulaklarına uğultular dolarken ellerini arkasına bağladı, omuzlarını silkti. Çıkmaya niyetlendi, fakat yırtık kâğıtlarla dolu büyük bir sepet dikkatini çekti. Dikkatle, yaklaşıp gözlerini dikti. İyice yaklaştı,

*gördüğü şeyden tam emin olmak için eğilip baktı. Ağzı şaşkınlıktan açık kaldı. Çünkü sepette, üzerinde mavi bir mürekkep damlası olan açık bir mektup zarfı vardı.”*¹⁰⁸

Bu hikâyede, devlet kurumlarındaki bozulma ve çarpıklık anlatılmaktadır. Bu bozulma ve yozlaşma, devlet kurumlarıyla sınırlı kalmamakta ve insanlar arasında da yaygınlık kazanarak toplumsal bir yara halini almaktadır.

Devlet idaresindeki bozukluğu ele alan hikâyelerden biri olan Zekerıyyâ Tâmir(1931)'in *Rabî' fî'r-Ramâd* (Küldeki Bahar, 1963) koleksiyonundaki *el-Cerîme* (Suç) hikâyesinde, baskıcı devlet anlayışı ele alınmaktadır.

Suleymân el-Halebî, yavaş adımlarla caddede yürümektedir. Caddenin iki tarafındaki ağaçlardan dökülen yapraklar, rüzgârın etkisiyle savrulmaktadır. Bir sigara yakmak için durduğunda uzun boylu iki adam, ona yaklaşıp kimliğini isterler. Kimliğini gösterdiğinde, kendisini takip etmelerini söylerler. Biraz uzakta bulunan karakola vardıklarında, onu, tepesinde bir penceresi bulunan bir odaya koyarlar. Odada bir masa vardır ve uzun boylu, siyah bir adam oturmaktadır. Adam, ona adını sorduktan sonra, masanın üzerindeki beyaz sayfalardan birini alıp okumaya başlar. Şöyle yazmaktadır; Suleymân el-Halebî, altı Haziran gecesi rüyasında generali öldürdüğünü görmüştür. Suleymân el-Halebî, generali tanımadığını söyleyerek kendini savunmaya çalışır. Ancak, adam şahitlerin getirilmesini emreder. Şahitler getirilir. Suleymân el-Halebî, şaşkınlıktan donakalmıştır. Çünkü şahitler babası, annesi ve kızıdır. Her üçü de, farklı şekillerde Suleymân el-Halebî'yi, rüyalarında generali öldürürken gördüklerini söyleyerek, şahitlik yaparlar. O, suçsuz olduğunu söylese de, siyah adam, masanın üzerindeki kâğıtlardan birini daha alıp okumaya

¹⁰⁸ Fâris Zerzûr, *Hattâ'l-Katrati'l-Ahîra*, s. 131-132.

başlar. Hikâyede, devletin baskısı ve otoriter tavrı karşısında bireyin, çaresizliği şu şekilde anlatılmaktadır;

“Nisan ayının üçünde, saat onbiri üç geçe Suleymân el-Halebî, aya baktı. Kendi kendine, “ay ne kadar mutlu, çünkü o, General Cleber’in yönettiği şehirde yaşamıyor,” dedi. Suleymân el-Halebî’nin hayalinde, kırmızı bulut gibi kendine doğru yaklaşan bir ay parıldadı.

Mayıs ayının onbirinde, sabah saat sekizde, Suleymân el-Halebî, kafesinin kapısını açıp, kuşlarını özgür bıraktı. Bu esnada Suleymân el-Halebî’nin, kuşlar özgürlüklerine kavuşmalarıyla birlikte, gökyüzünde mavi enginliklere doğru kanat çırparken ızdırap ve şaşkınlıkla, aklına, ağlamak geldi.

Haziran ayının ikisinde, öğleden sonra saat ikide, Suleymân el-Halebî’nin aklından, bazı kişiler ölse, dünya mutlu olacak, diye bir düşünce geçti.

Siyah adam öfkeyle, kâğıdı masanın üzerine attı. Sonra, sana, senin gibilerin bizi kandıramayacağını, söylemedim mi? dedi.”¹⁰⁹

Daha sonra Suleymân el-Halebî, mahkemeye çıkarılmadan yargılanamayacağını söylerse de siyah adam, mahkeme bitti yargıç benim, der ve saat altıda idam edileceğini söyler. Suleymân el-Halebî, ne şekilde öleceğini öğrenmek ister. Cevap, asılmak, kurşuna dizilmek, diri diri gömülmek ya da yakılmak değildir. Siyah adam, onu getiren iki adama, haydi cezasını infaz edin, der. Saat altıya gelmiştir. Onlar yaklaşırlar, elbiselerini tamamen çıkarırlar. Üç kişinin gözü önünde çıplak kalmıştır. Yere yatırılırlar. Birisi, çekmecedan büyük bir bıçak çıkarır. Dışarıda, hava kararmak üzeredir. Şehrin gürültüsü duyulmakta, arabaların

¹⁰⁹ Zekerıyyâ Tâmir, *Rabî‘ fî’r-Ramâd*, Beyrut, 2001, s. 35-36.

korna ve firen sesleri kulaklarına dolmaktadır. Adamlardan biri Suleymân el-Halebî'nin sağ elinin parmaklarını kesince acıyla bağırır. Sigara yakıp üfledikten sonra, kolunu dirseğinden keser, bu arada iki adam, kendi aralarında sohbet etmekte, işten çıkınca ne yapacaklarını konuşmaktadırlar. Adamlardan biri, kahvehaneye gideceğini söylerken diğeri, eve gidip biraz şiir okuduktan sonra yatacağını söylemektedir. Siyah adam, işlerini bitirdikten sonra iyice odayı temizlemelerini emredip akşam misafirlerinin geleceğini söyleyerek ayrılır. İki adam, teker teker Suleymân el-Halebî'nin organlarını kestikten sonra, biri büyük bıçağı boğazına dayar, tüm gücüyle bastırarak kafasını gövdesinden ayırır.

Bu hikâyede, baskıcı devlet anlayışı eleştirilmektedir. Hikâyede, devletin otoriter, dayatmacı ve yargılayıcı tavrı karşısında, bireyin her hangi bir iradesinin olmadığı mesajı verilmektedir. Bireyin kayıtsız şartsız devlete itaat etmesi gerektiği, herhangi bir sorgulama, eleştirme ve itiraz hakkına sahip olmadığı anlatılmaktadır. Hatta bireyin zihninden, sorgulayıcı bir düşünce geçmesi bile suçtur. Birey, kendine isnat edilen suçu kabul etmek zorundadır. Devlet, onun suçunu aklından geçenleri ve rüyasında gördüklerini öğrenerek tespit etmiştir. Bunun cezası da idamdır. Hikâyede, baskıcı yönetimlerin en ufak bir eleştiriye ve itiraza tahammül etmedikleri ve zihinleri köleleştirilmiş bireyler yetiştirmeyi amaçladıklarına vurgu yapılmaktadır.

Devlet idaresindeki bozukluk ve çarpıklığı ele alan hikâyelerden biri olan, Fâris Zerzûr (1930-2004)'un *Hattâ'l-Katratî'l-Ahîra* (Son Damlaya Kadar, 1961) koleksiyonundaki *Lâ Len Yemûte Veledî* (Hayır, Çocuğum Ölmeyecek) adlı hikâyesinde, fakir ve yaşlı bir köylünün kaza sonucu ölen oğlunun cenazesini hastaneden alamayışı anlatılmaktadır.

ed-Damîr köyünde duvar ustası olarak çalışan Hasen Hamûd adlı yaşlı bir köylünün kum ocağında göçük altında kalan oğlu Muhammed'i, köylüler hemen çıkarıp, Şam'a götürürler. Ancak çocuk, Tıp Fakültesi hastanesinde hayatını kaybeder. Çocuğun bedeni, kadavra olarak kullanılır. Yaşlı köylü Hasen Hamûd, oğlunun cenazesini alamadan sadece elbiseleriyle köyünün yolunu tutar. Yolda bir arabaya el kaldırır. Araba, onu akşam karanlığında köyüne oldukça uzak bir yol ayrımında indirir. Gündüz gözüyle üç saat çeken bu yolu, geceleyin üstelik yağmur altında yürüyerek alacaktır. Yolda ıslanınca, oğlunun elbiselerini giyer. Aklına oğlunun yeni ceketini gelir. Evini, karısını ve ölen oğlunu düşünür. Çaresizdir. Oğlu, bayramlarda ve mübarek günlerde ziyaret edeceği bir kabirden bile mahrumdur. Elinden bir şey gelmeyeceğini düşünür, bunda da bir hayır olduğuna inanır. Kader olarak yorumlar. Ama yine duygularından kurtulamaz. Hikâyede, çaresiz ve yaşlı bir köylünün, devlet kurumu olan hastanede uğradığı haksızlık karşısında, hakkını arayamaması aşağıdaki ifadelerle anlatılmaktadır;

“İhtiyar Hasen, hastanenin temiz ve pırıl pırıl koridorlarında, eski ve çamurlu ayakkabılarıyla çekinerek ilerlerken kendi kendine, “acaba bir insan bu temiz yerde nasıl ölür” diye soruyordu. Baştan ayağa beyazlar giyinmiş bir hemşire;

- Oğlunun eşyalarını almak istiyormusun?

İhtiyar, bu beklemediği durum karşısında şaşırır. Herhangi bir soruya hazır değildi. Çirkin yüzlü hemşirenin yüzüne bakarak ne cevap vereceğini bilemeden;

- Niçin?

Hemşire, üzerinde bir üstünlük havasıyla sinirli bir şekilde;

- Çünkü bizim, onlara ihtiyacımız yok. Bir gömlekten başka bir şey bırakmamış...

Bu arada elini, yanındaki yarı açık kapıdan görülen farklı büyüklüklerdeki cam kaplara uzattı. İhtiyar, çekinerek kapıdan başını uzattı;

- Onu görmek istiyorum... O burada mı?

- Yasak.

İhtiyar, yalvararak iç geçirdi.

- Biraz görsem.

Hemşire, elini itiraz ederek kaldırdı.

- Mümkün değil.”¹¹⁰

Bu hikâyede, çaresiz insanların haklarının gasp edilmesi anlatılmaktadır. Devlet kurumu olan hastanede, yaşlı ve fakir bir köylünün ölen oğlunun bedeni, kendisine haber bile verilmeden kadavra olarak kullanılmaktadır. O ise hakkını arayamamaktadır. Aramak istese de kime şikâyetçi olacağını bilmemektedir. Öte yandan fırsatçı bir görevli de, oğlunun bayramlık ceketini çalmıştır. Buna karşı da bir şey yapamamaktadır. Çaresizce kadere teslim olmaktadır.

Devlet idaresindeki bozukluk ve çıkar ilişkilerini ele alan hikâyelerde, devletin otoriter gücü karşısında, çaresiz ve güçsüz olan ferdin, ona boyun eğmekten başka çaresinin olmadığı üzerinde durulmaktadır. Otoriter devlet anlayışı, bu hikâyelerde yargılayan, buyurgan, emreden ve cezalandıran haliyle anlatılmaktadır. Bunun karşısında insanların, sorgulama ve eleştiride bulunmadan devlete itaat etmek zorunda olduklarına vurgu yapılmaktadır. Ayrıca, devlet dairelerindeki çıkar ilişkilerinin ele alındığı hikâyelerde de, yoksul ve çaresiz insanların, haklarını arayamadıkları anlatılmaktadır. Bu hikâyelerde, otoriter devlet anlayışı ve çıkar ilişkileri eleştirilirken çözüme yönelik bir öneri gösterilmemektedir. Bu da

¹¹⁰ Fâris Zerzûr, *a.g.e.*, s. 149-150.

bağımsızlık sonrası Suriye’de hâkim olan darbe ve baskıcı yönetimlerin, toplumsal beklentileri ve gelecek ümidini yok etmiş olduğu ruh haline uygundur.

II.6. Feodal Yapı

Bu dönemde Suriye hikâyesinde ele alınan konulardan biri de, yüzyıllardır sürüp gelen feodal yapının yol açtığı sorunlardır. Büyük arazilere ve nüfuza sahip olan ağaların, emirleri altındaki yoksul ve çaresiz köylülere yaptıkları baskılar, şiddet ve haksız uygulamalar hikâyelerde ele alınmıştır. Ayrıca güç sahibi ağaların, yerel yöneticilerle çıkar ilişkileri ve işbirliği içerisinde oldukları bu hikâyelerde işlenmiştir.

Bu dönemde feodal yapıyı ele alan hikâyeler şunlardır; Muhammed en-Neccâr, *Rızku’l-Bulehâ*, 1950, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *Sâle ed-Dem*, 1951, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *ez-Zâhîre*, 1951, Mevâhib el-Kiyâlî, *el-Haytu’l-Ebyad*, 1952, Mevâhib el-Kiyâlî, *Derb ilâ’l-Kimme*, 1952, Mustafâ el-Hallâc, *Veledî el-Hâmis*, 1952, Hasîb el-Kiyâlî, *Yûnus el-Cebbâs*, 1952, Ulfet el-İdlîbî, *el-Âğâ Ebû’d-Dubb*, 1954, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *en-Nehr Sultân*, 1960, Zekerîyyâ Tâmir, *es-Sayyif*, 1960, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *et-Tecrîbe ve’l-Hata*, 1960, Fâris Zerzûr, *Mahlûkât ‘Acîbât*, 1961, Fâris Zerzûr, *el-Musâfir*, 1961, Fâris Zerzûr, *es-Sahra*, 1961, Sa’îd Havrânîyye, *Ve Enkaznâ Heybete’l-Hukûme*, 1962, Ulfet el-İdlîbî, *Haytu’l-‘Ankebût*, 1963.

Kırsal kesimde toprak ağalarının baskı ve zulmü ile, yöneticilerle olan çıkar ilişkilerini ele alan hikâyelerden biri, Sa’îd Havrânîyye (1929-1994)’nin *Şitâ’ Kâsin*

Âhar (Başka Bir Çetin Kış, 1962) koleksiyonundaki *Ve Enkaznâ Heybete'l-Hukûme* (Devletin Otoritesini Kurtarıırken) adlı hikâyesidir.

Hikâyede, bedevî köylülerin, Sâlih es-Selmân adında bir çobanın saklandığı yeri söylemedikleri için karakol komutanının, dayağına ve hakâretlerine maruz kalmaları ve bedevî çobanın, haksızlığa karşı tek başına duruşu anlatılır. Sâlih es-Selmân, Şeyh Du'aybîs'in arazisini ekip dikmektedir. Şeyh Du'aybîs, onu çıkarmak ister. Kabul etmeyince mahkemelik olurlar. Mahkeme, onun çıkması yönünde karar verince Sâlih es-Selmân, mahkemenin Şeyh Du'aybîs'in tarafını tuttuğunu, çıkar ilişkisi olduğunu iddia ederek karşı gelir. Bunun üzerine yakalanması için karakola talimat gönderilir. Sâlih es-Selmân saklanır. Tüm aramalara rağmen bulunamaz. Karakol komutanı, birçok köylüye kötü muamele, dayak ve işkence yaparak onu yakalamak ister. Ancak, hiç kimse onu tanıdığını söylemez. Hangi aşiretten olduğunu bile söylemezler. Karakol komutanı, bunun üzerine derme çatma evlerini ve çadırlarını yıkarak, kadın erkek, yaşlı genç demeden türlü hakâretlerde bulunup yerlerde sürükleyerek amacına ulaşmak ister. Ama hiç kimseden bir tek kelime bile öğrenemez. Karakol komutanı, bir taraftan da bu olayın Şam'da duyulmasından, hatta bir darbeyle iktidara gelen Edîb Çiçeklî'ye kadar gitmesinden korkar. Tekrar gelir ve yaşlı bir bedeviyi, hanımının ve çocuklarının gözü önünde yere yatırır. Adam, acıya dayanamayıp, o bedevî çobanın adını bilmediğini ama köpeğini bildiğini söyleyerek köpeğini gösterir. Komutanın yanındaki askerlerden biri, köpeğe ateş eder. Yaralı köpek, karakol komutanının tahmin ettiği gibi sahibinin yanına doğru can havliyle gitmeye başlar. Askerler de, köpeği izleyerek Sâlih es-Selmân'ın çadırını bulurlar. Hikâyede, toprak ağaları ile yerel yöneticiler arasındaki çıkar ilişkisi, aşağıdaki diyalogda anlatılmaktadır;

“Çadırlara yaklaştığımızda, her şeyin bittiğini öğrendik. Sâlih es-Selmân’ın annesiyle babası, çadırın önünde durup elleriyle yüzlerine vurarak bağıyorlardı;

- Çadırlarımızı yıktın, çocuklarımızı öldürdün.

Diğer çadırlardan da, aynı sesler yükselip, acı feryatlara karşılık verilirken, küçük bir kız çocuğu, fırlayıp üstünü başını toprağa bulayarak, başcavuşun ayaklarına kapandı. Yalvararak;

- Beni kurban edin, onu bırakın, istediğini al, kardeşimi bırak. İsteddiğini al, Ebû Hâtim.

Ebû Hâtim, çadıra girdi. Hepimiz, en küçük askere kadar şaşkın ve dehşete kapılmış halde bakıyorduk. O, Sâlih es-Selmân’ın kadınlarını saçlarından sürekleyerek dışarıya çıkarmaya başladı. Onlar, çığlık atarak yalvarmaya başladılar. Sonra, bir an herkeste bir sessizlik oldu. Keskin kılıç gibi kalplerimize saplanan iki göz parladı. Uzun boylu, esmer, başı traşlı, elinde tüfeğiyle bir genç ilerledi. Sanki yeri titreterek önümüze kadar korkusuzca yürüyüp geldi. Bu sakinliğine rağmen öfkeyle doluydu. Şaşkın bir şekilde duran Ebû Hâtim’in önünde durup;

- Kadınları bırak Ebû Hâtim, onları bırak, alçak, kendim teslim oluyorum.”¹¹¹

Bu hikâyede, güç sahibi toprak ağaları ile yöneticilerin çıkar ilişkileri ve kırsal kesimde yaşayan insanların maruz kaldığı haksızlıklar anlatılmaktadır. Hikâyede, feodal düzenin, yöneticiler ile kurulan çıkar ilişkileri ile devam ettiği mesajı verilmektedir. Yerel yöneticiler, devletin itibarını ve onurunu korumak zorunda olduklarını düşünmektedirler. Bunun için, işkence ve hakâret uygulamakta bir mahzur görmemektedirler. Ancak aslında onların, ağanın çıkarlarını koruduklarına dikkat çekilerek feodal yapı eleştirilmektedir.

¹¹¹ Sa’îd Havrâniyye, *Şitâ’ Kâsin Âhar*, s. 33-34.

Feodal yapıyı ve ağalık düzenini konu edinen hikâyelerden biri, *Derb ilâ'l-Kımm* (Zirveye Giden Patika, 1952) koleksiyonundaki *Mevâhib el-Kiyâlî* (1918 - 1977)'nin *el-Haytu'l-Ebyad* (Beyaz İplik) hikâyesidir. Hikâyede, feodal yapıya karşı düşünce ve akılla mücadele fikri işlenmektedir.

Hikâyede, feodal düzenin egemen olduğu bir köyde yaşayan Ebû Ahmed'in, köye yeni gelen öğretmen Lutfî Efendî'nin söylediklerinden etkilenip, zihninde yaşadığı tereddütler ve sorgulamalar konu edilmektedir.

Ebû Ahmed, hanımı ve çocuklarıyla beraber küçük bir kulübede yaşamaktadır. Diğer köylüler gibi o da, köyün ağası için çalışmaktadır. Köye yeni gelen öğretmen Lutfî Efendî'nin konuşmalarını dinledikten beri kafası karmakarışıktır. Çünkü öğretmen, köyün dışındaki dünyada insanların, rahat bir hayat sürdüklerini, et yediklerini, istedikleri zaman banyo yaptıklarını, kadınlarının bakımlı ve güzel olup modern kıyafetler giydiklerini söylemektedir. Orada, emekçiler ve çiftçiler onurlu bir şekilde yaşamaktadırlar. Ebû Ahmed, bir yandan bu sözleri bir yandan da daha önce bildiklerini düşünmekte, doğruyu kestirmekte zorlanmaktadır. Önceki bildikleri, camide vaaz dinlerken duydukları ve akşam sohbetlerinde dinlediği halk hikâyelerinden ibarettir. Ona göre, her şey ağanıdır ve kendilerinin nasibi cennettir. Öğretmen ise, gökteki cenneti neden burada kurmayalım, diye sormaktadır. Bu düşüncelerle kafası karışık halde evine gelir uzanır. Derken, güzel hayallere dalar. Ağanın, vergi toplayıcısının ve jandarmanın olmadığı, elma ve et yediği bir dünya hayaline kapılırken uykuya dalar. Hayali, uykusunda da rüya olarak devam eder. Rüyasında yemyeşil tarlalar üzerinde uçmaktadır, özgürdür, istediği yere gidebilmektedir. Hanımının dürtmesiyle uyanır,

sabah olmak üzeredir. Baltasını alıp dışarı çıktığında, beyaz iplik siyah iplikten ayırt edilebilecek kadar hava aydınlanmıştır, fecir yakındır. Hikâyede, feodal yapı aşağıdaki ifadelerle sorgulanmaktadır;

*“Ebû Ahmed, evine doğru yürürken, muhtarın odasındaki sohbede duyduklarının etkisiyle büyük şaşkınlık içindedir. Öğretmen Lutfî Efendî’nin söyledikleri ile eskiden beri köylülerin bildikleri arasında doğruyu bulamamaktadır. Ona göre, tüm araziler ağanıdır. Ebû Ahmed ve onun gibi olanlar, sadece onun toprağını ekip biçen ama az da olsa faydalanamayan çiftçilerdir. Ancak, Lutfî Efendi, onlara basit bir “niçin?” sorusu sorarak, söyledikleriyle düşüncelerinde bir kıvılcım çakmıştır.”*¹¹²

Bu hikâyede, feodal düzene ve ağılık sistemine karşı, fikirle mücadele anlatılmaktadır. İnsanların, önce düşüncelerinin değiştirilmesi gerektiği mesajı verilmektedir. Yüzyıllardır süregelen bir yapının değişmesi, kolay ve çabuk olmayacaktır. Hikâyede, toplumsal dönüşümün gerçekleşeceğine vurgu yapılmakta ve yüzyıllardır sürüp gelen feodal yapının değişebilmesine yönelik çözüm gösterilmektedir.

Kırsal kesimde, toprak ağalarının, köylülere zalimce davranışlarını ele alan hikâyelerden biri olan Ulfet el-İdlibî (1912-2007)’nin, *Kısas Şâmiyye* (Şam Hikâyeleri, 1954) koleksiyonundaki *el-Âğâ Ebû’d-Dubb* (Ayı Babası Ağa) hikâyesinde, zalim bir köy ağasının, emrindekilere acımasız ve gaddar davranışı nedeniyle bir köylünün ölümüne sebep oluşu anlatılır.

Zifiri karanlık bir gecede Ebû Hamûd, çocukluğunu ve gençliğini geçirdiği köyünü terk eder. Uzun uğraşlar sonucu çalışır, çabalar ve başka bir köyden küçük

¹¹² Mevâhib el-Kiyâlî, *Derb ilâ’l-Kimme*, s. 23.

bir arazi alır. Kendine göre de bir ev yaptırır. Kısa süre içerisinde köy halkıyla kaynaşır, onlardan biri olur. Sonra bir gün Ebû Hamûd, aniden ortadan kaybolur. Günler sonra çıkar gelir. Herkes merak içindedir. Ebû Hamûd, yıllar sonra kendi köyüne gidip geldiğini söyler ve köyünü niçin terk ettiğini anlatır. Köylerinde, zalim bir ağa vardır. Bu ağanın, on yıl sonra karısı hamile kalır. Karısı, aşerme döneminde canı badem isteyince, emrindeki köyün gençlerinden Mustafâ Câsim'i, geceleyin badem getirmesi için köyden çok uzaktaki bahçeye gönderir. Genç, gitmek istemez, çünkü tehlikelidir. Ancak, Ağa onu zorla gönderir. Genç, dönüşte, bir ayının saldırısına uğrar. Bıçağını çekip ayının kalbine saplar ama kendisi de kurtulamaz. Hikâyede, ağanın zulmü şu ifadelerle anlatılmaktadır;

“Ağa, teker teker hepimizi süzüp gözlerini, köyün en cesur ve gözü pek genci olan Mustafâ Câsim'e dikip küstah bir şekilde;

- *Mustafâ, çabuk vadiye koş. Vadinin en sonundaki ağaçtan badem getir. Diğer ağaçlardan değil. Toplayabildiğin kadar topla, çabucak dön. Hanım, aşerme döneminde canı yeşil badem çekiyor.*

Mustafâ biraz duraklayıp;

- *Yarın sabah, getirsem olur mu? Gece oldu, vadinin yolu uzak ve tehlikeli. Ağa, bakışlarını ona dikti. Öfkeden gözlerinden şimşekler çakarak Mustafâ'nın omzunu dürtüp;*
- *Köpek, seni tanıdığımдан beri cesaretin az. Karanlığın seni yemesinden mi korkuyorsun? Sana, hanım, aşerme döneminde, canı yeşil badem istiyor, diyorum. Kimbilir, geciktirirsek, çocuğun yanağında ya da alnında güzelliğini bozan bir badem şekli olabilir. Koş, bekliyorum. Yarım saati geçmeyeceksin.*

Mustafâ Câsim'in iki arkadaşı, onunla beraber gönüllü olarak gitmek istedi. Fakat Ağa, onlara öfkelenerek;

- *Onun, cesur ve mert olduğunu öğrenmem için tek başına gitmesi gerekir.*

Değilse, onu, şimdi köyden kovarım. Tembelleri ve korkakları sevmem."¹¹³

Ağa, onun ölümünden dolayı hiç sorumluluk hissetmediği gibi acı da duymaz. Bademleri toplayıp toplamadığını sorar. Ölen ayıyı da, arabaya koymalarını ister. Gençler, ağaya isyan etmek isterler ancak yaşlılar, daha kötü sonuçlar doğar diye onları teskin ederler. Aylar sonra bir sabah, ağanın hizmetini yapan kız, bunların yanına koşarak gelir, ağanın hanımının, doğum esnasında öldüğünü ve vücudu insan ama kafası ayı kafası gibi olan tuhaf bir yaratık doğurduğunu söyler. Ağa insan yüzüne çıkamaz olur. Köylüler, ağaya o günden sonra, Ayı Babası lakabını takarlar.

Kırsal kesimde, feodal düzenin güç sahibi olan ağaların, köylülere yaptığı baskıları ele alan hikâyelerden biri de *Râbitatu'l-Kuttâbi's-Sûriyyîn* (Suriye Yazarlar Birliği) tarafından yayımlanan *Derb ilâ'l-Kimme* (Zirveye Giden Patika, 1952) koleksiyonundaki *Mevâhib el-Kiyâlî* (1918 - 1977)'nin, aynı adlı hikâyesidir.

Beş yıldır aynı yerde görev yapan öğretmen es-Seyyid Berekât'ın, Suriye'nin kuzey batısında bir dağ köyü olan el-Bâre'ye tayini çıkar. Karayolu ulaşımının olmadığı bu köye, ulaşım sadece hayvanlarla yapıldığı için öğretmen, bir eşek satın alarak köye ulaşır. Köyde, bir okul binası yoktur. Kendinden önceki öğretmen, köy odasında kalmış ve öğrencilere de eski halk hikâyeleri anlatmıştır. Öğretmen es-Seyyid Berekât, köy odasına yerleşir. Muhtarın kızı, onun hizmetini görmektedir. Öğretmen, köy odasında istirahat çekilmesinin üzerinden fazla bir zaman geçmeden dışarıda bir takım sesler duyar. Merak edip çıktığında, asık suratlı, esmer ve kısa

¹¹³ Ulfet el-İdlibî, *Kısas Şâmiyye*, s. 135.

boylu bir subayla bir bölük askerin, köylüleri toplayıp tehditler savurarak konuştuğunu görür. Subay, köylülere zulmeden ağanın kâhyasını öldürüp yakalanmamak için dağa çıkan Mahzûm'u, teslim etmelerini istemektedir. Köylüler, o güne kadar onu, erzak ve mermi göndererek desteklemişlerdir. Ancak bu defa iş ciddidir. Köylüler, askerler gittikten sonra köy odasında toplanıp ne yapacaklarını tartışırlar. Bazıları, korkudan Mahzûm'u teslim etmeyi önerirler. Bazıları karşı çıkar. Onlara hizmet etmekte olan muhtarın kızı, aynı zamanda Mahzûm'un nişanlısıdır. Mahzûm, dağda çaresiz ve aç beklerken onların tartışmalarına tepki gösterir. Köylüler bir karara varamadan dağılırlar. Ertesi gün sabah olduğunda, öğretmen es-Seyyid Berekât, muhtarın kızının hazırladığı erzak ve mermiyle sarp dağların zirvesine doğru çoktan yola koyulmuştur. Hikâyede, köylülere yapılan baskılar ve ağalık düzeyine karşı isyan, şu ifadelerle anlatılmaktadır;

“Sesler, yavaş yavaş netleşip köy odasının kapısına kadar geldi. Başlarında asık suratlı, esmer ve kısa boylu bir subay bulunan bir bölük asker, kapının önüne kadar gelmişlerdi. Subayın yanında, orta yaşlarda şişman, köyde oturmayan servet sahibi olduğu belli olan biri vardı. Karnı un çuvalı gibiydi. Başındaki şapkası kaşlarını kapatacak kadar inmişti. Onların arkasında bir grup köylü, başları öne eğik bir şekilde, sanki bir Bizans askerinin emrindeki esirler gibi durmaktaydılar. Subay, sakalı gümüş gibi parlayan muhtara bağırdı;

- Sen, pis suratlı muhtar, Mahzûm, yirmi dört saat içinde teslim olacak, anlaşıldı mı?

Muhtar, kekeleyerek köylülere şaşkın şaşkın bakarak;

- Emredersiniz, efendim. Lakin siz de biliyorsunuz, göz görüyor ama gücümüz yetmiyor.

Subay, kırbaıyla bir taraftan uzun çizmesinin ucuna hafif hafif vurarak, yüksek sesle;

- Keçisakallı, benimle açık konuş, Mahzûm, kuduz bir köpek ve bizim görevimiz onun dişini sökmek veya...

- Tabi efendim, ama biz ne yapabiliriz ki? Biz devletmiyiz? Allah, yardım etsin. Ne gücümüz var, ne silahımız.

- Kes, çuvaldız gözüne batsın. Siz olmasanız Mahzûm, kırksekiz saat dayanamaz. Yemeği, suyu, tüfeğinin mermisi gökten mi iniyor, yoksa yerden mi geliyor?" ¹¹⁴

Bu hikâyede, kırsal kesimlerde, güç sahibi olan toprak ağalarının, yoksul köylülere yaptıkları baskılar nedeniyle ağaya karşı duran onurlu bir gence, köylülerin sahip çıkması anlatılmaktadır. Devleti temsil eden kolluk güçleri de ağanın yanında yer almaktadırlar. Öte yandan köye gelen öğretmen de devleti temsil etmektedir. Ancak o, güç ve menfaat ilişkisine girmeyip haklı ve mazlumdan yana tavır almaktadır. Hikâyede, eğitilmiş ve aydın vasıflarına sahip olan öğretmenin tavrı, baskı ve sömürü düzenine karşı bir tepki olarak yüceltilmektedir.

Feodal yapıyı ele alan hikâyelerde, geleneksel güç ve nüfuz sahibi toprak ağalarının, baskıcı ve haksız uygulamaları ele alınmaktadır. Yine, bu hikâyelerde toprak ağaları ile kırsal kesimdeki yöneticilerin çıkar ilişkileri anlatılmaktadır. Bu

¹¹⁴ Mevâhib el-Kiyâlî, a.g.e., s. 14.

hikâyelerde, toprak ağalarının nüfuzu ve feodal yapının devam etmesinde, yöneticiler ile kurdukları çıkar ilişkisinin olduğu mesajı verilmektedir. Çoğunlukla güç sahibi ağa, baskı ve zulümle keyfi uygulamalarını sürdürürken, yoksul ve çaresiz köylülerin karşı koymaya cesaret edemedikleri üzerinde durulmaktadır. Ancak, ağaya ve haksız uygulamalarına karşı çıkan biri olduğunda onu gizlice desteklemektedirler. Bu durumda ağa, onun yakalanması için çıkar ilişkisini içerisinde bulunduğu mahkeme, karakol gibi devlet kurumlarını devreye sokmaktadır. Bu hikâyelerde, feodal yapıya karşı eleştiri yöneltilirken, yüzyıllardır sürüp gelen bu düzenin değiştiğine ve ağaya karşı zafer elde edildiğine dair bir örneğe rastlanmaz. Ağaya, karşı çıkışlar sadece bireysel başkaldırıları şeklinde olmaktadır. Bu başkaldırıları da, ya kaçmakla ya da teslim olmakla sonuçlanmaktadır. Çözüm yolu olarak, feodal düzene ve ağalık sistemine karşı düşünce ve fikirle mücadele yolu gösterilmektedir. Yüzyıllardır sürüp gelen bir toplumsal yapının değişmesinin kolay olmadığı ve değişimin, önce insanların düşüncelerinde gerçekleşmesi gerektiği mesajı verilmektedir.

II.7. Sınıf Farklılığı

Bu dönemde Suriye hikâyesinde ele alınan konulardan biri de, toplumsal sınıflar arasındaki ekonomik ve sosyal farklılıklar ve bunların yol açtığı sorunlardır. Bu konuları ele alan hikâyelerde işsiz, fakir ve geleceğe yönelik ümitleri kalmayan insanların sorunları ele alınmaktadır. Bu hikâyelerde, sınıf farklılıklarının ortadan kalktığı özlenen mutlu bir toplum hayali kurulmaktadır.

Sınıf farklılığı konusunu ele alan hikâyeler şunlardır; Liyân Deyrânî, *Hayre*, 1952, Zekerıyyâ Tâmir, *el-Uğniyetu'z-Zerkâu'l-Haşine*, 1960, Zekerıyyâ Tâmir,

İbtesim Yâ Vechehâ'l-Mut'ab, 1960, Zekerıyyâ Tâmir, *el-Kenz*, 1960, Fâris Zerzûr, *Rabtatü 'Unuk*, 1961, Fâris Zerzûr, *Ezme Mâliyye*, 1961, Sa'îd Havrâniyye, *Hufre fi'l-Cebîn*, 1962, Zekerıyyâ Tâmir, *Rabî' fî'r-Ramâd*, 1963, Zekerıyyâ Tâmir, *el-Kursân*, 1963.

Sınıf farklılığını ele alan hikâyelerden biri olan, Zekerıyyâ Tâmir (1931)'in *Rabî' fî'r-Ramâd* (Küldeki Bahar, 1963) koleksiyonundaki aynı adlı hikâyesinde, sınıf farklılıklarının olmadığı, zenginlerin ve fakirlerin mutlu olarak yaşadıkları bir dünya hayali anlatılır. Bu dünyada, zenginlerle fakirler arasındaki uçurum ortadan kalkmış, zenginler kibar ve cömert, fakirler ise sevinçli ve özgürdürler. Hikâyede, özlenen mutlu bir dünya hayali şu ifadelerle anlatılmaktadır;

“Eski zamanlarda, suyu bol bir nehrin suladığı, geniş ve yeşil bir ovanın ortasında kurulmuş küçük bir şehir vardı. O şehrin insanları, zenginler ve fakirlerden oluşmuştu. O şehrin insanları, ceplerinde üzerinde isimler yazılı kalın bir kâğıt parçası taşırlardı. Zenginler, oldukça nazik ve cömertti. Beyaz giysilere ve parlak ayakkabılara sahiplerdi. Güzel dans ederler, hoş sohbetler yaparlar, kadınların ellerini nazikçe eğilerek öperlerdi. Onların çocukları, annelerini, kibar bir şekilde, “anneciğim”, diye çağırırlardı. Fakirler de, sevinçle ortalığı çınlatan kahkahalarla gülerler, yerlere tükürürler, cennette ağırlanacaklarına inanırlardı. Onların çocukları da annelerini, kaba bir şekilde, “ana”, diye çağırırlardı.”¹¹⁵

Bu hikâyede, modernleşmeyle birlikte, geleneksel toplum yapısının aşınmaya başladığı ve sınıf farklılıklarının ortaya çıktığı bir toplumda, özlenen mutlu bir toplum hayali kurulmaktadır. Suriye'nin bağımsızlıkla birlikte başlatılan modernleşme ve kalkınma hamlesi, siyasî ve ideolojik çekişmeler, ard arda gelen

¹¹⁵ Zekerıyyâ Tâmir, *Rabî' fî'r-Ramâd*, Beyrut, 2001, s. 81

darbeler nedeniyle, eksik kalmış ve sosyal ve ekonomik olarak amaçlanan hedeflere ulaşamamıştır. Bu sürecin sonunda zenginler ile fakirler arasında ekonomik olarak büyük bir uçurum ortaya çıkmıştır. Bu durum, beraberinde birçok sosyal yaraya yol açmaktadır. Hikâyede, zenginle fakir arasındaki uçurumun, ortadan kalktığı mutlu bir toplum hayali kurulmaktadır. Ancak bu, hayal olarak kalmakta, toplumun hayal kırıklığına ve ümitsizliğine uygun olarak bir çözüm gösterilmemektedir.

Sınıf farklılığı konusunu ele alan hikâyelerden biri *Derb ilâ'l-Kimme* (Zirveye Giden Patika, 1952) koleksiyonundaki *Liyân Deyrânî* (1909-1992)'nin *Hayre* (Hayret) hikâyesidir.

Hikâyede, bir fabrikada işçi olarak çalışan ‘Abdulhâlık’ın, fakirliğine ve çaresizlik dolu hayatına bakıp, zenginler ve servet sahipleri ile ilgili sorgulamalar yapıp sınıf bilincine sahip olması anlatılmaktadır. ‘Abdulhâlık’ın, o akşam her zamanki neşesinden ve nüktedanlığından hiç eser yoktur. Arkadaşları, onun canının sikkınlığının nedenini sorarlar. O, meselenin, can sıkıntısı olmadığını, emekçiler olarak hak ettikleri ücreti alamadıklarını ifade eder. ‘Abdulhâlık, fabrika sahiplerinin, kendilerini çalıştırarak büyük kazançlar elde ettiklerini, işçilerin ve emekçilerin ise zor koşullar altında çalışarak ezildiklerini söyler. Aldıkları ücretin, karınlarını doyurmaya yetmediğini, zenginlerin ise lüks ve refah içinde yaşadıklarını anlatır. Kanunların da onların ezilmesine ve sömürülmesine uygun olarak hazırlandığından bahseder. Hikâyede, bir işçinin, sermaye sahipleri ve sömürü düzeni ile ilgili zihninden geçen sorgulamaları aşağıdaki ifadelerle anlatılmaktadır;

“Kim, biz işçilere karşılıksız bir şey veriyor? Kim, bize bir kuruş bağışta bulunuyor? Biz, her şeyin parasını ödüyoruz. Keşke gerçek fiyatını ödese, fiyatının

çok üzerinde ücret ödüyoruz. Bütün kanunlar, bizim sömürülmemiz için yapılmış. Büyük sermaye sahipleri, kazanmak için bizim emeğimizle o fabrikaları inşa ediyorlar. Evler ve apartmanlar dikeyyorlar. Nereden kazanıyorlar? Onlara bu kazancı kim veriyor? Biz... Biz işçiler... Biz ezilenler... Bir kuruş kazanmak için kanımızı ve canımızı ortaya koyan biz işçiler... Hak ettiğimizin çok altında bir ücretle, yaşamımızı devam ettirmeye ve ölümümüzü geciktirmeye çalışarak, onlara o kazançları biz veriyoruz.”¹¹⁶

Kafası karışıktır. Eve gelir. Eşi, ev sahibinin altı aylık kirayı peşin istediğini söyler. İyice canı sıkılır. Onun da sömürü çarkının bir parçası olduğunu söyler. Ev sahibinin asıl amacının, deposunun bozulan kapısını bedavaya getirerek ona tamir ettirmek olduğunu bilmektedir. Fakat başka bir ev tutmak gibi bir seçeneği yoktur. Eşini ve çocuklarını düşünür. İçinde bulunduğu fakirlik ve çaresizlikten dolayı kendi kendine hayıflanır. Geçenlerde gördüğü bir kayıp ilanındaki, yetmiş Osmanlı altın lirasını bulma hayali kurar. Hayatının nasıl değişeceğini düşünür. Yoksa çalışmakla o servete sahip olamayacaktır. Babası da altmış sene çalışmış ama fakir olarak ölmüştür. Zengin olanlar, ondan daha mı zekidirler. Evden dışarı çıkar. Kafası bu düşüncelerle doludur. Zengin olan da fakir olan da sonuçta mezara gitmeyecek mi, diye düşünürken bir arabanın çarpmasıyla kendini yerde bulur. Kendine geldiğinde, şehrin lüks semtlerinden birinde bulunan büyük bir evin geniş bir salonundadır. Evin sahibi, ona meyve suyu ikram eder. Teşekkür ederek alır, içer.

Bu hikâyede, bir fabrikada çalışan bir işçinin, sömürü düzenini, servet sahiplerinin işçilerin sırtından geçinmelerini ve sosyal adaletsizliği sorgulaması ele alınmakta ve sınıf bilincine ulaşması anlatılmaktadır.

¹¹⁶ Liyân Deyrânî, *Derb ilâ'l-Kimme*, s. 47.

Sınıf farklılığı konusunu ele alan hikâyelerden biri olan, Zekerıyyâ Tâmir (1931)'in *Sahîlu'l-Cevâdi'l-Ebyad* (Beyaz Atın Kişnemesi, 1960) koleksiyonundaki *el-Uğniyetu'z-Zerkâu'l-Haşine* (Mavi Haşin Şarkı) hikâyesinde, çalıştığı fabrikadan, bazı aletleri kıldığı için atılan bir adamın, duyguları, isyanları ve hayalleri anlatılmaktadır.

İşsiz ve fakir adam, her gün atıldığı fabrikanın karşında bulunan kahvehaneye gelip, orada bulunanlarla akşama kadar oturup sohbet etmektedir. Aslında çoğunlukla dalgın ve düşüncelidir. Fabrika sahiplerinden, makinelerden, yaşadığı şehirden, insanlardan kısacası her şeyden nefret etmektedir. Sık sık hayallere dalar, kral olduğunu düşünür. Kral olunca büyük hayalini gerçekleştirmeyi amaçlar. Hikâye, kahramanının hayali, şu ifadelerle verilmektedir;

*“ Fabrikaları yıkıp tüm makineleri bir yere toplayıp heybetli bir sesle; Ey makineler, yabancı ülkelerden bize mutsuzluk getiren suçlu yaratıklar! Mutluluk içerisinde, kirlenmeden yaşamak isteyen insanlık adına, sizin parçalanmanızı emrediyorum, diye haykıracağım. Sonra da oraya toplanmış olan insanlara, ey ahmaklar, toprağa dönün, ruhlarınızı kirlletmeden size ekmek ve mutluluk veren tek anaya, dönün diyeceğim. ”*¹¹⁷

Bu hayallerinden, kahvehane sahibinin itmesiyle uyanır. Çay parasını ödeyerek dışarı çıkar. Kovulduğu fabrikayı görünce, içinden, bu fabrika insanlık adına bir gün yıkılacak diyerek, küçükken annesinin söylediği eski bir şarkının dizelerini mırıldayarak yürür gider.¹¹⁸

¹¹⁷ Zekerıyyâ Tâmir, *Sahîlu'l-Cevâdi'l-Ebyad*, Beyrut, 2001, s. 15-16.

¹¹⁸ Zekerıyyâ Tâmir, *a.g.e.*, s. 9-17.

Bu hikâyede, işsiz ve fakir bir adamın ruh dünyası tasvir edilerek, modern hayatın, teknolojinin yol açtığı sorunlar anlatılmaktadır. Büyük üretim tesisleri ve büyük sermaye ile kapitalist ekonominin ortaya çıkardığı sömürü çarkının, modern bireyin, iç dünyasında yol açtığı tahribat, öfke patlamaları ve isyanlar ele alınarak eleştiri yapılmaktadır. Hikâyede, sınıf farklılıklarının, cinsiyet ayrımının ortadan kalktığı, emeğin hakça paylaşıldığı, özgür ve eşit bir toplum hayali kurulmaktadır. Yine, hikâyede, Suriye'nin altmışlı yıllarında yaşanan toplumsal hayal kırıklığı ve amaçsızlık, hikâye kahramanının ruh dünyası tasvir edilerek verilmektedir.

Sınıf farklılığı konusunu ele alan Sa'îd Havrâniyye (1929-1994)'nin *Şitâ' Kâsin Âhar* (Başka Bir Çetin Kış, 1962) koleksiyonundaki *Hufre fi'l-Cebîn* (Alındaki Çukur) hikâyesinde, işçilerin sıkıntıları ve sömürülmeleri ele alınmaktadır.

Hikâyede, iş yeri sahibi olan bir ailenin en büyük oğlunun, işlerin başına geçip kardeşlerini işyerinde zorla çalıştırması nedeniyle, kardeşlerden Mustafâ'nın, evi terk etmesi anlatılır. Büyük ağabeyleri, hem onlara hem de çalıştırdığı işçilere çok az ücret vermekte, kötü muamelede bulunup hiçbir sosyal güvencelerini sağlamamaktadır. Babası ve küçük kardeşlerden biri de onu desteklemektedir. O, çalıştırdığı işçilerine karşı sorumluluğunu yerine getirdiğini iddia ederek, işçilerinin ücretini alınlarının teri kurumadan ödediğini söylemektedir. İşçilerin ve kardeşlerinin bu ücretle geçinemedikleri, hastalık durumunda tedavi olamadıkları onu ilgilendirmemektedir. Hikâyede, sermaye sahibi bir işyeri sahibinin, zihin yapısı aşağıdaki diyalogda verilmektedir;

“Büyük ağabeyim, seri bir hareketle sandalyesini bana yaklaştırıp:

- *Söyle bakalım, bana, ben işçilere başkalarından daha az mı veriyorum.*

- *Ama onlar, açlıktan ve hastalıktan ölüyorlar.*

Bunun üzerine iyice hiddetlenerek;

- *Ömrümüz boyunca, hiç açlıktan öleni duymadık. Bizim, servetimizi nasıl büyüteceğimizi, onlarla vakit geçirip caddelerden onları toplamaktan daha çok düşünmemiz lazım. Ondan sonra da sana karşı gelmek istiyorlar. Vallahi baba, aralarında dolaşmaktan korkar oldum. Allah korusun, bakışları çok nankörce ve kin dolu. Atasözü ne kadar doğru, iyilik yaptığın kimsenin kötülüğünden sakın.*

Küçük kardeşim araya girerek;

- *Ama Şeyh Salâh'ın dediğine göre, dinimiz, çalışanlara iyi muamelede bulunmanı emrediyor.*

Ağabeyim, onu küçümser bir edayla süzüp;

- *Bilmediğin bir konuda abartarak konuşma, ahmak! Bu konuda, işçilerle ilgili bir hadisten başka bir şey yok, o hadiste de, işçinin ücretini alınının teri kurumadan verin, buyuruyor. Yoksa kardeşimizin yaptığı gibi onlara hastane ayarlayın, sekiz saat başında bekleyin, sendikalarına boyun eğin, giysisini, yemeğini, ilacını verin, demiyor.”¹¹⁹*

Emekçilerin haklarına karşı duyarlı olan Mustafâ, bu anlaşmazlıklardan dolayı evi terk eder. Uzun bir süre sonra, kendi işyerlerinde hamallık yapan kardeşi Selîm'in, alnına demir bir çubuk düşerek yaralandığını öğrenince, onu ziyaret etmek için eve gelir. Ağabeyi, kardeşinin ameliyat masrafını karşılamak istemeyince Selîm,

¹¹⁹ Sa'îd Havrâniyye, a.g.e., s. 81.

alnındaki yaranın açtığı çukurla yaşamak zorunda kalır. Alnındaki yara izinden dolayı herkes ondan kaçmaktadır. İnsan içine çıkamaz olmuştur. Alnını kapatan büyük bir takke giymektedir. Mustafâ, durumun eskisi gibi olmadığını görünce yine evden ayrılır. Bir gün işçilerin yaptığı bir gösteriye katıldığında, kendi işyerlerindeki işçilerin ve kardeşi Selîm'in de göstericiler arasında olduğunu görür. Selîm, başındaki takkeyi çıkarmıştır. Özgüven ve onura sahip olmuştur. Polisin müdahalesi sonucu, ikisi de yakalanırlar. Sabahleyin herkesi serbest bırakırlar. Artık kardeşi Selîm de Mustafâ'nın yanında kalmaya başlar.

Bu hikâyede, haksızlığa ve sömürüye karşı ezilen kesimleri temsil eden bir gencin, onurlu duruşu anlatılmaktadır. Bu genç, sermaye sahibi bir ailenin ferdi olmasına rağmen işçilerin haklarını savunmaktadır. Çünkü o ve kardeşi de haksızlığa uğramıştır. Kardeşi, sınıf bilincine ulaştınca alnındaki yaranın açtığı çukuru gizleme ihtiyacı duymamaktadır. Bu, ezilen sınıfların tüm yoksunluklarına karşın onurlu duruşunu sembolize etmektedir.

Sınıf farklılığı konusunu ele alan hikâyelerden biri olan, Zekeriyâ Tâmir (1931)'in *Sahîlu'l-Cevâdi'l-Ebyad* (Beyaz Atın Kişnemesi, 1960) koleksiyonundaki *İbtesim Yâ Vechehâ'l-Mut'ab* (Gülümse Ey Yorgun Yüzlü) hikâyesinde, mezarından kalkıp evine ve şehre gelen bir hayalî kahramanın, karşılaştığı olaylar anlatılarak toplumun yozlaşmış değer yargıları ve modern insanın yalnızlığı sembolik olarak ele alınır.

Hikâye kahramanı, yıllar sonra mezarından kalkıp şehre doğru yürür. Caddeleri, sokakları, meydanları geçip evine doğru yönelir. Evlerinin bulunduğu sokağa vardığında, annesinin ve kardeşlerinin kendisini görünce ne kadar

sevineceklerini düşünür. Heyecanlıdır. Kapının ziline bastıktan sonra, ayak seslerini duyunca heyecanı iyice artar. Kapı açılır, annesi kimsin, ne istiyorsun diye sorunca, hayal kırıklığına uğrar. Annesi onu tanımamıştır. Kapıya gelen kardeşleri de, seni tanımıyoruz, diyerek onu kovarlar. Hayal kırıklığı ve şaşkınlıkla yürürken ağzına kadar dolu lokantalarda, lezzetli yemekleri yiyen insanları görünce aç olduğunu hisseder. Hikâyede, yozlaşmış toplum yapısı aşağıdaki diyalogda anlatılmaktadır;

“Biraz uzak mesafeden, başım öne eğik bir halde onun arkasından yürümeye başladım. Büyük bir binanın önüne vardığımızda, içeri girerken bana bakmadan;

– Beni takip et, dedi.

Çok pahalı ve lüks eşyalarla döşeli bir odaya girdiğimizde, kibar adam, tekrar gülümseyerek;

– Aç ve parasız olduğuna göre, bu durumda kendimi, senin kurtarıcın olarak görüyorum. Keşke, ben çalıp çırpan ve öldüren bir adam olmasaydım. Sen, öldürmeyi sever misin?

– Ben, her yeni deneyimi severim.

– Bana itaat eder ve gönüllüce hizmet edersen mutluluk içinde yaşarsın.

Ona itaat ederek;

– İstedğin her şeyi yaparım.

Yüzü, neşeyle dolarak:

– İsterim ki, herkes senin gibi konuşsa.

Kısa bir suskunluğun ardından ciddi bir ses tonuyla;

– *Bu evin odalarının birinde, canımı sıkan bir kadın var. Onu öldür.* ”¹²⁰

İşini bitirdikten sonra adam, ona bolca para verir, parası olduktan sonra şehirde her şeye sahip olacağını söyler. Tekrar caddelere döner. Pahalı bir lokantaya gider. Biftek sipariş eder. Ücretini öderken yemeklerin güzel olmasından dolayı teşekkür eder. Lokanta sahibi, yemeklerinin en pahalı yemekler olduğu için lezzetli olduklarını, çünkü yediği etin, insan eti olduğunu söyler. Kendini dışarı zor atar, kusmak ister. Bir duvarın dibinde oturan bir çocuk görür. Çocuğa, orada niye beklediğini sorar. Çocuk karşıdaki kapıyı işaret ederek, annesini beklediğini söyler. Çocuğu için ve her şeye sahip olacağını sandığı para için yabancı bir yatakta yatan kadını düşünür. Yürümekten yorulur, benzi solmuştur. Mezarını özler. Oraya dönmek ister. Karanlık sokaklarda, dolambaçlı yollarda kaybolur. Mezarını bulamaz. Nereye gideceğini şaşırır.¹²¹

Bu hikâyede, toplumun sosyal sınıfları arasındaki uçurum, yoksul ve çaresiz insanların mecburiyet karşısında neler yapabilecekleri ve zenginlerin sahip oldukları mal ve serveti nasıl bir sömürü çarkıyla elde ettikleri anlatılmaktadır. Modernleşmenin ve aydınlanmanın tam sağlanamadığı Suriye toplumunda, ortaya çıkan sosyal sınıflar arasındaki uçurum, yoksul ve işsiz insanların geleceğe yönelik beklentilerini yok etmiş, ümitsizlik ve gelecek kaygısını ortaya çıkarmıştır.

Yoksulluk ve açlık, bireyi suç işlemeye itmekte ve toplumun değer yargılarına sırt çeviren bunalımlı bir kimlik ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca hikâyede, mal ve servet sahibi zenginlerin, insanların çaresizliklerini kullanarak sömürü çarkını devam ettirdiklerine vurgu yapılmakta ve sosyal eleştiri de bulunmaktadır. Ancak

¹²⁰ Zekerıyyâ Tâmir, *Sahîlu'l-Cevâdi'l-Ebyad*, s. 59-60.

¹²¹ Zekerıyyâ Tâmir, *a.g.e.*, s. 55-64.

hikâyede bir çözüm gösterilmemektedir. Hikâye kahramanı, amaçsız, yalnız ve çaresizlik batağına saplanıp kalmıştır. Ne yapacağını bilememektedir. Hikâye kahramanının bu ruh hali, Suriye toplumunun, o dönemdeki toplumsal hayal kırıklığı ve gelecek kaygısını yansıtmaktadır.

Sınıf farklılıklarını ele alan hikâyelerde, ekonomik ve sosyal farklılıkların yol açtığı sorunlar ele alınmaktadır. Bu hikâyelerde, işsiz, yoksul ve gelecek ümitleri yok olmuş insanların, iç dünyalarında yaşadıkları gelecek kaygısı, endişe ve isyanlar tasvir edilmektedir. Onların gelecekte ümit kesmiş, her şeye isyan eden, değer yargılarına karşı çıkan amaçsız, yalnız ve çaresiz ruh halinin anlatıldığı hikâyelerde, bu ruh haline uygun bir çözüm yolu gösterilmez. Yoksulluğun ve çaresizliğin sebebi olarak, sermaye sahiplerinin kurduğu sömürü düzeni gösterilir. Kanunlar da bu sömürü düzenini devam ettirmek için çıkarılmıştır. Sermaye ve servet sahiplerinin, çalışanların emeğini sömürerek devam ettirdikleri sömürü düzeninin eleştirildiği hikâyelerde, emeğin hakça paylaşıldığı, sınıf farklılıklarının ortadan kalktığı, özgür ve eşit bir toplum hayali kurulmaktadır.

II.8. Kuşak Çatışması

Bu dönemde Suriye hikâyesinde ele alınan konulardan biri, eski ve yeni nesil arasında görülen çatışmadır. Bu hikâyelerde, geleneksel toplum yapısındaki otoriter ve baskıcı anlayış ile yeni fikirlere açık genç kuşaklar arasında yaşanan çatışma ele alınmaktadır. Genellikle, genç kuşağı temsil eden kahramanın aileyi terk etmesi ve otoriter babanın, düşüncelerini değiştirmedeği görülen hikâyelerde, evi terk eden

kahraman, hayatın gerçekleriyle karşılaşması sonucunda idealleri ile gerçekler arasında ikilem yaşar.

Bu dönemde kuşak çatışmasını ele alan hikâyeler şunlardır; Muhammed en-Neccâr, *Min Eyyâmi's-Subuvve*, 1950, Murâd es-Sibâ'î, *Bintu'l-Bustân*, 1952, Ulfet el-İdlibî, *Kelâmu Ricâl*, 1954, Fâris Zerzûr, *el-'Uyûn*, 1961, Sa'îd Havrâniyye, *Şitâ' Kâsin Âhar*, 1962, Sa'îd Havrâniyye, *Serîrî ellezî Lâ Yein*, 1962, Zekerîyyâ Tâmir, *Selc Âhira'l-Leyl*, 1963, Gâde es-Semmân, *Umsiyye Uhrâ Bâride*, 1966,

Kuşak çatışmasının ele alındığı hikâyelerden biri, Gâde es-Semmân (1942)'ın *Leylu'l-Gurabâ'* (Gariplerin Gecesi, 1966) koleksiyonundaki *Umsiyye Uhrâ Bâride* (Bir Başka Soğuk Akşam) hikâyesidir. Hikâyede, babasıyla anlaşılamayan bir genç kızın, evden ayrılması anlatılır.

Teymâ, üniversiteyi bitirip öğretmenlik yapan bir genç kızdır. Diğer kardeşleri de eğitilidir. Babası, onların okuduğu yabancı yazarlara karşı çıkmakta ve aldıkları kültürün onları köklerinden uzaklaştırdığını söylemektedir. Hikâyede, iki kuşak arasındaki fikir ayrılığı aşağıdaki diyalogda verilmektedir;

“ O eski bahar akşamı, top seslerini duyduğumuzda babam, nargilesini bırakıp anneme dönerek;

- Tuhaf, yine bayramı iki gün önceden ilan ettiler, Ben, camiye gidiyorum.

Sonra siyah taneli tespihiyle sinirli bir şekilde oynayarak, bana;

- Fâtıma.

Onu fark etmemiş gibi yaparak okuduğum kitaba daldım. (...) Babam tekrar bana bağırarak;

- *Fâtıma, o sapık kitapları at.*

- *Baba, onun yazarının adı Camus, sapık değil.*

Babam, benim sözümü duymazlıktan gelerek konuşmasına devam etti;

- *Abdest al, Kur'an oku. Allah'a yemin olsun ki, doğunun hikmetindeki keşfettiklerimizi tüm batı felsefelerinde bulamazsın.*"¹²²

Daha sonra Teymâ, babasıyla fikir ayrılığı yaşadığı bir dönemde başka bir şehirdeki teyzesini ziyarete gider. Orada bulunduğu sırada babası ile annesi, su çarkının altında kalarak hayatlarını kaybederler. Teymâ'nın, teyzesinin yanında kalmaktan başka çaresi yoktur. Fikir ayrılığı yaşadığı babasına karşı, pişmanlık ve şefkat duyguları beslemeye başlar. Babasından kalan bir hatıra olarak, onun siyah taneli tespihini devamlı çantasında taşımaktadır. Duyguları ve düşünceleri karışıktır. Bir taraftan fikirlerini sorgularken diğer yandan hayat şartlarının zorluğu altında ezilmektedir. Sevgilisi Fâdî ile evlenmeyi düşünmektedirler. Ancak kazançları, düğün yapıp ev tutmak için gerekli masrafları karşılamaya yetmemektedir.

Kuşak çatışmasını ele alan, *Şitâ' Kâsin Âhar* (Başka Bir Çetin Kış, 1962) koleksiyonundaki aynı adlı hikâyesinde Sa'îd Havrânîyye (1929 - 1994), bir çocuğun, evlerinin bahçesindeki limon ağacına olan sevgisi ve bağlılığı ile babasının meşe ağacına olan yakınlığını kıyaslaması üzerinden babasına karşı oluşan duygularını anlatır.

Hikâyede, bahçelerindeki limon ağacını çok seven bir çocuğun, babasının onu keseceğini söylemesi üzerine içinde oluşan duygular tasvir edilir. Limon ağacı, onun gözünde zarif bir prenestir. Babası, onu, kışın şiddetine ve sert fırtınalara

¹²² Gâde es-Semmân, *Leylu'l-Gurabâ*, Beyrut, 1995, s. 135-136.

dayanamayacağı gerekçesiyle kesmek istemektedir. Babasına göre, yanındaki meşe ağacı, hayatta kalmaya layıktır. O, sert ve sağlamdır. Çocuk, babasının katı ve sert mizacına bakarak onunla, meşe ağacının aynı kökten geldiği duygularına kapılır. Oysa limon ağacı, ne kadar zarif ve kibar. O, yeşil dağlara bakan penceresini açmış, koltuğuna oturmuş, yeşil ipekli elbisesine bürünmüş, narin parmakları arasında tuttuğu kitabı okuyan hakiki bir Suriye prensesidir. Babası, neden ona kıymak istemektedir. Kış yaklaşmaktadır. Çocuk Allah'a, *"Allahım, annem ölmeden önce senin güzel olduğunu ve güzeli sevdiğini söylemişti. Benim için bu güzel prensesi koru,"* diye dua eder. Ancak babası, kış gelip yapraklarını döktükten sonra limon ağacını keser. Ama aynı şekilde yapraklarını dökmüş olan meşe ağacını kesmez. Hikâyede, çocuğun babasına karşı oluşan duyguları şu şekilde anlatılmaktadır;

*" Tek başımayken düşünmeye başladım. Babam, şu meşe ağacına ne kadar çok benziyordu. Babamın kırışık yüzleri, dalgın gözlerindeki hissizlik ve donukluk, zamanın ve olayların yaşattıklarına karşı dayanıklılığına bakınca hiç kimse onun yüzünde, iç dünyasındaki duygularını ve zayıflara ve ağlayanlara karşı nefretini göremez. Felaketlerin bozuculuğuna karşı, azim ve sebatla durmaya devam etmesine bakınca, sanki babam, meşe ağacıyla aynı kökten geliyor gibiydi. "*¹²³

Bu hikâyede, babasını tanıma döneminde olan çocukluk yaşının son yıllarındaki bir çocuğun, babasına karşı saygıyla karışık korku ve nefret duyguları anlatılmaktadır. Çocuk babasına karşı olan duygularını, sevgi ve yakınlık duyduğu limon ağacı ile sert ve katı meşe ağacı arasında kıyaslama yaparak şekillendirmektedir. Ahmed Muhammed 'Atiyye'nin de dediği gibi hikâyede, iki

¹²³ Sa'îd Havrâniyye, a.g.e., s. 59.

nesil arasındaki çatışma kurgusuyla, zayıfla güçlü arasındaki mücadele ve çatışma anlatılmaktadır. Sa'îd Havrâniyye hikâyelerinin göze çarpan yönü olan, zayıfla güçlü arasındaki mücadele, bu hikâyede iki ağaç sembolize edilerek anlatılmaktadır.¹²⁴ Zayıf, güzel ve çekici olan limon ağacı ile güçlü, kaba ve sert olan meşe ağacı, çocukluk ile gençlik dönemleri arasında olan hikâye kahramanının bakış açısından karşılaştırılmaktadır. Meşe ağacı güçlü, kaba ve anlayışsız babasına benzerken, limon ağacı narin ve zarif bir prensese benzemektedir. Babanın, zayıf olanların hayatta kalmaya haklarının olmadığı, güçlü ve sert olanların hayatta kalmayı hak ettikleri gerekçesiyle limon ağacını kesip meşe ağacını kesmemesi, çocukta kendisine karşı tepki ve kızgınlık hislerini doğurmaktadır.

Kuşak çatışmasını ele alan hikâyelerden biri olan Zekeriyâ Tâmir (1931)'in *Rabî' fî'r Ramâd* (Küldeki Bahar, 1963) koleksiyonundaki *Selc Âhira'l-Leyl* (Gecenin Sonundaki Kar) hikâyesinde, geleneksel aile yapısında babanın otoriter tutumu ele alınmaktadır.

Yûsuf, alnını yola bakan pencerenin camına yapıştırmış, dışarıda yavaş yavaş yağan karı seyretmektedir. Bir taraftan da evden kaçan, kendisinden birkaç yaş büyük olan ablasını düşünmektedir. Babası, onu bulmasını istemiştir. Yûsuf, babasına karşı nefretle dolu olsa da, ablası, ailenin onurunu zedelemiştir. Kendi odasına geçer. Babasına karşı olan nefret hisleri iyice artmaktadır. Çalışmadığı için, babası sürekli ona kızmakta, her hareketini takip etmekte ve devamlı suratı asık olup azarlamaktadır. Babasının, dinlemesine kızdığı radyoyu kısık sesle açıp yatağa uzanır. Ömrüm tükeniyor, babasız bir hayat istiyorum, diye söylenir. Bir taraftan da ablasının kötü yola düşeceği düşüncesi zihnini kemirmektedir. Onunla küçükken

¹²⁴ Ahmed Muhammed 'Atiyye, *a.g.e.*, s. 86.

yaşadıkları anıları aklına gelir. Ama hemen, babasının, onu bulduğum yerde temizleyeceğim diye yemin ettiğini hatırlar. Ablasına karşı acımayla karışık değişik duygular besler. Çünkü, ailesinin onurunu korumak kendisinin de görevidir. Öte yandan babasından nefret etmekte ve ablasının evden kaçmasının sorumlusu olarak onu görmektedir. Hikâyede, babanın otoriter tutumuna karşı, çocukta oluşan tepki ve nefret duygusu şu ifadelerle anlatılmaktadır;

*“ Yûsuf, az sonra şiddetle ağladığını hissetti. Aynı anda yağmurun ve kuru toprağın da. Sonra, kendine çok yakın olan meçhul bir dünya olduğunu hissetti. Onunla arasında sadece, camdan bir köprü vardı. Kendi kendine, hastayım, ben hasta, dedi. Yûsuf, yerinden fırlayıp hızla koşarak camdan köprüyü geçti. Koyu karanlığın hâkim olduğu, kocaman meçhul bir âlem onu şefkatle kucakladı. Yûsuf’un hayalinde, şehrin geri kalanları yıkık binalar canlandı. Sonra sessizce söyledi, ömrüm boşa gidiyor, babasız başka bir hayat istiyorum..”*¹²⁵

Yûsuf’un gözleri, yavaş yavaş kapanırken, karın yağıışı iyice artmakta, binaların, insanların ve caddelerin üzerine beyaz bir örtü sermektedir.

Bu hikâyede geleneksel ataerkil aile yapısında, babanın baskıcı, otoriter tutumu sorgulanmaktadır. Babanın otoriter tutumu, çocuklarda babaya karşı kin ve nefret duygularını doğurmakta ve çocuğun evden uzaklaşmasına yol açmaktadır. Cahil, anlayışsız ve baskıcı baba kimliğinin, kuşaklar arası çatışmanın temel faktörlerinden birini oluşturduğu mesajı verilmektedir. Hikâyede, bir çocuğun iç dünyasından bakılarak, toplumun geleneksel anlayışı eleştirilmektedir. Ancak, her hangi bir çözüm gösterilmemektedir.

¹²⁵ Zekerıyyâ Tâmir, *Rabî‘ fî’r-Ramâd*, s. 16.

Kuşak çatışmasının ele alındığı hikâyelerden biri de Sa‘îd Havrâniyye (1929-1994)’nin *Ve fî’n-Nâs el-Meserre*, (İnsanlar Neşeliyken, 1953) koleksiyonundaki *Serîrî Ellezî Lâ Yein* (İnlemeyen Yatağım) adlı hikâyesidir.

Hikâyede, babasıyla anlaşılamayan Hâmid’in, başka bir semtte tek oda tutup evi terk etmesi anlatılır. Hâmid, beşkardeşin en büyüğüdür. İlerici ve yenilikçi fikirlere sahiptir. Babası, eski kuşak denilen nesilden, orta halli ve muhafazakâr biridir. Hâmid, onun, sadece anneleri öldüğünde ve bir de Kur’an dinlerken ağladığını görmüştür. Babasına göre, o fikirleri nedeniyle yoldan çıkmıştır. Kardeşleri de ona aynı gözle bakmaktadırlar. Hikâyede, iki kuşak arasındaki anlaşmazlık aşağıdaki diyalogda verilmektedir;

“*Son defa, bir kere daha deneseydin?*

Hayır, canım, biz son defa konuştuk. Görmedin mi, beni nasıl kovdu? Umarım rahat yaşar.

Sonra kesin bir ses tonuyla;

— *Artık bela gittiğine göre çocuklarını, her türlü yeni fıkirden korusun, dedim.*

Kardeşim çıkışarak;

— *Sen de çok aşırı gittin, Hâmid, dedi.*

Medîha da;

— *Gönlünü almak için vedalaşmalıydın.*

— *Kardeşlerim, doğru siz çok ağladınız, ama anlamak istemiyorsanız bunun ne faydası olur.”*¹²⁶

¹²⁶ Sa‘îd Havrâniyye, *Ve fî’n-Nâs el-Meserre*, Dımaşk, 1994, s. 54 .

Hâmid, evde daha fazla kalamaz ve bazı eşyalarını alarak başka bir ailenin odasında kalmaya başlar. Orada, yabancı bir yerde yalnız kalınca yaptığını sorgulamaya başlar. Kardeşlerini özler. Karnını doyuracak kadar parası yoktur. Ama fikirlerinden ve ideallerinden vazgeçmek olmaz. Hayatın zorluğu ile idealleri arasında düşünceleri gider gelir. Sağa sola döndükçe, gıcırdayıp duran yatağı görünce evindeki rahat yatağı ve kardeşleri aklına gelir. Yakındaki eğlence merkezinden gelen yüksek müzik sesi ve dağınık düşünceleri, Hâmid'in uykuya dalmasına izin vermez.

Bu hikâyede, eski fikirlere sahip baba ile yenilikçi düşüncelere açık oğlu arasındaki kuşak çatışması ele alınmıştır. Yeni nesli temsil eden Hâmid, ideal fikirlere sahiptir. Ama hayatın zorlukları ve şartları, onun idealleri ile gerçekler arasında düşüncelerinin gelip gitmesine sebep olur.

Kuşak çatışmasını ele alan hikâyelerden biri olan, Ulfet el-İdlibî (1912-2007)'nin *Kıssas Şâmiyye* (Şam Hikâyeleri, 1954) koleksiyonundaki *Kelâmu Ricâl* (Erkek Sözü) hikâyesinde, kocası öldükten sonra oğlu ile yaşadıkları bir tartışma neticesinde oğlunun evi terk etmesi, sonra da komşusuyla gelip oğlunu sevdiği kızla evlendirmek zorunda kalan bir annenin durumu anlatılmaktadır.

Ummu Hasen, o bayram gecesi sabaha kadar uyuyamaz. Çünkü oğlu Hasen, kocası öldükten sonra ilk defa kendisine karşı gelmiş ve evi terk etmiştir. Aslında oğluna karşı aşırı tepki gösterdiğini düşünmeye başlayıp pişman olmuştur. Ama o da, kendince haklıdır. Çünkü evindeki hizmetçi kızı, oğluyla sarmaş dolaş öpüşürken görünce aklı başından gitmiş ve hizmetçiyi kovmak istemiştir. Oğlu da, “*o giderse ben de giderim*”, diyerek kapıyı çarpıp gitmiştir. Ummu Hasen, bayram sabahı güneş

doğduktan sonra ölen kocasını ziyaret etmek için mezarlığa gider. Bir taraftan da oğlu Hasen'in, kabir ziyaretine gelmediği, bütün mahallede duyulacak diye korkmaktadır. Ummu Hasen, özellikle komşusu el-Hâcc 'Abdussamed'in duymasından çok çekinmektedir. el-Hâcc 'Abdussamed, hem sevilen, sayılan biridir, hem de çok malvarlığı vardır ve küçük kızını, Hasen'e istemeyi düşünmektedir. el-Hâcc 'Abdussamed'in iki hanımı, üç oğlu ve beş kızı arasında mirası paylaştırıldığında kızlardan her birine, beş bin altın liralık bir servet kalacaktır. Her ne kadar el-Hâcc 'Abdussamed'in kızı, hizmetçisi Zehrâ' kadar güzel değilse de oğlu mirastan büyük bir pay alacaktır. Hem el-Hâcc 'Abdussamed, oğlu Hasen'den daha iyi bir damadı nereden bulacaktır. Bu düşüncelerle mezarlıktan evine döner. Hasen'in gelmesini ümit eder. Derken kapı çalar. Gelen el-Hâcc 'Abdussamed'dir. Bu kadar erken bir şekilde bayram ziyaretine gelmesine bir anlam veremez. el-Hâcc 'Abdussamed, ona, komşuluk hakkı ve kocasıyla olan yakın dostluklarının hatırına kendisinden bir şey isteyeceğini belirtip sözünün erkek sözü gibi olduğunu hatırlatarak, yapacağına söz vermesini ister. O da söyle tamam, söz veriyorum deyince el-Hâcc 'Abdussamed, yerinden kalkar, kapıyı açar ve dışarıya doğru seslenir; *"Hasen ve gelini, gelin buraya, öpün annenizin elini, o bana erkek sözü verdi,"* Bunun üzerine Hasen'in annesi bayılır. Ayılınca, *"Benden erkek sözü alıp bu fırsatı, kızını istememden kurtulmak için kullandın,"* diye çıkışır.

Bu hikâyede, geleneksel aile yapısında, anne ile oğlu arasındaki hayata bakış açısından kaynaklanan çatışma ele alınmaktadır. Anne, oğluna zengin bir aileden kız almayı ve maddi yönden rahat etmeyi düşünmektedir. Oğlu ise sevdiği ve anlaştığı bir kızla evlilik yapmayı istemektedir. Bu hikâyede anne, oğluna uygun bir eş adayı bulmaktan daha çok kendini rahat bir hayata kavuşturacak zengin bir aile ile dünür

olmayı düşünmektedir. Oğlunun sevdiği kız, kendi düşündüğü kızdan daha güzel olmasına rağmen annenin, zengin ailenin kızını tercih etmesiyle ilgili düşünceleri, hikâyede şu ifadelerle aktarılmaktadır;

“ *Hemen, el-Hâcc ‘Abdussamed’in servetini hesapladı. Gayrı mülklerinin ve paralarının altın olarak değerini buldu. Sonra, el-Hâcc ‘Abdussamed’in iki hanımı, üç erkek ve beş kız çocuğu arasında servetini paylaştırdı. Her kızına, beş bin altın lira düşüyordu. Ummu Hasen, övünerek beş bin altın lira, diye tekrar etmeye başladı. Bir taraftan da, kendi kendine, el-Hâcc ‘Abdussamed’in kızının kendi hizmetçisi Zehrâ’ kadar boylu, beyaz yüzlü ve yumuşak huylu olmadığını söylüyordu. Ama beşbin altın lira, kısa boyunu uzatıp esmer yüzünü beyazlatmaz mıydı?’*” ¹²⁷

Bu hikâyede, ailelerin, çocuklarının evlilikleriyle ilgili kararlarında kendi beklentilerini ön plana çıkardıkları vurgulanarak sosyal eleştiri yapılmaktadır. Hikâyede, ailelerin çocuklarına uygun bir eş arayışından önce kendi beklentilerini ön plana çıkarmalarının, aile içinde anlaşmazlığa ve çatışmaya yol açan faktörlerden biri olduğu mesajı verilmektedir.

Kuşak çatışmasını ele alan hikâyelerden biri olan *Derb ilâ’l-Kimme* (Zirveye Giden Patika, 1952) koleksiyonundaki Murâd es-Sibâ’î (1914-2002)’nin *Bintu’l-Bustân* (Bahçenin Kızı) hikâyesinde, babası tarafından baskıya ve şiddete maruz kalan genç bir kızın intiharı anlatılmaktadır.

Safiye, ondört yaşında Asi nehri kıyısındaki meyve bahçelerinde, yaşlı babasıyla yaşayan bir genç kızdır. Bahçelerindeki küçük bir kulübede beraber yaşadıkları yaşlı babası ‘Abdulkâdir, sert mizaçlı, otoriter ve kızını şiddet

¹²⁷ Ulfet el-İdlibî, *a.g.e.*, s. 128.

uygulayarak eğitmeye çalışmaktan başka bir şey bilmeyen cahil ve kültürsüz biridir. Safiye, iyi bir iş yaptığında da kınama ve şiddete maruz kalmaktan kurtulamamaktadır. Safiye, bahçelerine yakın bir yerde oturan kendi yaşıtı bir gençle gizli olarak görüşmektedir. Bir gün babası, samimi dost oldukları bu gencin babasını ziyaret için gittiğinde genç, onların bahçelerinde birkaç gün kalmak ister. Safiye'nin babası, bunu uygun görünce gençle birlikte dönerler. Safiye, sevdiği gencin geldiğini ve bahçelerinde birkaç gün geçireceğini öğrenince çok sevinir. İlk gün gençle birlikte bahçelerinde dolaşırlar. Meyve ağaçlarından taze meyve yerler. Safiye, genci, bahçelerinin sulama ihtiyacını karşıladıkları Asi nehrinin kıyısına kadar götürür. Besledikleri hayvanları gösterir. Ertesi gün yine bahçelerinde dolaşırken Safiye, büyük bir incir ağacının en ucundaki dala çıkar, genci de yanına çağırır. Gencin tedirgin durduğunu görünce, ona ölümden korkup korkmadığını sorar. Sonra, babasının kendisine sürekli baskı yaptığını ve dövdüğünü anlatır. Babasından nefret ettiğini, hayattan zevk almadığını ve ölmek istediğini söyler. Sonra nehir kıyısına doğru yürürler. Safiye, nehirde birlikte yüzmelerini ister. Genç, elbiselerini çıkarmaktan çekinir. Safiye, kimsenin görmeyeceğini söyleyerek elbiselerini çıkarıp suya girer. Bunun üzerine genç, elbiselerini çıkarmaktan çekindiği için elbiseleriyle yüzer. Suda beraber yüzüp oynayırlar. Sudan çıkınca Safiye, gençten elbiselerinin kuruması için çıkarıp güneşe sermesini ister. Genç, yine çekindiği için onun dediğini yapmaz. Bu şekilde ıslak elbiselerle kulübeye döndüklerinde, Safiye'nin babası sorunca genç, nehirde yüzdüklerini söylemek zorunda kalır. Bunun üzerine babası öfkeden deliye döner. Yerinden fırlayıp sopayı eline alır, Safiye'nin üzerine yürür. Safiye, dışarı kaçsa da babası saçlarından tutup yerde sürükleyerek dövmeye başlar. Sağa sola çarparak vücudu yara bere içinde kalırken Safiye, yalvararak kurtulmaya

çalışır. Derken babasının bir an durmasından faydalanarak elinden kurtulup nehre doğru koşmaya başlar. Babası, onu yakalamak için peşinden koşsa da Safiye'ye yetişemez. Safiye, kendini Asi nehrinin derin sularına atar.

Bu hikâyede, kuşaklar arası çatışmanın temel faktörlerinden biri olan, otoriter ve baskıcı bir babanın tavrının, gençliğinin baharındaki bir genç kız üzerindeki etkisi ve yol açtığı olumsuz sonuçlar anlatılmaktadır. Cahil, anlayışsız ve terbiye etmeyi şiddet uygulamaktan ibaret zanneden bir babanın, otoriter tutumunun, kızı üzerindeki etkisi hikâyede şu ifadelerle aktarılmaktadır;

“ Altındaki ince dal, tahtıravelli gibi sallanırken, Safiye, şöyle dedi;

- Ölümden korkuyormusun?

Ben, şaşkın bir şekilde bakarak cevap vermeyince, konuşmasına devam etti;

- Farzdelim ki, üzerinde oturduğum bu dal aniden kırıldı ve yere düştü, bu durumda ne yaparsın?

Ben, pek umursamadan ona cevap verdim;

- Gerçekten yere düşmekten korkuyorsan daha kalın bir dala otur.

- Ben, benim ölmemin seni üzüp üzmeyeceğini bilmek istiyorum. Beni ölmüş halde görmen, seni korkutur mu?

- Bırakalım bu konuşmaları, ölüm en çok istenmeyen şeydir.

- Hayır, hayır. Senin sandığın gibi değil, bak bana.

Safiye, bu sözlerini söylerken bir taraftan da tüm gücüyle oturduğu dalı aşağıya doğru bastırıyordu. Fakat dal kırılmadı. O, gülerek;

- *Söğüt ağacı olsaydı, şimdi yerde olurdum. Zararı yok tekrar deneyeceğim.*

Ben korkarak bağırınca denemekten vazgeçti. Fakat beni şaşırtan bir şekilde;

- *Babamı, hiç sevmiyorum. O, acımasız ve gaddar biri. Bak...*

Omzunu açıp dövme yapılmış gibi duran yuvarlak mor izleri gösterdi. Sonra, kapatıp;

- *Hangi köpek bu şekilde ısırır. Hangi vahşi hayvan bunu yapar. Tüm kalbimle onun ölmesini istiyorum. Sen, onu seviyormusun?”*¹²⁸

Kuşak çatışmasını ele alan hikâyelerde, geleneksel değerlere bağlı, otoriter ve baskıcı anlayış ile yeni yetişen genç kuşaklar arasında yaşanan anlaşmazlık ve çatışma ele alınmaktadır. Bu hikâyelerde, eğitimsiz, anlayışsız ve baskıcı baba kimliği, çatışmanın temel faktörü olarak görülmektedir. Geleneksel ve muhafazakâr değerlere bağlı olarak yetişen büyükler ile yeni fikirlere açık, farklı bir hayat tarzını benimseyen yeni nesiller arasında yaşanan anlaşmazlık, genellikle yeni nesli temsil eden kahramanın evi terk etmesine yol açar. Bundan sonra genç kuşakların idealleri ile hayatın gerçekleri arasında yaşanan ikilem görülür. Bu hikâyelerde, geleneksel değerlere temelden bir karşı çıkıştan öte baskıcı ve otoriter tutuma yönelik eleştiri söz konusudur. Çatışmanın ideolojik boyuta olduğu örneklerde, yeni fikirlere sahip genç kuşakların temsilcisi sapık ve yoldan çıkmış olarak görülerek temelden bir karşı çıkış söz konusudur. Kuşak çatışmasını ele alan hikâyelerde, çatışmanın ideolojik

¹²⁸ Murâd es-Sibâ'î, *Derb ilâ'l-Kimme*, s. 124-125.

boyutta olmadığı örneklerde, baskıcı ve anlayışsız büyük faktörü yine vardır. Ancak burada cahil, anlayışsız, kaba ve görgüsüz kimliğiyle yeni yetişen nesiller tarafından itici bulunmakta ve nefret edilmektedir.

II.9. Bireysel Sorunlar

Bu dönem Suriye hikâyesinde ele alınan konulardan biri de, yaşanan büyük sıkıntıların ve felaketlerin Suriye insanının iç dünyasında yol açtığı yaralanmalar, çıkmazlar ve bunalımlardır. Bu hikâyelerde, toplumsal beklentilerin ve ümitlerin gerçekleşmediği görülünce ortaya çıkan hayal kırıklığı, ümitsizlik ve amaçsızlık gibi bireysel sorunlar ele alınmaktadır.

Bu dönemde bireysel sorunları ele alan hikâyeler şunlardır; ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *Hummâ*, 1948, Şevkî Bağdâdî, *ed-Duhânu’l-Hânîk*, 1952, Muhammed en-Neccâr, *Haddâmeyni’l-İnsâniyye*, 1950, Ulfet el-İdlibî, *Lev Yenkesiru el-Hadîd*, 1954, Şevkî Bağdâdî, *Firenk Esved*, 1952, Hannâ Mîne, *eş-Şeyhûha*, 1952, Zekerîyyâ Tâmir, *Racul min-Dımaşk*, 1960, Kûlît el-Hûrî, *el-Vechu’l-Evvel*, 1962, Kûlît el-Hûrî, *Yâ Ene*, 1962, Sa’îd Havrâniyye, *es-Sundûku’n-Nuhâsî*, 1962, Zekerîyyâ Tâmir, *Şems Sağîra*, 1963.

Bireysel sorunları ele alan hikâyelerden biri olan, Zekerîyyâ Tâmir (1931)’in *Rabî‘ fî’r-Ramâd* (Küldeki Bahar, 1963) koleksiyonundaki *Şems Sağîra* (Küçük Bir Güneş) adlı hikâyesinde, işsiz ve fakir bir adamın hayalleri anlatılmaktadır.

Ebû Fehd, işsiz güçsüz, her akşam içip evine sarhoş olarak gelen biridir. O akşam, yine sendeleyerek evinin yolunu tuttuğunda, eski bir taş köprüünün altından geçerken, küçük siyah bir oğlak görür. İlk andaki şaşkınlığını atlattıktan sonra,

sahibini merak eder. Ancak, Allah'ın bir haftadır et yemediği için oğlağı, kendisine gönderdiğini düşünerek sırtına alıp, yarım kalan şarkısını söyleyerek yürümeye devam eder. Hikâyede, Ebû Fehd'in hayalleri aşağıdaki ifadelerle anlatılmaktadır;

“ Hiç beklemediği anda bir ses duydu;

– *Beni bırak.*

Ebû Fehd, suratını asıp, kendi kendine “Allah sarhoşluğun belasını versin.”

Bir süre sonra yine aynı sesi duydu;

– *Beni bırak. Ben oğlak değilim.*

Ebû Fehd, ürkerek oğlağı sıkı sıkı tuttu. Durdu. Ses yine:

– *Ben, cin hükümdarının oğluyum. Beni bırakırsan sana istediğini veririm.*

Ebû Fehd, cevap vermeden hızlı adımlarla yürümesine devam etti. Ses tekrar:

– *Sana yedi altın dolu küp veririm.*

Ebû Fehd, yanına dökülüp yere saçılan altın sikkelerin sesini duyar gibi oldu, oğlağı bırakıp, dönüp;

– *Getir, diye bağırarakken, kendini dar ve uzun sokakta yalnız buldu.*

Oğlağı göremedi.”¹²⁹

Daha sonra, Ebû Fehd evine gelir, olanları eşine anlatır. Yatağa girer, Eşi, altınları almadan oğlağı bırakmaman gerekirdi, der. Sonra, birlikte güzel hayaller kurarlar. Eşi, ertesi gün oraya gidip oğlağı tekrar bulmasını ister. Yine hayallere dalarlar. Ebû Fehd, daha fazla bekleyemez, hemen oğlağı bulmak üzere kalkar, köprünün altına gelir. Orada bir sarhoşla karşılaşır. Sarhoşun oradan gitmesini ister, ancak sarhoş, ona meydan okur. Bıçağını çekip Ebû Fehd'i defalarca yaralar. Ebû

¹²⁹ Zekerıyyâ Tâmir, *Rabî' fî'r-Ramâd*, s. 44-45.

Fehd, kendini yerde bulur. Kan kaybetmektedir. İşte yedi küp altın, diyen oğlağın sesini duyar. Küçük bir güneş gibi parıldayan altınlar yere saçılır, sonra sesler yavaş yavaş duyulmaz olur.

Hikâyede, Suriye'nin bağımsızlığıyla birlikte güçlenen, geleceğe güvenle bakan ve ümit var olan toplumsal beklentilerin, yaşanan iç siyasî çekişmeler ve darbelerle, ayrıca Arap dünyasının aleyhine olan dış gelişmelerin etkisiyle yok olması ve hayal kırıklığına dönüşmesinin, sıradan bir insanın iç dünyasına etkisi anlatılmaktadır. Bunun sonucunda siyasî ve toplumsal hedeflere ulaşma ümidi, kaybolmaya yüz tutmuş ve amaçsız, içine kapanık, gerçekçi hedeflerden uzak hayalperest ve melankolik bir ruh hali ortaya çıkmıştır.

Bu konuyu ele alan hikâyelerden biri olan Kûlît el-Hûrî (1936)'nin *Ene ve'l-Medâ* (Ben ve Uzaklar, 1962) koleksiyonundaki *el-Vechu'l-Evvel* (İlk Yüz) hikâyesinde, küçük bir çocuğun dünyasından, gelecek beklentilerinin yok olduğu bir toplumun ruh hali anlatılmaktadır.

Me'mûn, altı yaşında bir çocuktur. Elbise dolabının aynasında boyuna bakarken, annesi gürültü yapma, git avluda oyna, der. Avluya inince, biraz dolaşır havuza ayaklarını sokar, annesinin, özenle yetiştirdiği saksılardaki yeşil yaprakları koparır. Annesi, biraz sonra yine gürültü yaptığını söyleyerek sokakta oynamasını ister. Me'mûn, bu defa sokağa çıkar, komşularının kızı Nâdiyâ, onunla oynamak ister. Ama o, konuşmadan yoluna devam eder. Hiç kimsenin kendisini sevmediğini düşünür, ölmek ister. Eve dönmemekte kararlıdır. Büyük ve kalabalık bir caddeye varır. Yüksek binaları, arabaları ve insanları şaşkınlıkla izler. Dükkânların vitrinlerine hayranlıkla bakar. Annesinin, babasına söyleyerek kendisini aramaya çıktıklarını düşünür. Ama o, babası kendisine üç tekerlekli ve zili olan bisikleti

olmadan eve dönmekte kararlıdır. Hikâyede, ümitlerin tükendiği bir toplumun ruh hali, çocuğun gözlemlerinden aşağıdaki ifadelerle tasvir edilmektedir;

“ Me'mûn, yeni bir caddede yürümeye başladı. Derken, tramvayın etrafında insanların toplandığını gördü. Koşup, kalabalığı küçük vücuduyla yarıp aralarına dalarak en öne vardı. Tramvayın bacaklarını kopardığı bir çocuğun, rayların üzerinde yattığını gördü. Çocuğun kızıl kanı, acı feryatlarıyla karışmaktaydı. Ambulans gelip, çocuğu hemen alıp, hızla uzaklaştı. Fakat çocuğun bacakları rayların üzerinde kalmıştı.

Me'mûn, yüksek sesle ağlamaya başladı. Etrafındaki bağırان insanları itekledi. Birkaç kişi, onu tuttu. Ağlaması artarken onlardan kendini kurtardı. Orta yaşlarda bir adam, onu omzundan yakalayıp;

– Korkma, evladım, ne oldu sana?

Me'mûn, cevap verdi.

– Annemi, istiyorum.

– Annen nerede?

– Evde

– Eviniz nerede?

Etrafına, adamlar ve kadınlar toplanıp sormaya başladılar;

– Adın ne?

– Babanın adı ne?

– Nerede oturuyorsun?

*Me'mûn, cevap vermeye çalıştı. Fakat sesi kısılmıştı. Tüm kelimeler kaybolmuştu. İnsanlar, etrafında çoğalmaya devam edip gürültüleri artarken ağlamaktan başka bir şey yapamıyordu.”*¹³⁰

Bu hikâyede, ümitsizliğe batmış toplumun ruh hali, bir çocuğun gözlemlerinden yansıtılmaktadır. Modern çağın kendine özgü, yabancılaşma, bireyselleşme ve sosyal sınıflar arası uçurum gibi problemleri, bireyin ruh halini darmadağın etmiştir. İnsanlar, kendi içlerine kapanmış, ayakları kopan bir çocuğun bedeni ambulansla hastaneye yetiştirilmeye çalışılırken, ayakları orada bırakılmıştır. Tramvayın çarptığı çocuğun parçalanmış bedeni, bireyin darmadağın olmuş ruh halini sembolize etmektedir.

Bireysel sorunları ele alan hikâyelerden biri olan Sa'îd Havrânîyye (1929-1994)'nin *Şitâ' Kâsin Âhar* (Başka Bir Çetin Kış, 1962) koleksiyonundaki *es-Sundûku'n-Nuhâsî* (Bakır Sandık) hikâyesinde, bir adamın, yoksulluk ve sıkıntılara katlanarak bin bir zahmetle kendisini büyütüp okuttuğu annesine karşı, yaptığı vefasızlığından dolayı yaşadığı vicdan azabı ve pişmanlık anlatılmaktadır.

Şam'ın kenar mahallelerinden birinde yaşayan, kocası erken yaşta ölmüş olan bir kadın, evlere temizliğe ve çamaşır yıkamaya giderek oğlunun okuması için çabalamaktadır. Başka hiçbir geliri yoktur. Oğlunun, okuyup doktor olması için her türlü fedakârlığa katlanmaktadır. Küçük kızını, doktor ücretsiz tedavi etmek istemediği için kaybetmiştir. Onun için oğlunun doktor olmasını istemektedir. Oğlu, okuyup doktor olunca, meslektaşı olan bir kızla evlenir. Zamanla annesine olan sorumluluğunu, ihmal etmeye başlar. Annesinin ziyaretine gidişleri, gittikçe azalır

¹³⁰ Kûlît el-Hûrî, *Ene ve'l-Medâ*, s. 60-61

ayda bire, iki ayda bire, hatta üç ayda bire kadar düşer. Artık, meşhur bir doktor olup farklı bir sınıfa geçmiştir. Bir gün hizmetçinin gelip, annesinin öldüğünü söylemesiyle aklı başına gelir. Annesinin, son nefesine kadar yaşadığı eski mahallelerindeki evine gelir. Evde çocukluk günleri, annesinin fedakârlıkları, komşularının onu temizlikçinin oğlu diye çağırışları aklına gelir. Zihninden eski hatıraları bir bir geçerken, gözü annesinin yatağının altındaki bakır bir sandığa ilişir. Sandığı açıp bakınca, hiç görmediği, babası olduğunu tahmin ettiği genç bir adamın fotoğrafı ile bir gün öfkeyle annesine vurduğu kirli ayakkabısından başka bir şey olmadığını görür. Derin bir pişmanlık duyar. Annesinin kendisini okutmak için katlandığı fedakârlıkları hatırlar. Hikâyede, annenin katlandığı fedakârlıklar aşağıdaki ifadelerle anlatılmaktadır;

“Onu, saçları dağınık, nefes nefese kalmış, elleri sabun ve suyun etkisiyle beyazlaşmış ve buruşmuş halde işten dönerken hayal ediyorum. Utangaç bir şeyler söylenerek hemen kaptığım parayı, elime koyardı. Beni kucaklayıp göğsüne bastıran ellerini hissedip, hiçbir zaman açıklama bulmadığım, gözlerindeki yaşları görünce sonsuza kadar onun kucağında kalmayı temenni ederdim Ben, sabun kokuları, mutfak dumanları ve kirli elbiseler arasında büyüdüm. Hergün kaynayan suyun buharını ve yığılmış kirli çamaşırları görürdüm. Annemi, unutulmayan o haliyle yemeklerin üzerine eğilmiş, köpek gibi soluyarak boynundan ve alnından boncuk boncuk terleyerek bir taraftan da elleriyle elbiseleri ovma çabasına girişirken görürdüm. Okuldan, karnımı doyuracak hiçbir şey bulunmayan yoksul evimize dönerken mahalledeki evlerin arasında dolaşırdım. Bana, “çamaşırcının oğlu, annen bizde,” diye seslenen bir ses duyunca, o yabancı eve girerdim. O evlerde, sanki gözleri olmayan insanlar dolaşırdı. Çünkü bir gün bile, bana baktıklarını ya da beni

*fark ettiklerini hissetmedim. Sonra, anneme verdikleri yemek artıklarını alırdım. Yorgun, moralsiz, canı sıkkın bir şekilde sanki sırtımda çöp yığınları taşıyormuş gibi çıkardım.”*¹³¹

Bu hikâyede, bir doktorun, her türlü fedakârlığa katlanarak kendisini büyütüp okutan annesine karşı, sorumluluklarını yerine getirmeyip, annesinin ölümüyle birlikte yaşadığı derin pişmanlık anlatılmıştır. Adam, sandığı açınca vicdanıyla karşılaşır ve ne büyük bir hata yaptığını anlar. Hikâyede, Ahmed Muhammed ‘Atiyye’nin de dediği gibi, insanî zaaf ile insanın gücü bir arada anlatılmıştır. Bir tarafta okuma yazması bile olmayan çaresiz fakir bir annenin, hayatın acımasız şartlarına karşı güçlü direnci ve mücadelesi ile diğer tarafta farklı bir sınıfa atlayan vefasız ve ihmalkâr oğlunun, zayıf ve güçsüz kişiliği bir arada sunulmuştur.¹³² Annenin fedakâr ve güçlü kişiliği, yüceltilirken oğlunun vicdan azabı ve pişmanlık hisleri şu ifadelerle tasvir edilmektedir;

*“Şiddetli bir ağrı hissettim. Yatağın kenarına oturdum. Sanki kafam, odadan daha büyük gibi geliyordu. Bütün vücudumu, hüznünlü bir titreme tuttu. Annem, beni ne kadar çok severdi. Bu yalnız dünyada, insanın, sevgisiyle kendisini ısıtan birini bulması büyük bir mutluluk değilmi?”*¹³³

Suçluluk ve acıma duygularının ele alındığı Ulfet el-İdlibî (1912-2007)’nin *Kıssas Şâmiyye* (Şam Hikâyeleri, 1954) koleksiyonundaki *Lev Yenkesiru el-Hadîd* (Keşke Demirler Kırılsa) hikâyesinde, hapse giren bir kızın, yaşlı ve sakat kimsesiz babasına karşı suçluluk ve acıma duyguları anlatılmaktadır.

¹³¹ Sa‘îd Havrâniyye, *a.g.e.*, s. 36.

¹³² Ahmed Muhammed ‘Atiyye, *a.g.e.*, s. 80.

¹³³ Sa‘îd Havrâniyye, *a.g.e.*, s. 42.

On üç yaşındayken annesi ölen anlatıcı kahramanı, babası hem annelik hem babalık yaparak türlü zorluklar ve meşakkatlerle büyötmüştür. Babasının, çalıştığı yerde merdivenden düşmesi nedeniyle sakat kalıp yatağa mahkûm olması sonucunda tamamen kâbus dolu günler başlar. Kız, babasının başından hiç ayrılmaz, bakımını ve ilgisini hiç ihmal etmez. Bu arada kız evlenecek yaşa da gelmiştir. Sevdığı genç olan komşularının oğlu Hassân, onu istemeye gelir. Babası da, Hassân'ı beğenmektedir. Kızına uygun bir eş olduğunu düşünür ve bu isteğe olumlu bakar. Ancak kız, Hassân'ı sevmesine rağmen fakir olduğu için babasına bakamayacağını düşünerek kendi mutluluğunu feda eder. Evlenmeyi kabul etmez. Bir süre sonra kendisinden yaşça çok büyük, şişman, bakımsız, kaba ama zengin biri kendisini ister. Babasına faydalı olacağını düşünerek bu evliliği kabul eder. Ancak adam, hem kabadır hem de beklediği gibi babasına hiç faydası dokunmamaktadır. Birkaç ay sonra yolda Hassân'la karşılaşır. Hassân, onun mutsuz olduğunu ve kendisiyle evlenmeyi niçin kabul etmediğini bilmektedir. Ona sıcak ilgi gösterir. Evine davet eder. Böylece, kocasının arkadaşlarıyla buluştuğu Cuma akşamları, Hassân onun evine gelmeye başlar. Ancak bu buluşmaların devam ettiği bir akşamın sonunda, Hassân'ı uğurlamak için dışarı çıktıklarında kocasını karşılarında görürler. Hassân, hemen adama saldırıp yere yatırır. Boğazını sıkarak öldürür. Kız, şoka girip bayılır. Ayıldığında, kocasını öldürdüğü suçlamasıyla mahkemeye sevk edilir. Kız, şokun etkisiyle hiçbir şey hatırlamaz. On beş yıla mahkûm olur. Hapiste babasına karşı suçluluk ve acıma duygularıyla dolu olarak günlerini geçirir. Hapisten babasına bir mektup yazar. Babasına seslenir, baba şu demir parmaklıkları kırabilsem de senin eline keskin bir bıçak versem, önünde durup benim cezamı versen, der. Hikâyede,

kızın babasına karşı hissettiği suçluluk ve acıma duygusu şu ifadelerle anlatılmaktadır;

“ Ah, zavallı babacığım, senin o günkü ızdırap dolu halini ve hâkim, benim on beş yıla mahkûm olduğumu söylediğinde, sana söylediğim o acı yakarışı hiç unutamıyorum. O anda, sanık sandalyesinde otururken bana sarılıp bayılmıştın. Allah şahittir, o anda hapiste geçireceğim bu uzun yılların ürkütücülüğünü, sakat, yaşlı ve benden başka sana bakacak kimsen yokken senin halini düşündüğüm kadar düşünmedim. Benden nasıl haberdar olacaksın. Kim seni arayıp soracak. Sana kim bakacak. Belki de, öleceksin. Bizim gibiler için ölüm, rahatlaktır. Fakat sen nasıl öleceksin, açlıktan ve susuzluktan mı, yoksa kahrından ve kederinden mi? (...) Ah, önümdeki şu daracık pencerenin demirlerini kıracak gücüm olsa da, caddeye fırlayıp sana koşarak gelsem. Ama bu sefer, babacığım, her zaman yaptığım gibi sana meyveler ve tatlılar getirmeyeceğim. Bu sefer, sana keskin bir bıçak getireceğim. Onu, eline vereceğim, kendimi önüne atacağım. İstedığın her yerimi, defalarca bıçaklayacaksın. Fakat zavallı babacığım, demirler kırılmıyor. ”¹³⁴

Bireysel sorunları ele alan hikâyelerden biri olan Zekeriyâ Tâmir (1931)'in *Sahîlu'l-Cevâdi'l-Ebyad* (Beyaz Atın Kişnemesi, 1960) koleksiyonundaki *Racul min-Dımaşk* (Şam'lı Bir Adam) hikâyesinde, işsiz bir gencin yaşadığı özgüven eksikliği ve değersizlik hisleri ele alınmaktadır.

Genç, devamlı geldiği kahvehanede oturmaktadır. Kimseyle konuşmak istememektedir. Bir masaya oturmuş, etrafındaki konuşmalar ister istemez kulaklarına gelmektedir. Garson, istenen çayları yetiştirmek için koşturmaktadır. Genç, dışarıyı seyrederken düşüncelere dalar;

¹³⁴ Ulfet el-İdlibî, *a.g.e.*, s. 109, 113-114.

“Ben, hiçbir iş yapmayan ahmak bir gencim. Birçok işi denedim. Hiçbirinden hoşlanmadım. Bundan dolayı ceplerim, sürekli boştur. Bu halimden dolayı herhangi bir sıkıntı da duymuyorum. Çünkü para olmayan boş cepler, yaşadığım çağın ruhunu yansıtmaktadır. (...) Devamlı olarak, benim uğruna yaşadığım bir amaç olmadığını, varlığımın bir işe yaramadığını sorgulayıp durduğum halde, niçin intihar etmiyorum.”¹³⁵

Yan masadan gelen siyaset, hayat pahalılığı, kadınlar ve gelecekle ilgili beklentilerin konuşulduğu hareketli sohbet, onu düşüncelerinden sıyrır. Ancak, içinden konuşma isteği gelmez. Tek başına oturmaya devam ederken bir sigara yakar. Sigaranın yukarıya doğru kavis çizerek çıkan dumanı, onu yine düşüncelere daldırır. Hikâyede, genç adamın gelecekle ilgili ümitsizlik duyguları şu şekilde anlatılmaktadır;

“Bana gelince, ben bildiğim için geleceğimle ilgili konuşmuyorum. Çünkü geleceğim şu anda yaşadığım bu günüm gibi olacak. Hayatımda hiçbir şey değişmeyecek. Bir aşktan hiç bahsetmeyeceğim. Gerçi benim de bir sevdiğim var. Tam olarak bilmiyorum ama o, mumdan ya da alçıdan yapılmış bir heykel. O, bayan giyim satan bir dükkânın vitrininde utangaç bir şekilde duran çekici bir genç kız. Solgun yüzünü kaplayan derin bir hüznle ve sükûnetle karışık gizli ifadesi, beni ne kadar tesiri altına alır. Ona, bir ahengi olan Sûzî adını koydum. Onu her görmeye gittiğimde aramızda suskun bir konuşma geçer.”¹³⁶

Bu hikâyede, fakir bir aileye mensup işsiz bir gencin, iç dünyasında yaşadığı bunalımlar ve problemler ele alınmıştır. Bu sıkıntılar, bireyin özgüvenini

¹³⁵ Zekeriyâ Tâmir, *Sahîlu'l-Cevâdi'l-Ebyad*, s. 67-68.

¹³⁶ Zekeriyâ Tâmir, *a.g.e.*, s. 69-70.

kaybetmesine ve değersiz, işe yaramayan biri olduğunu hissetmesine yol açmaktadır. Zamanla bireyin, yaşama sevincini ve var olma isteğini yok etmektedir. Modern toplumun dayattığı sıkıcı ve rutin yaşam tarzı, bireyde, karşıt bir tepki ve kızgınlık ortaya çıkarmakta, şartların ağırlığı içe kapanma hissini güçlendirmektedir. Ümitsizlik ve geleceğe yönelik çözümsüzlük, değersizlik hissiyle beraber intihar düşüncesini doğurmaktadır.

Bireysel sorunları ele alan hikâyelerden biri *Derb ilâ'l-Kimme* (Zirveye Giden Patika, 1952) koleksiyonundaki Şevkî Bağdâdî (1928)'nin *ed-Duhânu'l-Hânîk* (Boğucu Duman) hikâyesidir. Hikâyede, babasından büyük bir servet kalan bir gencin, amaçsız ve boş hayatının verdiği tatminsizlikle bir vasiyet bırakarak hayatına son vermesi anlatılmaktadır.

Kendisine miras kalan yüklü serveti nedeniyle çalışmak mecburiyetinde olmayan bu genç, her gün arabasıyla çıkıp dolaşmakta, huzursuzluğun verdiği savurganlıkla harcama yapmakta, geceleri geç saatlere kadar eğlence mekânlarında ve arkadaş sohbetlerinde zamanını geçirmektedir. Daha önce iki defa evliliğe niyetlenmiş ama son anda nişanı bozmuştur. Sonra, soylu bir ailenin büyük kızıyla nişanlanmış kısa süre sonra onunla da nişanı bozup, ailenin küçük kızına talip olmuştur. Onunla sadece bir ay evli kaldıktan sonra onu boşamıştır. Bu arada üç ay Mısır'a gidip, orada kalmıştır. Dönüşte şimdiki nişanlısı Semîra ile nişanlanmıştır. Ama sürekli bir iç huzursuzluk ve tatminsizlik yaşamaktadır. Evinin penceresinden dışarıyı seyretmekte, gelip geçenleri izlemektedir. İnsanların kendisine zenginliğinden dolayı değer verdiklerini düşünmektedir. Eğitimli bir gençtir, ama zenginliği olduğu için ailelerin ona kız vermek istediklerini düşünmektedir.

Aklından, arabayla caddede hız yapıp insanların sağa sola kaçışmalarını görmeyi, ya da pencereden caddede geçenlerin üzerine otomatik silahla ateş açıp hepsini öldürmeyi geçirmekte, en çok ta intihar etmeyi düşünmektedir. O akşam nişanlısı Semîra ile gidecekleri davetin saatini öğrenmek için onun yanına gider. Beş dakika bekleyip nişanlısı, odasından çıkmayınca sinirlenip oradan ayrılır. Arabasıyla biraz dolaşır, sonra bir bara gider, zil zurna sarhoş oluncaya kadar içer. Kendine gelince çıkıp bir randevuevine gider. Oradan çıktıktan sonra aklına, tüm servetini orada çalışan çaresiz kadınlara bağışlama fikri gelir. Akşam nişanlısıyla gittiği davette, nişanı bozduğunu söyler. Hikâyede, amaçsız ve boş bir hayatın sebep olduğu huzursuzluğun sonu, aşağıdaki ifadelerle anlatılmaktadır;

“ Yeni aldığım kapıcı, beni karşılayıp, odama kadar götürdü. Onu, dışarı gönderdikten sonra, masama oturup bir kâğıt alarak yazmaya başladım. Evet, şimdi bir şey yazıyorum, nasıl başlayacağımı ve nasıl bitireceğimi bilmiyorum. Ancak, gündüz randevuevindeyken aklıma gelen vasiyeti yazdım. Sonra kapıları ve pencereleri sıkıca kapattım. Pahalı çakmağımı çakıp alevini, önce sigarama sonra perdenin kenarına yaklaştırdım. Yatağıma uzanıp odanın tavanına doğru yükselerek içeriye dolmaya başlayan dumanı seyretmeye başladım. Sanki bu manzarayı uzaktan seyreden biri gibi hissediyordum kendimi. Boğucu duman beni öldürmeyecek gibi ve yakıcı alev bana ulaşamayacakmış gibi izliyordum. İnsanların, odanın dışından gelen bağrısları ve kapıya vurmaları, beni hiç ilgilendirmiyordu. Oradan uzaklaşıp hayatımı, buruşuk sayfalar gibi zihnimden geçiriyordum. Allah’ım, duman çok boğucu, ateş ne kadar da yakıcı. Dumandan başka bir şey görmüyorum. Duman,

*gittikçe boğucu hale geliyor. Şiddetle öksürüyorum. Gözlerimde ve boğazımda dumandan başka bir şey yok.”*¹³⁷

Bu hikâyede, büyük bir servete konan bir gencin, amaçsız ve boş hayatında iç huzuru ve mutluluğunun olmamasından dolayı yaşadığı çalkantılı hayat ve bu hayatın nasıl sonuçlandığı anlatılmaktadır.

Bireysel sorunları ve vicdani muhasebe konusunu ele alan hikâyelerden biri *Derb ilâ'l-Kimme* (Zirveye Giden Patika, 1952) koleksiyonundaki Şevkî Bağdâdî (1928)'nin *Firenk Esved* (Siyah Frank) hikâyesidir.

Hikâyede, yolda giderken kendisinden yarım frank isteyen bir dilenci çocuğa, cebindeki parayı çıkarıp havaya atarak vermek isteyen bir gencin, çocuğun parayı kapmak isterken bir arabanın çarpmasıyla ölmesinden dolayı yaşadığı suçluluk duygusu ve vicdanî muhasebesi anlatılmaktadır.

Orta halli bir aileye mensup olan genç, aslında dilencilere para vermeye sıcak bakmayan biridir. Çünkü dilencilerin çoğunun, ihtiyaç sahibi olmadığı halde dilendiğini düşünmektedir. Ancak bir aydır aklından çıkmayan o olayın, yaşandığı uğursuz günde dokuz yaşlarında güzel yüzlü terbiyeli bir dilenci çocuk kendisinden yarım frank ister. Ne yapacağını sorunca, çocuk sigara alıp, satmak için biriktirdiğini söyler. Onunla bu kısa konuşması sürerken, gencin bir tanıdığı gelir, onunla selamlaşır. Genç, dilenci çocuğu umursamadan yoluna devam eder. Biraz sonra çocuğun sesi yine duyulur. Genç, cebinde bulunan bir frankı çıkarıp onun kapması için havaya atar. Yola düşen parayı çocuk kapmak isterken, bir araba çocuğa çarpar. Aradan bir ay geçmesine rağmen, çocuğun kanlar içinde kalan cansız bedeni

¹³⁷ Şevkî Bağdâdî, *Derb ilâ'l-Kimme*, s. 64.

gözünün önünden gitmez. Parayı havaya atmasaydı, bu durumun yaşanmayacağını düşünür. Kendisini suçlu görür, katil olduğuna inanır. İnsanlarla ve çevresiyle ilişkisini keser, içine kapanır. Hikâyede suçluluk hissi ve vicdan azabı yaşayan gencin, duyguları şu ifadelerle verilmektedir;

“ Kaç ay geçti? Hâlâ o kan birikintisiyle yıkanıyorum. Kurbanlık bir hayvan gibi yerde yatan küçük bedeni, hâlâ önümden gitmiyor. İnsanların çabucak yürüyüp gittikleri ayak sesleri hala kafamın içindeyken, kadınların haykırıışları ve polisin sireni, kulaklarımda çınlamaya devam ediyor. O esnada, bitkin bir halde o manzarayı seyrederken ne yaklaşıp bir şey yapabildim, ne de kaçmaya yeltendim. Bu manzarayı, nasıl silebilirim, nasıl içimden atabilirim. Onu, öldürmüş olduğumu nasıl unutabilirim. Ben bir katilim, evet, bir katilim ben. Bir silahla ateş etmemiş, bir bıçak kullanmamış olsam da ben katilim. Her ne kadar polis öğrenip benim yakama yapışıp hapse atmasa da ben bir katilim. Dün kapının zili çalınca, yılan sokmuş gibi yerimden fırladım, beni götürmeye geldiklerini sandım. ”¹³⁸

Bireysel sorunları ele alan hikâyelerden biri olan, *Derb ilâ'l-Kimme* (Zirveye Giden Patika, 1952) koleksiyonundaki Hannâ Mîne (1928-1992)'nin *eş-Şeyhûha* (İhtiyarlık) hikâyesinde, gençliğini boşa harcayan bir adamın, yaşlılığındaki yalnızlık duygusu ve pişmanlığı anlatılmaktadır.

Artık altmışını çoktan geçmiş olan Câdullah'ın, gençliğinde Beyrut'ta geçirdiği günleri geride kalmış, kış yine gelip bastırmıştır. Soğuk ve karlı yılbaşı gecesinde elektrikler de kesilince Câdullah, gaz lambasını yakarak koltuğuna oturur. Câdullah, yatağına uzanıp Beyrut'ta geçirdiği gençlik günlerini düşünür. Sabaha kadar Beyrut'un gece kulüplerini, barlarını dolaştığı gençlik yılları aklına gelir. O

¹³⁸ Şevkî Bağdâdî, *a.g.e.*, s. 65.

zamanlarda da böyle soğuk kışlar olurdu. Ama o, hissetmezdi. Kanı kaynıyordu. Dans eder, içer, sarhoş olur, bir kadını bırakır diğerine giderdi. Dostları, arkadaşları, sevgilileri vardı. Nerdeydi şimdi onlar, Su'âd, Selmâ, Lîdyâ, Nînâ neredelerdir acaba. Şimdi gençliği gitmiş, dışarıdaki kış gibi ömrü de ihtiyarlığa varmıştır. Ne baba ne anne ne kardeşi kalmıştır. Gününü gün ederken evlenmek, çoluk çocuğa karışmak aklına gelmemiştir. Bir gün hastalandığında, ona kim ilacını verecek, kim su getirecek, kim onu doktora götürecektir, hiç kimsesi yoktur. Sonra daha kötüsü aklına gelir. Yapayalnız, bu odada öldüğünde kimin haberi olacak. İnsanlar, onun öldüğünü, evden dışarıya kötü kokular yayılmaya başladığında öğrenecekler. Arkasından ağlayan bir kişi bile olmayacak. Mezarını, kimse ziyarete gelmeyecek. Bu düşüncelerle, iyice kafası karışmaya başlayan Câdullah'ın kulaklarına da dışarıdaki fırtınanın uğultusu dolmaktadır. Hikâyede, Câdullah'ın yalnızlık duygusu aşağıdaki ifadelerle anlatılmaktadır;

“Dışarıda kalması uzun sürmedi. Eve dönünce karanlık odadaki lambayı yaktı. Odanın içinde iri gölgeler, dans etmeye başlarken her tarafa uzanıyordu. Gölge, ahşap karyolanın üzerindeki dağınık yatağının ve savrulmuş kirli yastığının üzerine yayılıyordu. Karyolanın yanında eski büyük bir masa vardı. Üzerinde eski bir gaz lambası ve sigara izmaritleriyle ve külle dolu iki kül tablası bulunuyordu. Sürahisi, bardağı ve içinde yemek artığı bulunan boş bir tabak masanın üzerindeki yerlerinde öylece kalmış dururken, birkaç kitap ile üst üste konmuş bazı evraklar ve kapağı yanında duran ağzı açık bir mürekkep hokkası da bulunuyordu. Kapağın yanında bir kalem ile paslı bir fırça duruyordu. Karşı tarafta

ise bir gazete, daha doğrusu gazete parçaları, üzerinde oldukça eski bir kravat bulunurken yeni tarz bir sandalyeye benzeyen büyük bir sandalye vardı.”¹³⁹

Bu konuyu işleyen ‘Abdusselâm el-‘Uceylî (1918-2006)’nin *Bintu’s-Sâhire* (Büyücü Kadının Kızı,1948) koleksiyonundaki *Hummâ* (Humma) hikâyesinde, humma hastalığına yakalanan bir çocuğun, hastalığının ateşinin derecesine göre bilinçaltı ortaya çıkarılmaktadır.

Çocuk, yatağında ateşler içinde yatmaktadır. Yan odada kendisinden büyük olan kardeşi Hasen de, aynı şekilde hummaya yakalanmış yatmaktadır. Çocuk, abisinden kendisine bulaşan hastalık nedeniyle ateşi yükseldikçe, bilinç kaybına uğramaktadır. Bilinçaltına attığı duyguları, arzuları, kıskançlık ve nefreti ortaya çıkmaktadır. Ateşinin yükseldiği her derece, bilinçaltının farklı arzuları ve duygularının bir serimine dönüşmektedir. Çocuk, 37,8’ derecede, vücudunu saran bir bıkkınlık ve ürperti hissetmekte ve ellerinin ateşler içinde olduğunu fark etmektedir. 38,3’ derecede, hasta hastalığından değişik bir haz almaktadır. Öte yandan sevdiği kız olan Hind’in, kendisini bu şekilde bitkin olarak görmesini istememekte, gurur meselesi yapmaktadır. 38,7’ de, Hind’i düşünmektedir. Hind, amcasının kızıdır. Amcası ölünce, onların yanında büyümüştür. İkisi, çocukluklarını birlikte yaşamışlardır. Hasta, bu derecede bilinç halini kaybetmektedir. Bilinçaltı meydana çıkmakta, Hind’in kendisine ait olduğunu, ama büyük kardeşi Hasen’in, eve kazanç sağladığı için her şeyi elde ettiği gibi Hind’i de elde etmek istediğini düşünmektedir. Ona karşı kıskançlık hissi düşmanlığa dönüşmüştür. 39,8’ derecede, değişik bir haz dünyasına girer. Bilinçaltına attığı her türlü utanma, yasak, haram gibi duygulardan kurtulup zevk âlemine dalar. 40’ derecede, ölüm döşegindeki kardeşine olan kin ve

¹³⁹ Hannâ Mîne, *Derb ilâ’l-Kimme*, s. 97.

nefret hissi de en üst seviyeye çıkar. Allah'tan onun ölmesini ister. 405' derecede, kardeşinin ilacını aşırı dozda verip öldürdüğünü sayıklar. Onun, kesinlikle öleceğini tüm malın ve Hind'in kendisine kalacağını söyler. 41,3' derecede, kardeşi öldükten sonra havaya yükselmeye başlar. Gökyüzünden kardeşinin kefenli bedenini seyrederek. Onu, Hind'i kıskandığı için öldürdüğünü söyler. 41,6' derecede, her türlü bağdan kurtulmuştur. Yıldızların yörüngelerinde dolaşmakta, göktaşlarını seyretmektedir. 36,1' derecede, ateşi düşer. Annesini arar. Annesi ağlamaktadır. Hind de oradadır. Kardeşi Hasen'i görmek için odanın kapısını açmalarını ister. Hasen'in yatağı boştur. Halaları ve teyzeleri ağlaşmaktadır. Hasen, kendi kendine mi öldü, yoksa ben mi öldürdüm, diye sayıklamaktadır.

Bu hikâyede, humma hastalığına yakalanan bir hastanın, geçirdiği nöbetler esnasında, ailevî ve çevresel faktörler nedeniyle gizlediği ve ifade etmekten çekindiği bilinçaltındaki gizli dünyası, ateşinin her derecesinde sanki bir doktorun gözlemlerinden oluşan bir rapor şeklinde ortaya çıkarılmaktadır. Husâm el-Hatîb'in de belirttiği gibi, doktor olan hikâye yazarının, mesleği gereği vâkıf olduğu tıp literatürü ve hasta psikolojisini iyi tanınması, hastanın bilinçaltı seriminin başarılı bir şekilde ortaya konmasındaki en önemli faktördür.¹⁴⁰ Yazarın, sanat yeteneği ve hekimliğindeki vukûfiyetini bir araya getirerek ortaya koyduğu bu hikâyeye, anlatıcı kahraman olan hastanın dilinden aktarılarak, bir doktorun kuru ve basit gözlemlerinden ibaret olmaktan çıkıp, bilinçaltının gizli dünyasının ortaya çıkarılmasına dönüşmüştür.

Hikâye kahramanının ağzından, geçirdiği humma nöbetleri esnasında içine attığı arzuları, duyguları ve isteklerinin dış âleme serimini şu ifadelerde görmekteyiz;

¹⁴⁰ Husâm el-Hatîb, *el-Kıssatu'l-Kasîra fî Sûriye*, s. 261.

“ Hind, amcamın kızı, evimizde evlatlık olarak büyüdü. Babası ölünce bizimle yaşamaya başladı. Aslında sadece benimle, desem daha doğru olur. Onunla havuzda çıplak yüzen, bahçedeki ağaca çıkan benim. Vücudumu çizip sonra da ince dudaklarıyla, yaradan kanımı emdiği benim. Kardeşim Hasen, ancak şehirden şehire kazanç peşinde koşup duruyordu. Sonra, onu yutulacak bir lokma olarak görünce kaba elini ona uzattı. O, kardeşim ama kaba. Kaba, ama Hind’i o elde edecek. Onun hastalığı, Hind’i eritti. Hind, şimdi, akan gözyaşları dışında hayat belirtisi olmayan cansız bir heykel. Kardeşim, yaşasa da Hind, ölecek. Onun yaşaması Hind’i öldürecek. Ey insanlar, Hind’e acıyın. Ama onlar, yalnızca Hasen’e acıyor. Babam, ondan başkasına güvenmiyor, annem onun dışında kimseyi sevmiyor. Benim ise Hind’den başka kimsem yok. Bugün bana ait, ama yarın onun olacak. Her şey Hasen için, şefkat, mal ve Hind.”¹⁴¹

Bilinçaltına attığı kin, nefret ve düşmanlık hislerini ise, şu ifadelerde görmekteyiz;

“ Hind, bana su verirken başımı omzuna yasladım. Hind, ağlıyordu. Bana, niçin ağladığını söylemedi. Ama ben Hasen’in durumu kötüleştiği için ağladığını biliyordum. Doktor, söylerken duydum, vücudunun direnci dışında bir ümit kalmadığını söylüyordu. Hasen’de öküz cüssesi var, Hind, niçin korkuyorsun? Cellâdının hastalığına mı ağlıyorsun. Bak, sana hiç sahip çıkıyor mu?(...) Evet, perde yırtıldı. Hasen senden nefret ediyorum, Allah’tan senin ölmeni istiyorum. 40 derece. Durumu kötüleştiği için herkes ona ağlıyor. Fakat ben hastalığının onu öldürmeyeceğine inanıyorum. Hangi ölüm kuru bedeninden pis ruhunu söküp

¹⁴¹ ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *Bintu’s-Sâhire*, s. 34.

*alabilir. Onu, yatağında sakın bir şekilde hiç konuşmadan yatarken görüyorum. Zavallı Hind, ona ilaç içiriyor. Keşke zehir içirseydi.”*¹⁴²

Bireysel sorunları ele alan hikâyelerde, yaşanan sıkıntıların ve trajedilerin, Suriye insanının iç dünyasında sebep olduğu çıkmazlar ve bunalımlar anlatılmaktadır. Bu hikâyelerde, istikrarsız ve çalkantılı bir dönem geçiren Suriye’nin bağımsızlık sonrası sürecinde, toplumsal beklentilerin ve gelecek ümitlerinin yok olması sonucunda ortaya çıkan hayal kırıklığı, içine kapanma ve amaçsızlık gibi haller ele alınmaktadır. Bireyin iç dünyasını tahrip eden bu ruh hali, onu isyana, yalnızlığa ve intihara sevk etmektedir.

II.10. Batıl İnançlar

Bu dönem Suriye hikâyesinde ele alınan konulardan biri de, halk arasında yaygın olan batıl inançlardır. Bu hikâyelerde çaresiz insanların hastalıktan, sıkıntılardan ve sorunlardan kurtulmak için şeyhlerden, yatırlardan ve medyumlardan medet ummaları anlatılmaktadır. Bu tür batıl inançlara ve hurafelere inanan insanların ortak özelliği, çaresiz ve sorunlarını çözebilecek güçten yoksun olmalarıdır.

Bu dönemde batıl inanç konusunu ele alan hikâyeler şunlardır; ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *Bintu’s-Sâhire*, 1948, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *en-Nevbetu’l-Kâtîle*, 1948, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *Kıyâmu’l-Mevtâ*, 1948, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *Katarâtu Dem*, 1948, Muhammed en-Neccâr, *Uhruc Lâ Ehruc*, 1950, Muhammed en-Neccâr,

¹⁴² ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *a.g.e.*, s. 34-35.

Mehhâvî ve fî Himâyeti Şemhevriş, 1950, Ulfet el-İdlibî, *Yûsuf 'Îd*, 1954, Bedî' Hakkî, *İntizâr*, 1960, 'Abdusselâm el-'Uceylî, *el-Kevkeb*, 1960,

Batıl inanç konusunu ele alan hikâyelerden biri olan, Muhammed en-Neccâr (1902 - 1962)'ın *Hemesâtu Baradâ* (Baradâ'nın Fısıltıları, 1950) adlı koleksiyonundaki *Uhruc Lâ Ehruc* (Cin Çık Çıkmam) hikâyesinde, halk arasında yaygın olan batıl inançlar ele alınmaktadır.

Fransız işgaline karşı, Şam'da büyük bir ayaklanma olunca, işgal kuvvetleri, şehri yoğun bir top ateşine tutarak büyük tahribata yol açarlar. Bu bombardımanda, sadece askeri hedefler değil sivil hedefler de vurulur. İsabet alan yerler arasında, meşhur bir satranç ustası olan es-Seyyid Bekrî el-Hibel'in mahallesi de vardır. Ağır bombardımanların yol açtığı korku ve dehşetten dolayı es-Seyyid Bekrî el-Hibel'in bir amcasının oğlu, ruhsal bunalıma girer. Ailesi, tedavi için çok sayıda doktora götürseler de bir sonuç alamazlar. Sonunda yakınlarının söylediklerine bakarak, gencin içine cin girdiğine inanırlar. Yakınlarının bahsettiği meşhur bir şeyhe götürürler. Şeyh, önce bazı karışımlar hazırlamalarını ister ve evlerine gelmek için gün verir. Hikâyede, insanların batıl inançlara ne kadar çok bağlandıkları şu ifadelerle anlatılmaktadır;

“Kararlaştırılan günde ve belirlenen saatte, Şeyh, baştan ayağa upuzun beyaz bir elbise giyinmiş olarak geldi. Mangal ve meşe kömürü getirildi. Sonra, mecnun genç çağrıldı. Şeyh, ateşin üzerine tütsüler, biberiye ve başka şeyler atmaya başladı. Bir taraftan da dudaklarını, anlaşılmayan sözler söyleyerek kıpırdatıyordu. Sonra, sesli olarak, “Fâlûs, Şâlûh, Dârûs, gelin bana gelin, diyerek çağırmaya başladı. Duman bulutu, dalga dalga salonu doldurup, zorla görebilecek hale gelince Şeyh, gözleri donuk heybetli bir şekilde ayağa kalktı. Mecnun gencin perçeminden

yakalayıp saçını tuttu. Mangalın üzerine, ateşi yüzünü yalayacak kadar yaklaştırdı. Tütsünün dumanı, direk mecnun gencin burnuna giriyordu. Şeyh, tekrar mırıldanmaya başladı. Sonra da yüksek sesle söylemeye başladı;

- Çık, Şemrâh b. Merdâh'ın hatırı için çık, çık.

Mecnun gencin ağzından yüksek bir ses;

- Çıkmam çıkmam, diye karşılık veriyordu.(...)

Öyle olunca, cin ya da yüksek ses;

- Bir şartla.

- Nedir şartın?

- Bu bedenden çıkıp Bekrî el-Hibel'in bedenine girersem çıkarım.”¹⁴³

Orada bulunanlar arasında olan Bekrî el-Hibel'in, cinlerden çok korktuğunu bildiği için mecnun genç, onun adını söyler. Bu sözü duyan Bekrî el-Hibel, hemen oradan telaşa koşarak uzaklaşır. Sonraki günlerde evine kapanır. Dışarıya mecbur çıkmak zorunda kaldığında yanında biriyle çıkar. Odasında da daima aile fertlerinden birinin bulunmasını ister. Tuvalet gittiğinde bile hanımı, kapıda bekleyip onunla konuşarak yalnız kalmasını engellemektedir. Bekrî el-Hibel, birkaç yıl bu şekilde cin korkusuyla yaşar. Amcasının oğlu, bu arada hastalığından kurtulur, sağlığına kavuşur. Bir gün onu ziyarete gittiğinde, amcasının oğlu ona, Şeyh kendisini, mangalın dumanına doğru yaklaştırdığında, kurtulmak için o sözü söylediğini anlatır. Bekrî el-Hibel, soğuk bir şaka kurbanı olduğunu anlayınca ona kızar, bir daha onunla konuşmayacağını söyler.

¹⁴³ Muhammed en-Neccâr, *a.g.e.*, s.155-156.

Bu hikâyede, halk arasında yaygın olarak kabul gören batıl inançların ve hurafelerin, sorgulanmadan kabul edildiği anlatılmaktadır. Öyle ki, bu saplantılar insanın hayatını çekilmez hale getiren bir kâbusa dönüşebilmektedir.

Halk arasında yaygın olan batıl inançları ele alan ‘Abdusselâm el-‘Uceylî (1918–2006)’nin *Bintu’s-Sâhire* (Büyücü Kadının Kızı, 1948) koleksiyonundaki *Kıyâmu’l-Mevtâ* (Ölülerin Dirilişi) hikâyesinde, köylülerin salgın hastalık karşısındaki batıl inançları ele alınmaktadır.

Köyde bayram sabahı, humma salgını şiddetini iyice artırır ve humma nöbeti geçiren hastalar ölmüş yakınlarının yanlarına geldiğini ve kendilerini çağırdıklarını söyleyerek ölmeye başlarlar. Bu hastalığa yakalananlardan biri olan Mustafâ et-Tâî‘, günden güne eriyerek geceleyin su su, diye yalvararak sabahı eder. Doktor, su verilmesini yasakladığı için annesi ona su vermez. Sabaha doğru biraz sakinleşir ve uykuya dalar. Annesi ateşinin düştüğünü düşünerek su vermek için Mustafâ’yı uyandırmak ister;

“Mustafâ, bakışlarını annesinden çevirip tek bir noktaya sabitlediği odanın kapısına dikti. Sonra sakın bir sesle;

- Sana, istemiyorum dedim. Dün, ayaklarının altını öptüm, bana bir damla bile su vermedin. Şimdi, senin elinden içmeyeceğim, babamın elinden içeceğim. Bak anneceğim, işte babam...

Mustafâ’nın haykırışı, annesi ve halasının baktığı kapıya yakındı. Ancak, sabahın ilk ışıklarının aydınlatmaya başladığı odada boşluktan başka bir şey göremediler. Mustafâ’nın babası, yıllar önce köyün mezarlığına defnedilmişti. O anda, kadınlar ağlamaya başlarken, Mustafâ’nın annesi hıçkırarak;

- Baban mı? Nerede, oğlum baban?

Mustafâ kendinden emin bir şekilde cevap verdi;

- Anneceğim, görmüyor musun? Elinde su bardağını görmüyor musun bekliyor. Sana, onun elinden su içeceğim, dedim. Getir, babacağım, bardağı.

Mustafâ, yattığı yerden doğrulmaya çalıştı. Gözlerini, kapıya dikmiş halde başını kaldırıp elini bir şeyi almak ister gibi uzattı. Ama daha fazla devam edemedi. Eli düştü. Aynı anda kafası da yastığa geri düştü. Vücudu, ebedi sessizliğe teslim oldu.”¹⁴⁴

Mustafâ’nın bu şekilde öldüğü bayramın bu birinci günü, otuz beş yaşlarında ikisi küçük üç kız çocuğu annesi olan Fâtıma el-‘Ammâr da, baba baba, babacığım, diye bağırarak evden koşarak çıkar ve bir çukura düşüp ölür.

Bayramın ikinci günü, üç çocuk, bir genç kız ve bir ihtiyar da aynı şekilde ölürlər. Bayramın üçüncü günü de, ölümlerin ziyaretleri iyice artar. Çok sayıda hasta, bu şekilde bir nöbete tutularak hayata veda eder. Yatsı namazında yürümeye gücü yetenler, camide toplanıp, bu mübarek günlerin hürmetine, Allah’a başlarına gelen bu musibeti kaldırması için hep birlikte yalvarıp dua ederler. Köyün doktoru da çaresizdir. Elindeki kıt imkânlarla hastalara çare olmaya çalışmaktadır. Ancak onun da Allah’a yalvarmaktan başka bir çaresi yoktur. Bu esnada iki çocuk annesi olan Leylâ da hastalığı yakalananlardan biridir. Annesi ve iki çocuğuyla odada uyumaktadır. Kocası ‘Abdurrahmân, dua için camiye gitmiştir. Hikâyede, hastalığın şiddetiyle yaşanan sayıklamalar ve insanların çaresizlik nedeniyle hastalıkları nasıl yorumladıkları aşağıdaki diyalogda verilmektedir;

“ – Ne istiyorsunuz?

– Çocuklarını, Leylâ.

¹⁴⁴ ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *Bintu’s-Sâhire*, s. 56-57.

– *Gidin. Allah'tan korkmuyor musunuz? Anne!*

Biri;

– *Her birimiz, birini istiyoruz. Leylâ*

Diğeri;

– *Sen de gelmek ister misin bizimle Leylâ?*

– *Anne!... Anne!...*

Hafif bir uykuya dalmış olan annesi, kızının bağırması ve çocukların ağlamasıyla uyanıp sordu;

– *Ne var kızım?*

Leylâ, kapıyı göstererek;

– *Görmüyor musun, anne. Baban ve amcam, çocukları istiyorlar. Onları kov, anne, babanı ve amcamı kov. (...)*

Bundan sonra ölülerin ziyaretleri kesilir. Veba, köyden çekilmeye başlar. Yoksa gece sukunet gelmiş ve kalbler üzüntü ve kederle dolarken, Allah, camide yatsı namazında köylülerin duasını kabul mü etmişti. Ya da ölüler, üç günlük bayram süresince görevlerini bitirip geriye kabirlerine mi dönmüştü. Bu, hep sır olarak kalacak.”¹⁴⁵

Bu hikâyede, kırsal kesimde yaşayan insanların salgın hastalıkları, çaresiz bir şekilde Allah'tan gelen bir belâ olarak görüp, kurtulmak için sadece dua ettikleri anlatılmaktadır. Çünkü bu insanlar, çaresizdir ve dua etmekten başka yapacakları bir şey de yoktur. Köyün doktoru da, orda tek başına bu veba salgınıyla baş etmek zorundadır. Köye herhangi bir yardım ya da sağlık ekibi gelmez. Bu durumda insanların, hastalığın nedenleri ve kurtulma yolları üzerinde düşünemediklerini ve

¹⁴⁵ ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *a.g.e.*, s. 62-64.

batıl inançlara bağlanarak kurtulmaya çalıştıklarına vurgu yapılmaktadır. Hikâyenin iki soruyla bitirilmesi ve belirsizlikle bırakılmasının yanında Husâm el-Hatîb'in de işaret ettiği gibi, üçüncü bir sorunun, acaba veba salgınlarında olduğu gibi belli bir zamandan sonra salgının durmasından dolayı mı üçüncü günde ölümler bitti, şeklinde sorulmaması hikâyenin, verilmek istenen mesaja uygun olarak bitirildiğini göstermektedir.¹⁴⁶

Batıl inanç konusunu ele alan Ulfet el-İdlibî (1912-2007)'nin *Kısas Şâmiyye* (Şam Hikâyeleri, 1954) koleksiyonundaki *Yûsuf 'Îd* (Yusuf Bayram) hikâyesinde, yedi kız çocukları olan bir ailenin, erkek çocukları olması için bir şeyhten medet ummaları ve erkek çocukları olunca da çocuğun başına bir şey gelmemesi için şeyhin tavsiyesine sıkı sıkıya uymaları anlatılmaktadır.

Şam'ın orta halli ailelerinden biri olan bu ailenin yedi kızı vardır. Her defasında erkek beklemelerine rağmen kız dünyaya gelince, sabırla beklemeye devam etmektedirler. Kadın, sekizinci çocuğuna hamile kalınca, kocasına bu defa kesin erkek çocuğumuz olacak, der. Kocas, bu kadar nasıl emin olabiliyorsun, diye sorunca kadın, komşu kadınla birlikte, o yörede takvası ve faziletiyle tanınan Şeyh Hârûn'a gittiğini, onun kendisi için dua ettiğini, bazı sureleri okuduğunu ve içinde Yûsuf suresinin yazılı olduğu bir bezi boynuna astığını, doğuma kadar çıkarmamasını tembihlediğini, anlatır. Allah, erkek evlat verirse, adını Yûsuf koyacağına söz verdiğini ve Şeyh Hârûn'a iki altın lira verdiğini söyler. Kocas, ona tepki gösterir, bir de ona para mı verdin diye çıkışır. Birkaç ay geçtikten sonra kadın, doğumunu yapar. Allah, onlara bir erkek evlat vermiştir. Doğum, kurban bayramının ilk gününe denk gelmiştir. Ancak bu defa çocuğun ismi sorun olur. Kadın, Şeyh

¹⁴⁶ Husâm el-Hatîb, *a.g.e.*, s. 68.

Hârûn'un önünde söz verdiğini, adını Yûsuf koymazlarsa, başlarına bir musibet geleceğini söyler. Kocası da, Kurban Bayramında doğduğu için adını 'Îd (Bayram) koymak ister. Tartışma devam ederken Şeyh Hârûn, onları tebrik etmeye gelir. Rüyasında, kadını kucağında çocuğuyla gördüğünü, adı nedir diye sorunca, Yûsuf Bayram diye cevap verdiğini anlatır. Bunun üzerine Şeyh Hârûn'un kerameti olduğunu düşünürler ve çocuğun adını, Yûsuf Bayram koyarlar. Şeyh Hârûn, onlara her kurban bayramında çocukları için bir kurban kesip fakirlere dağıtmaları için adak adamalarını tembihler. Hikâyede, batıl inançlara bağlanan ve şeyhlerden medet uman insanların, onlara ne büyük ümitlerle inandıkları şu ifadelerle anlatılmaktadır;

*“ Yûsuf Bayram 'ın ailesi bu adağa sıkı sıkıya uydu. Zorluk ve kolaylık günleri ve bolluk ve darlık günleri yaşadılar ama kurban kesip fakirlere dağıtmadıkları bir bayram geçmedi. Şeyh Hârûn'a da her zaman büyük payı gönderdiler. Yûsuf Bayram, yirmi yaşına geldiğinde, kader bu mutlu aileye sırtını döndü. Yûsuf'un annesi bu bayramı, küçük kızıyla Şam'ın eski mahallerinden birindeki basit bir odada geçiriyordu. Kalbi kırık ümidi tükenmiş Filistinli bir mülteci olmuştu. Ailenin birliği dağılmış, baba Filistin trajedisinden sonra üzüntüsünden ölmüş, kızlardan kimi evlenmiş, kalanlar da hizmetçilik ve hasta bakıcılığı yapmaya başlamıştı. Yûsuf Bayram da, arkadaşlarıyla birlikte işgalcilerin oyununu bozmak, vatan toprağını savunmak ve gaspedilen hakkını geri almak için cephe dedir. Şeyh Hârûn ise ortadan kaybolmuştu.”*¹⁴⁷

Daha sonra kızlarından biri, bir altın yüzüğü olduğunu hatırlar. Anne, hemen onu satıp bir kurbanlık alıp, oğulları için keserler. Etini fakirlere dağıtırlar. Aradan bir haftadan fazla bir zaman geçmeden Yûsuf Bayram, eve döner. Düşmanın büyük

¹⁴⁷ Ulfet el-İdlibî, a.g.e., s. 95-96.

bir saldırısından tek kurtulan askerin, kendisi olduğunu söyler. Annesi, ona düşmanın büyük saldırısının kurban bayramının ilk günü mü olduğunu sorduğunda, evet, cevabını alınca, kestikleri kurbanın hatırına oğlunun kurtulduğuna inanır.

Bu hikâyede, erkek çocuk sahibi olmanın aileler için ne kadar önemli olduğu ve geleneksel bir ailede, bazı sorunları çözmek için şeyhlerden ve evliyalardan medet umulduğu anlatılmaktadır. Aslında burada şeyhin kerameti yoktur. Komşu kadın, ailedeki isim koyma tartışmasını şeyhe haber vermiştir. O da eve gelip, pratik zekâsıyla isim problemini çözmüştür. Ancak geleneksel anlayışta ve dînî algılamada, bu keramet sorgulanmamakta ve oğullarının sağ salim cepheden dönmesinin, şeyhin sözüne sadık kalmanın sonucu olduğuna inanılmaktadır.

Batıl inanç konusunu ele alan hikâyelerden biri olan ‘Abdusselâm el-‘Uceylî (1918-2006)’nin *Bintu’s-Sâhire* (Büyücü Kadının Kızı, 1948) adlı hikâye koleksiyonundaki *Katarât-u Dem* (Kan Damlaları) hikâyesinde, doktor olan anlatıcı kahramanın tıp fakültesinde dâhiliye asistanlığı yaptığı sırada yaşadığı bir olay anlatılmaktadır.

Bir gece hastaneye bıçakla yaralanmış bir kadın getirilir. Kadının durumu ağırdır. Doktor, onu hayata döndürmek için olağanüstü bir çaba sarf eder. En son çare olarak kendi kanını hastaya verir ve Selmâ isimli bu hastanın hayatını kurtarır. Selmâ, iki ay kadar hastanede kaldıktan sonra iyileşip hastaneden taburcu olur. Bir gün doktor yolda onunla karşılaşır. Selmâ, kendisini evine davet eder. Doktor, ısrarları karşısında onu kıramaz ve evine gider. Selmâ, ona hayat hikâyesini anlatır. Yaşadığı sahil şehrinde, Fransız kız kolejinde okuyan varlıklı bir ailenin kızı olmasına rağmen ailesi, onu zengin yaşlı birine vermeye kalkınca o da kendini denize atarak intihar etmek ister. Yabancı bir subay, onu kurtarır ve ona evlenme teklif eder.

Sonra da Şam’a gelirler. Üç yıl kadar sonra yabancı subayın Suriye’deki görevi bitip gidince Selmâ, tek başına kalır. Bir gün erkek kardeşi, onu sinemadan çıkarken görünce onu bıçaklar. Doktorun Selmâ’nın evine ziyaretleri devam eder. Doktor, onun evinin konforundan ve lüks yaşamından gayrı meşru bir hayatı olduğunu anlayınca, ona kanımın senin damarlarında dolaştığını söylüyorsan, senin hayatında büyük bir değişiklik olması gerekir. O kan, asil bir kandır ve asaleti çok köklüdür, der.

Doktor, o hastanedeki asistanlığını bitirip memleketine döneceğinde Selmâ’yla vedalaşmak üzere yanına gider;

“– *Selma, şöyle dedi;*

– *Ben mutluyum, gerçekten çok mutluyum, saygıdeğer doktorum. Bu evden daha gösterişsiz ve sakın bir eve taşınyorum.*

Bir süre sustuktan sonra, kısık bir sesle konuşmaya devam etti;

– *Kanına layık olmaya çalışıyorum,*

Açık olmasını isteyerek dedim ki;

– *Ne demek istiyorsun.*

– *Damarlarımdaki kanın, hayatımda bir değişiklik yapmadığını mı sanıyorsun.*

Ona şaşkın şüpheli bir şekilde baktığını görünce;

– *Sen müsterih ol, efendim, mutluluğumu, hatta mutluluğumdan daha öte şeyleri feda edecek olsam da kanını kirletmekten koruyacağım.*”¹⁴⁸

Doktor, ona, bu kanın su, yağ ve madenlerin karışımından oluşan bir sudan ibaret olduğunu ve hayatında hiçbir değişiklik yapmaya etki etmeyeceğini söylemek

¹⁴⁸ ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *a.g.e.*, s. 16-17.

ister, ama Selmâ'nın gözlerinde, onun içindeki vehim ve endişeyi fark edince söylemekten vazgeçer.

Daha sonra doktor, kendi memleketine döner. Yeni işine başlar. Yoğun işleri arasında neredeyse Selmâ'yı unutmaya başlamak üzereyken, aylar sonra bir mektupla aklının ucuna bile getirmedeği bir haber gelir.

*“ Efendim, emanetini uzun süre zarar vermekten korumaya çalıştım... Onu korumaya gücüm varken hayattan ayrılmayı uygun görüyorum. Atalarının kanını kirletmeyeceğime, sana söz vermemiş miydim, Allah'a ısmarladık.”*¹⁴⁹

Bilim ile batıl inanç ve hurafe ilişkisinin ele alındığı bu hikâyede verilmek istenen mesaj, anlatıcı kahramanın dilinden şu ifadelerle aktarılmaktadır;

*“Bu olayın olduğu yıla kadar, defterlerin ve kitapların, bazen varlığın hakikatini içerdiğine bazen de bu hakikatin özünü içerdiğine inanan gayretli bir öğrenciydim. Selmâ'nın, kendisini Ekim ayında kurtaran kanımın, Eylül ayında kurbanı olduğunda şüphe yoktu. Onu bu dereceye vardırان ve ölüme götüren o vehim miydi? Yoksa gerçek, güven duyduğum bilimin görmediği hatta tamamen inkâr ettiği bir alanda Selmâ'nın bünyesinde rol oynayan başka bir şey miydi? Acaba, kandamlalarının içinde, özellikleri ve şekilleri bilinen alyuvarların ve diğer yapı elemanlarının dışında, insandan insana farklılık gösteren gıda, hava ve kişisel özelliklerle birlikte geçen bilinmeyen yapı elemanları da mı vardı?”*¹⁵⁰

Batıl inançları ele alan hikâyelerde, çaresiz ve bilgisiz insanların sıkıntılarından, dertlerinden ve hastalıklarından kurtulmak için, batıl inançlara bağlandıkları üzerinde durulmaktadır. Bu hikâyelerde, şeyhlerden, yatırlardan medet uman ve hurafelere inananların, eğitimsiz ve çaresiz kimseler olduğu görülmektedir.

¹⁴⁹ ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *a.e.*, s. 17-18.

¹⁵⁰ ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *a.e.*, s. 18.

Bazı çıkarıcı kimselerin bu inançları kullanarak kendilerine menfaat sağladıklarına vurgu yapılan hikâyelerde, ayrıca, bir hastalık salgını gibi durumlarda, insanlara herhangi bir yardımın gelmemesine de dikkat çekilmektedir. İnsanları, batıl inanç ve hurafelerden kurtarmak için herhangi bir faaliyetin yapılmadığı görülmektedir. İnsanlar sanki sıkıntıları ve dertleriyle boğuşmak üzere baş başa bırakılmıştır. Onları, bu yanlış inançlardan kurtaracak eğitilmiş ve aydın fikirli birine rastlanmaz. Geleneksel bir doğu toplumunda kaderleriyle baş başa bırakılmış bu insanların, çaresizlik ve bilgisizlik nedeniyle şeyhlerden ve yatırlardan medet ummakta başka seçenekleri yoktur.

II.11. Diğer Konular

Bu dönemde Suriye hikâyesinde, bu konuların dışında, ahlakî, felsefî ya da dinî içerikli bir konuyu işleyen hikâyeler de bulunmaktadır.

Bu hikâyeler şunlardır; ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *Hummâ*, 1948, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *Bintu’s-Sâhire*, 1948, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *el-Mu‘cize*, 1948, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *Âlâm*, 1948, Muhammed en-Neccâr, *el-Cusesu’l-Mutedahrice*, 1950, Muhammed en-Neccâr, *Memleketu’s-Şehhâzîn bi-Dımaşk*, 1950, Muhammed en-Neccâr, *el-Akra’*, 1950, Muhammed en-Neccâr, *Min Eyyâmi’s-Subuvve*, 1950, Muhammed en-Neccâr, *Rızku’l-Bulehâ’*, 1950, Muhammed en-Neccâr, *el-Hâcce Enîse*, 1950, ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *el-Hubb ve’l-Eb‘âd*, 1951, Ulfet el-İdlibî, *Ebû Şeyhû*, 1954, Bedi‘ Hakkî, *Lîra Sûriyye*, 1960, Zekeriyyâ Tâmir, *es-Sayyif*, 1960, Fâris Zerzûr, *Hattâ’l-Katrati’l-Ahîra*, 1961, Fâris Zerzûr, *İsnân ve*

Erbe'ûn Râkiben ve Nısf, 1961, Sa'îd Havrâniyye, *er-Rîhu 'ş-Şimâliyye*, 1962, Kûlît el-Hûrî, *Iştu*, 1962, Zekerıyyâ Tâmir, *Seyrhalu ed-Duhân*, 1963,

İnsanların çıkarıcılığını işleyen Muhammed en-Neccâr (1902-1962)'ın *Hemesâtu Baradâ* (Baradâ'nın Fısıltıları, 1950) adlı koleksiyonundaki *el-Cusesu'l-Mutedahrice* (Yuvarlanmış Cesetler) hikâyesinde, dînî değerleri kullanarak çıkar ve menfaat sağlama ve kişisel amaçlara ulaşma konusu ele alınmaktadır.

eş-Şeyh Muhammed 'Abduh, Suriye'nin güneyindeki Havrân bölgesinde bulunan Der'â'da görev yaptığı devlet dairesinden emekli olunca, köyüne gelip yerleşir. Köyün biraz dışına doğru büyük bir ev yaptırır. eş-Şeyh Muhammed 'Abduh'un bildiği halk hikâyeleri ve dînî hikâyeleri anlattığı, önceleri sadece dostlarının geldiği sohbet meclislerine, zamanla civar köylerden insanlar da gelmeye başlar. Onun, bildiği hikâyelere kendi uydurduğu hikâyeleri de eklediği sohbetleri zamanla dînî ağırlığı artan bir şekle dönüşür. Evi, civardan kadınlı erkekli grupların geldiği birçok tarîkatın özelliğini taşıyan zikirlerin ve sohbetlerin yapıldığı bir merkez haline gelir. Köyün sakinlerinden Mustafâ eş-Şelle ile Mahmûd eş-Şelle amcaoğludurlar. Mustafâ, yakın bir tarihte, köyün en güzel kızı Buşeyre ile evlenmiştir. Mahmûd da evlidir. Ama Buşeyre'de gözü vardır. Hikâyede, kişisel arzularına ulaşmak için bir adamın, dînî değerleri nasıl kullandığı şu ifadelerle anlatılmaktadır;

“ Şeyh'in gelişiyle, tarikatıyla ve müritleriyle ilgili bazı sözler onun kulağına gelmişti. Aklına, onu ümitlendiren parlak bir fikir geldi. Hemen, Şeyh'in yanına gidip gelmeye başladı. Araştırıp soruşturduktan sonra tarikata girdi. Çok kısa sürede önde gelen ve itibar gören bir mürit oldu. Bunun, amacına ulaşmak için geçmesi gereken bir köprü olduğunu biliyordu. Sonra akrabalarını ve arkadaşlarını tarîkata girmeye

davet etmeye başladı. Özellikle de bütün çaba, gayret ve vaadini amcasının oğlu Mustafâ'yi ikna etmek için kullanıyordu. Sonunda, onu ikna etmeyi başararak, tarîkatta kardeş oldular. Birinci aşamayı geçtikten sonra, asıl amacı olan ikinci aşamaya, Mustafâ'nın hanımı Buşeyre'yi ikna aşamasına geçti. Onlara ziyaretlerini sıklaştırdı. Taktiklerine devam ederek, onu da ikna etmeyi başardı. Ancak, Mahmûd, karışık olarak yapılan toplantılara ve zikirle Buşeyre'nin gelmediğini görünce, niye gelmediğini kocasına sordu. Buşeyre'nin gelmesine gerek olmadığı ve onun hakkında korktuğu cevabını alınca, Mustafâ'nın kahvesine habersizce afyon ve haşhaş atarak içirmeye başladı. Mustafâ, bir süre sonra yarı uyuşuk hale gelip gücü ve akli melekesi zayıflayıp tamamen Mahmûd'un emri altına girdi. Böylece Buşeyre, tarikat toplantılarına gelmeye başladı.”¹⁵¹

Daha sonra Mahmûd, tarîkatta kardeş olduklarını söyleyerek birkaç defa Buşeyre'yi halvet odasına alır. Bu durumun, fark edilmesiyle çıkan söylentiler Mustafâ'nın kulağına gidince, Mustafâ, Mahmûd'u köy meydanında vurur.

Bu hikâyede, dînî yönden bilgisiz olan insanların, kolayca kandırılabilceği anlatılmaktadır. Fırsatçı ve çıkarıcı kimselerin, bu bilgisizliği kullanarak kendilerine şan, şöhret ve menfaat sağlandıkları ayrıca kişisel hırslarına ulaşmak bazı kişilerin, bu tür faaliyetlere katıldıkları mesajı verilmektedir.

Bilim ve hurafe ile hayal ve gerçek arasındaki ikilemi ele alan ‘Abdusselâm el-‘Uceylî (1918–2006)’nin *Bintu’s-Sâhire* (Büyücü Kadının Kızı, 1948) koleksiyonundaki aynı adlı hikâyesinde vaka, hayal ile gerçek, ilim ile hurafe arasındaki ikilem üzerine kuruludur. Hikâyede, anlatıcı kahraman olan doktor ‘Abdulmu’min, arkadaşlarına, ilk gençlik yıllarında köyde kendi değirmenlerinde

¹⁵¹ Muhammed en-Neccâr, *Hemesâtu Baradâ*, s. 56.

çalışırken yaşadığı bir olayı anlatmaktadır. ‘Abdulmu’min, yaz tatilinde köye gelmekte ve değirmende babasına yardımcı olmaktadır. Bir gün sabah uyandığında kendilerine ait araziye, çingenelerin gelip çadırlarını kurduklarını görür. Onlara arazilerinden çıkmalarını söyler. Çingenelerin başında bulunan büyücü yaşlı kadın Sa‘ûd, arazilerine zarar vermeyeceklerini garanti eder. Değirmenlerine doğru dönerken, bahçelerini sulayan arkın yanında çingene kızlarından birini görür. Onun güzelliğinden etkilenir. Daha sonra ‘Abdulmu’min, sürekli Necme adlı bu kızla buluşmaya başlar. Necme’nin annesi, çingene topluluğunun başındaki yaşlı büyücü Sa‘ûd’dur.

Sa‘ûd, fala bakmakta çok iyidir. İnsanlar, civar köylerden onun yanına gelmektedirler. Sa‘ûd, aynı zamanda cinlerle de çalışmakta ve büyü yapmaktadır. ‘Abdulmu’min, Necme ile buluşmalarına devam ederken bundan memnun olmayan Sa‘ûd’un kız kardeşinin oğlu Halîl, bu durumu Sa‘ûd’a söyler. Halîl, kötü karakterli, kıskanç ve aynı zamanda topal biridir. Necme’de gönlü olduğu için ‘Abdulmu’min’e karşı kötü duygular beslemekte ve ona bir kötülük yapmak için fırsat kollamaktadır. Necme’deki asalet, güzellik ve çekiciliğe karşın, o çingenelerin çapulculuk, ihanet ve kabalığına sahiptir.

‘Abdulmu’min, yine bir gün Necme’ye akşam yanına gelmesini söyleyince, Necme, korktuğunu ve annesinin ona büyü yapmasından endişe ettiğini ifade eder. ‘Abdulmu’min, gece ay kaybolduktan sonra gelmesini ister. Necme, ısrar karşısında geleceğini ama bu arada annesiyle karşılaşırsa gözlerine bakmamasını ister. Çünkü annesinin, onun gözlerinden Halîl’in söylediklerinin doğruluğunu anlayacağını söyler. ‘Abdulmu’min, Necme’nin bu uyarısını anlamsız bulur ve ikinci vakti Sa‘ûd’la karşılaştığında onun gözlerine bakar. O da onun gözlerini inceler.

‘Abdulmu’min, geceleyin Necme’nin gelmesini beklerken bir ara uykuya dalıp kendinden geçer. Necme’nin, kendisine seslendiğini fark eder. Onu çağırmakta ve kendisini takip etmesini istemektedir. Onun peşinden gider. Necme, onu annesinin çadırına götürür.

*“Çadırın ortasında, girerken görmediğim ya da dikkatimi çekmeyen büyük bir ateş vardı. Sa‘ûd, ateşin karşısında durmuş, keskin bakışlarından kaçamadığım sert bakışlarla bana bakıyordu. Arkasında kız kardeşinin oğlu topal Halîl, bir elini çadırın direğine dayamış, topal ayağını dizinden bükmüş, parmaklarını yere dayayarak topuğunu kaldırmış vaziyette duruyordu. Vücudunun yarısından yukarısı çadırın karanlığında görünmüyordu. Alevin ışığı arada bir ona doğru meylediyor, bildiğim pis bakışlarıyla çirkin yüzü belirip kayboluyordu. Ben, şaşkın bir şekilde fakat bir korkuya kapılmadan yaşlı büyücüye bakıyordum. Ondan korkacak ve çekinecek bir nedenim yoktu ki, gece yarısı insanlar uyurken onun çadırına gelmiştim işte. Çünkü ondan çekinmeme sebep olacak, şekilde onu gözümde büyütüyordum. Fakat oraya ne şekilde geldiğimi ve Necme’nin, beni oraya sürükleyip getirmesini düşününce, endişe ediyordum. Acaba, beni getiren hayalet, Necme’nin kendisi miydi?”*¹⁵²

Daha sonra Sa‘ûd, ‘Abdulmu’min’e, Necme’nin aklını çaldığını ve onun yüzünden Halîl’den nefret ettiğini söyler. Yanındaki bakır bir tasa su doldurur, üzerine örtü örter ve tasın içinden cırcır böceğinin sesine benzer sesler duyulmaya başlar. Yaşlı büyücü, bir şeyler konuşmaya başlar, sonra başını kaldırıp gözlerini ‘Abdulmu’min’in gözlerine diker, ‘Abdulmu’min, görme yeteneğini kaybeder. Necme, bunun üzerine, annesine Halîl’le evlenmeye razı olduğunu yeter ki,

¹⁵² ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, a.g.e., s. 131.

‘Abdulmu’min’in gözlerini geri vermesini ister. Sa‘ûd, bunun üzerine ‘Abdulmu’min’in gözlerinin ışığını geri verir. Necme, onu elinden tutup çadırdan çıkarır. Biraz uzaklaştıktan sonra durur ve iç çekerek kulağına, sevgilim, bunu al ve beni hep hatırla, diye fısıldar ve cebine biraz ağırca bir şey kor. Hikâyede, hayal ile gerçek ikilemi şu ifadelerle verilmektedir;

“Babam, omzumu sarsarak beni uyandırıp sordu;

– Sana ne oldu? Mu’min, uyansana.

Gözlerimi açtım, etrafımdaki hiçbir şeyi göremeyince dehşete düştüm. Hızlıca kirpiklerimi oğuşturdum. Sonra, gözlerimi açtım. Sonra, yavaş yavaş sanki kalın bir perdenin gözlerimin önünden sıyrılıp gittiğini hissettim. Karanlıkta, babamın önünde dikip bana soran silüetini gördüm;

– Sana kaç defa bağırdım duymadın. Ne zamandan beri burada uyuyorsun, bu yüksek yığınların üzerinden düşmekten korkmuyur musun? Bir şeyler söylenerek ona cevap verdim. Kendimi, korkunç bir kâbustan uyanan biri gibi hissediyordum. Babam, beni uyandırmadan önce, gördüğüm nasıl bir rüyaydı? Babam, konuşarak kendi kendine sorgulayıp durmamı böldü;

– Bedevilerden bir şey aldın mı?

– Evet, akşamüstü aldım.

– Ver.

Toplanan parayı, ona vermek için elimi cebime sokunca, birden üzerime bir kova soğuk su dökülmüş gibi hissederek durdum. Cebimde, daha önce olmayan bir şeye elim değince ürpererek tüylerim diken diken oldu. Donup kaldım. Babama istediğini verdim. Sonra, yığınlarla yaslanarak düşünmeye başladım. Necme’nin

gümüştten yapılmış kalın halhalını, cebimde görünce gördüğümün bir rüya olmadığını anladım.”¹⁵³

Bu hikâyede, maddi âlemin görünen yüzünün dışında, görünmeyen bir başka boyutunun da bulunduğu ve insanların hayatlarını etkilediği anlatılmaktadır. el-‘Uceylî hikâyelerinde belirgin bir yön olan bilim hurafe, gerçek hayal ikilemi, onun bakış açısını göstermektedir. Hakikatin iki yönü vardır. Bir yönü, bilgi ve tecrübeyle keşfedilirken diğer yönüne, sanat yoluyla ulaşılabilir. İşte el-‘Uceylî, hikâyelerinde hakikatin bu yönünü arama gayreti ve sorgulama çabasındadır. Dolayısıyla bu hikâyede de gerçek ile hayal birbirine karışık şekilde kurgulanmıştır. Neyin hayal neyin gerçek olduğu açıklığa kavuşturulmadan bırakılmıştır. Hikâyenin başarısı da bundan kaynaklanmaktadır.

Yoksul insanların sade dünyalarındaki hayatlarını anlatan Bedî‘ Hakkî (1922 - 2000)’nin *et-Turâbu’l-Hazîn* (Mahzun Topraklar, 1960) koleksiyonundaki *Lîra Sûriyye* (Bir Suriye Lirası) hikâyesinde, fakir ve çaresiz kimselerin zor hayat koşulları, on yaşlarında bir çocuğun saf hayal ve duygu dünyasından bakılarak anlatılmaktadır.

Hamdî, on yaşlarında annesi ve kız kardeşiyle yaşayan, babası iki yıl önce ölmüş, yaşına göre oldukça olgun ve sorumluluk sahibi bir çocuktur. Evlerine bitişik bir odada Şeyh Süleymân ve hanımı Hatîce yaşamaktadırlar. Hamdî, her akşam onların odasına gitmektedir. Şeyh Süleymân, ilginç olaylar ve anılarını anlatmaktadır. Hikâyede, küçük bir çocuk olan Hamdî’nin, bu iki yaşlı insana karşı saygı ve hürmeti şu ifadelerle anlatılmaktadır;

¹⁵³ ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *a.e.*, s. 135.

*“ Şeyh Süleymân, devamlı olarak, lambanın etrafında dönen kelebeklerin her birinin, daha önce ölmüş olan bizi sevenlerin ruhu olduğunu ve bizi özledikleri zaman ziyaretimize geldiklerini söylerdi. Ben, küçük hayal dünyamda, onun söylediklerine samimiyetle inanırdım. Hatırlıyordum da bir keresinde, göz alıcı kanatlarını çırparak bana doğru gelen kelebeği fark ettiğimde hıçkırarak ağlamıştım. Şeyh Süleymân, iki yıl önce ölen babamla ilgili anılarını anlatırdı. Ben, o anda o kelebeğin, kanatlarını ödünc alıp hemen benim ziyaretime koşup gelen babamın ruhu olduğunu düşünmüştüm.”*¹⁵⁴

Bir Ramazan bayram gecesinde, yaşlı Hatice ölür. Cenazesini defnedecek paraları yoktur. Hamdî, annesinin kendisine verdiği bayram harçlığı olan bir lirayı vermeyi düşünür. Kendisine harçlık kalmayacağı için evdeki para kutusundan bir lira çalıp cenaze masrafına harcaması için Şeyh Süleyman’a vermeyi planlar. Annesinden habersizce bir lira çalar ama onu saklamayı daha uygun bulur. Aradan fazla bir zaman geçmez. Şeyh Süleymân hastalanır. Sakladığı bir lirayı doktora gitmesi için ona verir. Üç gün sonra Şeyh Süleymân’ın öldüğünü ve cenazesinin, üzülmesin diye annesinin kendisine haber vermeden kaldırıldığını öğrenir. Hemen, onun odasına koşar, odada örümcek ağına yakalanmış bir kelebek vardır. Annesi, Şeyh Süleymân’ın cenaze masraflarının, yanında bulunan bir gümüş lira ile karşılandığını söyler.

Bu hikâyede, küçük bir çocuğun saf hayal ve duygu dünyasındaki, fakir ve muhtaç insanların çektiği sıkıntıların yansıması anlatılmaktadır.

Kaderin insan hayatındaki etkisini ele alan ‘Abdusselâm el-‘Uceylî (1918-2006)’nin *Bintu’s-Sâhîre* (Büyücü Kadının Kızı, 1948) koleksiyonundaki *el-Mu‘cize*

¹⁵⁴ Bedî‘ Hakkî, *a.g.e.*, s. 49.

(Mucize) hikâyesinde, hikâyenin iki kahramanı olan doktor İhsân ile avukat Sadettin okul yıllarından beri arkadaşlırlar. Her ikisi de eğitimli, kültürlü ve özgür düşünceye sahiptirler. Evlilik ve aile konularında, toplumun geleneksel anlayışından farklı bir düşünceye sahip olup, yaşları kırka merdiven dayamasına rağmen evlenmeyi ve çocuk sahibi olmayı düşünmemektedirler. Bir gün doktor İhsân, aniden evlenmek üzere olduğunu söyleyince arkadaşı çok şaşırır. Arkadaşına bunun nasıl olduğunu tam olarak açıklayamaz, ama onun şaşkınlığını gidermek için şöyle der:

*“Sana söyleyeceğim ilk şey şu ki, karşında oturan bu saygıdeğer hanımla evlenmeye yirmi yıldır kendimi hazırlıyordum. Söylediğim şeyden dolayı şaşırma. Gözlerini açıp yüzüme öyle bakma. Bu senin bilmediğin durumu, ben de aslında tam olarak bilmiyorum. Bu, kaderin bir yazgısıdır. Sebebini bilemediğim ama bir hakikat olarak karşıma çıkan bir yazgı.”*¹⁵⁵

Doktor İhsân’ın evlenmek istediği kız, Nâciye adında bir hastasıdır. Yirmi sene önce doktor İhsân, mesleğinin ilk yıllarındayken, hastaneye üç gündür doğum sancıları çeken bir hasta getirilir. Hastanın durumu çok ağır olduğu için, çocuğu sezaryenle alır. Ancak, anneyi kurtarmak mümkün olmaz. Kadının babası Zâhid Bey, bebeğin adını, doktor İhsân’ın koymasını ister. O da ona, Nâciye ismini koyar. Doktor İhsan, bebeği birkaç ay gözlem altında tutar. Bir gün acılı dede, ona şöyle der;

*“Doktor, hayatı veren Allah’tır. Ama sen, ona hayat verilmesine sebep oldun. Onu, hediye olarak al benden, ikinizi evlendireyim.”*¹⁵⁶

Daha sonra dede, torunuyla memleketine döner. Doktor İhsan’ın, onlarla irtibatı kesilir. Kız, büyüyüp on iki yaşına geldiğinde annesinin, bir doktorun elinde

¹⁵⁵ ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *Bintu’s-Sâhîre*, s. 45.

¹⁵⁶ ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, *a.g.e.*, s. 47.

öldüğünü öğrenir. İçinde doktorlara karşı nefret duygusu oluşur. Kız, bu duygularla büyür. On yedi yaşına geldiğinde, ayaklarının altından başlayıp dizlerine kadar çıkan bir titremeyle yüksek ateşli bir hastalığa yakalanır. Memleketlerinde ne kadar tedavi ettirmeye çalışsalar da doktorlar bir türlü çare bulamazlar. Derken günün birinde doktor İhsân'ın muayenehanesine gelirler. Nâciye, doktor İhsân'ı görünce, sanki bir mucize olur ve uzun süredir muzdarip olduğu ve bir türlü teşhis ve tedavi edilemeyen hastalığından kurtulur. Doktor İhsân'a karşı, içinde hayranlık ve sevgi doğar.

Bu hikâyede psikolojik tedavi üzerinde durulmaktadır. Nâciye'nin ayaklarındaki ağrı, görünüşte tıbbîdir, ancak gerçekte psikolojiktir. Nâciye, aradığı şeyi, doktor İhsân'da bulmasıyla ağrıları aniden kaybolmuştur. el-'Uceylî, burada kaderin insan hayatı üzerindeki rolünü, hikâye kahramanının ağzından bize anlatır. Doktor İhsân, aniden gelen bu evlilik kararının sırrını, arkadaşı avukat Sadettin'e şöyle açıklar;

*“Bu, ruhun mucizelerinden bir mucize, dostum. Düşünsene, ayak tabanlarından başlayan bir ağrı, gittikçe artan doktorlara görünme ihtiyacı ve ilk bakışta benden aldığı güven. Bir yitiği aradığını ve benimle karşılaşınca onu bulduğunu söylemedi mi? Ben, kapalı olsa da, bu genç kıza hayatı açtığım ilk gün ile tekrar karşılaştığım gün arasında güçlü bir bağ olduğunu görüyorum, hatta hissediyorum. Beni gördüğünde, o anda bana karşı duyduğu sevgi, ona on sekiz yıl önce hayat vermemin karşılığı olan bir vefaydı. Hayata karşılık vefa, sevgiden başka neyle ödenir.”*¹⁵⁷

Suçluluk ve günahkârlık duygusunu işleyen Fâris Zerkûr (1929-2004)'un *Hattâ'l-Katrati'l-Ahîra* (Son Damlaya Kadar, 1961) koleksiyonundaki *İsnân ve*

¹⁵⁷ ‘Abdusselâm el-'Uceylî, *a.e.*, s. 50-51.

Erbe'ûn Râkiben ve Nısf (Kırk İki Buçuk Yolcu) adlı hikâyesinde, Şam'ın bir sayfiye yeri olan Rabve'den, güzel bir günün sonunda, otobüsle dönmekte olan yolcuların, bir gencin göğsünde asılı olarak taşıdığı ahşap bir levhadaki insan suretine benzeyen tuhaf bir şekil görmeleri üzerine, korkuya ve dehşete kapılmaları anlatılmaktadır.

Hikâyede olay, kısaca şu şekilde geçmektedir. Şam'ın bir sayfiye yeri olan Rabve'den, güzel bir günün sonunda başkente dönmek üzere otobüs bekleyen yolcular, otobüsün gelmesi üzerine otobüs, daha durmadan kapılarından ve pencerelerinden binmek için hücum ederler. Bir kadın, otobüsün kapısının önüne, içinde piknikten kalan yiyeceklerin bulunduğu çantasını düşürüp etrafa dağılan zeytinleri ve ekmek parçalarını toplamak için eğilince, birden bire ne olduğunu anlamadan kendini ayaklar altında bulur. Yolcular, otobüsün koltuklarına ve yerlere üst üste sıkışık vaziyete oturarak camlara ve kapılara kadar yığılarak otobüsü tıklım tıklım doldururlar. O ana kadar otobüste varlığı pek fark edilmeyen muavin, şoföre hareket etmesini söyler. Şoför, tam hareket edecekken kapıda, göğsünde asılı bir levha taşıyan bir genç görülür. Genç, gezgin satıcıların yaptığı gibi kauçuk bir kemerle boynuna astığı ahşap levhayı, elleriyle göğsüne sıkı sıkı bastırmış şekilde taşımaktadır. Levhada, insan suretine benzeyen, bir kafatasından, iki kısa bacadan ve diğer vücut organlarını andıran şekillerden ibaret olan cılız ve sıska bir şekil vardır. Bacakları çarpık, ayakları küçük ve yuvarlak, ayak parmakları tam gelişmemiş kısa kalmıştır. Zayıf ve sıska gövdesi üzerindeki kafası, bir şeye bağlı değilmiş gibi asılı durmaktadır. Genç, hiç kimseye aldırış etmeden otobüsün ön tarafında durup gözleriyle boş bir yer arar. Herhangi bir şekilde, korkutacak bir şey yapmadığı halde, otobüsün içinde bir anda herkesi etkileyen bir hava oluşur. Bütün

yolcuların gözü, gencin göğsünde asılı duran levhaya takılıp kalır. Sallanıp duran levhadaki ürkütücü görüntü karşısında donup kalırlar. Yüzlerinde, suçluluk ve günah duygusu belirerek yüz çizgilerinde korkunun ve dehşetin izleri görülmeye başlar. Gence, hemen arka taraftan bir yer açılır. Koltukların arasından yavaş adımlarla yürür, arka koltuğa varınca, levhayı aradaki dar koridora koyar. Otobüs, yavaş yavaş hareket etmeye başlarken yolcular, korkuyla dualar okuyup yakarışlarda bulunmaktadır.

Otobüs, Şam'ın hemen girişinde bulunan Keyvân'a varır. Trafik polisi, fazla yolcu alıp almadığını kontrol etmek için otobüsü durdurur. Polis, otobüse çıkıp yolcuları saymaya başlar, bir... iki... ondört...yirmiyedi... kırkiki... Gencin yanına gelip, levhada bulunan şekildeki gözlerle karşılaştınca; “*buçuk buçuk*” diye çılgık atıp, düdüğünü keskin şekilde çalarak kendini otobüsün arka kapısından aşağı atar.

Bu hikâyede, insanların tuhaf bir şey görmeleri karşısında gösterdikleri tepkilerden hareketle, suçluluk ve günah duygusunun, yetişkin insanlarda genel bir his olduğu, bir gün herhangi bir şeyin, gizledikleri ve unutmuş göründükleri hatalarını, suçlarını ve günahlarını açığa çıkarıp ifşa edeceği korkusuyla yaşadıkları fikri işlenmektedir. Ancak, burada Husâm el-Hatîb'in de işaret ettiği gibi, insanların günahkârlığının, ilk günah fikriyle ilgisi yoktur. Hikâyedeki suçluluk ve günahkârlık duygusu, büyüklerde görülmektedir.¹⁵⁸ Hikâyede verilmek istenen mesaj, otobüsteki yolcuların iki farklı durum karşısındaki halleri tasvir edilerek verilmektedir. Yolcuların, göğsünde ahşap levha taşıyan gencin, otobüse binmeden önceki halleri, hikâyede şu şekilde tasvir edilmektedir;

¹⁵⁸ Husâm el-Hatîb, *el-Kıssatu'l-Kasîra fî Sûriye*, s. 269-270.

“Otobüs gelince, daha durmadan kapılarından ve pencerelerinden tırmandılar. Ayakları, elleri ve omuzlarıyla birbirlerini iteklemeye başlarken dilleri de her türlü küfür ve sataşma yeteneğini ortaya koyarak bu manzaraya katılmaktan geri kalmadı. Kucaklardaki çocuklar ağlaşırken hoyrat ellerin salladığı ağaçların dallarındaki olgun meyveler gibi, başlarını bir o yana bir bu yana çarpıyorlardı. Nazik vücutları, göğüsler ve sırtlar arasında sıkışıp ezilirken anneler çırpınıyordu.”¹⁵⁹

Görüldüğü gibi yolcuların önceki halleri, hayatın hercümerci içinde kişisel çıkarlar, küçük menfaatler ve bencillikler peşinde koşan, güçlü olanların zayıfları itip kaktırdığı, kadınların ve çocukların ezilip sıkıştığı bir görüntü verirken, gencin binmesinden sonra tamamen farklı bir ruh hali ortaya çıkmıştır. Güçlü olanların ve kişisel bencilliklerinin peşinde koşanların yüzünde artık, korku, endişe ve dehşetin izleri görülmektedir.

Hikâyede, yolcuların, gencin otobüse bindikten sonraki halleri şu şekilde anlatılmaktadır;

“Kahramana, arka tarafta bir yer açıldı. Koltuklar arasında, yerini arayarak yavaş adımlarla ilerledi. Yerine vardığında, omzundaki kemeri çıkarmak için eğildi. Sonra, levhayı dar koridora koydu. Tüm bunlar olurken heykelde bir hareketlilik yoktu. Fakat alt tarafta bir yerde olduğunu hissedince, yüzlerdeki ifadeleri tekrar değiştiren ani bir hareket görüldü. Suskun dillerin bağı çözüldü. Kafası, kendiliğinden sallanmaya başlamıştı. Göz çukurlarını yukarı kaldırıp, boşluğu incelemeye başladı. Derken yanındaki bir adam, hırıltılı bir sesle, Allah’ım, beni affet diyerek kollarını önündeki koltuğun sırtına dayayıp başını üzerine koydu. Bir

¹⁵⁹ Fâris Zerzûr, *Hattâ ’l-Katrati ’l-Ahîra*, s. 352-353.

din adamı yüzünü elleriyle kapatarak Allaha yalvarıp dua etmeye başladı. Başka bir koltukdaki bir kadın, bir çığlık attı sonra sustu, büyük bir ihtimalle bayıldı. Başka bir kadın, kaçmak için yerinden fırlayınca şaşkın bir şekilde yanındaki gencin kucasına düştü. Bir ihtiyarın yüzünde geçmiş yılların izi belirdi, malını yediği yetim kızı hatırladı. ”¹⁶⁰

Muhammed en-Neccâr (1902-1962)’ın *Hemesâtu Baradâ* (Baradâ’nın Fısıltıları, 1950) koleksiyonundaki *el-Hâcce Enîse* (Hacı Enîse) hikâyesinde, geleneksel ve muhafazakâr değer yargılarının hâkim olduğu toplum yapısında, bazı insanların saygınlık kazanmak için dinî bir kisveye büründükleri anlatılmaktadır.

Sabah, işine gitmek üzere evinden çıkan Ebû Cemîl, komşusu eş-Şeyh Hasen’in evinin önünden geçerken, adımları aniden durur. Komşunun kapısını çalıp çalmama konusunda bir süre tereddüt ettikten sonra, hafifçe kapıya vurur. eş-Şeyh Hasen, onu içeriye buyur eder. Ebû Cemîl, derdini ona açmakta tereddüt eder. eş-Şeyh Hasen, onun halinden, bir sıkıntısı olduğunu anlar. Biraz ısrar edince, Ebû Cemîl, hanımının fazla müsrif ve harcamaya düşkün olduğunu, gelirlerini hesap etmeden sürekli eve yeni eşyalar almak isteyerek, kendisini sıkıntıya soktuğunu söyler. eş-Şeyh Hasen, kendi hanımı olan el-Hâcce Enîse’ye bu durumu aktaracağını ifade eder. el-Hâcce Enîse, mahalle kadınlarının toplandığı evlerinde, dinî konulu sohbetler yapmaktadır. Ertesi gün, sohbet esnasında, anlattığı konunun dışına çıkıp, Ebû Cemîl’in hanımı Ummu Cemîl’e bakarak, israftan ve savurganlıktan kaçınmayı, kocalara itaat etmeyi ve dinin emirlerine karşı gelmemeyi bildiren ayetleri okur. Ummu Cemîl, el-Hâcce Enîse’nin bakışlarının ne anlama geldiğini anlar. Hikâyede, verilmek istenen mesaj şu ifadelerle anlatılmaktadır;

¹⁶⁰ Fâris Zerzûr, *a.g.e.*, s. 357-358.

“O günün gecesinde, insanlar, daha o güzel nasihatları kavramadan Şeyhin evinden gelen gürültüyle bütün komşular, korkuyla uyandılar. Birkaç dakika sonra, tekrar sesler yükselip korkunç bir gürültüye dönüştü. Bütün komşular, pencerelere koşup başlarını uzattığında, aniden Şeyh’in kapısının açıldığını ve Şeyh’in kapı dışına atıldığını gördüler. Şeyh, ayağı takılıp yere düşerken burnundan ve yanağından kan akıyordu. Şeyh, yerinden kalkamadan gözlerinden yaşlar boşalarak olduğu yerde inleyip sızlıyordu. Komşulardan biri, Şeyh’in başına gelen bu durumdan dolayı ona acıdı, yardım etmek için koştu. Biraz sakinleşince Şeyh’i alıp evine götürdü. Artık Şeyh, daha fazla sinirlerine hâkim olamayıp öfkeyle bağırdı;

- Ey ahalî, Bafra sigarası bulamadıysam, benim ne suçum var.”¹⁶¹

Bu hikâyede, dinî yönden takva sahibi olarak görünen ve insanlara dinin emir ve yasaklarını anlatan bazı kimselerin, kendi içlerinde o ilkeleri özümsemedikleri anlatılmaktadır. Bu kişilerin insanlar arasında saygınlık kazanmak için dinî bir kisveye büründükleri mesajı verilmektedir.

Hasret duygusunu işleyen Sa‘îd Havrâniyye (1929 - 1994)’nin *Şitâ’ Kâsin Âhar* (Başka Bir Çetin Kış, 1962) koleksiyonundaki *er-Rîhu’s-Şimâliyye* (Kuzey Rüzgârı) hikâyesinde, bir üniversite öğrencisinin, Şam’da üniversiteyi okurken yanında kaldığı aileden ayrılırken onlarla geçirdiği güzel günleri ve hatıraları zihninde canlanan bir öğrencinin duyguları anlatılmaktadır.

Bu öğrenci, Şam’da Hristiyan bir ailenin yanında kalmış ve aileyi kendi ailesi gibi sevmiştir. Babayı kendi babası, anneyi kendi annesi ve ailenin Cûrc ve Olga isimli çocuklarını kendi kardeşleri gibi görmüştür. Aile de onu kendi çocukları

¹⁶¹ Muhammed en-Neccâr, *Hemesâtu Baradâ*, s. 67.

gibi sevmiş, ödediği kira ücreti çok düşük olmasına karşın onu çıkarmamışlardır. Aile, onun ayrılacak olmasına çok üzülmemektedir. Şam'da görev alma imkânını araştırmasını istemektedirler. Anneden habersiz ailenin kızı Olga'yla gezmeye gittiklerini hatırlamaktadır. Anne, bu durumu öğrenince kendisine güvendiklerini ama mahallenin dedikodu yapmasından çekindiğini söylemiştir. Ayrıca aradaki din farkından dolayı da aralarında muhtemel bir evliliğin, çevre baskısı nedeniyle zor olacağını ifade etmiştir. Dedikodu çıkarsa kızıyla kimsenin evlenmek istemeyeceğinden korktuğunu söylemiştir. Öğrenci, evden ayrılmak üzereyken tüm aile, onu uğurlamak için evin dış kapısına kadar çıkmıştır. Öğrenci, onlarla yaşadığı güzel anıları hatırlarken onları bir daha göremeyeceğini düşünür. Belki uzun yıllar sonra yolda tanıdık bir sima olarak karşılaştıklarını hayal eder. Gözleri dolar. Ailenin tüm fertleri de ağlamaklı yüzlerle el sallayarak onu uğurlamaktadır. Hikâyede, aile ile öğrenci arasındaki hasret duygusu ve sevgi bağı şu şekilde anlatılmaktadır;

“ İşte, dönünce onları gözden kaybedeceğim köşeye yaklaşırken, görüntüleri gittikçe uzaklaşıyordu. Önce babanın görüntüsü kayboldu, sonra çocuklar görünmez oldu. Uzaktan, sadece senin şefkatli yüzün ile Olga'nın çocuksu sevimli yüzünü görüyordum. Son defa elini sallamak için kaldırdın. Sonra, aniden kayboldun. Niçin karşı koyamadın? İşte, artık sizin hayatınızdan çıkıp gittim. Benden sonra daha kaç kişi, sizin sevgi dolu kalbinize girecek. Ben de sonunda, yıllar, olaylar ve meşguliyetlerle sizinle geçirdiğim, hayatımın bu en güzel üç ayını unutacağım. Büyüyeceğiz, yaşımız ilerleyecek, çoluk çocuk sahibi olacağız. Sonra torun sahibi olacağız. Fakat belki bir gün, kalabalık bir kaldırımda onlarca yüz arasından bir

sima görünecek. Tanımadan ona gülümseyeceğim. Eski hatıralardan, bu aşına olan simayı çıkarmaya çalışacağım.”¹⁶²

Sevgi ve hoşgörü temasını işleyen hikâyede, Müslüman bir öğrenci ile yanında kaldığı Hristiyan aile arasındaki sevgi bağı anlatılarak, Suriye toplumunun farklı kesimlerinin karşılıklı sevgi ve hoşgörü içerisinde yaşadıkları mesajı verilmektedir.

İyilik yapmanın faziletini ele alan Ulfet el-İdlibî (1912-2007)’nin *Kıyas Şâmiyye* (Şam Hikâyeleri,1954) koleksiyonundaki *Ebû Şeyhû* (Şeyhû’nun Babası) hikâyesinde, Şeyh dağının eteklerindeki bir köyde yaşayan, yaşının kaç olduğunu kimsenin bilmediği Ebû Şeyhû’nun anlattığı ilginç olaylardan bahsedilir. Ebû Şeyhû, Osmanlı ordusunda Rus harbine katılmıştır ve savaşta gördüğü ve yaşadığı olayları anlatır. Üçüncü karısını da yirmi yıl önce kaybetmiştir ve ardında da çocukları teker teker ölmüştür. Sadece bir kızı hayattadır. O da, kocasıyla Amerika’da yaşamaktadır. Düzenli olarak, babasına para göndermekte ve Ebû Şeyhû da, tek başına yaşadığı evinde, kimseye muhtaç olmadan yaşlılığında rahat etmektedir. Ebû Şeyhû’nun evi, köylülerin akşamları oturup sohbet ettikleri bir buluşma yeridir. Ebû Şeyhû, fazla konuşkan değildir ama konuştuğu zaman ilginç ve garip olaylar anlatır.

Yine, bir ilkbahar akşamı köylüler, onun evinde toplanmışken, köyün muhtarı, yanında yabancı bir adamla gelir. Adamın arabası bozulmuştur ve köyde misafir olarak kalacaktır. Ebû Şeyhû, onlara hayatımda böyle bir şey başıma gelmedi diyerek yaşadığı bir olayı anlatmaya başlar;

“Dün, yatsı namazından sonra, siz de hatırlıyorsunuz, şiddetli bir fırtına çıkmıştı. Namazı evde kılıp, ısınmak için sobayı yakmıştım. Huzur içinde Allah’a dua

¹⁶² Sa’îd Havrâniyye, *a.g.e.*, s. 74-75.

ederken, derin bir kuyudan geliyor gibi Ebû Şeyhû bana gel diye, benden yardım isteyen bir ses duydum. İlk başta bunu bir vehim sandım. Duyduğum ses, bir çakal uluması ya da rüzgarın uğultusu olmalıydı. Fakat, ses tekrar geldi. Tam olarak anlaşılmasa da, bir insan sesi olduğundan şüphe yoktu. Evet, işte beni çağırıyordu. O tarafta, benim evimden başka ev yoktu.(...) Gençliğimden beri hiç yapmadığım şekilde, sanki ayaklarımda tekerlek var gibi tepeye hızla tırmandım. Gözlerim karanlığa alışınca yıldızların ışığı sayesinde, bana doğru inen siyah bir şey gördüm. Yürürken pençelerinin çıkardığı sestən onun bir sırtlan olduğunu anlamakta gecikmedim. Bu esnada bana tanıdık gelen sesi duydum. Sağ tarafa dönünce siyah bir yığın vardı. İyice bakınca, yığının içinde soluk soluğa kalmış, korkudan dili tutulmuş bir adam gördüm. Hemen elini tuttum, birlikte koşmaya başladık. Yol çok uzak ve engebeliydi. Eve geldiğimizde onu sobanın yanına oturttum. Ona kahve yaptım. Kendine geldikten sonra ellerimi ve ayaklarımı öpmeye başladı.”¹⁶³

Adam, komşu köye gitmekte olduğunu, karanlık bastırmadan köye ulaşmayı planladığını ancak fırtınaya yakalanınca yolunu kaybettiğini söyler. Karanlıkta, arkasından bir sırtlanın onu yakalayıp yere attığını, ayağa kalkmak istedikçe ona saldırarak bitkin hale düşürdüğünü anlatır. Güç bela tepeye tırmanıp Ebû Şeyhû’nun evinin ışıklarını görünce, babasının başından geçen bir olayın aklına geldiğini söyler. Adamın anlattığına göre, babası, bir keresinde ay ışığı altında yolculuk yaparken, uzaktan bir sırtlanın, bir adamı yakalayıp dağa doğru sürüklediğini görür. Hemen peşinden koşup adamı kurtarır. Adam, babamın yaşadığı bu olay aklıma gelince, niçin babamı çağırdım bilmiyorum, der. Ebû Şeyhû, ona babasının adını sorunca adam, babasının adının Ebû Şeyhû olduğunu söyler. Ebû Şeyhû, hayretle o adamın

¹⁶³ Ulfet el-İdlibî, a.g.e., s. 62-63.

kendisi olduğunu, kendisini kurtaran adamı, unutmamak için künyesini Ebû Şeyhû olarak değiştirdiğini söyler. Bu defa, şaşırma sırası adamdadır. Adam, cebinden bir tütün tabakası çıkarır, bunu biliyor musun diye sorar. Ebû Şeyhû, ‘evet, beni kurtardığı için ona hediye olarak vermiştim. Başka sahip olduğum bir şeyim yoktu diye cevap verir. Adam, benim de sahip olduğum başka bir şeyim yok, bunu benden hediye olarak kabul et’, diyerek tütün tabakasını ona verir. Ebû Şeyhû, bu olayı anlatırken cebinden küçük bir tütün tabakası çıkarır, köylüler onu görünce çok şaşırırlar. Muhtarın karısı, o adamı kurtarman için sana seslenen cinlerdir, der. Muhtar, hayır meleklerdir, cinler ne zamandır iyilik yapmaya başladı der. Ebû Şeyhû ise hayır, ne melek ne cin, o Şeyhû’nun ruhuydu, der. Muhtarın getirdiği yabancı adam ise, içinden bu ihtiyarın anlattıkları doğru olsa da olmasa da, hayal gücü geniş ve parlak bir zekâyâ sahip diye geçirir.

Bu hikâyede, kırsal kesimdeki köylüler arasında olağanüstü olaylara ve olaylar arasındaki garip ve ilginç bağlantılar bulunduğuna inanmanın yaygın olduğu üzerine kurulu bir olay anlatılmaktadır. Hikâye kahramanı Ebû Şeyhû’nun, hayal dünyasında kurguladığı olay, aslında iyilik yapmanın karşılığının insana bir gün döneceği mesajını vermeye yöneliktir. İyiliğin karşılığı insanın kendine olmasa bile, bu olayda görüldüğü gibi bir yakınına döner.

Felsefî içerikli bir konuyu ele alan ‘Abdusselâm el-‘Uceylî (1918–2006)’nin, *Bintu’s-Sâhire* (Büyücü Kadının Kızı, 1948) koleksiyonundaki *Âlâm* (Acılar) adlı hikâyesinde, vaka, hayatın acı ve sıkıntılarla dolu olduğu şeklindeki kötümserlik düşüncesi üzerine kurulmuştur. Hikâyede, hayatın acı ve ıstıraplarla dolu olduğu ve hayata bağlanmanın anlamsız olduğu düşüncesi ile hayatın tüm bu acılarına rağmen

hayat sevgisinin bir içgüdü olduğu düşüncesi iki kahramanın ağzından tartışılmaktadır.

Hikâye, genç bir doktor ile nişanlısının babası olan yaşlı doktor arasında hayatın, uğruna bu kadar çabaya değip değmediği şeklinde bir tartışmayla başlamaktadır.

“– Oğlum, düşüncelerin çok tuhaf. Bilmiyorum, bunları bana, sırf felsefe olsun diye mi söylüyorsun, yoksa gerçekten doğru olduklarına inanıyor musun?

– Tabi doğru olduklarına inanıyorum. Dileyene, hayatın sadece anlamsız değil, daha da kötü olduğunu ispat edebilirim. Hayat, bir dizi acı ve ıstıraptan ibarettir. Canlıların bu derece yapışmalarını hak etmiyor.

– Bunu ispat edebilirsin. Ama, hiçbir canlıyı, bilerek ve isteyerek hayattan vazgeçmeye ikna edemezsin. Hayat sevgisi bir içgüdüdür.(...)

– Hayat hakkındaki görüşün ne kadar kötümser oğlum, hayatı sadece acıdan mı ibaret görüyorsun? Dünyada mutlu olanlar yok mu, hiç zevk ve rahat yok mu?

– Zevk ve mutluluk, sadece, hayatın acı ve ıstıraplarının gerçekliği karşısında kaybolup giden hayallerdir. Şu pencerenin arkasından görünen yüzlere bir bak. Çukur çizgiler, ağarmış saçlar ve çökmüş gözler görürsün. Tüm bunları yapan, acıdır. Bir insanın bile yüzünde zevkten bir iz var mı? Anılarına dön amca ve neşeli anılarını say, bakalım, inleme, sıkıntı, bıkkınlık ve keder anılarının arasında onu nerede bulacaksın.”¹⁶⁴

Genç doktor, akşam evine varıp yatmaya hazırlanırken, telefonu çalar. Telefondaki, yaşlı doktordur. Nişanlısı Sâmiye’nin, rahatsızlandığını hemen hastaneye götürülmesi gerektiğini söyler. Sâmiye’nin, apandisiti patlamıştır. Hemen

¹⁶⁴ ‘Abdusselâm el-‘Uceylî, a.g.e., s. 21-22.

ameliyata alınır. Ancak kurtulamaz ve ölür. Genç doktor, ameliyat öncesi acı çeken nişanlısının halini görünce bu acıyı sonlandırmak ya da onu hayata döndürmek arasında çelişkili duygular yaşar. Dokuz ay sonra da Sâmiye'nin babası olan yaşlı doktor, mide kanserine yakalanır. Genç doktor, ona hastalığının daha başlangıcında olduğunu, erken teşhis edildiği için basit bir operasyonla kurtulabileceğini söyler. Fakat o kabul etmez.

Genç doktor, nişanlısı ve arkasından da yaşlı doktorun ölümüyle hayatta acıdan başka bir şey olmadığını kendi hayatında tecrübe eder. Düşüncelerini uygulamak için intihar etmek ister. Bileklerini, ameliyat bıçağıyla kesmeyi düşünür. Ancak bıçağın soğuk yüzü bileğine değince bütün duyguları söner, azmi kırılır ve bıçak elinden düşer.

Bu hikâyede, hayat sevgisinin bir içgüdü olduğu anlatılmaktadır. Genç doktor, hayatın bunca acılarını görüp yaşanmaya değer olmadığını düşünmesine rağmen hayatına son vermeyi başaramaz.

SONUÇ

Modern Suriye Hikâyesinde Konu (1946–1967) başlığını taşıyan bu çalışmamızda, Suriye'nin bağımsızlığını kazandığı 1946 ile Arap – İsrail savaşının yaşandığı 1967 yılları arasındaki dönemde, Suriye'de hikâyede işlenen konular ele alınmıştır.

Suriye'de, modern hikâyenin doğuşu on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar gitmektedir. Avrupa ile çeşitli temaslar sonucunda, Batı edebiyatı, kültürü ve bilimi ile tanışmayla birlikte, türün ilk öncü çalışmaları ortaya konmaya başlanmıştır. Yirminci yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren, iki dünya savaşı arası dönemde, modern hikâyenin Batı edebiyatındaki örneklerine yakın ürünlerin ortaya konmasıyla, Suriye'de modern hikâyenin doğuşu görülmüştür.

Suriye'de hikâye yazıcılığına ilginin arttığı bağımsızlık (1946) sonrası dönem, hikâyede bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde ülkenin sürüp giden çalkantılı atmosferinde siyasî ve sosyal amaçlara ulaşmada, şartlar döneminin ifade dili olarak hikâyeyi ön plana çıkarmıştır. Ülkenin siyasî ve toplumsal şartları sonucu ortaya çıkan keskin ideolojik kampaşmalar, fikri mücadeleler ve siyasî çekişmeler ortamında hikâye propaganda amaçlı ve mesaj vermeye uygun yapısıyla tercih edilmiştir. Hikâye, kısa ve yoğun anlatımlı yapısıyla diğer edebî türlere göre bu amaca uygun bir tür olarak görülmüştür. Hikâye yazıcılığına ilginin artarak devam ettiği bu dönemde türün olgun örnekleri verilmeye başlanmıştır. Hikâye bu dönemde ilgiyle izlenen bir edebî tür haline gelirken teknik yönden ilerleme kaydetmiştir.

Toplumsal değişimle birlikte, sosyal ve kültürel alanda yaşanan gelişmeler sonucu yeni dönemin sorunlarını, beklentilerini, anlayış ve yaklaşımlarını ifade

edebilecek yeni bir tür olarak hikâye, dikkatleri çekmiştir. Ülkede yaşanan hızlı değişim ve gelişme sonucunda geleneksel nüfuz sahibi kesimlerin yerini yeni gelişmekte olan toplumsal sınıfların almaya başlaması, eğitim ve kültür alanındaki ilerlemeler, hikâyenin revaç bulmasını ve aranan bir tür olmasını sağlamıştır.

Suriye'nin bağımsızlığı sonrasında, bir yandan, başlatılan modernleşme ve kalkınma hamlesinin etkisiyle görülen toplumsal değişim ile diğer yandan siyasî bunalımlar ve istikrarsızlığın yaşandığı bir geçiş süreci olması nedeniyle hikâyede vatan sevgisi, Filistin sorunu, kadınların sorunları, kuşak çatışması, feodal yapı gibi çok çeşitli konular ele alınmıştır.

Arap ülkelerinde sömürgecilğe karşı verilen bağımsızlık savaşları, ideolojik ve fikri kutuplaşmaların ortaya çıkması, Arapların siyasî birliği idealinin bir fikir olarak yaygınlaşmaya başlaması, Filistin'de yaşananlar, savaşlar ve yenilgiler ve bunun tüm Arap toplumu için bir tehlike oluşturması gibi gelişmeler nedeniyle, Suriye hikâyesinde vatan sevgisi içerikli hikâyeler daha öncelikli olarak ele alınmıştır. Bu gelişmeler, Arap milleti olarak var olma sorununu, gelecek kaygısı ve ümitsizlik hislerini doğurmuştur. Vatan sevgisini ele alan hikâyelerde, bağımsızlık uğruna verilen mücadeleler ve yaşanan acılar anlatılırken, bağımsızlık ve özgürlüğün ve millet olarak var olmanın değeri üzerinde durulmaktadır. Filistin'de yaşananlara karşı duyarlılığın had safhada olduğu Suriye'de, Filistin sorunu hikâyede millî bir konu olarak ele alınmıştır. Filistin sorununun çözümü, bu ideale sahip ve sorumluluk taşıyabilecek nesillerin yetiştirilmesinde görülmüştür.

Geleneksel anlayışların, örf ve adetlerin baskısı yüzünden kadınların yaşadığı sorunları ele alan hikâyelerde toplum eleştirisi yapılmaktadır. Kadınların bu baskılara

ve anlayışa karşı çıkmadıkları üzerinde durulmakta ve karşı çıkmanın bedelinin ağır olduğu anlatılmaktadır.

Devlet idaresindeki bozukluk ve otoriter devlet anlayışını ele alan hikâyelerde, devlet karşısında çaresiz ve güçsüz olan ferdin, sorgulama ve eleştiride bulunmadan devlete itaat etmek zorunda olduğu üzerinde durulmaktadır. Devlet dairelerindeki bozuk çıkar ilişkilerinin ele alındığı hikâyelerde, yoksul ve çaresiz insanların haklarını arayamadıkları anlatılmaktadır. Bu hikâyelerde, otoriter devlet anlayışı ve çıkar ilişkileri eleştirilirken çözüme yönelik bir öneri gösterilmemektedir. Bu da dönem Suriye’inde hâkim olan darbe ve baskıcı yönetimlerin, toplumsal beklentileri ve gelecek ümidini yok etmiş olduğu ruh haline uygundur.

Feodal yapıyı ele alan hikâyelerde, güç ve nüfuz sahibi toprak ağalarının baskı ve zulümleri anlatılmaktadır. Toprak ağalarının nüfuzu ve feodal yapının devam etmesinde yöneticiler ile kurdukları çıkar ilişkisi üzerinde durulmaktadır. Hikâyelerde feodal yapıya karşı eleştiri yöneltilirken, ağaya karşı çıkışların sadece bireysel başkaldırıları şeklinde olduğu, bunların da amacına ulaşmadığı görülmektedir. Çözüm yolu olarak, feodal düzene ve ağalık sistemine karşı düşünce ve fikirle mücadele yolu gösterilmektedir.

Sınıf farklılıklarını ele alan hikâyelerde, ekonomik ve sosyal farklılıklar nedeniyle işsiz, yoksul ve gelecek ümitleri yok olmuş insanların, iç dünyalarında yaşadıkları gelecek kaygısı, endişe ve isyanlar anlatılmaktadır. Hayal kırıklığı ve tükenmişlik hissi yaşayan, isyankâr ve değer yargılarına karşı çıkan amaçsız, yalnız ve çaresiz ruh halinin anlatıldığı hikâyelerde bu ruh haline uygun olarak çözüm yolu gösterilmez. Yoksulluğun ve çaresizliğin sebebi olarak, sermaye sahiplerinin

kurduğu sömürü düzeni gösterilir. Sermaye sahiplerinin çalışanların emeğini sömürerek devam ettirdikleri sömürü düzeninin eleştirildiği hikâyelerde, emeğin hakça paylaşıldığı, sınıf farklılıklarının ortadan kalktığı özgür ve eşit bir toplum hayali kurulmaktadır.

Kuşak çatışmasını ele alan hikâyelerde geleneksel baskıcı anlayış ile yeni yetişen kuşaklar arasında yaşanan anlaşmazlık ve çatışma anlatılmaktadır. Anlayışsız ve baskıcı baba kimliğinin çatışmanın temel faktörü olarak görüldüğü hikâyelerde, yeni nesli temsil eden kahramanın evi terk etmesi sonucu, idealleri ile hayatın gerçekleri arasında yaşanan ikilem üzerinde durulmaktadır.

Bireysel sorunları ele alan hikâyelerde, yaşanan büyük sıkıntıların ve trajedilerin, Suriye insanının iç dünyasında yol açtığı yaralanmalar, çıkmazlar ve bunalımlar anlatılmaktadır. Bunlar, istikrarsız ve çalkantılı bir dönem geçiren Suriye'nin bağımsızlık sonrası sürecinde siyasal ve sosyal beklentilerin ve gelecek ümitlerinin yok olması ve yeni neslin genç kuşaklarında belirginleşen idealler ve değerler ile toplumsal realite arasındaki aykırılık sonucunda daha çok bir hayal kırıklığı, içine kapanma ve toplumsal ümitsizlik halinin olduğu yıllarda görülmektedir. Bireyin iç dünyasını tahrip eden bu ruh hali, onu isyana, yalnızlığa ve intihara sevk etmektedir. Bu hikâyelerde, hayal kırıklığı ve çaresizlik haline uygun olarak bir çözüm gösterilmez.

Batıl inançları ele alan hikâyelerde, çaresiz ve bilgisiz insanların sıkıntılarından ve hastalıklarından kurtulmak için, batıl inançlara bağlandıkları anlatılmaktadır. Çıkarıcı kimselerin bu inançları kullanarak kendilerine menfaat sağladıkları üzerinde durulmaktadır. İnsanları, batıl inanç ve hurafelerden kurtarmak için herhangi bir faaliyetin yapılmadığı görülmektedir. Hastalık ve sıkıntılardan

onları kurtaracak her hangi bir yardımın gelmemesi dikkat çekmekte, insanların dertleriyle boğuşmak üzere baş başa bırakıldığı görülmektedir. Çaresizlik ve bilgisizlik nedeniyle bu insanların, şeyhlerden, yatırlardan ve falcılardan medet ummaktan başka seçenekleri yoktur.

Suriye hikâyesi, bağımsızlıktan sonra diğer edebî türlere göre daha çok gelişme göstermiştir. Olgun ve başarılı örneklerini bu dönemde vermiştir. Ülkenin içinde bulunduğu siyasî, sosyal ve ekonomik şartlar, hikâyede konu çeşitliliğini artırmıştır.

ÖZET

KULA Mevlüt; Modern Suriye Hikâyesinde Konu (1946–1967), Doktora Tezi, Danışman; Prof. Dr. Bedrettin AYTAÇ ; V- 202 s.

Modern Suriye hikâyesinde işlenen konuların ele alındığı bu çalışma, Suriye'nin bağımsızlığını kazandığı 1946 ile Arap-İsrail savaşının yaşandığı 1967 arasında sınırlandırılmıştır. Bu dönem, Suriye'de hikâyenin, edebiyatın diğer türlerine göre ön plana çıktığı ve gelişme kaydettiği bir dönemdir.

Çalışma bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu ve amacıyla ilgili bilgiler verilmiştir. Ayrıca Suriye'nin son yüzyıldaki yakın siyasî tarihi hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Birinci bölümde, Suriye'de modern hikâyenin doğuş ve gelişme seyri ele alınmış modern hikâyenin öncü çalışmalarının ilk görülmeye başlandığı XIX. yüzyıl ortalarından itibaren hikâyenin ortaya çıkışına etki eden faktörler üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, asıl konu olan 1946–1967 yılları arasında Suriye'de modern hikâyede ele alınan konular işlenmiştir.

Suriye'de hikâye yazıcılığına ilginin arttığı bağımsızlık (1946) sonrası dönem, hikâyede bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde ülkenin sürüp giden çalkantılı atmosferinde siyasî ve sosyal amaçlara ulaşmada, döneminin ifade dili olarak hikâye ön plana çıkmıştır. Ülkenin siyasî ve toplumsal şartları sonucu ortaya çıkan ideolojik kamplaşmalar, fikri mücadeleler ve siyasî çekişmeler ortamında hikâye, propaganda amaçlı mesaj vermeye uygun yapısıyla tercih edilmiştir. Suriye'nin bağımsızlığı sonrasında, bir yandan modernleşme ve kalkınma hamlesinin etkisiyle görülen toplumsal değişim ile diğer yandan siyasî bunalımlar ve istikrarsızlık nedeniyle hikâyede vatan sevgisi, Filistin sorunu, kadınların sorunları, aşk, kuşak çatışması, feodal yapı, bireysel sorunlar ve batıl inançlar gibi çok çeşitli konular ele alınmıştır.

SUMMARY

KULA Mevlüt; Subject in Modern Syrian Short Story (1946-1967), Doctorate Thesis, Consultant; Prof. Dr. Bedrettin AYTAÇ; V-202 pp.

This study addressing the subjects have been handled in modern Syrian story, was limited between 1946 when Syria acquired its independence and 1967 when the Arab-Israeli war took place. This period was a period in which story came to the forefront compared to other kinds in Syrian literature and showed improvement.

This study consists of one introduction and two parts. In the introduction, information about the subject and purpose of the study was provided. Also a brief information about the recent political history of Syria during the last century was given. In the first part, the emergency and development course of modern story in Syria was discussed and the factors influencing the emergence of story since the first pioneer works was encountered in the middle of the 19th century. In the second part, the main topic was handled which is the subjects have been handled in modern Syrian story between 1946 and 1967.

The post-independence period (1946) in which interest in narrating had increased, was a milestone in story. During this period, story came to the front place as an expression instrument in reaching political and social goals in the turbulent atmosphere of the country. Story was preferred in the environment of ideological cliques, intellectual struggle and political conflicts as a result of the political and social conditions of the country, because of its structure suited to give messages with a propaganda purpose. After the independence of Syria, on one hand the social change seen under the influence of modernization and development boom and on the

other hand many different topics such as love of country, Palestine problem, the problems of women, love, generation clash, feudal structure, personal problems and superstitions are handled in story because of political crises and instability.

BİBLİYOGRAFYA

ARMAOĞLU, Fahir, 20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1914-1995), 15. b., Alkım Yay., İstanbul, 2005.

eI-ARNAÛT, ‘Abdullatîf, “Ali Halkî Râidul-Kıssati’s-Sûriyyeti’l-Kasîra”, *el-Ma‘rife*, Vizâratu’s-Sekâfe, Yıl, XXXXIV, S. 499, Nisan, Dimaşk, 2005, s. 241-248.

‘ATİYYE, Ahmed Muhammed, *Fennu’r-Raculi’s-Sagîr fî’l-Kıssati’l-‘Arabiyyeti’l-Kasîra*, İttihâdu’l-Kuttâbi’l-‘Arab, Dimaşk, 1977.

eI-ATRAŞ, Mahmûd İbrâhîm, *İtticâhâtu’l-Kıssa fî Sûriye ba‘de’l-Harbi’l-Alemiyyeti’s-Sâniye*, Dâru’s-Suâl, Dimaşk, 1982.

AYTAÇ, Bedrettin, *Mahmûd Teymûr’un Hikâyeleri ve Romanları*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1992.

‘AYYÂŞ, ‘Abdulkâdir, *Mu‘cemu’l-Muellifîne’s-Sûriyyîn fî’l-Karni’l-‘İsrîn*, Dâru’l-Fikr, Dimaşk, 1985.

BAĞDÂDÎ, Şevkî, *ed-Duhânu’l-Hânîk*, Mecnû‘atu Derb ile’l-Kimme, Râbitatu’l-Kuttâbi’s-Sûriyyîn, Dimaşk, 1952.

Firenk Esved, Mecnû‘atu Derb ile’l-Kimme, Râbitatu’l-Kuttâbi’s-Sûriyyîn, Dimaşk, 1952.

ÇETİŞLİ, İsmail, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*, Akçağ Yay., Ankara, 2003.

Metin Tahlillerine Giriş II, Akçağ Yay., Ankara, 2004.

EBÛ HEYF, Abdullâh, *el-Edeb ve't-Teğayyuru'l- İctimâ'î fî Sûriye*, İttihâdu'l-Kuttâbi'l- 'Arab, Dımaşk, 1990.

“el-Kıssatu'l-Cedîde fî Sûriye”, *Mevsû'atu'l- Kıssati'l-Cedîde fî Sûriye*, Lazkiye, 1996, s. 21-28.

EBÛ ŞENEB, 'Adil, *Safahât Mechûle fî Târîhi'l-Kıssati's-Sûriyye Dirâsât ve Nemâzic*, Vizâratu's-Sekâfe, Dımaşk, 1974.

van DAM, Nikolaos, *Suriye'de İktidar Mücadelesi*, (ç. Semih İdiz, Aslı Falay Çalkıvık), İletişim Yay., İstanbul, 2000.

ed-DEKKÂK, Ömer, *Funûnu'l-Edebi'l-Mu'âsır fî Sûriye*, Dâru's-Şarki'l-'Arabî, Beyrut, tsz.

Târîhu'l-Edebi'l-Hadîs fî Sûriye, Câmi'at-u Haleb, Halep, 1979.

DEYRÂNÎ, Liyân, *Hayret*, Mecnû'atu Derb ila'l-Kimme, Râbitatu'l-Kuttâbi's-Sûriyyîn, Dımaşk, 1952.

es-Sârîka, Mecnû'atu Derb ila'l-Kimme, Râbitatu'l Kuttâbi's-Sûriyyîn, Dımaşk, 1952.

DUMAN, Hasan, *Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)*, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı Yay., Ankara, 2000.

ER, Rahmi, “Modern Lübnan Romanına Genel Bir Bakış”, *Doğu Dilleri Dergisi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, C.V., S.1, Ankara, 1992, s. 125-151.

Modern Mısır Romanı (1914-1944), Star Ajans, Ankara, 1997.

Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2004.

el-FÂHÛRÎ, Hannâ, *Târîhu 'l-Edebî'l- 'Arabî*, Beyrut, tsz.

FORSTER, E. M., *Roman Sanatı* (ç. Ünal Aytür), Adam Yay., İstanbul, 1982.

HÂFİZ, Sabrî, “Modern Arap Kısa Öyküsü I ”, (ç. Azmi Yüksel), *Nüşa Şarkiyât Araştırmaları Dergisi*, Yıl, III, S. 9, Ankara, 2003, s. 77-96.

HAKKÎ, Bedî‘, *et-Turâbu 'l-Hazîn*, Dâr-u Tılâs, Dimaşk, 1987.

HANNÂ, Abdullah, *Mine 'l-İtticâhâtî 'l-Fikriyye fî Sûriye ve Lubnân*, Dâru'l-Ehâlî, Dimaşk, tsz.

el-HATÎB, Husâm, *er-Rivâyetu 's-Sûriyye fî Merhaleti 'n-Nuhûd 1959- 1967*, Ma‘hedu'l-Buhûs ve'd-Dirâsâtî'l-‘Arabiyye, Kahire, 1975.

Subulu 'l-Muessirâtî 'l-Ecnebiyye ve Eşkâluhâ fî 'l-Kıssati 's-Sûriyye, Matâbi‘u'l-İdâreti's-Siyâsiyye, Dimaşk, 1991.

el-Kıssatu 'l-Kasîra fî Sûriye Riyâdât ve Nusûs Mufassaliyye, Dâru ‘Alâi'd-Dîn, Dimaşk, 1998.

HAVRÂNİYYE, Sa‘îd, *el-Vucûhu 'l-Humr*, Mecnû‘atu Derb ile'l-Kımmе, Râbıtatu'l-Kuttâbi's-Sûriyyîn, Dimaşk, 1952.

Şitâ' Kâsin Âhar, Dâru'l-Medâ Dimaşk, 1994.

Ve fî 'n-Nâs el-Meserre, Dâru'l-Medâ Dimaşk, 1994.

HUART, Clement, *Arab ve İslâm Edebiyatı Tarihi*, (ç. Cemal Sezgin), Tisa Matbaacılık Sanayii, Ankara, tsz.

el-HÛRÎ, Kûlît, *Ene ve 'l-Medâ*, Dâru'l-Fârise, Dımaşk, 2004.

el-HUSEYN, Ahmed Câsim, “el-Kıssatu'l-Kasîra Cidden”, *Dirâsât İştirâkiyye*, S.171-172, Ocak-Şubat, Mart-Nisan, Dımaşk, 1998, s. 15-35.

el-Kıssatu 'l-Kasîrati's-Sûriyye ve Nakduhâ fî'l-Karni'l-İşrîn, İttihâdu'l-Kuttâbi'l- 'Arab, Dımaşk, 2001.

‘İSMET, Riyâd, “et-Teyyârâtü'l-Cedîde li'l-Kıssati's-Sûriyye, *Mevsû'atu'l-Kıssati 'l-Cedîde fî Sûriye*, Lazkiye, 1996, s. 13-20.

İŞILTAN, Fikret, “Suriye”, *M.E.B. İslam Ansiklopedisi*, C. XI, İstanbul, 1979, s. 58-66.

‘ÎD, ‘Abdurazzâk, *Dirâsât Nakdiyye fî'r-Rivâye ve'l-Kıssa*, Vizâratu's-Sekâfe, Dımaşk, 1980.

el-İDLİBÎ, Ulfet, *Kısas Şâmiyye*, Dâru Tılâs, Dımaşk, 1996.

Vedâ'an Yâ Dımaşk, Dâru Tılâs, Dımaşk, 2001.

İNAYET, Hamid, *Arap Siyasî Düşüncesinin Seyri*, (ç. Hicabi Kırlangıç), Yöneliş Yay., 2. b., İstanbul, 1997.

KAL‘ACÎ, ‘Abdulfettâh, “Min Târîhi'l-Kıssa fî Sûriye”, *el-Ma'rife*, Vizâratu's-Sekâfe, Yıl, XXXXIV, S. 500, Mayıs, Dımaşk, 2005, s. 257-266.

KAPLAN, Mehmet, *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yay., İstanbul, 2002.

el-KINTÂR, Seyfuddîn, *el-Edebu'l- 'Arabîyyu's-Sûrî ba'de'l-İstiklâl*, Vizâratu's-Sekâfe, Dimaşk, 1997.

el-KEYYÂLÎ, Sâmî, *el-Edebu'l- 'Arabîyyu'l-Mu'âsır fî Sûriye 1850-1950*, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire, 1968.

el-KİYÂLÎ, Mevâhib, *Derb ile'l-Kimme*, Mecmû'atu Derb ile'l-Kimme, Râbitatu'l-Kuttâbi's-Sûriyyîn, Dimaşk, 1952.

el-Haytu'l-Ebyad, Mecmû'atu Derb ile'l-Kimme, Râbitatu'l-Kuttâbi's-Sûriyyîn, Dimaşk, 1952.

KRUL, Claude, “Medhal ilâ'l-Kıssati'l-Kasîra fî Sûriye”, (ç. Mahmûd Mev'id), *el-Mevkıfu'l-Edebî*, S. 73-74-75, Mayıs-Haziran- Temmuz, Dimaşk, 1977, s. 33-51.

KUDRET, Cevdet, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*, C. I-III, Dünya Yay., İstanbul, 2006.

KÜRKÇÜOĞLU, Ömer E., *Türkiye'nin Arap Orta Doğusu'na Karşı Politikası (1945-1970)*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972.

LANDAU, Jacob M., *Modern Arap Edebiyatı Tarihi*, (ç. Bedrettin Aytaç), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002.

MEDENÎ, Suleymân, *Hâulâ' Hakemû Sûriye*, Dâru'l-Envâr, Dimaşk, 1996.

MEKKÎ, et-Tâhir Ahmed, *el-Kıssatu'l-Kasîra Dirâsât ve Muhtârât*, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire, 1988.

MÎNE, Hannâ, *el-Harb*, Mecmû'atu Derb ile'l-Kimme, Râbitatu'l-Kuttâbi's-Sûriyyîn, Dımaşk, 1952.

eş-Şeyhûha, Mecmû'atu Derb ile'l-Kimme, Râbitatu'l-Kuttâbi's-Sûriyyîn, Dımaşk, 1952.

MORAN, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yay., İstanbul, 2002.

Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, C. I-III, İletişim Yay., İstanbul, 2003.

MUSTAFÂ, Şâkir, *Muhâdarât 'ani'l-Kıssa fî Sûriye hattâ'l-Harbi'l-'Âlemiyyeti's-Sâniye*, Ma'hedu'd-Dirâsâti'l-'Arabîyyeti'l-'Âliye, Kahire, 1958.

en-NECCÂR, Muhammed, *Hemesâtu Baradâ Kısas ve Levhât*, Dâru'l-Hilâl, Dımaşk, tsz.

NECM, Muhammed Yûsuf, *Fennu'l-Kıssa*, Dâr-u Sâdir, Beyrut, 1996.

OSMÂN, Hâşim, *es-Sihâfetu's Sûriyye Mâdîhâ ve Hâdırîhâ*, Vizâratu's Sekâfe, Dımaşk, 1997.

POSPELOV, Gennadiy N., *Edebiyat Bilimi I* (ç. Yılmaz Onay), Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 1984.

Râbitatu'l-Kuttâbi's-Sûriyyîn, *Derb ile'l-Kimme*, Dımaşk, 1952.

RAMADÂN, Muhammed Hâlid, "el-Kıssatu'l-Kasîra fî Sûriye", *Dirâsât İştirâkiyye*, S.171-172, Ocak-Şubat, Mart-Nisan, Dımaşk, 1998, s. 10-14.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih (1918-1994)*, 7. b., İmge Yay., Ankara, 1998.

SAVRAN, Ahmed, *19. Yüzyıl Osmanlılar Döneminde Yeni Arap Edebiyatı*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., Erzurum, 1987.

es-SEMMÂN, Gâde, *Leylu 'l-Gurabâ'*, Menşûratu Gâde es-Semmân, Beyrut, 1995.

es-SİBÂ'Î, Murâd, *Bintu 'l-Bustân*, Mecmû'atu Derb ile'l-Kimme, Râbitatu'l-Kuttâbi's-Sûriyyîn, Dımaşk, 1952.

STEVIĆ, Philip, *Roman Teorisi*, (ç. Sevim Kantarcıoğlu), Gazi Üniversitesi Yay., Ankara, 1988.

SULEYMÂN, Ahmed İskender, *Mevsû'atu'l-Kıssati'l-Cedîde fî Sûriye*, Dâru'l-Mersâ, Lazkiye, 1996.

eş-ŞEM'A, Haldûn, *eş-Şems ve'l-'Ankâ'*, İttihâdu'l-Kuttâbi'l-'Arab, Dımaşk, 1979.

TÂMİR, Zekerıyyâ, *Sahîlu'l-Cevâdi'l-Ebyad*, Riad er-Rayyes Books, Beyrut, 2001.

Rabî' fî'r-Ramâd, Riad er-Rayyes Books, Beyrut, 2001.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yay., İsatnbul, 1977.

TEKİN, Mehmet, *Roman Sanatı I (Romanın Unsurları)*, Ötüken Yay., İstanbul, 2001.

el-'UCEYLÎ, 'Abdusselâm, *Bintu's-Sâhire*, Dâru's-Şark, Beyrut, tsz.

el-Hubb ve'n-Nefs, Dâru's-Şark, Beyrut, tsz.

Kanâdîlu İşbîliye, Dâru's-Şark, Beyrut, tsz.

WELLEK, Rene, WARREN, Austin, *Edebiyat Teorisi*, (ç.Ö. Faruk Huyugüzel),
Akademi Kitabevi, İzmir, 2001.

eI-YÂFÎ, Na'im, *et-Tatavvuru'l-Fennî li-Şekli'l-Kıssati'l-Kasîra fî'l-Edebî's-Şâmiyyi'l-Hadîs Sûriye Lubnân el-Urdun Filistîn, İttihâdu'l-Kuttâbi'l-'Arab, Dimaşk, 1982.*

YAZICI, Hüseyin, "Hikâye", *T.D.V. İslâm Ansiklopedisi*, C. XVII, İstanbul, 1998, s.
480-485.

Çağdaş Arap Öyküleri, Kaknüs Yay., İstanbul, 1999.

The Short Story in Modern Arabic Literature, General Eyptian Book
Organization, Mısır, 2004.

YILDIZ, Musa, "Arap Edebiyatında İlk Modern Kısa Öykü: Muhammed Teymûr'un
Fî'l-Kıtâr'ı", *Nüşa Şarkiyât Araştırmaları Dergisi*, Yıl, II, S. 4, Ankara,
2002, s. 43-55.

YÛSUF, Muhsîn, *el-Kıssa fî'l-Vatani'l-'Arabî*, Dâru'l-Menâre li'd-Dirâsât, Lazkiye,
1989.

eI-YÛSUF, Yûsuf, "el-Kıssatu'l-Cedîde fî Sûriye", *el-Mevkıfu'l-Edebî*, S. 73-74-75,
Dimaşk, 1977.

ZUREYL, 'Adnân b., *Edebu'l-Kıssa fî Sûriye*, Dâru'l-Fenni'l-Hadîs, Dimaşk, tsz.

“el-Vâkı‘iyye fî’l-Kıssati’l-Kasîra fî Sûriye”, *el-Mevkıfu’l-Edebî*, S. 73-74-75, Mayıs- Haziran Temmuz, Dımaşk, 1977, s. 52-81.

ZERZÛR, Fâris, *Hattâ’l-Katratil-Ahîra*, Vizâratu’s-Sekâfe, Dımaşk, 1981.

ZEYDÂN, Curcî, *Târîhu Âdâbi’l-Lugati’l-‘Arabiyye*, I-IV, Dâru Mektebeti’l-Hayât, Beyrut, 1992.

ZIADEH, Nicola A., *Syria and Lebanon*, Ernest Benn, London, 1957.

DİZİN

A. Kişi Adları

- Abdunnâsır, Cemâl, 5, 24
el-‘Âbid, Ahmed ‘İzzet, 9
‘Âkıl, Nebîh, 32
el-‘Akkâd, ‘Abbâs Mahmûd, 12
Ali, Muhammed Kürd, 10, 15, 16
‘Anhûrî, Hannâ, 8
‘Anhûrî, Selîm, 8
el-Arnaût, ‘Abdullatîf, 20
el-Arnaût, Ma‘rûf, 17, 18, 19
el-‘Aselî, Şukrî, 7
el-Atâsî, Faysal, 4
el-Atâsî, Hâşim, 3
‘Atiyye, Ahmed Muhammed, 42, 125, 126, 141
el-Atraş, Mahmûd İbrâhîm, 7, 8, 9, 10, 18, 20, 27, 31, 35, 42, 60
el-‘Attâr, Hâşim, 9
Aytaç, Bedrettin, 17
el-‘Azîm, Refîk, 10
Bağdâdî, Şevkî, 32, 135, 145, 147
Beddûr, Ali, 35
el-Beyk, ‘Abdurrahmân, 45
el-Bezm, Muhammed, 12
el-Bustânî, Selîm, 7
el-Câbirî, Şekîb, 17, 34, 57
Camus, Albert, 36
Ceberî, Şefîk, 12, 13
el-Cedîd, Sâlih, 5
el-Cundî, İn‘âm, 45
Çehov, 30
Çiçeklî, Edîb, 4
ed-Dekkâk, Ömer, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 30
Dehenî, Salâh, 32, 45
ed-Dehhân, Sâmi, 13
ed-Dellâl, Cebrâîl, 9
Deyrânî, Liyân, 32, 67, 73, 112, 114
Dostoyevski, 30
Ebû Heyf, Abdullâh, 17, 22
Ebû Rîşe, Ömer, 13
Ebû Şeneb, ‘Adil, 23
Edhem, İsmail, 13
Ehrenburg, 30
Emîn, Ahmed, 13
Er, Rahmi, 7, 17
el-Fâhûrî, Hannâ, 9
Fâhûrî, Memdûh, 32
Faysal, 2
Gogol, 30
Gorki, Maksim, 27, 30
Hâfız, Sabrî, 10
el-Hakîm, Tevfîk, 26
Hakkî, Bedî‘, 45, 49, 50, 53, 54, 57, 59, 62, 63, 83, 84, 85, 90, 92, 154, 170, 171
Halkî, Ali, 19, 20, 21
el-Hallâc, Mustafâ, 103
Hallâk, Abdullah Yûrûkî, 13
Hassûn, Rızkullah, 7, 8
el-Hatîb, Husâm, 7, 16, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 156, 164, 181
el-Hatîb, Yûsuf, 34
Havrâniyye, Sa‘îd, 47, 54, 71, 103, 117, 124, 126, 128, 139, 178
Haznedâr, Abdurrahmân, 34
Hemingway, Ernest, 30
Heykel, Muhammed Huseyn, 13, 18
Hindâvî, Halîl, 45
el-Hinnâvî, Sâmi, 4
Hımsî, Antuvan, 32
Huart, Clement, 9
el-Hûrî, Fâris, 10
el-Hûrî, Kûlît, 67, 83, 89, 90, 135, 139, 137, 165
el-Hûrî, Şehâde, 32
Hüseyn, Şerîf, 2
Huseyn, Tâhâ, 12, 13, 26
el-Huseyn, Ahmed Câsim, 20, 21, 23, 29, 33, 37, 38, 39, 40, 42
el-Husrî, Sâtî‘, 29
‘Ismet, Riyâd, 29
‘Iyâd, Kâmil, 13

el-İdlibî, Ulfet, 26, 34, 57, 67, 68, 71,
 73, 77, 78, 81, 82, 83, 86, 87, 93,
 95, 103, 107, 109, 123, 129, 131,
 135, 141, 143, 154, 159, 160, 164,
 180, 181
 İhlâsî, Velîd, 45
 İshâk, Edîb, 9
 el-Kabbânî, Nizâr, 34
 Kafka, Franz, 30
 Kal'acî, 'Abdulfettâh, 29
 el-Kusatlî, Nu'mân, 7
 el-Keremî, Ahmed Şâkir, 12
 el-Kevâkibî, 'Abdurrahmân, 9, 10
 el-Keyyâlî, Sâmi, 12, 13, 14, 15, 19
 el-Kıntâr, Seyfuddîn, 13, 16, 19 22,
 29, 31, 33, 37, 42
 el-Kiyâlî, Hasîb, 32, 45, 103
 el-Kiyâlî, Mevâhib, 32, 67, 103, 106,
 109
 Krul, Claude, 8, 16, 37
 el-Kuvvetlî, Şukrî, 4
 Landau, Jacob M., 17, 19
 Mahfûz, Necîb, 26
 el-Marrâş, Fransîs, 7
 Maupassant, Guy de, 20, 30
 Mayakovski, Viladimir, 27
 el-Mâzinî, İbrâhîm 'Abdulkâdir, 12,
 13, 26
 Mekkî, et-Tâhir Ahmed, 16
 Merdem Bey, Halîl, 11, 12
 Mîne, Hannâ, 26, 32, 45, 50, 53, 135,
 148, 150
 el-Mubârek, 'Abdulkâdir, 10
 Hz. Muhammed, 18
 el-Muneccid, Selahaddîn, 19
 Mustafâ, Şâkir, 7, 12, 16, 37
 en-Nahvî, Edîb, 45, 57
 en-Nakkâş, Selîm, 9
 en-Neccâr, Muhammed, 17, 67, 75,
 77, 79, 80, 83, 88, 89, 92, 93, 103,
 123, 135, 153, 154, 155, 164, 165,
 166, 177, 178
 Nu'ayme, Mîhâîl, 11, 12
 Osmân, Hâşim, 11
 Puşkin, Aleksander, 30
 er-Râfî'î, Mustafâ Sâdık, 11
 Ramadân, Muhammed Hâlid, 20, 28
 er-Reyhânî, Emîn, 10
 Rufâ'î, Gassân, 32
 er-Rufâ'î, Tal'at, 34
 er-Rusâfî, Ma'rûf, 10
 es-Safedî, Muta', 36, 45, 57
 Sâib, Sa'd, 34
 es-Sakkâl, Mîhâîl, 9
 Sartre, Jean Paul, 36
 Savran, Ahmed, 10, 15
 es-Semmân, Gâde, 26, 45, 57, 60, 83,
 123
 Sezgin, Cemal, 9
 es-Sibâ'î, Fâdîl, 35, 45
 es-Sibâ'î, Murâd, 26, 123, 131
 es-Sûfî, 'Abdulgâsîr, 33
 eş-Şâyib, Fuâd, 14
 Şelhat, Yûsuf, 13
 Şelhûb, İskender, 9
 eş-Şem'a, Haldûn, 36
 Şevkî, Ahmed, 10
 eş-Şidyâk, Ahmed Fâris, 7
 Tâmir, Zekerîyyâ, 26, 45, 96, 98, 99,
 103, 112, 113, 116, 119, 121, 123,
 126, 127, 135, 136, 143, 144, 164, 165
 et-Tantâvî, Ali, 19
 Tolstoy, Lev Nikolayevîç, 28, 30
 el-'Uceylî, 'Abdusselâm, 25, 38, 41,
 45, 57, 59, 60, 65, 83, 103, 135,
 150, 152, 153, 154, 156, 157, 158,
 161, 162, 163, 164, 166, 168, 170,
 171, 172, 173, 182, 183
 'Ucmâ, Mârî, 11
 el-'Umer, Kadrî, 57
 el-Yâfî, Na'im, 9, 19
 Yahya, 'Umer, 13
 Yazıcı, Hüseyin, 17, 20, 22, 23, 27
 Yûsuf, Muhsîn, 16
 el-Yûsuf, Yûsuf, 26
 Yüksel, Azmi, 10
 ez-Za'im, Husnî, 4
 ez-Zehâvî, Cemîl Sıdkî, 10
 Zerzûr, Fâris, 45, 47, 57, 96, 98, 100,
 102, 103, 113, 123, 164, 165, 173,
 176, 177
 Zeydân, Curcî, 18
 ez-Zeyn, Ahmed, 8
 ez-Ziriklî, Hayreddin, 12
 Ziadeh, Nicola A., 17
 Zureyl, 'Adnân b., 19, 20, 42

B.Eser Adları

el-Âdâb, 30, 37
Arab ve İslâm Edebiyatı Tarihi, 9
el-‘Arûs, 11
‘Asâ’l-Cenne, 30
el-Ba’s, 29
el-Binâ, 29
Bintu’s-Sâhire, 150, 152, 153, 156,
157, 161, 164, 166, 171, 182,
el-Cevâib, 7
el-Cinân, 7
el-Cundî, 30, 48
Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi, 17
Çağdaş Arap Öyküleri, 20
ed-Dâd, 13
Derb ilâ’l-Kimme, 32, 50, 53, 54, 55,
73, 74, 103, 106, 107, 109, 114, 115,
131, 134, 145, 147, 148, 150
Dimaşk, 9
Dirâsât İştirâkiyye, 20, 29
Doğu Dilleri Dergisi, 7
Durru’s-Sade’ fî-Garâibi’s-Sude’, 7
Edebu’l-Kıssa fî Sûriye, 19
el-Edebu’l-‘Arabiyyu’l-Mu‘âsır fî
Sûriye, 11
el-Edebu’l-‘Arabiyyu’s-Sûrî ba‘de’l-
İstiklâl, 13
el-Edeb ve’t-Teğayyuru’l- İctimâ‘î fî
Sûriye, 17
el-Edîb, 30, 48, 61, 111
Ene ve’l-Medâ, 89, 90, 137, 139
Fâtima el-Betûl, 18
Fennu’r-Raculî’s-Sagîr fî’l-Kıssati’l-
‘Arabiyyeti’l-Kasîra, 42
Fetâ’l-‘Arab, 18
Fetâtu’l-Hânât, 21
Fî Kusûr-ı Dimaşk, 17
Funûnu’l-Edebi’l-Mu‘âsır fî Sûriye, 9,
el-Furât, 8
el-Hadîs, 12, 13, 15
Hattâ’l-Katrati’l-Ahîra, 45, 47, 57, 96,
98, 100, 164, 173, 176

Hemesâtu Baradâ, 75, 77, 79, 88, 92,
154, 165, 166, 177, 178
el-Hiyâm fî Cinâni’ş-Şâm, 7
el-Hubb ve’n-Nefs, 59, 60
el-İrfân, 8
el-İ’tidâl, 9
İtticâhâtu’l-Kıssa fî Sûriye, 7
Kanâdîl-u İşbiliye, 64, 65
Kısas Şâmiyye, 67, 68, 71, 77, 81, 86,
87, 107, 109, 129, 141, 159, 180
el-Kıssa fî’l-Vatani’l-‘Arabî, 16
el-Kıssatu’l-Kasîra Dirâsât ve
Muhtârât, 16
el-Kıssatu’l-Kasîra fî Sûriye, 22, 31,
151, 175
el-Kıssatu’l-Kasîrati’s-Sûriyye ve
Nakduhâ fî’l-Karni’l-‘İşrîn, 20
Leylu’l-Gurabâ’, 57, 60, 62, 123, 124
el-Ma‘rife, 14, 20, 29
Mecelletu’l-Mecma‘i’l-‘İlmiyyi’l-
‘Arabî, 13, 14, 15
el-Mecma‘u’l-‘İlmiyyu’l-‘Arabî bi
Dimaşk, 15, 16, 17, 20
el-Mevkıfu’l-Edebî, 8, 20, 26
Mevsû‘atu’l-Kıssati’l-Cedîde fî
Sûriye, 22, 29
Mısır, 9
Mısru’l-Kâhire, 9
Mir’âtu’l-Ahlâk, 8
Mir’âtu’l-Ahvâl, 8
el-Mîzân, 12, 13
Modern Arap Edebiyatı Tarihi, 17
Modern Mısır Romanı, 17
el-Mueyyed, 10
Muhâdarât ‘ani’l-Kıssa fî Sûriye
hattâ’l-Harbi’l-‘Âlemiyyeti’s-Sâniye,
7
el-Muktebes, 10
Mûnûlûc Mensûr, 21
en-Nehem, 17
en-Nukkâd, 29, 37

en-Nûr, 29
Ömer b. el-Hattâb, 18
er-Râbitatu'l-Edebiyye, 11, 14
er-Râbitatu'l-Kalemiyye, 11
er-Ra'yu'l-Âmm, 29
Rabî' fî'r-Ramâd, 98, 99, 113, 126, 127, 135, 136
Rabî' ve Harîf, 20
er-Rivâyetu's-Sûriyye fî Merhaleti'n-Nuhûd, 17
es-Sadâ, 9
Safahât Mechûle fî-Târîhi'l-Kıssati's-Sûriyye, 23
Sahîlu'l-Cevâdi'l-Ebyad, 116, 119, 121, 143, 144
es-Sâk 'alâ's-Sâk fî-Mâ Huve'l-Faryâk, 7
es-Saltana, 9
es-Sekâfe, 12
es-Sekâfetu'l-Vataniyye, 30
es-Selâm, 9
Semerâtu'l-Funûn, 9
Seyyid-u Kureyş, 18
es-Sihâfetu's Sûriyye Mâdîhâ ve Hâdrihâ, 11
Subulu'l-Muessirâti'l-Ecnebiyye ve Eşkâluhâ fî'l-Kıssati's-Sûriyye, 7, 18, 31
Suriye, 8
Syria and Lebanon, 17
eş-Şa'b, 29, 48
eş-Şehbâ, 9
eş-Şems ve'l-'Ankâ', 36
eş-Şevk ve'l-Likâ', 45, 57
Şeyhu'l-Vara, 21
Şitâ' Kâsin Âhar, 47, 48, 69, 71, 103, 105, 117, 123, 124, 139, 178
et-Tahrîr, 29
et-Talî'a, 30
Târik b. Ziyâd, 18
Târîh-u Âdâbi'l-Lugati'l-'Arabiyye, 10
Târîhu'l-Edebî'l-'Ârabî, 9
et-Tarîk, 30
et-Tatavvuru'l-Fennî li-Şekli'l-Kıssati'l-Kasîra-Edebî'ş-Şâmiyyi'l-Hadîs Sûriye Lubnân el-Urdun Filistîn, 9
et-Tekaddum, 9
The Short Story in Modern Arabic Literature, 27
et-Ticâre, 9
et-Turâbu'l-Hazîn, 49, 50, 53, 57, 62, 84, 85, 90, 170
Vedâ'an Yâ Dımaşk, 83, 93, 95
Ve fî'n-Nâs el-Meserre, 128
19. Yüzyıl Osmanlılar Döneminde Yeni Arap Edebiyatı, 10